

**ƏZİZ ƏLƏKBƏRLİ
ELBRUS QARAQOYUNLU**

**TÜRKMƏNŞƏLİ
ERMƏNİ
SOYADLARI**

BAKI – 2016

BAŞ MƏSLƏHƏTÇİ: **Əli Şamil oğlu HƏSƏNOV**
Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin
İşləri Üzrə Dövlət Komitəsinin sədri

REDAKTORLAR: **Nizami CƏFƏROV**
AMEA-nın müxbir üzvü
filologiya üzrə elmlər doktoru, professor
Buludxan XƏLİLOV
filologiya üzrə elmlər doktoru, professor

RƏYÇİLƏR: **Sərhan HƏSƏNOV**
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
Cəlal Allahverdiyev
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Əziz Ələkbərli, Elbrus Qaraqoyunlu. Türkmənşəli erməni soyadları, Bakı, “Qaya”, 2016. -512 səh.

ISBN-9-789952-81089-9

Kitabda bu gün dünyanın erməni kimi tanıdığı, lakin özləri özlərini erməni yox, hay adlandıran, etnik cəhətdən qarışıq və qeyri-yekcins bir toplumun əslini-kökünü üzə çıxarmaq üçün çox vacib olan soyad məsələsi araşdırmaya cəlb edilmiş, bu məqsədlə türkmənşəli erməni soyadlarının lüğəti tərtib olunmuş, 1001 erməni soyadının elmi şərhı verilmişdir.

3202050000
Ə ----- Qrifli nəşr
098 - 2016

© Ə.Ələkbərli, 2011
© Ə.Ələkbərli, 2016

ERMƏNİ SOYADLARI ERMƏNİLƏRİN TARİXİ KİMLİYİNİN GÜZGÜSÜDÜR

Ermənilər (haylar) kimdir, mənşələri nədir, hansı etnik-mədəni sistemə daxildirlər, hansı coğrafi məkanda və nə vaxt tarix səhnəsinə çıxıblar, Yaxın Şərqi və Qafqaza nə vaxt gəliblər, necə olub ki, bütün dünyaya səpələniblər? Bu və bu kimi suallar yüzillər boyudur ki, alimləri düşündürür, lakin dəqiq bir cavab, ortaq bir fikir yoxdur. Ona görə yox ki, elm bu suallara cavab verməkdə acizdir, ona görə ki, birincisi, söhbət normal bir etnik toplumdən, xalqdan, millətdən getmir, dünyanın erməni kimi tanıdığı, lakin özləri özlərini erməni yox, *hay* adlandıran, dillərinə *hay* dili, əcdadlarına *Hayk*, atalarına *hayrik*, vətənlərinə *Hayrenik*, ölkələrinə *Hayastan* deyən, etnik cəhətdən çox mürəkkəb, qarışıq və qeyri-yekcins bir toplumdən gəlir. İkincisi də ona görə ki, ermənilər necə ki, lap qədim dövrlərdən üzü bəri qəbilələrin, tayfaların, xalqların oynacağı olublar, indi də böyük dövlətlərin və millətlərin əl ağacından, dirijor çubuğundan başqa bir şey deyildirlər. Bunu onların özünə və başqalarına başa salmaq bu gün heç kəsə sərf eləmir, bu gün bütün dünyaya o sərf edir ki, ermənilər var və onlarla istədikləri vaxt istədikləri kimi davranır, onlardan istədikləri şəkildə istifadə edirlər və ən vacibi də odur ki, ermənilərin özləri də buna çox həvəslə gedirlər.

Maraqlıdır ki, kimlikləri barədə düşünən ermənilərin özləri belə bəzən özlərindən baş açmırlar. Məsələn, erməni alimi, akademik Manuk Abeqyan yazır: *“Erməni xalqının əsli nədir, necə və nə vaxt, haradan və hansı yollarla o, buraya gəlib, erməni olmazdan əvvəl və sonra hansı tayfalarla əlaqədə olub, onun dilinə, etnik tərkibinə kim necə təsir göstərib? Bizim əlimizdə bunları sübuta yetirən aydın və dəqiq dəlillər yoxdur”*

Akademik M.Ağanbekyan da eyni fikri təsdiq edir: *"Erməni dili hibrid (calaq) dildir. O biri yandan erməni qəbiləsi də hibriddir"*.

Erməni şairi M.Nalbandyan isə erməniləri ümumiyyətlə bir etnik varlıq kimi şübhə altına alır: *"Mən ermənilərin yaşadıkları bir çox yerləri gəzmişəm. Daima xalis ermənicə olan bir şey duymağa çalışmışam. Təəssüf ki, bu arzum indiyə qədər yerinə yetirilməyib"*.

Belə misalların sayını istənilən qədər artırmaq olar.

Lakin məsələ düşündüyümüz qədər də sadə və aydın deyil. Məsələ ondadır ki, bizim bu gün erməni dediyimiz millət ermənilər deyil, haylardır. Üstəlik, bugünkü ermənilər etnik cəhətdən yekcins olmadığı üçün onların damarlarında regionun bütün qədim və müasir xalqlarının, o cümlədən albanların, ermənilərin (ərmənlərin), qaraçıların, kürdlərin, farsların, talışların, tatların, ərəblərin, yunanların, aysoruların, gürcülərin, azərbaycanlıların, rusların və s. qanı axır, ən çox da qıpçaq türklərinin. Onlar etnik toplum yox, kilsə ətrafına yığılmış dini toplumdur. Ona görə də dünən olduğu kimi, bu gün də onları kilsə idarə edir.

Əlbəttə, bu teziyi əsaslandırmaq üçün ən azı üç suala cavab vermək lazımdır: 1) Ermənilər kimdir və Qafqazda nə vaxtdan yaşayırlar? 2) Haylar kimdir və Qafqazda nə vaxtdan yaşayırlar? 3) Qafqazda və Yaxın Şərqdə yaşayan ən müxtəlif xalqların nümayəndələri bu kiçik etnik toplumun içində necə əriyib haylaşdılar?

Biz də elə bu suallara cavab vermək istəyirik. Öncə **ermənilər**.

Əvvəla, Qafqaz tarixində erməni deyilən bir xalq yoxdur, heç alban deyilən bir xalq da yoxdur. Bütün bu ərazilər xüsusilə iki böyük Türk qövmü arasında bölüşdürülüb – Oğuz alpllarının məskunlaşdıqları ərazilərə Alpan, Alp eli, Albaniya, yəni "Alpları ölkəsi", qeyri-oğuz türk boylarının – Qıpçaq ərlərinin

məskun olduqları coğrafiyaya isə Arman//Ərmən, Armaniya//Arminiya//Ərməniyə, yəni “Ərlərin ölkəsi” deyiblər.

Başqa sözlə, **ermənilər və ya ermənlər** ən qədim zamanlardan üzü bəri Cənubi Qafqazda və Yaxın Şərqdə yaşayan oğuzlar, qarqarlar, qamərlər, saklar, işquzlar, qıpçaqlar, bulqarlar, gögərlər (quqarlar), hunlar, kasbilər, xəzərlər, şadlılar və b. kimi türk boylarından biri yox, onların bütöv bir qrupunun ümumiləşmiş adıdır, alpanlar//albanlar kimi, yəni subetnosdur. Ona görə də bütün tarixi mənbələrdə bu coğrafiyada az qala dövlət səviyyəsində iki coğrafi məkanın adı çəkilir – Albaniyanın və Ərməniyyənin. Üçüncüsü də var – İberiya, o da *Ərlər boyu* anlamındadır (*İb-er//Bi-er* və ya *Eb-er*), lakin hələ ondan burada danışmırıq, o, başqa söhbətin mövzusudur.

Ümumiyyətlə, Cənubi Qafqaz və Yaxın Şərq tarix boyu Türk ərlərinin//alplarının anayurdu olduğundan bu coğrafiyadakı bütün qədim dövlətlərin adında ermənilərin də mənsub olduğu həmin Ərlərin//Alpların (Ər-manların//Alp-anların – “Ər kişilərin”) adı keçir: Şumer//Subar, Xarxar//Qarqar, Aratta, Ararat, Alpan, Arman, Aran, İber və s.

Sasani hökmdarları, daha sonra ərəblər bu bölgəni Ərməniyyə adlı dörd inzibati vahidə böləndə də bugünkü erməniləri yox, Türk Ərlərinin yaşadıkları coğrafiyanı nəzərdə tuturdular. Tarixi Ərməniyyə isə qədimdən qıpçaq türklərinin anayurdu idi. Və 405-ci ildə Mesrop Maştots “erməni əlifbası” deyilən əlifbanı həmin ermənilər – xaçpərəst qıpçaq türkləri üçün tərtib etmişdi və bu gün yüzlərlə qıpçaq mətni həmin əlifbada günümüzə qədər gəlib çatmışdır. Görkəmli türkoloq alim, professor Aleksandr Karkavetsin “Erməni-qıpçaq yazıları” kimi dünya elmi ictimaiyyətinə təqdim etdiyi həmin mətnlər ən müxtəlif yönəldən, xüsusilə Qafqazın tarixi ilə bağlı yuxarıda irəli sürdüyümüz konsepsiya baxımından öz ciddi elmi tədqiqini hələ də gözləməkdədir.

Ərmən-qıpçaq türkləri ilə Oğuz türkləri arasında mövqe, mənşəb və ərazi davaları, təbii olaraq, həmişə olub və bunun ən bariz nümunəsini “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanlarında görürük. Bu dastanda yerli “kafir” Qıpçaq türklərinin vətəni olan Ərməniyyənin yenicə islamı qəbul etmiş gəlmə Oğuz türkləri (sonrakı tarixdə: türkmanlar) tərəfindən məskunlaşdırılmasının, başqa sözlə, oğuzlaşdırılmasının tarixi mənzərəsini görürük.

Ərmənlərin ən böyük tarixi faciəsi də elə həmin dövrdə, Qafqazın islamlaşması ilə başladı. Bu işdə ərəblərin günahı da az olmadı. Ərəblər atəşpərəstliyini qoruyan və ya tanrıçılığı öz dini inancı hesab edən yerli və gəlmə xalqları (türkləri) «imana gətirmək» adı ilə qılıncdan keçirdilər, «qılınc müsəlmanı» elədilər. Qıpçaq ərmenlərin və Oğuz albanların bir hissəsi isə «dini və Allahı» olan xalqlar kimi bu təzyiqdən qismən kənar qaldılar, hələ bəzən bəhrələndilər də. Nəticədə bir xalq iki yerə bölündü: müsəlmanlara və xaçpərəstlərə. Zaman-zaman islamın adından danışan bəzi yerli din xadimlərinin başqa dindən olanlara aqressiv münasibəti, onları cəmiyyətdən kənar etmələri sonucda eyni bir xalqın dinayrı iki qanadının bir-birinə düşmən kəsilməsinə, ən azı nifrət etməsinə gətirib çıxardı. Əvvəl-əvvəl öz ata-baba (IV yüzildən bəri) dinlərini (xaçpərəstliyi) qoruyan soydaşlarımız tədricən ayrı bir dini-sosial-iqtisadi-mədəni zümərəyə çevrildilər. Çoxları buna dözmədi, davam gətirmədi və bu zümərə sürətlə öz sıralarını seyrəltməyə başladı, hələ də xaçpərəstliyini saxlamış soydaşlarımızın bir hissəsi azlıqda qalan xaçpərəst düşərgəsindən islam düşərgəsinə keçib, çoxluğa qovuşdular. Əslində, XVIII-XIX yüzillərə qədər davam edən bu proses XIII-XIV yüzillərdə başa çatmalı idi. Lakin həmin dövrdə Qafqazı bürüyən monqol-tatar yürüşləri və onların Cənubi Qafqazdakı Hülakülər hakimiyyəti nəinki bu prosesin qarşısını aldı, əksinə, Hülakü xanın övladları (Qazan xana qədər!) xaçpərəstliyə dayaq durdular və Cənubi Qafqazda xristianlığın

dini-iqtisadi mövqeləri daha da möhkəmləndi.

Hülakülərdən sonra Əmir Teymur Cənubi Qafqazda xaçpərəstliyin belini sındırsa da, sonrakı yüzillərdə Qaraqoyunlu, Ağqoyunlu və Səfəvi hökmdarları xaçpərəstliyə xüsusi önəm verdilər və ondan siyasi məqsədlərlə istifadə etməyə başladılar. Müsəlman cahangirləri bir-birlərinə qarşı mübarizədə xaçpərəst ölkələr arasında özlərinə müttəfiq axtarmaq və bu zaman öz xaçpərəst təbəələrinin imkanlarından bəhrələnmək yolu tutdular. Hətta bəzən özlərini xaçpərəstliyə daha yaxın göstərmək üçün bir-birləri ilə yarışa da girdilər. Ən böyük səhvi isə 1441-ci ildə Qaraqoyunlu hökmdarı Cahanşah etdi. O, Qafqazda fəaliyyət göstərən alban-oğuz və ermən-qıpçaq kilsələri olmağına baxmayaraq, Kilikiyanın Sis şəhərindən hay-xristian dini kafedrasının İrəvan yaxınlığındakı yarımdayılmış Üçkilsə ermən-türk xaçpərəst məbədinə köçürülməsinə icazə verdi. Bununla da Yaxın Şərqdən hay-xristian missionerlərinin İrəvan xanlığı ərazilərinə axını başladı.

Az sonra Üçkilsə xaraba qalmış ermən-türk xaçpərəst məbədlərini bərpa etməyə, onları haylaşdırmağa start verdi. Lakin bu ərazilərdə xaçpərəstliyini hələ də qoruyub saxlamış az sayda ermən türklərini öz tərəfinə çəkmək üçün Üçkilsə tək-cə xristianlığı təbliğ etməklə kifayətlənmir, həm də bunun üçün tarixi-ideoloji zəmin hazırlamaq barədə düşünürdü. Beləliklə, kilsələrə cəlb edilmiş katiblər tarixi kitabların üzünü köçürür, onları ümumxristian tarixi ilə uzlaşdırır, ermən və alban xaçpərəst tarixini hay-ermən xristian tarixi kimi formalaşdırırdılar. Kitabların orijinalları isə məhv edilirdi.

Kilsənin ikinci funksiyası yaradılmış bu saxta tarixi kilsə məktəblərinə cəlb edilmiş uşaqlara öyrətmək idi ki, bununla da saxta tarixlə zəhərlənmiş yeni nəsil yetişdirilirdi. Maraqlıdır ki, kilsədə bütün bu işlər «qədim erməni dili» deyilən qrabarda həyata keçirilirdi. Əslində, bu, yerli ermənilər (türk ermənlər)

üçün tamam yad bir dil idi. Bu dil Hind-Avropa dil sisteminə daxil olan (flektiv) dil idi və bu dili kilsədə tədris edənlərdən və öyrənənlərdən başqa heç kəs bilmirdi. Hətta erməni tədqiqatçıları da etiraf edir ki, kilsə erməni əhalinin bu dili öyrənməsini qəti qadağan etmişdi. Yəni kilsə xaçpərəst türk-erməni əhalinin kilsənin apardığı antimilli (antitürk) siyasətini başa düşüb ondan üz döndərə biləcəyindən qorxurdu. Hər şeyi gizli aparırdı. Lakin müsəlman dünyasının ortasında bu gizli oyunların sonu yox idi. Bunu özləri də başa düşür, buna görə də xristian dövlətlərindən dəstək almaq üçün elçilər göndərir, dəridən-qabıqdan çıxır, himayəçi axtarırdılar. Nəhayət, belə bir dəstək XVIII yüzilin əvvəllərində çar Rusiyası tərəfindən verildi, çünki çar Rusiyasının Qafqazda və Yaxın Şərqdəki siyasi maraqları ilə hay-erməni kilsəsinin dini-milli maraqları üst-üstə düşürdü.

XIX yüzilin əvvəllərində Qafqazın Rusiya tərəfindən işğal ilə əlaqədar Ön Asiyadan Cənubi Qafqaza çoxlu hayların (onların böyük bir hissəsi türkləşmiş bizans-yunan-aysoru tör-töküntüləri idi) köçürülüb gətirilməsi buradakı ermənlərin və albanların (xaçpərəst qıpçaq və oğuz türklərinin) haylaşmasına sonuncu təkan oldu. Lakin XIX yüzilin əvvəllərində Qafqaza gələnlər etnik cəhətdən yekcins olmadığı kimi, onların vahid dili də yox idi. İrandan gələnlərin çoxu fars-türk, Türkiyədən gələnlər türk dilində, yerli ermənlər isə Azərbaycan türkcəsində danışırdılar. Gəlmələrin danışıqlarında hay kəlmələri azlıq təşkil edirdi. Kilsə icmaları azsaylı olduqları üçün onların dili (qrabar) xalq üçün artıq məqbul deyildi. Yeni erməni ədəbi dilinin (aşxarabar) banisi Xaçatur Abovyanın etiraf etdiyi kimi, «dünyada iki elə dil tapmaq mümkün deyildir ki, onlar arasında qədim erməni (kilsə) dili (qrabar) ilə yeni erməni (xalq) dili (aşxarabar) arasındakı fərq qədər fərq olsun».

Buna görə də yeni erməni dili türk dil sistemi və türk dili leksikası əsasında formalaşdı. Yerli xaçpərəst ermən türkləri-

nin (türk ermənilərin) dili ilkin mərhələdə bu dilin formalaşmasında mühüm rol oynadı. Buna görə də bu gün erməni tədqiqatçıları təəccüb edir ki, nə üçün qədim erməni-hay dili olan qrabardan fərqli olaraq çağdaş – XIX yüzil erməni-hay dili olan aşxarabar bu qədər Azərbaycan-türk dilinə yaxındır. 1926-cı ildə Bakıda keçirilən Birinci Türkoloji qurultayda çıxış edən məşhur erməni dilçisi Hraçya Açıryan da çıxışında etiraf edirdi ki, türk (Azərbaycan) dilinin erməni dilinə təsiri çox böyükdür, bir dildən başqa dilə, adətən, isimlər, az halda sifətlər və çox nadir hallarda feillər keçdiyi, saylar, bağlayıcı və zərflər isə qətiyyən keçmədiyi halda, nədənsə türk dilindən erməni dilinə bu nitq hissələrinə aid sözlər bərabər səviyyədə və hətta 70-90 faiz səviyyəsində keçmişdir, hətta elə cümlələr var ki, bütövlükdə türk sözlərindən ibarətdir.

Əslində, H.Açıryan bilməmiş deyildi ki, bu, hayların dili yox, XVIII-XIX yüzillərdə gəlmə hayların kobud sözləri ilə zibillənmiş ermən-qıpçaq və alban-oğuz xristian türklərinin dilidir. 1836-cı ildə çar tərəfindən alban kilsəsinin rəsmi olaraq ləğv edilib erməni kilsəsinə tabe etdirilməsi alban və ermən xristian türklərinin haylaşdırılmasını qəti olaraq başa çatdırdı. Bununla da ermənilərin (hayların) etnogenezində Azərbaycan-türk faktoru daha da gücləndi. Lakin az sonra – XIX yüzilin ortalarından başlayaraq Yaxın Şərqdən o qədər hay köçürülüb Qafqaza gətirildi ki, tədricən nəinki erməni dili güclü şəkildə haylaşmağa məruz qaldı, həm də erməni milləti öz etnogenezindəki türk elementlərini itirərək hay etnosisteminə əriyib yox oldu. Dənizdə bir damla su kimi!.. Elə o vaxtdan tarixdə erməni deyilən bir xalq-millət yoxdur, ermənilər (xaçpərəst qıpçaq türkləri) Qafqazın latın xalqı olaraq tarix səhnəsindən silinib getdilər. Lakin tarixdə onların çoxlu izləri, mənbələrdə adları, bütün Qafqaz və Yaxın Şərq boyu səpələnmiş yeraltı və yerüstü mədəniyyət nümunələri qaldı. Xaçpərəst türk ermən-

ləri öz içlərində əridən haylar bu dəfə də fürsətdən ustalıqla yararlandılar, ermənilərin//türk ermənilərin nəinki adına, həm də tarixinə, mədəniyyətinə yiyələndilər, minillər boyu yaratmış olduqları maddi və mənəvi dəyərlərini mənimsədilər. Özlərini “hay” adlandırı-aadlandırı dünyaya “erməni” kimi çıxdılar.

Bəs, əslində, **haylar kimlər idilər?**

Başlanğıcını Assuriya və Urartunun qul koloniyalarından götürüb, bu koloniyalarda müxtəlif peşələrə yiyələndirilib, sonra da qul bazarlarında dünyanın hər tərəfindən gələn tacirlərə ixtisaslaşmış (oxu: sənətkar!) qullar kimi satılan, etnik cəhətdən yekcins olmasa da, Hayasa şəhər-vilayətinin adı ilə hay (yəni Hayasa qulu) adlanan indiki ermənilərin XV yüzilə qədər Cənubi Qafqaza heç bir dəxli olmayıb. Bu barədə dünya və hətta erməni alimlərinin özü də kifayət qədər yazıb.

Özlərinin milli heç nəyi olmayan bu qullar (sonrakı tarixi dövrlərdə nöqərlər, kənzilər, işçilər, daha sonra sənətkarlar, tacirlər, bacarıqlı xidmətçilər) cəmiyyətdən kənarında, cəmiyyətin alt qatında yaşadığıca tədricən bir etnik toplum təşkil edir, köləsi olduqları xalqların maddi-mənəvi dəyərlərindən, xüsusilə mətbəxindən, musiqisindən, dilindən, dinindən, folklorundan və s. gündəlik həyatlarında istifadə edir, özləri hibrid millət olduqları kimi, həm də hibrid bir mədəniyyət formalaşdırırdılar.

Lakin elə buradaca dünya ermənişünaslığının ya bilərəkdən, ya da bilməyərəkdən dolaşdırdığı bir məsələyə aydınlıq gətirmək istərdik. Məsələ ondadır ki, tarixdə ermənilərin yaramaz bir millət olmaları barədə yazılan, qədim mənbələrdən gəttürülən fikirlərin əksəriyyəti, əslində, Cənubi Qafqazın və Yaxın Şərqi tarixi sakinləri olan qədim ermənilər (türk ermənilər) barədə deyil, bu gün «erməni» adlandırdığımız, lakin erməni yox, hay olan bir millət haqqındadır. Ermənilərdən (türk ermənilərdən) fərqli olaraq, haylar Hind-Avropa dilli xalqdır, qədimdə Balkanlarda yaşamış, sonra Aralıq dənizinin şərq sa-

hillərinə gəlib çıxmış friqlərin törəmələridir. Lakin onlar ancaq friqlər də deyildirlər. Qul koloniyalarında friqlərlə yanaşı, bir çox xalqların nümayəndələri də vardı ki, onların da hamısı, yuxarıda dediyimiz kimi, Hayasa şəhər-vilayətinin adı ilə “hay” adlanırdılar. Bu hayların içərisində friqlər üstünlük təşkil etdiyi üçün qalanlar onların içərisində assimilyasiya olunurdu.

Nəhayət, belə bir məsələyə də aydınlıq gətirmək lazım gəlir ki, Qafqazda və Yaxın Şərqdə yaşayan müxtəlif xalqların nümayəndələri onlardan qat-qat zəif olan “hay” adlı bu kiçik etnik toplumun içində necə əriyib həyalaşa bildi?

Əvvəla, oradan başlayaq ki, hayların, yəni indiki ermənilərin Cənubi Qafqaza gəlişi 1431-ci ildən – erməni kilsəsi üçün indiki Eçmiədzin ərazisinin pulla satın alınmasından və 1441-ci ildə erməni dini kafedrasının Kilikiyanın Sis şəhərindən bura köçürülməsindən başlayır. Qafqazın həyalaşdırılması prosesini də həmin tarixdən başlamaq lazımdır.

Lakin bölgədə bu proses bir o qədər də asan getməyib, hətta Azərbaycan tarixinin ən ağırlı dövrünü təşkil edir. Həm də o qədər ağırlı ki, xalq öz folklorunda obraz, motiv, süjet, janr şəklində bu mövzuya dönə-dönə müraciət edib, ortaya Əsli-Kərəm, Xumar-Şeyx Sənan, Bahadır-Sona, Əli-Nino dastanları çıxıb. Burada belə bir incə məqama da xüsusi diqqət yetirmək lazımdır ki, həmin dastanların hamısında müsəlman oğlan xaçpərəst qızını sevir və dastanların heç birində xaçpərəstliyə nifrət yoxdur, əksinə, bu gənclərin sevgisi timsalında üstüörtülü bir hüsn-rəğbət var. Bu hüsn-rəğbət keçmişində xaçpərəstlik olan bir xalqın tarixi yaddaşından və bu xalqın dinayrı iki xalqa çevrilmə ağrısından qaynaqlanırdı.

Araşdırmalarımız göstərir ki, Qafqazın erməniləşdirilməsi prosesi bir neçə istiqamət üzrə gedib. İlkin mərhələdə regiondakı bütün xaçpərəst türk tayfaları iki subetnos arasında differensiallaşmış: xaçpərəst oğuzlar daha çox albanlaşmaya, xaçpə-

rəst qıpçaqlar isə erməniləşməyə məruz qalıblar. Bu iki qanadın haylaşması prosesi də iki istiqamət üzrə cərəyan edib: albanların bir hissəsi erməniləşərək sonrakı mərhələdə ermənilərin tərkibində haylaşıb, digər hissəsi isə birbaşa hayların tərkibinə daxil olub. Bu proses XIX yüzilin ortalarında başa çatıb və bundan sonrakı dövrlərdə bölgəyə köçürülən digər qeyri-müsəlman və qeyri-türk xalqların nümayəndələrinin – aysoruların, qaraçıların, yezidi kürdlərin və b.-nin haylaşması davam edib.

Beləliklə, tərkibinə regiondakı çoxlu sayda etnik qruplardan qopub-ayrılan qırıntıların da daxil olduğu bugünkü ermənilər, yəni haylar, əsasən, ən çox iki etnik toplumdən ibarətdir: haylardan və haylaşmış ermənilərdən.

Lakin bunu etiraf etməsələr də, tarixən qul olaraq, özlərinin milli heç nəyi olmayan, xaçpərəst türklər sayəsində xalq və millət kimi formalaşan haylar sonralar da türk izini nə tarixlərindən silə bildilər, nə dillərindən, nə məişətlərindən, nə musiqilərindən, nə mətbəxlərindən, nə də hətta soyadlarından.

Amma təəssüf ki, tarixən kin-küdurət püskürən haylar yerli erməniləri, o cümlədən albanları (özləri onları nifrətlə «şurvas», yəni *dönmə*, *türkdən dönmə* adlandırırsalar da) Azərbaycan türklərinə qarşı düşmənçiliyə sövq edib, Qafqazı müharibə çanağına çevirdilər. Halbuki həmin yerli ermənilər və albanlar tarixin müəyyən mərhələsində dini fərqliliyinə görə müsəlman türklərdən qopub ayrılmış və haylaşdırılmışlar.

Qoy onlar bu kitabı bir də oxusun və öz soyadlarını araşdırsın, əcdadlarının kimliyi üzərində uzun-uzadı düşünsünlər... Bilsinlər ki, tarixlərini nə qədər saxtalaşıdırsalar da, özlərini və övladlarını uydurma hay nağıllarına nə qədər inandırmağa çalışsalar da, soyadları onları həmişə düşünməyə məcbur edəcək, şüurlarının bir küncündə şübhə toxumu kimi yatıb qalacaq, özünün cücərməsini gözləyəcək: niyə Darbinyan yox

(darbin-դարբիւ-դամիրճի) – Damiřçıyan, niyə Dertşakyan yox (dertşak-դերճակ-դերճի), Darzyan və s... Həm də 1001 dəfə...

* * *

Ermənilər *soyadına* “azqanun” deyirlər, “azq” ermənicə *soy, nəsil*, “anun” isə *ad* deməkdir. Lakin bu söz sonradan yaranma, qondarma olduğundan keçmişdə ermənilərin soyadında işlənməmişdir. Erməni alimlərinin iddiasına görə, keçmişdə ermənilərdə *soy, nəsil* mənsubiyyətini bildirmək üçün “i” (dilimizdəki *-nin⁴* şəkilçisi əvəzinə) şəkilçisindən və ya *ev* anlamında olan “*tun*” sözündən istifadə olunmuşdur. Məsələn, *Amatuni, Arsruni, Baqratuni, Rştuni* və s. Lakin bu fikir növbəti erməni saxtakarlığından başqa bir şey deyil. Əvvəla, ona görə ki, çağdaş erməni dilində “i” şəkilçisi Azərbaycan dilindəki *-nin⁴* şəkilçisini əvəz etsə də, yuxarıdakı *Amatuni, Arsruni, Baqratuni, Rştuni* və s. soyadlarında soyad düzəldən suffiks kimi iştirak etmir, buradakı soyad düzəldən şəkilçi “i” yox, “*uni*”-dir (dilimizdəki *-nin⁴* şəkilçisi əvəzinə). Buna görə də ermənilərin soyad düzəldən suffiks kimi, erməni dilində “*ev*” anlamında işlədilən “*tun*” sözünü ortaya atmalarının heç bir elmi əsası yoxdur.

Erməni soyadlarında tez-tez rast gəlinən “*yants*” (*яни*) suffiksi (sonralar “*ts*” (ruscada: «ц») şəklinə düşərək), əslində, “*lar*” anlamında başa düşülmüşdür. Məsələn, *Tiqranyants* – yəni “*Tiqrانlar*”. Yeri gəlmişkən, bu suffiksli soyadların məhz Zəngəzur mənşəli ermənilərin soyadında müşahidə edilməsi də onun alban mənşəliyindən xəbər verir.

Erməni soyadlarının böyük bir hissəsi peşə bildirən sözlərdən yaranmışdır ki, bu da onların “sənətkar” xalq olmasından irəli gəlir. Lakin maraqlıdır ki, bu sözlərin əksəriyyəti türk-mənşəlidir və həmin peşələrin ermənicə adında soyad yox də-rəcədədir, tək-tək olanlar isə ya qondarmadır, son illərin məh-

suludur, ya da yanlış yozuma əsaslanır. Məsələn, ermənilərin izahına görə, guya *Kartaşyan* soyadı erməni dilində “*daş ustası*” (ruscada: “каменщик”) mənasını verir, guya burada “*kar*” – ermənicə “*daş*” sözündəndir (erməni dilində “*daş*”a həqiqətən “*kar*” deyirlər). Onda adamdan soruşarlar, əgər bu, doğrudan da “*daş*” anlamını verən “*kar*” sözündəndirsə, onda ikinci “*daş*” sözünün burada nə yeri var? İkincisi, eyni məna daşıyan “*kar*” və “*daş*” sözlərinin “*daş ustası*” (“*kamenşik*”) peşə adına nə dəxli var? Üçüncüsü ermənilər nəzərə almır ki, heç bu “*kar*” sözü də ermənicə deyil axı, bu gün də Azərbaycan türkcəsində “*karxana*” sözü var və buradakı “*kar*” sözü “*iş*” anlamında “*kargüzar*”, “*kar aşmaz*”, “*sənətkar*”, “*xidmətkar*” və s. şəkildə bu gün də dilimizdə geniş işlənir. Digər tərəfdən, *Kartaşyan* soyadının erməni dilində “*daşçı*”, “*daş ustası*” anlamında işləndiyini iddia edən ermənilər unudur ki, erməni dilində *Daşçıyan* soyadı da var. Və o da qəribədir ki, darıdan fil düzəltməkdə çox mahir olan erməni alimləri necə olur ki *Kartaşyan* soyadının “*qardaş//kardaş*” anlamını görmürlər?!

Biz yuxarıda hayların qul mənşəyinə işarə vurduq (bu barədə başqa yazılarımızda daha ətraflı bəhs etmişik), bu, onların psixologiyasına da güclü təsir edib və bu psixologiya onların öz soyadlarına münasibətində də özünü aydın göstərir. Belə ki, ermənilər öz soyadlarının transkripsiyasını ağaları olan millətlərin dillərinə çox asanlıqla uyğunlaşdırırlar. Məsələn, **birincisi**, ermənilər son iki yüzildə (Rusiyanın himayəsinə keçəndən sonra) öz adlarını sürətlə ruslaşdırırlar. Məsələn, Ohanes, Hovanes erməni adları (o cümlədən bu adlardan düzələn soyadları) kütləvi şəkildə “*İvan*”laşdırılır, Mikael – Mi-xailləşdirilir, Aşot – Aleksandrlaşdırılır, Yeprem Yefremləşdirilir və s. Həm də bu proses iki şəkildə davam edir: həm adlar birbaşa rus adı ilə əvəz edilir, həm də bir adam iki ad daşıyır, məsələn, 1918-ci ildə yaradılmış erməni daşnak Ararat Res-

publikasının ilk baş naziri *Aleksandr Ohanesi Xatisyan* tarixdə üç fərqli ad daşıyır: erməni mənbələrində 1) *Aleksandr Ohanesi Xatisyan*, 2) *Aleksandr Ovannesi Xatisyants*, rus mənbələrində isə 3) *Aleksandr İvanoviç Xatisov*.

Digər bir fakt. Avropa Şurasının insan haqları üzrə eksperti, hüquq elmləri doktoru *Qriqor Mikaeli Badiryan* beynəlxalq arenaya çıxanda olur *Qriqori Mixayloviç Badiryan*.

O cümlədən, çar generalı *Foma İvanoviç Nazarbekov*, əsl adı: *Tovmas Ohanesi Nazarbekyan*.

O cümlədən, sovet general-polkovniki, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru *Georgi Stepanoviç Narimanov*, əsl adı: *Gevork Stepani Narimanyan*.

O cümlədən Bakı doğumlu aktrisa, Ermənistanın Əməkdar artisti *Nina Yefremovna Abalyan*, əsl adı: *Nvard Yepremi Abalyan*.

İkincisi, erməni soyadları adların sonluğuna *-yan*, *-yants* suffiksləri artırmaqla düzəldilsə də, ermənilər onlara lazım olanda çox asanlıqla bu sonluğu *-ov*, *-yev*-lə əvəz edərək ruslaşdırırlar. Elə yuxarıdakı soyadlarda olduğu kimi: *Xatisov*, *Nazarbekov*, *Narimanov* və s.

Üçüncüsü, erməni dilində inisiallar *-i/yi* suffiksi ilə düzəldildiği halda, ermənilər onu kütləvi şəkildə *-oviç/yeviç*-lə əvəz edirlər. (Əslində *i/yi* də bizim mənsubiyyət şəkilçimizdir: məsələn, *Həsənin Kamili* və s.). Məsələn, ermənilərdə belə yazılır: *Qriqor Mikaeli Badiryan*, *Tovmas Ohanesi Nazarbekyan*, *Gevork Stepani Narimanyan* və s.

Bəzi erməni soyadlarının müxtəlif transkripsiyalarda işlənməsi də sübut edir ki, bu sözlər, adlar ermənilərə məxsus deyil, məsələn, Azərbaycan dilindəki *Adil* şəxs adının erməni soyadlarında aşağıdakı variantları var: *Adilyan-Adelyan-Adalyan* və ya *Topçyan-Topçıyan*, *Veziryan-Viziryan*, *Şehiryan-Şaharyants* və s.

Bütün bunları nəzərə almaqla, türkmənşəli erməni soyadlarının yaranmasını şərti olaraq aşağıdakı kimi qruplaşdırma bilirik:

1. Yer-yurd adlarından düzəldilmiş türkmənşəli erməni soyadları (*Şirvanzadə, Şuşanyan, Misiryan, Stambolçyan* və s.);

2. Rütbə, mənşəb, titul bildirən sözlərdən düzəldilmiş soyadlar (*Ağayan, Ağabekyan, Şahyan* və s.);

3. Birinci tərəfi sifətdən, ikinci komponenti isə rütbə, mənşəb və titul bildirən isimlərdən düzəldilmiş soyadlar (*Qarabekyan, Sarıbekyan, Qaraxanyan* və s.);

4. Birinci tərəfi heyvan, bitki, ikinci tərəfi titul, rütbə və mənşəb bildirən isimlərdən düzəldilmiş erməni soyadları (*Qubekyan, Gülbekyan* və s.);

5. Türk dilləri vasitəsilə erməni dilinə keçmiş ərəb və fars mənşəli isimlərdən düzəldilmiş erməni soyadları (*Amiryan, Mirzoyan, Muradyan, Acemyan* və s.);

6. Peşə və sənət bildirən *-çi*⁴ sözdüzəldici şəkilçisi vasitəsilə düzəldilmiş erməni soyadları (*Dəmirçyan, Papaxçyan, Qırçyan* və s.). Belə soyadlarda, adətən, sözün sonundakı sait düşür və bəzən də “ç” samiti “c” samitinə çevrilir;

7. Erməni soyadlarının bir hissəsinin əvvəlinə “*məlik*” (erməni əlifbasında “ə” səsi olmadığı üçün “*melik*” şəklində) sözü əlavə olunur ki, bu da alban xristian türklərinə məxsus zadəgan titulu olmaqla, əsasən, Zəngəzur-Qarabağ mənşəli insanların soyadında geniş yayılmışdır (*Melik-Yeqanov, Melik-Şahnazaryan* və s.).

8. Erməni soyadlarının bir hissəsinin də əvvəlinə “*Ter*” prefiksi (sözün əvvəlində gəlib, onun leksik və ya qrammatik mənasını dəyişən morfem) əlavə olunur. Bu sözünü də alban xristian türklərinə xas olmaqla nəslin ruhani mənsubiyyətini bildirərək, əsasən, “*keşiş ata*” anlamına gəlir, yeri gəlmişkən, ermənilər keşişə “*ter-ter*” deyirlər (*Ter-Petrosyan, Ter-Qri-*

qoryan və s.).

9. Müxtəlif materialların adından düzəldilmiş erməni soyadları (*Dəmiryan, Daşyan//Taşyan, Altunyan, Gümüşyan* və s.);

10. Dilimizdə səslənən və yazılan Allah, peyğəmbər və mələklərin adından düzəldilmiş erməni soyadları (*Allah-verdyan, Tarverdyan, Mikaelyan, Davidyan, Musaelyan* və s.);

11. Qədim Alban şəxs adlarından düzəldilmiş erməni soyadları (*Ananyan, Azaryan, Vahanyan, Qukasyan, Sumbatyan/Smbatyan, Mxitaryan* və s.);

12. Qədim türk etnoslarının adından düzəldilmiş erməni soyadları (*Arşakyan, Xalacyan, Avşaryan* və s.).

13. Köçürülüb məskunlaşdıqları yaşayış yerlərinin adından götürülmüş erməni soyadları. Belə soyadlara, adətən, Azərbaycan dilində *-li⁴* şəkilçisini əvəz edən *tsi* (ruscada “ци” – ermənicədə “gh”) şəkilçisidir (*Adanatsi, Şirakatsi* və s.).

14. Sonu saitle bitən sözlərdən üzən erməni soyadlarında, adətən, sözün sonundakı sait düşür (*İçmelyan, ...*)

* * *

Erməni tədqiqatçısı T.M.Avetisyanın iddiasına görə, «Erməni soyadlarının yalnız 26,3 faizi orijinal erməni dilindən yaranmış, qalan adların 194-ü fars, 113-ü türk, 111-i ərəb, 60-ı yunan, 54-ü yəhudi, 44-ü də digər dillərdən götürülmüşdür» (Аветисян Т.М. Армянская фамилия, Ереван, 1986, с.112-114). Təbii ki, bu, kökündən yanlış bir iddiadır. Ən azı ona görə ki, Avetisyanın sözündən belə çıxır ki, qeyri-erməni dillərindəki soyadların sayı cəmi 576-dır və bunun 26,3 faizi qədər də orijinal erməni soyadı var, bu da 151 soyad edir. Deməli, Avetisyanın iddiasına görə, ermənilərdə cəmi 727 soyad mövcuddur. Halbuki oxuculara təqdim etdiyimiz bu kitabın

özünə biz təkcə elə 1001 erməni soyadı daxil etmişik və bunu hələ bir qədər də artırmağa bilərik və heç şübhəsiz, kitabın gələcək nəşrlərində bunu edəcəyik. Bəs nədən cənab Avetisyan erməni soyadlarının sayını bu qədər azaltmağa çalışır? Cavab aydındır: türkmənşəli soyadların sayını az göstərmək və erməni soyadları içərisində “orijinal erməni dilindən yaranmış” hesab etdikləri soyadların faizini artırmaq üçün.

Cənab Avetisyanın ərəb və fars mənşəli hesab etdiyi soyadlara gəldikdə isə, “erməni soyadları üzrə mütəxəssis” nəzərdən qaçır ki, həmin soyadların böyük əksəriyyəti, ərəblərin və farsların içində yaşamalarına baxmayaraq, ermənilərə birbaşa ərəblərdən və farslardan yox, məhz türk dillərindən, xüsusilə Azərbaycan türklərindən keçmişdir. Bunu görmək üçün kitabdakı soyadlara hətta ötəri də nəzər yetirmək kifayətdir. Əsas odur ki, obyektivliyi itirməyəsən...

Oxucuların nəzərinə onu da çatdırırıq ki, kitaba daxil edilən soyadların ermənilər arasında həqiqətən də mövcudluğunun təsdiqi kimi, dünyanın harasında yaşamasından asılı olmayaraq, həmin soyadları daşıyan ermənilərin adlarını da kitaba əlavə etmişik.

Əziz ƏLƏKBƏRLİ
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

1. Abacyan//Abacyants.

Bu erməni soyadının etimologiyası ilə bağlı dörd versiya vardır. Birinci versiyaya görə, o, türkmənşəli *Abas* şəxs adından *s-c* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

İkinci ehtimala görə, bu soyad türkmənşəli *Ağabacı* şəxs adından *-ğa* komponentinin və “*ı*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir. Türk dillərində belə sözlərin tələffüzündə bu, normal hadisədir.

Üçüncü ehtimala görə, *Abacyan* soyadı dilimizdə tez-tez işlənən “*a bacı*” formasından düzəldilmişdir. *A* nidası *bacı* ismi ilə birləşərək *Abacı* sözü, ondan isə eliziya hadisəsi ilə *Abacyan* soyadı yaranmışdır.

Dördüncü ehtimala görə isə, *Abacyan* soyadı dilimizdəki *əba//aba* sözünə sənət, peşə bildirən *-çı* sözdüzəldici şəkilçisinin artırılması ilə yaranmış *əbaçı//abaçı* sözündən düzəldilmişdir. Məlum olduğu kimi, *əba//aba* keçmişdə müsəlman ruhanilərinin və mömin adamların üstədən geydikləri qolsuz və ya gödəkqollu, yaxası açıq uzun kişi paltarına deyilirdi.

Şəxsən biz bu dörd versiyadan sonuncu versiyaya üstünlük veririk. Ermənilərin sənətkarlığın müxtəlif sahələrinə, o cümlədən dərziliyə, deməli, həm də əbaçılığa (*əba tikməyə*) xüsusi meylli olması belə düşünməyə əsas verir.

Erməni dilçi alimi *Anna Henrikovna Abacyan*, Ermənistan SSR Xalq artisti *Vladimir Amvrosyeviç Abacyan*, yazıçı-tərcüməçi *Mikael Fyodroviç Abacyants* və b. bu soyadı daşıyırlar.

2. Abalyan//Abalyants.

Abalyan erməni soyadının etimologiyasını iki variantda izah etmək olar. Birincisi, ondan ibarətdir ki, bu soyad Azərbaycan türkləri arasında geniş yayılmış *Habil//Həbil* şəxs adından *i-a* əvəzlənməsi və “*h*” səsinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

İkinci varianta görə isə, *Abalyan* soyadı Azərbaycan dilində çox geniş yayılmış “*A bala*” xitabı vasitəsilə yaranmışdır. Bu xitab əvvəl ləqəb kimi işlənmiş, sonra soyad kimi götürülmüşdür. Lakin biz birinci varianta üstünlük veririk.

Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, seleksiyaçı, Dağlıq Qarabağın Hadrut rayonundan *Aleksandr Melkumoviç Abalyan*, Bakı doğumlu aktrisa, Ermənistanın Əməkdar artisti *Nina Yefremovna Abalyan (Nvard Yepremi Abalyan)*, professor *Sergey Xristoforoviç Abalyants* və b. bu soyadı daşıyırlar.

3. Abaryan//Avaryan.

Bu erməni soyadı türk boylarından olan *avar//abar* boyunun adından düzəldilmişdir. Bu fikri irəli sürməyə əsas verən arqumentlərdən biri Qərbi Azərbaycan (indiki Ermənistan) ərazisində tarixən *avar* türklərinin sıx məskunlaşmasıdır. Hətta İrəvan xanlığının tərkibindəki 15 mahaldan birinin – *Abaran* mahalının adı da bu türk boyunun adından götürülmüşdür. Həmin etnonimlə bağlı *Abaran* mahalında eyniadlı oykonim də mövcud idi. Belə ki, *Abaran* rayonunun mərkəzi *Abaran* şəhəri adlanırdı.

Erməni aktyor və rejissoru *Aleksandr Avakoviç Abaryan*, erməni jurnalisti *Ruslan Abaryan*, Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərindən *Artur Avaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

4. Abasyan//Melik-Abasov.

Bu erməni soyadının kökündə türkmənşəli *Abas* şəxs adı dayanır.

Abas şəxs adının ərəb mənşəli *Abbas* şəxs adı ilə heç bir qohumluq əlaqəsi yoxdur. *Abas* şəxs adının türk dillərində *abıs*, *apas*, *abız*, *avaz* formaları məlumdur. Mənası savadlı, bilikli deməkdir. Tatarlarda, qaraqalpaqlarda, peçeneq və başqırdlarda

Avaz, Apaz, Abas şəxs adları ilə müqayisə etmək olar.

1836-cı ildə Alban kilsəsinin müstəqilliyi Rusiya tərəfindən rəsmi ləğv edilərək Eçmiədzin katolik kilsəsinin təbəçiliyinə verildi, albanların bir hissəsi öz xristian dinindən imtina etməyərək tədricən erməniləşdilər, bir hissəsi isə islam dinini qəbul edərək öz milli mənsubiyyətlərini – türklüklərini qoruyub saxladılar.

Erməniləşdirilən həmin albanlarda nəslin ruhani mənsubiyyətini bildirmək üçün onların soyadlarının önünə “*Ter*” prefiksi (məsələn, *Ter-Qriqoryan, Ter-Petrosyan* və s.) artırılırdısa və bu da, əsasən, “*keşiş ata*” anlamına gəlirdisə (yeri gəlmişkən, ermənilər keşişə “*terter*” deyirlər), alban mənşəli ermənilərin digər bir hissəsinin isə soyadının əvvəlinə, əsasən, zadəgan titulu olan *məlik* (erməni əlifbasında “ə” səsi olmadığı üçün “*melik*” şəklində) prefiksi (sözün əvvəlində gəlib, onun leksik və ya qrammatik mənasını dəyişən morphem) əlavə olunur. Bu soyadın əsasən Zəngəzur-Qarabağ mənşəli insanların soyadında geniş yayılması da onun alban xristian türklərinə məxsus olmasını təsdiq edir. Yeri gəlmişkən, sonralar bir hissəsi islamı qəbul edən həmin xristian alban türkləri soyadlarında *məlik* titulu saxlamaqda davam etdilər, məsələn, *Məlik-Abasov, Məlik-Yeqanov, Məlik-Ağalarov, Məlik-Aslanov, Məlik-Paşayev, Məlik-Kərəmov* və.s

Eramızın 551-595-ci illərində Alban katolikosu olmuş *Abas (Ter-Abas)* həmin adın daşıyıcısıdır.

Moskva vilayətində tarix müəllimi işləyən *Ruslan Kaçaxoviç Abasyan*, 1982-ci ildə Qərbi Azərbaycanın Talın mahalının Siçanlı kəndində doğulmuş erməni müğənnisi *Hacı Abasyan*, Rusiyanın Samara vilayətində ingilis dili müəllimi işləyən *Qayane Surikovna Abasyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

5. Abazyan.

Abazyan erməni soyadı türk dillərinə xas olan *ab* və *az* komponentlərindən düzəlmiş “*abaza*” isimindən eliziya hadisəsi, yəni sonuncu hecadakı saitın düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir. *Ab/ap* komponentinə türk, türkmən, qırğız, qazax, qaraqalpaq və altay dillərində *aba*, *abişka*, *apa*, *apay* sözlərində rast gəlinir.

Peçeneq və albanlarda *Abas* adı ilə müqayisə edilə bilər.

İkinci ehtimala görə, *Abazyan* erməni soyadı *küt*, *qanmaz*, *yaramaz* və *əbləh* mənalarında olan türkmənşəli *abaza* isimindən düzəldilmişdir. Öncə “*abaza*” sözü ləqəb (ayama) kimi işlənmiş, sonralar isə şəxs adına çevrilmişdir.

Tarixi məlumatlara görə Alban dövləti ərazisində yaşayan etnoslardan birinin adı *abaza* olmuşdur.

Teatr və kino aktyoru *Gevork Nikolayeviç Abazyan*, kənd təsərrüfatı elmləri namizədi *Sergey Poqosoviç Abazyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

6. Abdalyan//Avdalyan.

Bu erməni soyadı ərəb dilindən türk dillərinə keçmiş *abdal* sözündən yaranmış *Abdal//Avdal* şəxs adından düzəldilmişdir. *Abdal* sözü çağdaş Azərbaycan türkcəsində a) *dəli*, *divanə*; b) *səfeh*, *axmaq*; v) *sadə*, *sadələvh*; q) *dərviş təbiətli adam*, *qələndər* anlamlarında işlənsə də, əslində, *abdal* sözünün şəxs adı kimi işlənməsi daha çox onun sufi mahiyyətinə söykənir. Belə ki, *abdallıq* sufizmdə şeyxlik, pirlik mərtəbəsi olmuşdur. Görkəmli türk alimi Fuad Köprülü “İslam Ensiklopediyası”nda “*abdal*” sözünü belə izah edir: “*Abdal*” sufiliyin dərəcə mərtəbələrindəndir. ...*Abdal* övliya mərtəbə silsiləsində sonuncu dərəcəni təşkil edir ki, bu silsilənin zirvəsindədir.”

Azərbaycan aşıq sənətinin nəhənglərindən olan Miskin *Abdal*ın təxəllüsü həmin məqamın göstəricisidir. Azərbaycan-

da *Abdal* şəxs adları ilə yanaşı, *Abdal* komponentli çoxlu toponimlər də mövcuddur.

Maraqlıdır ki, ermənilər *Abdalyan* soyadının sufi mahiyyətindən qaça bilməmiş və öz lüğətlərində bu soyadın mənasını “ilahi bilik” (“bojestvennoe znaniye”) kimi izah etmişlər.

Gürcülərdə *Avdaladze*, ruslarda *Abdulov* soyadları ilə müqayisə edilə bilər.

Rəssam *Lusi Abdalyan*, Ukraynanın Donetsk vilayətinin sakini, Donetsk Milli Texniki Universitetinin magistr məzunu *Liliya Norayrovna Abdalyan*, rejissor *Artak Avdalyan*, ağır atletika üzrə Avropa və dünya çempionu *Nazeli Vardanovna Avdalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

7. Abdulyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəbmənşəli *Əbdül//Abdul* şəxs adından düzəldilmişdir. *Əbdül//Abdul* adının *qul, kölə, itaət* anlamları daşdığı məlumdur.

1941-ci ildə Gürcüstanın Boqdanovka rayonundan müharibəyə gedib, qayıtmayan *Armen Arşakoviç Abdulyan*, Rusiyanın Taqanroq şəhərində əsgər məzarı olan *Sarkis Airoşetoviç Abdulyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

8. Abeqyan//Abaqyan//Abaqyants.

Birinci ehtimala görə, bu erməni soyadı türkmənşəli *Ağabəy* şəxs adından, *Abacyan* soyadında olduğu kimi, -ğə komponentinin atılması yolu ilə düzəldilmişdir. Belə olan halda, *Ağabəy* şəxs adının hər iki komponenti titul, rütbə və mənəb bildirən *ağa* və *bəy* (erməni dilində *bəy* sözü *beq//bek* kimi tələffüz olunur) isimlərindən düzəlmiş mürəkkəb şəxs adıdır.

İkinci ehtimala görə isə, *Abeqyan* soyadı müraciət formasında işlənən “*a bəy*”dən düzəldilmişdir. *Bəy* isminə müx-

təlif dialektlərdə danışan türk xalqları arasında və dillərində “bəy”, tatarlarda “bey-bek”, özbək, qazax, qırğız və qaraimlərdə “bay”, bəzi dillərdə “beq”, “bay”, “biy” formalarında rast gəlinir və hamısı eyni mənanı daşıyır. Altaylarda “bəy” isminin “biy” şəklində işlənməsi özünü Biysk şəhərinin adında da göstərir. Görkəmli qazax ədibi Abay Kunanbayevin ad və soyadında “bəy” isminin qazax dilindəki “bay” şəklindən istifadə edilmişdir.

Məşhur erməni filoloqu, akademik *Manuk Xaçaturoviç Abeqyan*, filologiya elmləri namizədi *Hasmik Surenovna Abeqyan*, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru *Henrix Vostanoviç Abaqyan*, tibb elmləri namizədi *İrina Arşavirovna Abaqyan*, professor *Hayk Avakoviç Abaqyants* və b. bu soyadı daşıyırlar.

9. Abelyan.

Abelyan erməni soyadı Azərbaycan türkləri arasında geniş yayılmış *Habil//Həbil* şəxs adından *i-e* əvəzlənməsi və adın əvvəlində “h” səsinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Abalyan erməni soyadı ilə ekvivalentdir.

Biologiya elmləri namizədi *Varujan Hamayakoviç Abelyan*, Şamaxı doğumlu aktyor, Azərbaycanın və Ermənistanın Xalq artisti *Hovanes Artyomoviç Abelyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

10. Abqaryan.

Abqaryan erməni soyadı “su” mənası bildirən farsmənşəli *ab* və “od” mənası verən türkmənşəli *qor* sözlərindən yaranmış *Abqar* şəxs adından düzəldilmişdir. Maraqlıdır ki, ermənilər özləri də bu soyadlarının mənasını “su və od” şəklində verirlər.

Lakin bizcə, bu soyadı eramızdan əvvəl 132-ci-eramızın

244-cü illəri arasında mövcud olmuş və İkiçayarası ərazisində yerləşmiş qədim Osroena dövlətinin hakim sülaləsi olan *Abqaridlər* sülaləsinin və onun *Abqar* adı ilə tarixə düşmüş on bir hökmdarının adı ilə müqayisə etmək olar və hətta vacibdir.

Erməni mənşəli rus yazıçısı *Narine Yuryevna Abqaryan*, rəssam *Sona Yuryevna Abqaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

11. Aboyan//Abyan.

Bu erməni soyadı “*ata*” anlamında olan türkmənşəli *aba* sözündən yaranmış *Aba* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Soyadın ikinci variantı (*Abyan*) onun etimoloji izahı ilə bağlı belə bir versiyanı da irəli sürməyə əsas verir ki, bu soyadı “*su*” mənası bildiren farsmənşəli *ab* sözündən yaranmışdır. Yeri gəlmişkən, ermənilər də bu soyadın “elmi” izahını verərək onu “*su*” mənası verən söz kimi izah edirlər. Lakin biz bu izahı məqbul saymırıq və soyadın *Abyan* yazılışını *aba* sözünün bu gün də türk dilində *qardaş* mənasında geniş işlənən *abi* variantı ilə bağlayırıq.

Tibb elmləri doktoru, professor *İqor Artyomoviç Aboyan*, 1995-ci ildə Azərbaycanın Füzuli rayonunun Qaraxanbəyli kəndində öldürülmüş erməni terrorçusu *Xaçatur Jorayeviç Abyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

12. Abulyan//Abulov.

Abulyan//Abulov erməni soyadı Azərbaycan türkləri arasında geniş yayılmış *Habil//Həbil* şəxs adından adın əvvəlindəki “*h*” səsinin düşməsi və *i-u* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Abalyan və *Abelyan* erməni soyadları ilə ekvivalentdir.

Habil//Həbil adı *kədər*, *qəm* mənası bildirir. Eyni zamanda *Habil* Hz. Adəmin oğullarından birinin adıdır, qardaşı

Qabil tərəfindən qətlə yetirilmiş və yer üzündə öldürülən ilk insan kimi tarixə düşmüşdür.

Sovet partiya və dövlət xadimi *Armenak Gerasimoviç Abulyan*, professor *Yelena Armenkovna Abulova* və b. bu soyadı daşıyırlar.

13. Acabyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində çox tez-tez işlənən *əcəb* sözündən yaranmış *Əcəb* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Ərəbmənşəli *əcəb* sözünün Azərbaycan dilində müxtəlif mənaları var:

- 1) təəccüblü, qəribə;
- 2) gülməli, əyləncəli, məzəli;
- 3) çox yaxşı, çox gözəl, əla;
- 4) təsdiq bildirir və s.

“*Əcəb eləmək*” deyimi yaxşı eləmək, əlindən gəlmək anlamında işlənir.

Kənd təsərrüfatı elmləri doktoru *Aristakes Martirosoviç Acabyan*, uşaq müğənni *Aida Acabyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

14. Acamyan//Acemyan//Acemov

Bu erməni soyadı “*əcəmi*” isimindən *ə-a* əvəzlənməsi və elizya hadisəsi yolu ilə yaranmış *Əcəmi* şəxs adından düzəldilmişdir. İslamiyyətdən sonra ərəblər ərəb olmayan xalqlara (tayfa və qəbilə birləşmələrinə) “*əcəmi*” deyirdilər. *Əcəmi* sözünə qədim İranda hakimiyət sürmüş *Acamyan-Pişdadyan* fars sülaləsinin adında da rast gəlirik. Lakin bu sülalənin Acamyan soyadı ilə *Əcəmyan//Acemyan* soyadları arasında qohumluq münasibətlərinin olub-olmaması barədə fikir yürütməkdə çətinlik çəkirik, çünki orta çağlarda İraqi-Əcəm Qara-

qoyunlu, Ağqoyunlu və Osmanlı türklərinin hakimiyyətləri altında olmuşdur.

XII yüzil möhtəşəm türk memarı Əbubəkr Əcəmi Naxçıvani Möminə Xatun türbəsinin və Yusif Küseyir memarlıq abidələrinin müəllifi və yaradıcısı olmuşdur.

Bizcə, bu soyadı daşıyan ermənilərin əcdadları olmuş türk bulqar-şiraklar da ərəblər tərəfindən “*əcəmi*” adlandırılmış, erməniləşdikdən sonra bu adı özlərinə soyadı kimi götürmüşlər.

Gənc erməni ixtiraçısı *Hraçik Acamyan*, rejissor, SSRİ Xalq artisti, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı *Vartan Mkrtiçoviç Acemyan*, professor *Artyom Sergeyeviç Acemov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

15. Acaryan.

Bu erməni soyadı türk tayfası olmuş “*ucar*” etnosunun adından *a-u* əvəzlənməsi ilə yaranmış *acar* etnonimindən düzəldilmişdir. Qədim türklərdə “*uc*” - *qıraq*, *kənar* mənaları daşımışdır.

“*Uc*” sözü dilimizdə aşağıdakı mənələrdə da işlənir:

1. qurtaracaq, son, zirvə;
2. saçın ucu, kələfin ucu, kəndirin ucu (başlanğıcı və qurtaracağı);
3. hündür (uca dağlar).

Bu soyadın *acar* xalqının adından düzəlməsi ehtimalı da nəzərdən keçirilə bilər.

Rəssam *Levan Acaryan*, Ussuriya texnologiya və idarəetmə kollecinin müəllimi *Armenuhi Haykovna Acaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

16. Açıryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *açar* (qapını və s. açma üçün vasitə, alət) sözündən düzəldilmişdir. *Açar* sözü isə öz növbəsində türk dillərində işlənən *aç* feilinin əmr formasından düzəlmiş düzəltmə isimdir. *Açar* öncə feil forması, sonralar isə ayama, ləqəb kimi işlənmiş, ermənilər tərəfindən soyad kimi götürülmüşdür.

Açar sözündən *-çı* sözdüzdəldici şəkilçinin köməyi ilə *açarçı* (“açar gəzdirən”, “açar düzəldən”) sözü düzəlir.

Bu soyadı daşıyan, 1876-cı il İstanbul doğumlu akademik *Hraçiya Hakopoviç Açıryan* keçən yüzilin əvvəllərində erməni dilinin tarixi və müqayisəli öyrənilməsinin əsasını qoymuşdur.

Rusiyanın Moskva şəhərindən *Qaregin Açıryan*, Rusiyanın Rostov şəhərindən *Karina Açıryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

Ermənicə *açar balanik* deməkdir və ermənilər arasında *Balanikyan* soyadına rast gəlinmir.

17. Adabaşyan//Odabaşyan.

Belə hesab edirik ki, Adabaşyan soyadındakı “*ada*” komponentinin dilimizdəki “*ada*” (hər tərəfi su ilə əhatə olunmuş torpaq ərazi) sözü ilə heç bir genetik əlaqəsi yoxdur. Hər iki erməni soyadı qədim türk dillərindəki *Odabaşı* sözündən əmələ gəlmiş, *Odabaşı* sözü isə dilimizdəki “*oda*” və “*baş*” sözlərindən yaranmışdır.

Odabaşı sözünün müxtəlif anlamları var. Məsələn, Osmanlı zamanında bu söz yeniçəri ocağında yüksək rütbəli zabitləri bildirən bir titullu idisə, sonralar bu, mehmanxanalarda, karvansaralarda və s.-də otaqlara baxan və onların açarlarını saxlayan adamların tutduğu vəzifəyə şamil edildi.

Qrammatik quruluşuna görə, bu soyadlar (Adabaşyan-Odabaşyan) bir-birindən yalnız *a-o* saitləri ilə fərqlənilir. Ermənilər üçün “*o*”-nu “*a*” ilə əvəz etmək elə bir çətin iş deyil. Hər iki soyadın ekvivalent olması ağlabatandır.

“*Oda*” sözü müxtəlif türk xalqlarının dialekt və şivələrində müxtəlif formalarda işlənir:

1. türk, türkmən dialektlərində, sarı uyğur, qaraqalpaq, çağatay, osmanlı şivələrində “*oda*”;

2. Azərbaycan türklərində “*otaq*”, Osmanlı və Anadolu türklərində “*otak*” (*q-k*) və *oda*, xakas və sarı uyğurlarda “*otax*”, qazax və noqaylarda “*otav*”, qırğız, qazax və çağatay şivələrində “*otay*”, kabarda-balkarlarda “*otav*” (N.A.Baskakov), qırğızlarda “*oto*”, tuva və qaraqalpaqlarda “*odağ*”, yakutlarda “*otu/odu*”, teleut və altay dillərində “*utav*”.

Oda (otaq) ismi müxtəlif türk dillərində aşağıdakı mənalara malikdir:

a) Malovun fikrincə, “*oda*” sözü türk, türkmən, Azərbaycan türkləri, Kırım tatarları, qaraim, qumıx, kabarda-balkar, çağatay və Şərqi Türküstan dialekt və şivələrində “*otaq*” mənasında;

b) tuvalılarda “*ocaq*”, “*ocaq yeri*”, “*tonqal*”, yakutlarda “*tonqal*”, çöldə yandırılmış *ocaq* (alov) mənalarında;

v) yakut və qaraqalpaq dillərində “*düşərgə*”, “*dayana-caq*” mənalarında;

d) sarı uyğurlarda *nəsil*, tayfa bildirən *yer* və ya *ev* mənasında;

e) *odja* şəklində *çadır*, *koma*, *daxma* mənalarında.

Soyadın ikinci komponenti olan *baş* ismi isə aşağıdakı mənalarda işlənir:

1) yakut, qırğız, qaraqalpaq dillərindən başqa, bütün türk dillərində insan orqanı olan “*baş*” mənasında;

2) ev heyvanlarını, quşları saymaq və ayırmaq üçün: *beş baş inək, yüz baş qoyun, əlli baş keçi* və s.;

3) tərəvəzin növünü təyin etmək üçün: *baş soğan, baş sarımsaq, kələm başı* və s.;

4) əsərin fəslı (başlıq, başlanğıc) mənasında;

5) ölkə başçısı (ölkənin başında duran, ölkəni idarə edən adam), baş komandan, baş leytenant, baş mühəndis, baş mühasib, baş məşqçi, baş nazir, baş qərargah və s.);

6) ailənin böyüyü olan ata (*ailə başçısı*) mənasında;

7) quldurların böyüyü (*quldurbaşı*) mənasında.

Bundan başqa,

– Anadolu və Azərbaycan türkləri, Krım tatarları, Şimali Qafqazda (Stavropol diyarı), Belorusiyada məskunlaşmış qaraımlər, qumux və balkarlar “baş” sözünü “*zirvə*”, “*təpə*”, “*kəllə*” mənalarında;

– Azərbaycan türklərinin, noqay, qaraqalpaq, tatar və başqurdların dialektlərində “*son*”, “*uc*”, “*qurtaracaq*”, qırğız dilində “*yuxarı hissə*”, qazax dilində “*zirvə*”, xakas, tuva və yakut dillərində “*zirvə*”, tatarların bəzi şivələrində “*dam*” mənalarında;

– Anadolu və Azərbaycan türkləri, türkmən, qaquuz, Krım tatarları, qaraim, qumıx, balkar, qazax, qırğız, noqay, qaraqalpaq, başqurd, özbək və uyğur dialektlərində “*başlanğıc*”, “*mənbə*” (çayın, arxın başlanğıcı, mənbəyi, kitabın, işin, filmin başlanğıcı) mənalarında;

– qumıx, qazax, qırğız və qaraqalpaqlarda “*son*”, “*kənar*”, tuva dilində “*qurtaracaq*”, “*uc*” mənalarında;

– uyğurlarda “*alt*” mənasında;

– yakutlarda nəyinsə ön hissəsi, gəminin və qayığın ön hissəsi, qaquuzlarda qayığın burnu, özbəklərdə üzümün salxımı mənalarında işlənir.

“*Baş*” sözündən *-lik(-lıq)* sözdüzəldici şəkilçisinin kö-

məyi ilə türk dillərində *başlık//başlıq, pozuq//bozuq* sözünün köməyi ilə isə *başıpozuk//başıbozuk* (türk ordusunda nizam-intizamı olmayan, qeyri-nizami hərbi hissənin əsgərləri) sözləri düzəldilir.

Bu söz komponent kimi Başkeçid, Başbuğ, Başkənd, Başqırdıstan, başbilən, baş yol (əsas yol) birləşmələrində də işlənir.

Kinodramaturq, aktyor, rəssam, Rusiya Federasiyasının əməkdar incəsənət xadimi *Aleksandr Artyomoviç Adabaşyan*, “Qarabağ Telekom” şirkətinin baş direktoru *Qaregin Odabaşyan*, Moskva Dövlət Tibb Universitetinin şöbə müdirinin müavini *Alla Tamazovna Odabaşyan*, “Qarabağ Telekom” şirkətinin baş direktoru *Qaregin Odabaşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

18. Adamyən//Adamov//Adamyants//Melik-Adamyən.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *adam* ümumi ismindən yaranmış *Adam* şəxs adından düzəldilmişdir. Ərəb dilindəki *insan* anlamında *adəm* sözündən dilimizə keçən *adam* sözü, göründüyü kimi, həm dilimizin ahəng qanununa uyğunlaşmış, həm də aşağıdakı bir sıra mənaları kəsb etmişdir:

1. insan, bəşər;
2. əxlaqlı, ləyaqətli, qanacaqlı şəxs: “*Oğul, çalış adam ol!*”
3. əvəzlik yerində işlənir: Adam gərək ilk növbədə özünə güvənsin.
4. köməkçi, tərəfdar: O, bu işi öz adamları ilə görəcəkd.
5. arxa, dayaq: Adamın gərək adamı olsun.
5. oynaş, aşna: Onun adamı olduğunu, onu tez-tez evə gətirdiyini artıq məhəllədə hamı bilirdi.

Akademik *Karlen Qriqoryeviç Adamyən*, tibb elmləri doktoru, professor *Leyla Adamyən*, Azərbaycan SSR Xalq artisti (1972), Azərbaycan SSR Dövlət mükafatı laureatı, uzun illər S.Vurğun adına Azərbaycan Rus Dram Teatrının aktyoru

Konstantin Haykoviç Adamov, professor *Tamara Zavenovna Adamyants*, tibb elmləri doktoru, professor *Artaşes Aleksandroviç Melik-Adamyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

19. Adanatsi.

Erməni soyadlarının bir qismi yaşadıkları yer-yurd adları ilə bağlı götürdükleri soyadlardır. Belə soyadlar, adətən, Azərbaycan dilində *-li⁴* şəkilçisini əvəz edən *tsi* (ruscada “ци” – ermənicədə “ցի”) şəkilçisi vasitəsilə düzəldilir.

Əslən Türkiyənin Adana şəhərindən olan rəssam *Ohanes Adanatsinin* soyadı da belə yaranmışdır.

20. Adaryan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *azər* etnonimindən yaranmış *Azər* şəxs adından *z-d* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir. Bu əvəzlənmə erməni dili üçün səciyyəvi bir dil hadisəsidir. Təsadüfi deyil ki, ermənilər *Azərbaycan* kəlməsini bu gün də *Adarbedakan* şəklində tələffüz edirlər.

Erməni müğənnisi *David Adaryan*, Rusiyanın Stavropol diyarının Pyatiqorsk şəhərindən *Renat Adaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

21. Adaşyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *adaş* sözündən, yəni eyni adı daşıyan adamlara verilən addan düzəldilmişdir. Çox güman ki, *adaş* sözü əvvəl ümumi isim kimi işlənmiş, sonra ləqəbə çevrilmiş, o da soyad olaraq götürülmüşdür.

Krasnodar vətəndaşı stomatoloq-cərrah *Levon Germanoviç Adaşyan*, Rusiyanın Stavropol diyarının Mineralniye Vodi şəhərindən *Anjela Adaşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

22. Adelxanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəb mənşəli, *ədalətli, insaflı, düz iş görəni* anlamlarında olan *adil* və türk-mənşəli, titul, mənəsb, rütbə bildirən *bəy//bek* sözlərindən yaranmış *Adilbəy* şəxs adından *i-e* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Hüquq elmləri doktoru, professor *Robert Arturoviç Adelxanyan*, Böyük Vətən müharibəsi iştirakçısı *Artur İsayeviç Adelxanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

23. Adilyan//Adalyan//Adelyan//Adloyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəbmənşəli, *ədalətli, insaflı, düz iş görəni* anlamlarında olan *adil* sözündən yaranmış *Adil* şəxs adından düzəldilmişdir.

Adil öncə sifət kimi əlamət bildirmiş və bədii təyin kimi hökmdarların adlarından əvvəl işlənmişdir: *adil hökmdar, adil şah, adil padşah, adil sultan* və s.

Dilimizdə *Adil* kişi adı ilə yanaşı, *Adilə* qadın adını da müşahidə edirik ki, dilimizin qanunlarına uyğun olmayan bu hal (cins kateqoriyası) rus dilinin təsiri ilə meydana gəlmişdir.

Bir dildə (erməni dilində) eyni bir soyadın bu qədər fərqli varianlarının (*Adilyan//Adalyan//Adelyan//Adloyan*) mövcudluğunun yalnız bir izahı var: öz sözləri olmadığı, bəzən yazılış şəklini və mənasını anlamadıqları üçün bu sözün soyad kimi hansı şəkildə işlənməsinin ermənilərdən ötrü elə bir anlamı yoxdur.

Adil şəxs adını qaraçay-balqarlardakı *Adilbiy* adı ilə müqayisə etmək olar.

Tibb mütəxəssisi *Karen Adilyan*, filologiya elmləri doktoru *Norayr Martirosoviç Adalyan*, yazıçı, mühəndis-kimyacı *Azariya Martirosoviç Adelyan*, Ukraynanın Xarkov şəhərindən *Aram Adloyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

24. Adibekyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəb mənşəli, *ədalətli, insaflı, düz iş görənlər* anlamlarında olan *adil* və türk mənşəli, titul, mənəb, rütbə bildirən *bəy//bek* sözlərindən yaranmış *Adilbəy* şəxs adından *l* səsinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir. Dediymizi ermənilər arasında *Adilyan* soyadının geniş yayılması da təsdiq edir.

Soyadın *Adil* komponenti barədə *Adilyan* soyadından danışarkən ətraflı bəhs etmişik.

Adilbəy şəxs adma qaraçay-balqarlarda *Adilbiy* şəklində rast gəlirik.

Dilimizdə *Adil//Adilbəy* şəxs adlarının *Ədil/Ədilbəy* ekvivalentləri də məlumdur.

RD Group şirkətlər qrupunun Direktorlar Şurasının sədri, Moskvanın tanınmış erməni iş adamı *Qagik Vladimiroviç Adibekyan*, sosioloq *Aqaron Adibekyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

25. Adyan//Adeyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *ad* ümumi ismindən düzəldilmişdir.

Ad sözünün Azərbaycan dilində bir çox mənaları var:

- 1) Doğulduğu zaman adama verilən şəxsi isim;
- 2) Şöhrət;
- 3) Bir şeyin şifahi işarəsi;
- 4) əsas, bəhanə, səbəb mənasında;
- 5) fəxri rütbə, ünvan və s.

Professor *Sergey İvanoviç Adyan*, Rusiyanın Yaroslav vilayətinin Uqliç şəhərində fərdi sahibkar *Knyaz Vəziroviç Adeyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

26. Ağababyan//Ağababov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *Ağababa* mürəkkəb şəxs adından eliziyə vasitəsilə düzəldilmişdir. *Ağababa* mürəkkəb ismi isə “*ağa*” və “*baba*” komponentlərindən yaranmışdır. Adın birinci komponenti olan “*ağa*” müxtəlif türk dillərində *ağa*, *ağay* formalarında işlədilir. “*Ağa*” sözü dilimizdə aşağıdakı mənələrə malikdir:

1. Seyidlərə verilən ləqəb kimi, yəni dindar, dinin təbliği ilə məşğul olan övliyə övladları mənasında işlənmişdir. Məsələn: *Miryaqub ağa*, *Mirələkbər ağa*, *Mirismayıll ağa* və s.

2. Hakim sinfə mənsub adam, mülkədar, bəy, zadəgan mənasında. Məsələn: *Onlar dədə-babadan ağa olublar*.

3. Sahib, ziyə, hakim. Məsələn: *Bu yerin ağası həmişə sadə camaat olub*.

Ağa sözü bir çox mürəkkəb şəxs adlarında birinci və ikinci komponent kimi işlənir. Məsələn, *Ağadadaş*, *Ağabacı*, *Ağasəlim*, *Ağakərim*, *Gülağa*, *Mirağa*, *Hacağa*, *Hüseynağa*, *Əhmədağa*, *Balağa* və s.

Soyadın ikinci komponenti rolunda çıxış edən və qohumluq münasibəti bildirən *baba* ismi müxtəlif türk dillərində “*baba*”, “*bava* (*b-v* əvəzlənməsi)”, *boba*, *poba*, *popa*, Azərbaycan türklərinin bəzi şivələrində *buva*, *biba*, *buvə*, uйğur və özbəklərdə *biba*, *bib*, *buvə* kimi formalarda işlənir.

Baba sözü türk dillərində aşağıdakı mənələrdə işlənir:

1. Azərbaycan türklərində atanın və ananın atasına, Anadolu türklərində ataya, türkmənlərdə ananın atasına “*baba*” deyilir; bektəşilərdə dərvişlər şeyxlərə “*baba*” deyə müraciət edir, özbəklərdə müqədəslərin adlarının önünə əlavə edilir, qocalara, ahıllara və ağsaqallara hörmət və ehtiram əlaməti olaraq “*baba*” deyə müraciət edilir;

2. uйğurlar narkotik maddələr alveri ilə məşğul olan

narkomanların başçısına “*baba*” deyirlər.

3. Tatarlar atanın böyük bacısının ərinə “*baba*” deyər müraciət edirlər.

Ağababa *şəxs adı* ağanın babası, ağanın atası, ağanın böyüyü və ya ağa baba anlamlarına da gələ bilər.

Tanınmış erməni ədəbiyyatşünası, professor *Suren Borisoviç Ağababyan*, professorlar *Aşot Armenoviç Ağababyan*, *Aleksandr Qriryeviç Ağababov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

27. Ağabalyan//Ağabalyants.

Ağabalyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *Ağabala* mürəkkəb *şəxs* adından eliziya vasitəsilə düzəldilmişdir. *Ağabala* mürəkkəb ismi isə dilimizdəki “*ağa*” və “*balala*” komponentlərindən yaranmışdır. Adın birinci komponenti olan “*ağa*” sözünün Azərbaycan və digər türk dillərindəki mənalari barədə *Ağababyan* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Bala sözünün isə Azərbaycan dilində bir neçə mənası var:

- 1) övlad, uşaq, oğul.
- 2) kiçik, balaca, xırda, körpə.
- 3) “*bala*”, “*balam*” şəklində xitab kimi.

Biologiya elmləri doktoru, akademik *Artur Stepanoviç Ağabalyan*, bəstəkar *Lidiya Semyonovna Ağabalyan*, professor *Georgiy Gerasimoviç Ağabalyants* və b. bu soyadı daşıyırlar.

28. Ağabekyan//Ağabekov

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *Ağabəy* mürəkkəb *şəxs* adından düzəldilmişdir. Soyadın birinci – *ağa* komponenti barədə *Ağababyan* soyadından danışarkən bəhs etmişik. Soyadın ikinci komponenti isə türk dillərində rütbə, titul bildirən “*bəy*”, “*bek*” sözündən ibarətdir.

Filologiya elmləri doktoru, professor *Kim Baqratoviç*

Ağabekyan, sərbəst güləş üzrə sovet idmançısı *Aram Harutyunoviç Ağabekyan*, professor *Vladimir Yenokoviç Ağabekov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

29. Ağacanyan//Ağacanov

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *Ağacan* şəxs adından düzəldilmişdir. *Ağacan* mürəkkəb ismi isə “*ağa*” və “*can*” komponentlərindən yaranmışdır. Adın birinci komponenti olan “*ağa*” müxtəlif türk dillərində *ağa*, *ağay* formalarında işlədilir. Bu komponentin dilimizdəki məna və xüsusiyyətləri barədə *Ağababyan* və *Ağayan* soyadlarından danışarkən bəhs etmişik.

“*Can*” komponentinə gəldikdə isə, bu da sözlərə qoşularaq əzizləmə mənası bildirir.

Şəmkir rayonunun Barsum kəndindən olan Sosialist Əməyi Qəhrəmanı *Haykaz Sarkisoviç Ağacanyan*, akademik *Keğam Xaçaturoviç Ağacanyan*, professorlar *Mixail İosifoviç Ağacanov*, *Pavel Artyomoviç Ağacanov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

30. Ağadadyan

Ağadadyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ağa* və *dədə* sözlərindən yaranmış ağadədə mürəkkəb şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*ə*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Soyadın *ağa* komponenti barədə *Ağababyan* soyadından *dədə* komponenti barədə isə *Dadayan* erməni soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Kırım vilayətinin Sevastopol şəhərindən *Arsen Ağadadyan*, Ukraynanın Xerson vilayətində fərdi sahibkar *Artur Yur-yeviç Ağadadyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

31. Ağaxanyan

Ağaxanyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *Ağaxan* mürəkkəb şəxs adından düzəldilmişdir. Soyadın birinci – *ağa* komponenti barədə *Ağababyan* soyadından danışarkən bəhs etmişik. Soyadın ikinci komponenti isə türk dillərində rütbə, titullu bildirən “*xan*” sözündən yaranmışdır.

Texniki elmlər doktoru, professor *Tatevos Mamikonoviç Ağaxanyan*, Rusiyanın Moskva şəhərində həkim-uroloq *Karen Armenoviç Ağaxanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

32. Ağakaryan

Ağakaryan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *Ağa və kar* komponentlərindən ibarət olan *Ağakar* şəxs adından düzəldilmişdir. Soyadın *ağa* komponenti barədə *Ağababyan* soyadından danışarkən bəhs etmişik. Soyadın ikinci komponentinə (“*kar*”) gəldikdə isə, vaxtilə “*iş*” anlamında işlənən, hazırda isə arxaikləşmiş bu söz öz işləkliyini itirərək sözdüzəldici şəkildə kimi, Azərbaycan dilində bəzi yeni sözlərin yaranmasında iştirak etmişdir: *davakar*, *kargüzar*, *saxtakar* və s. Beləliklə, *Ağakar* şəxs adı, əsasən, “*Ağaya işləyən*”, “*Ağapərəst*”, “*Ağaya tabe*” anlamlarında başa düşülməlidir.

Rusiyanın Kaluqa şəhərində pediatr həkim *Hasmik Kolyayevna Ağakaryan*, Moskvada fərdi sahibkar *Yervand Qrişayeviç Ağakaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

33. Ağalaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində mənşə, titullu bildirən türkmənşəli *ağa* sözündən *-lar* cəmlilik şəkildə ilə yaranmış *ağalar* sözündən əmələ gəlmiş *Ağalar* şəxs adından düzəldilmişdir.

Soyadın *Ağa* komponenti haqqında *Ağababyan* və *Ağayan* soyadından danışarkən ətraflı bəhs etmişik.

Mərhum akademik Z.Bünyadov qeyd edirdi ki, albanların qalıqları 1836-ci ildə erməniləşdirilərkən erməni katolik dinini qəbul etməyənlər soyadlarının önünə “*məlik*” sözü əlavə edərək iqiqat türk soyadları daşımağa başladılar. Onlardan biri də *Məlik-Ağalarovdur*.

Tibb elmləri namizədi, cərrah *Aleksandr Xaçaturoviç Ağalaryan*, Rusiyanın Moskva şəhərində fərdi sahibkar *Vladimir Varazdatoviç Ağalaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

34. Ağalovyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ağ* və *alov* sözlərinin birləşməsindən yaranmış *Ağalov* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Ağ sözünün Azərbaycan dilində müxtəlif anlamlarda işləndiyi barədə Ağbaşyan soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Akademiklər *Lenser Abqaroviç Ağalovyan*, *Nikita Hovanesoviç Ağalovyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

35. Ağamalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində mənəsb, titul bildirən türkmənşəli *ağa* və çoxmənalı *mal* sözündən *Ağamal* şəxs adından düzəldilmişdir. “Ağanın malı”, “Ağanın əmlakı” mənalarına gəlir.

Soyadın *Ağa* komponenti haqqında *Ağababyan* və *Ağayan* soyadından danışarkən ətraflı bəhs etmişik.

Erməni rəqqası *Arsen Ağamalyan*, Moskva məktəblərinin birində müəllim işləyən *Mariya Aşotovna Ağamalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

36. Ağamanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində mənəb, titul bildirən türkmənşəli *ağa* və qədim türk dillərində kişi, insan anlamlarında işlənən *man* sözlərindən yaranmış *Ağaman* şəxs adından düzəldilmişdir.

Azman, qaraman, türkman sözləri və etnonimləri ilə müqayisə oluna bilər.

Soyadın *Ağa* komponenti haqqında *Ağababyan* və *Ağayan* soyadından danışarkən ətraflı bəhs etmişik.

Rusiyanın Moskva şəhərindən *Karpis Ağamanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

37. Ağamiryan.

Ağamiryan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki “*ağa*” və “*mir*” sözlərinin birləşməsindən yaranmış *Ağamir* şəxs adından düzəldilmişdir. “*Ağa*” sözünün izahını *Ağababyan* və *Ağayan* soyadlarının təhlilində vermişik. Burada adın ikinci komponentinin *mir* olmasına görə, birinci komponentin də seyid anlamında işləndiyini iddia edə bilərik.

Adın *mir* komponentinə gəldikdə isə, bu, keçmişdə seyyidlərə, ruhanilərə verilmiş ləqəbdir və bu ənənə bu gün də davam edir. Məsələn: Mirabbas, Mirhəsən, Miryaqub və s.

İrəvanda uşaq rəsm qalereyasının yaradıcısı və direktoru *Janna Sergeevna Ağamiryan*, Krasnodar şəhərindən psixoloq *Yana Hrantikovna Ağamiryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

38. Ağamirzyan.

Ağamirzyan soyadı Azərbaycan dilindəki “*ağa*” və “*mirzə*” sözlərindən ibarət olub, türklər arasında tez-tez rast gəlinən *Ağamirzə* şəxs adından eliziya (səsdüşümü) hadisəsi

yolu ilə düzəldilmişdir. “*Ağa*” sözünün izahını isə *Ağababyan* və *Ağayan* soyadlarının təhlilində vermişik.

Mirzə şəxs adı barədə geniş məlumatla *Mirzoyan* soyadının izahı zamanı tanış ola bilərsiniz.

Professor *Ruben Sergeyeviç Ağamirzyan*, Rusiyada kompüter və informasiya texnologiyaları üzrə tanınmış mütəxəssis *İqor Rubenoviç Ağamirzyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

39. Ağamyan.

Ağamyan soyadı Azərbaycan dilində titul, rütbə və mənşə bildirən “*ağa*” sözünün 1-ci şəxsin təkinə aid mənsubiyyət formasından düzəldilmişdir. “*Ağa*” sözünün izahını isə *Ağababyan* və *Ağayan* soyadlarının təhlilində vermişik.

Erməni rəssam *Karen Qurqenoviç Ağamyan*, aktrisa *İnqa Ağamyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

40. Ağanbekyan.

Bu erməni soyadı türk mənşəli *Aqan//Ağan-Ohan* şəxs adına titul, mənşə, rütbə bildirən türk mənşəli *bəy//bek* komponentini artırmaqla əmələ gəlmiş *Ağanbəy* mürəkkəb şəxs adından yaranmışdır. Adın *Aqan//Ağan-Ohan* komponentindən *Aqanyan* soyadından, titul, rütbə və mənşə bildirən türk-mənşəli “*bəy*” sözündən isə *Abeqyan* soyadından bəhs edərkən ətraflı danışmışıq.

Əslən Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Dağlıq Qarabağdan olan *Abel* (Adəm peyğəmbərin oğlu Habilin adından düzəldilmişdir) *Gözoviç* (türkmənşəli “*göz*” sözündən) *Ağanbekyan* Ermənistan-Azərbaycan münafişəsinin qızıdırılmasında “müstəsna” rol oynayanlardan biridir. Məhz onun təkidi və göstərişi ilə Ermənistanda və ermənilərin azlıqda yaşadığı Dağlıq Qarabağda erməni faşizmi və onun bic oğlu

“miatsum” hərəkətə gətirildi, ermənilər 1988-ci ilin fevral ayında Azərbaycana qarşı elan edilməmiş müharibəyə başladılar. Cürətlə demək olar ki, *Abel Gözoviç Ağanbekyan* türk olan, sonralar erməniləşmiş *Ağabəyin* törəməsidir.

RSFSR-in Əməkdar mədəniyyət işçisi, teatrşünas *Artavazd Arşakovviç Ağanbekyan* və b. da bu soyadı daşıyırlar.

41. Ağapiryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində titul, rütbə və mənəsb bildirən “*ağa*” və “*pir*” sözlərindən əmələ gəlmiş *Ağapir* şəxs adından yaranmış, sonra soyada çevrilmişdir.

“*Ağa*” sözünün izahını *Ağababyan* və *Ağayan* soyadlarının təhlilində vermişik.

Pir sözünün isə dilimizdə aşağıdakı anlamları var:

1. qoca, çox yaşlı kişi, ixtiyar;
2. bir təriqət banisi və ya başçısı;
3. insanlar tərəfindən ziyarət olunan müqəddəs yerlər.

19-cu yüzil erməni yepiskopu *Qriqor Ağapiryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

42. Ağaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində titul, rütbə və mənəsb bildirən “*ağa*” və *kişi* anlamında olan *ər* sözlərindən yaranmış *Ağaər* şəxs adından “*ə*” saitinin düşməsi nəticəsində düzəldilmişdir.

“*Ağa*” sözünün izahını *Ağababyan* və *Ağayan* soyadlarının təhlilində vermişik.

Böyük Vətən Müharibəsində fərqlənmiş *Boris Xeontoviç Ağaryan*, Gürcüstanın Batum şəhərindən olan *Samvel Ağaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

43. Ağasaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki titul, rütbə və mənəsb bildirən *ağa* sözü ilə *-sar* morfebindən yaranmış *Ağasar* şəxs adından düzəldilmişdir.

Bağdasar şəxs adı və *Bağdasaryan* soyadı ilə müqayisə oluna bilər.

Qırğızıstan Respublikasında Rusiya Federasiyasının baş konsulu *Qaregin Andranikoviç Ağasaryan*, erməni şahmatçısı, grossmeyster *Robert Ağasaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

44. Ağasyan.

Ağasyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki dilindəki titul, rütbə və mənəsb bildirən *ağa* sözü ilə 2-ci şəxsin təkinə aid *-sı* mənsubiyyət şəkilçisindən yaranmış *Ağası* şəxs adından eliziya (“*ı*” səsinin düşməsi) yolu ilə düzəldilmişdir. *Ağa* sözünün *böyük*, *cənab*, *sahib*, *seyid* anlamlarının olduğunu nəzərə alsaq, *Ağası* şəxs adı *böyüyü* (*böyüyüm*) və ona yaxın mənələrdə başa düşülməlidir.

Ermənistan SSR Əməkdar incəsənət xadimi *Hastğik Alekseyevna Ağasyan*, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor *Nikita Hovanesoviç Ağasyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

45. Ağayan//Ağayants.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki titul, rütbə və mənəsb bildirən *ağa* sözündən yaranmış *Ağa* şəxs adından düzəldilmişdir.

“*Ağa*” sözü, demək olar ki, bütün türk dillərində işlənir və aşağıdakı mənaları bildirir:

1) türkmən, Krım tatarları, qumıx, qırğız, qazax, qaralpaq və özbəklərdə – *böyük qardaş*. Bu dillərdə sözün

ağa//aka//əkə formaları vardır;

2) türkmən və tatar dillərində *əmi (dayı)*;

3) xakas dilində *ata, atanın atası, dədə*, qaraim şivəsində *qoca*;

4) qazax dilində: *böyük, çox hissə*;

5) şəxs adı və şəxs adlarının komponenti kimi mürəkkəb adlarda öndə və sonda işlənir: Ağadadaş, Ağamusa, Ağasəlim, Ağakərim, Ağəddin, Məmmədağa, Həsənağa, Əzizağa, Gülağa və s.;

6) Ağa Məhəmməd Şah Qacarı (1794-1797) hakimiyyəti dövründə sərkədələrin, yüksək vəzifəli məmurların adının önünə artırılmışdır; Cənubi Azərbaycandakı türklər bir-birinə “*ağa*”, “*ağayi*” deyə müraciət edirlər;

7) Azərbaycan türkləri və qaqauzlar ataya hörmətlə *ağa* kimi də müraciət edirlər;

“*Ağa*” sözünün dilimizdəki digər mənaları barədə Ağababayan soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Akademik *Eduard Baqratoviç Ağayan*, professorlar *Qriqor Ağasiyeviç Ağayan*, *İvan Mixayloviç Ağayants* və b. bu soyadı daşıyırlar.

46. Ağavelyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki titul, rütbə və mənəsb bildirən *ağa* sözü ilə *vəli* sözündən yaranmış *Ağavəli* mürəkkəb şəxs adından eliziyə (sözün sonundakı “*i*” saitinin düşməsi) və *ə-e* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Tibb elmləri doktoru, professor *Aleksandr Minasoviç Ağavelyan*, tibb elmləri doktoru *Erik Qarnikoviç Ağavelyan* b. bu soyadı daşıyırlar.

47. Ağazaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki titul, rütbə və mənəsb bildirən *ağa* sözü ilə *-zar* morfemindən yaranmış *Ağazar* şəxs adından düzəldilmişdir.

Rusiya Federasiyasının Əməkdar mədəniyyət işçisi, professor Milda Mitriyevna Ağazaryan, Rusiyanın Sverdlovsk vilayətinin Severouralsk şəhərində yaşayan Vartan Ağazaryan və b. bu soyadı daşıyırlar.

48. Ağbalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki titul, rütbə və mənəsb bildirən *ağa* sözü ilə türkmənşəli *baba* sözündən yaranmış *Ağbaba* mürəkkəb şəxs adından ikiqat eliziya (hər iki sözün sonundakı “a” saitinin düşməsi) yolu ilə düzəldilmişdir.

Ağabalyan//Ağababov soyadları ilə ekvivalentdir. Bu soyadın həm *ağa*, həm də *baba* komponenti barədə *Ağabalyan//Ağababov* soyadından danışarkən ətraflı bəhs etmişik.

Professorlar *Mihran Sirakanoviç Ağbalyan*, *Riçard Vaqe Ağbalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

49. Ağbalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki titul, rütbə və mənəsb bildirən *ağa* sözü ilə *bala* sözündən yaranmış *Ağabala* mürəkkəb şəxs adından ikiqat eliziya (hər iki sözün sonundakı “a” saitinin düşməsi) yolu ilə yaranmış *Ağbal* şəxs adından düzəldilmişdir.

Kimya elmləri doktoru *Seda Qareginovna Ağbalyan*, erməni siyasi və ictimai xadimi *Nikol Ağbalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

50. Ağbaşyan.

Ağbaşyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ağ* və *baş* sözlərindən yaranmış *Ağbaş* şəxs adından yaranmışdır.

Ağ sözü sifətdir və müxtəlif türk dillərində *ağ/aq/ak* kimi formalarda işlənir. “*Ağ*” sifəti dilimizdə *ağ eləmək//ağını çıxarmaq* (həddini, səlahiyyətini aşmaq, həddini bilməmək), *ağ olmaq* (böyüyün, ağbırçəyin, ağsaqqalın üzünə qayıtmaq), *ağartmaq* (işin üstünü açmaq, əhənglə hər hansı bir yeri ağartmaq) və s. şəklində söz yaradıcılığında fəal iştirak edir. Dilimizdə “*ağ*” sözündən *ağartı* (süd məhsullarının ümumi adı); *ağsaqqal*, *ağbırçək* (üzdəki tükün ağarması, ana-nənələrin birçəyinin, yəni qulaqlarının yanlarından çənəyə doğru aşağı salanan saç) sözləri də düzəlmişdir.

Bundan başqa, “*ağ*” sözü *havanın ağarması*, *üzün*, *sifətin ağarması*, *ağ qar*, *ağ paltar*, *ağ ev*, *ağ pambıq*, *ağ qızıl* və s. kimi söz birləşmələrinin tərkibində də iştirak edir. Qorxaq adamlara “*ağciyər*” deyirlər.

Azərbaycan *Ağqoyunlu* dövlətinin adında da, *Ağ dəniz* hidronimində də “*ağ*” komponenti iştirak edir.

Ağ sifətinin özbək, qazax, başqurd, altay, tatar, noqay, çuvaş, qaqaуз, qaraim və Anadolu türklərinin dilində *ak* forması məlumdur. *Ağ/ak* sifətinin “*bəyaz*” sinonimi vardır. Ağ bənizli, üzü sifəti ağ olan qızlara Bəyaz adı qoyurlar.

Dilimizdə bir çox şəxs adlarının və toponimlərin birinci hissəsində “*ağ*” sifətindən geniş istifadə olunur: Ağqız, Ağgül, Ağca, Ağkilsə, Ağqaya, Ağcaqala, Ağcaqaya, Ağ məscid (Sevastopolun keçmiş adı) və s.

Soyadın ikinci komponenti olan *baş* ismi isə aşağıdakı mənələrdə işlənir:

1) yakut, qırğız, qaraqalpaq dillərindən başqa, bütün türk

dillərində insan orqanı olan “baş” mənasında;

2) ev heyvanlarını, quşları saymaq və ayırmaq üçün: *beş baş inək, yüz baş qoyun, əlli baş keçi* və s.;

3) tərəvəzin başını təyin etmək üçün: *baş soğan, baş sarımsaq, kələm başı* və s.;

4) əsərin fəslisi (*başlıq, başlanğıc*) mənasında;

5) *ölkə başçısı* (ölkənin başında duran, ölkəni idarə edən adam), *baş komandan, baş leytenant, baş mühəndis, baş mühasib, baş məşqçi, baş nazir, baş qərargah* və s.;

6) ailənin böyüyü olan ata (*ailə başçısı*) mənasında;

7) quldurların böyüyü (*quldurbaşı*) mənasında.

Bundan başqa,

– Anadolu və Azərbaycan türkləri, Krım tatarları, Şimali Qafqazda (Stavropol diyarı), Belorusiyada məskunlaşmış qaraımlar, qumux və balkarlar “baş” sözünü “*zirvə*”, “*təpə*”, “*kəllə*” mənalarında;

– Azərbaycan türklərinin, noqay, qaraqalpaq, tatar və başqurdların dialektlərində “*son*”, “*uc*”, “*qurtaracaq*”, qırğız dilində “*yuxarı hissə*”, qazax dilində “*zirvə*”, xakas, tuva və yakut dillərində “*zirvə*”, tatarların bəzi şivələrində “*dam*” mənalarında;

– Anadolu və Azərbaycan türkləri, türkmən, qaqauz, Krım tatarları, qaraim, qumıx, balkar, qazax, qırğız, noqay, qaraqalpaq, başqurd, özbək və uyğur dialektlərində “*başlanğıc*”, “*mənbə*” (çayın, arxın başlanğıcı, mənbəyi, kitabın, işin, filmin başlanğıcı) mənalarında;

– qumıx, qazax, qırğız və qaraqalpaqlarda “*son*”, “*kənar*”, tuva dilində “*qurtaracaq*”, “*uc*” mənalarında;

– uyğurlarda “*alt*” mənasında;

– yakutlarda *nəyinsə ön hissəsi, gəminin və qayığın ön hissəsi*, qaqauzlarda *qayığın burnu*, özbəklərdə *üzümün salxımı* mənalarında işlənir.

“Baş” sözündən *-lık(-lıq)* sözdüzəldici şəkilçisinin köməyi ilə türk dillərində *başlık//başlıq, pozuq//bozuq* sözünün köməyi ilə isə *başıpozuk//başıbozuk* (türk ordusunda nizam-intizamı olmayan, qeyri-nizami hərbi hissənin əsgərləri) sözləri düzəldilir.

Bu söz komponent kimi *Başkeçid, Başbuğ, Başkənd, Başqırdistan, başbilən, baş yol* (əsas yol) birləşmələrində də işlənir.

Erməni dilinə “ağ” sözü - *spitak*, “baş” sözü isə *qlux* kimi tərcümə olunur. Lakin ermənilər arasında *Spi-takqluxyan* soyadlı adama rast gəlinmir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, ermənilər uzun rənginə görə türk dillərinin Azərbaycan dialektlərində işlənən “ağ” sifətini isimləşdirmişlər və duza “ağ” deyirlər.

Oğuz türkləri arasında bir bəyin adı *Ağbaş* olmuşdur.

Moskvanın erməni sakinləri *Karen İliç Ağbaşyan, Narine İliniçna Ağbaşyan, İlya Artavazdoviç Ağbaşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

51. Ağdalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ağ* və *dal* sözündən yaranmış *Ağdal* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Ağ sözünün Azərbaycan dilindəki mənaları barədə *Ağbaşyan* soyadından danışarkən ətraflı bəhs etmişik. *Dal* komponentinə gəldikdə isə, dilimizdə *dal* (*arxa, geri*) sözünün müxtəlif mənaları olsa da, bircə, *Ağdalyan* soyadındakı *dal* komponenti *tala* sözünün təhrif olunmuş variantıdır. Qərbi Azərbaycan ərazisində *Ağtala* toponiminin çoxluğu da dediyimizə əsas ola bilər. Beləliklə, *Ağdalyan* soyadı daha çox etnotoponimik səciyyə daşıyır.

Rusiyanın Voronej şəhərində fərdi sahibkar *Svetlana Sergeyevna Ağdalyan*, Ukraynanın Konstantinovka şəhərindən *Xaçik Ağdalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

52. Ağdaşyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ağ* və *daş* sözlərindən yaranmış *Ağdaş* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Ağ sözünün Azərbaycan dilindəki mənaları barədə *Ağbaşyan* soyadından danışarkən ətraflı bəhs etmişik. *Daş* komponentinə gəldikdə isə, Azərbaycan dilində *daş* çoxmənalı sözdür, onun bərk cism (süxur), bıçaq və s. itiləmək üçün vasitə, bəzək, daş-tərəzi, dama-nərd daşı, böyrək daşı, rəhmsiz insan, xəsis insan və s. kimi müxtəlif mənaları var.

Azərbaycanda *Ağdaş* toponiminə kənd, şəhər, rayon adı kimi də rast gəlirik.

İrəvan şəhərindən *Levon Ağdaşyan*, *Tamara Levonovna Ağdaşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

53. Ağiyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ağı* sözündən yaranmış *Ağı* sözündən *ı-i* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Görünür, bu soyadı daşıyanların əcdadları *ağıçı* (*yas yerlərində ağı deyən*) olub.

İrəvanda “Nork-Maraş” tibb mərkəzində cərrah *Eduard Mikayeloviç Ağiyan*, Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərində Mürəkkəb Püskürtməli Texnologiya və İnşaat Direktorlar Şurasının sədri *Vladimir Hamazaspoviç Ağiyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

54. Ağriyan//Ağryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ağrı* sözündən yaranmış *Ağrı* ləqəbindən *ı-i* əvəzlənməsi, ikinci variantda isə eliziya (“*ı*” saitinin düşməsi) yolu ilə düzəldilmişdir. Burada *ağrı* sözü *ağrımaq* feilindəndir.

Rəssam *Lazar Samsonoviç Ağriyan*, Rusiyanın Moskva şəhərindən *Artur Robertoviç Ağryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

55. Ağvanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *Ağvan//Ağban* etnotoponimindən düzəldilmişdir. Əslində, *Ağvan* bu gün *Alban* dediyimiz etnotoponimin erməni mənbələrindəki adıdır.

Qafan rayonu ərazisində günümüzdə qədər gəlib çıxan *Ağvan* kənd adı ilə müqayisə oluna bilər.

Rusiyanın Kaluqa şəhərində fərdi sahibkar *Artur Martunoviç Ağvanyan*, İrəvan şəhərindən *Aram Ağvanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

56. Ahadyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəbmənşəli *ahəd* sözündən yaranmış *Əhəd* şəxs adından düzəldilmişdir.

Əhəd sözünün mənası, *bir, tək* anlamına gəlir.

1914-1918-ci illər Birinci Dünya Müharibəsinin iştirakçısı *Karapet Zuraboviç Ahadyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

57. Akinyan.

Bu erməni soyadı türk dillərindəki, xüsusilə qazax və qırğızlarda *xalq aşığı, ozan* anlamlarında işlədilən *akın* sözündən yaranmış *Akın* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Professor *Nerses Hakopoviç Akinyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

58. Aqanyan//Aqanov.

Bu erməni soyadı türk mənşəli *Aqan//Ağan-Ohan* (ekvivalentdirlər) şəxs adından düzəldilmişdir.

“Ağan” sözünün müxtəlif türk dillərində rast gəlinən *Kaqan*, *Kağan*, *Xaqan* formaları vardır. “Ağan” sözünün titul, rütbə və mənşəb bildirən *Kağan* sözündən “k” dilarxası samitinin atılması yolu ilə düzəlməsi ehtimalı, bizzə, daha güclüdür. Çünki “*Aqan*” sözünün “*ağa*” sözü ilə heç bir genetik və qrammatik əlaqəsi yoxdur.

“*Aqan*” sözünün albanlarda *Vahan*/*Vaqan*, *Ohan*, farslarda *Əhani* formaları məlumdur. N.A.Baskakov türkmənşəli rus soyadları sırasında türkmənşəli *Aqanın* rus soyadından bəhs etmişdir.

Professor *Albert Vahanoviç Aqanov*, sovet marşalı *Sergey Xristoforoviç Aqanov (Ohanyan)*, İran doğumlu erməni iş adamı *Patrik Aqanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

59. Alabyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli (tatar dilindəki) “*alab*” – *böyük qutu* (L.Budaqov) sözündən düzəldilmişdir. L.Budaqovun izahı, bizzə, ağılabatandır. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu söz öncə *ayama (ləqəb)* kimi işlədilmiş, sonralar isə ad və soyada çevrilmişdir. Bəzi müəlliflər ruslarda türkmənşəli *Alabışev* soyadının “*albuğa*” balığının adından düzəldiyini iddia edirlər. Ruslarda “*buğa*” sözündən düzəlmiş türkmənşəli *Bıkov* soyadı var. Onda belə çıxır ki, bu soyad Alabışev deyil, Alabıkov olmalı idi, lakin ruslarda belə bir soyad yoxdur. Alabışev türkmənşəli rus soyadı məhz “*alabaş*” sözündəndir.

Bizzə, ermənilər “*alab*” türk-tatar sözünü rus dilindən almışlar, çünki ruslar arasında türkmənşəli *Alabov* soyadı vardır.

Sovet arxitektoru, akademik, 1897-ci il Gəncə doğumlu *Karo Semyonoviç Alabyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

60. Alamdaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəb mənşəli *ələm* sözündən və *-dar* şəkilçisindən yaranmış *Ələmdar* Azərbaycan şəxs adından ə-a əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir və mənası *bayraqdar*, yəni *bayraq daşıyan*, *bayrağı öndə aparan*, *öncül* deməkdir. Ələmdar şəxs adı mürəkkəb isimdir və onu Vəfadar, Kamandar, Cahandar və s. şəxs adları ilə müqayisə etmək olar.

Ələmdar şəxs adının birinci komponenti olan “*Ələm*” sözünün *qəm*, *qüssə*, *kədər* mənaları bildirən “*Ələm*” sözü ilə heç bir əlaqəsi yoxdur. *Ələm* sözünün müxtəlif türk dillərində *bayraq*, *bayrak*, *sancaq*, *sancak*, *tuğ* sinonimləri vardır.

XIX yüzil erməni şairi pədaqoqu və ictimai xadimi *Harutyun Manukoviç Alamdaryan* (1795-1834) və b. bu soyadı daşıyırlar.

61. Alamyān//Alemyān.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *ələm* sözündən birinci variantda *ə-a*, ikinci variantda *ə-e* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Dilimizə ərəb dilindən keşmiş *ələm* sözünün Azərbaycan dilində aşağıdakı mənaları var:

- 1) kainat, dünya, yer üzü;
- 2) xalq, camaat, el, bütün insanlar;
- 3) çox maraqlı, cazibədar və s.

Erməni aktrisası *Anuşa Alamyān*, Rusiyanın Vladimir şəhərindən *Milana Alamyān*, Türkiyə doğumlu erməni fotoqraf *Manuk Alemyān* və b. bu soyadı daşıyırlar.

62. Alaverdyān//Allahverdyān//Allahverdyants.

Alaverdyān, *Allahverdyān* və *Allahverdyants* soyadları ekvivalentdirlər. Hər üç söyad ərəb mənşəli “*Allah*” və müxtəlif

türk dillərində *berdi-verdi* feil formalarından yaranmış *Allah-verdi* mürəkkəb şəxs adından düzəldilmişdir. Feilin “*verdi*” formasına “*berdi*” şəklində Orta Asiya türklərinin dilində rast gilinir. Məsələn, Berdinazarov, Berdinazar, Xudayberdi və s..

Bütün bunlarla yanaşı, *Alaverdyan//Allahverdyan//Allahverdyants* erməni soyadları birmənalı şəkildə *Allahverdi* Azərbaycan-türk adının ermənicə tələffüz formasından başqa bir şey deyildir. Ermənilər Qərbi Azərbaycanın Loru mahalındakı *Allahverdi* rayonunun adını da erməni transkripsiyası ilə *Alaverdi* şəklində rəsmiləşdirmişdilər.

Azərbaycan türkləri arasında “*verdi*” feili mürəkkəb şəxs adlarının ikinci komponenti kimi Allahverdi, İmamverdi, Xudaverdi, Tanrıverdi, Əliverdi, Gülverdi, Pirverdi və s. adlarda geniş işlənir.

Azərbaycan SSR Xalq artisti (1982), müğənni *Nairuhi İsaakovna Alaverdyan*, tibb elmləri doktoru professor *Aleksandr Sergeyeviç Allahverdyan*, Rusiyada erməni iş adamı *Eduard Nikolayeviç Allahverdyants* və b. bu soyadı daşıyırlar.

63. Albanyan.

Ə.Dəmirçizadə özünün “50 söz” kitabında *Alban* adının “*al*” və “*ban*” komponentlərindən ibarət olduğunu vurğulayır. O, yazır ki, “*al*” sözü qədim Ural-Altay, Haldey (aysoru), Urartu və bir sıra Qafqaz dillərində “*yüksək*”, “*yuxarı*”, “*şimal*”, daha əvvəllər isə “*yüksək yer*”, “*dağ*” mənalarında işlədilmişdir. Qəbələ rayonun Nic kəndində yaşayan udinlər (albanların qalıqları) indi də “*yuxarı*” mənasında “*ala*” sözünü işlədirlər.

“*Ban*” komponentinə “*Dədə Qorqud*” dastanlarında da rast gəlik. *Alban* sözü qırğızlarda “*olpo*”, altay, türkmən, türk, xakas və yakut dillərində “*alban*”, uyğur və tuva dialektlərində “*alvan*” kimi işlədilir. *Alban* sözü ilə Quba rayonu

ərəzində yerləşən Alpan kəndinin adı ekvivalentdir. Ermənilər Alban sözünü Ağvan kimi tərcümə etmişlər.

E.Sevortyan “*alban*” sözünün monqol mənşəli olduğunu iddia edir. Lakin bunun heç bir elmi əsası yoxdur. Çünki “*alban*” sözü monqolca “*məcburiyyət*”, “*rəsmi vəzifə*” və ya “*xidmət*”, “*vergi*”, “*töycü*”, “*yasaq*”//“*qoruq*” və ya “*qadağa*” mənaları daşıyır və bu, Ə.Dəmirçizadənin araşdırmalarına tamamilə ziddir.

Bu soyad *Sanvel Albanyan*, *Zarema Albanyan* və b. kimi ermənilərin soyadında qeydə alınmışdır.

64. Alboyacyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *al* və *boya* sözlərinə sənət, peşə bildirən *-çı* şəkilçisi əlavə etməklə yaranmış *alboyaçı* sözündən *ç-c* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*ı*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *al* sözünün, əsasən, iki mənası diqqəti çəkir, birincisi *qırmızı rəng*, ikincisi *hiylə, məkr*. Burada *boyaçıdan* bəhs olunduğu üçün biz *Alboyacyan* soyadında *al* sözünün birinci mənasını əsas götürürük.

Boya sözünün isə *rəng, boyaq* anlamı özlüyündə aydındır.

2009-cu ildə Türkiyədə yaradılan ALBOYA rəng-boyaq şirkətinin adı ilə müqayisə oluna bilər.

Beyrut (Livan) ermənisi olan tarixçi, filoloq *Arşak As-tvatsaturoviç Alboyacyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

65. Alçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *alçı* sözündən sözün sonundakı “*ı*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *alçı* aşıq-aşıq oyununda aşığın toxan üzünün arxasına deyilir. “*Kefi alçı durmaq*” deyimi *kefi kök*

olmaq anlamına gəlir.

Bu yerdə Azərbaycan dilində *al* sözünün hiylə, məkr, yalan mənasını da xatırlatmaq lazımdır. Belə olan təqdirdə, *alçı* sözü həm də *yalançı*, *hiyləbaz*, *məkrli* anlamına gəlir.

Professor *Armen Albert Alçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

66. Alemşatyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *aləm* sözündən *ə-e* əvəzlənməsi və *şad* sözündən *d-t* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Mənası “*hamı şaddır*”, “*hamı xoşbəxtdir*” anlamına gəlir.

İrəvan şəhərindən *Aşotik Alemşatyan*, Tiflis şəhərindən *Darina Alemşatyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

67. Alxasyan//Alxazyan.

Alxas-Alxaz şəxs adları ekvivalentdir və müxtəlif türk dillərində aşağıdakı formaları vardır: özbəkçə “*alhir*”, qazax və uyğurca “*alhur*” – *bərk tutan*, çuvaşca “*alxas*” – *nadinc*, *nadinclik*, başqırca “*alxas*”ı *çox arzulayan*, *istəyən* deməkdir.

Anadolu və Azərbaycan türkləri bu şəxs adını *Alxas//Alxaz-Əlqas//Əlqaz* formalarında işlədirlər. I Şah İsmayılın oğlanlarından birinin adı *Alxaz Mirzə* (1516-1550) olmuşdur və müxtəlif qaynaqlarda *Alxaz//Alxas-Əlqas//Əlqaz* kimi verilmişdir. *S-z* əvəzləməsinə *Almas* və *Almaz* şəxs adlarında da rast gəlirik.

Azərbaycan türkləri arasında *Alxas* şəxs və *Alxasov* soyadlarına rast gəlinir.

Erməni rəssamı, 1881-ci il Van doğumlu *Ohannes Alxasyan*, ədəbiyyatşünas *Yeznik Alxazyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

68. Alibekyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Əli* şəxs adı ilə titül, rütbə, mənşəb, ad-san bildirən türkmənşəli *bəy//bek* sözündən yaranmış *Əlibəy* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Əli şəxs adını, bircə, ilk dəfə daşıyan Məhəmməd peyğəmbərin əmisi oğlu və kürəkəni, dördüncü islam xəlifəsi *Əli ibn-Əbutalib* olmuşdur.

Əli – *uca, ucalmış, hündür, qədd-qamətli, yüksək bilikli, ləyaqətli adam* deməkdir.

Karate idman növü üzrə Rusiya çempionu *Hovik Qaqikoviç Alibekyan*, Rusiyanın Tolyatti şəhərindən *Qayane Alibekyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

69. Alixanyan//Alixanov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Əlixan* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. *Əlixan* şəxs adı mürəkkəb isimdir və *Əli* şəxs adı ilə titül, rütbə, mənşəb, ad-san bildirən türkmənşəli *xan* sözündən əmələ gəlmişdir.

Alixanyan soyadı hibriddir, yəni ərəb və türkmənşəli sözlərdən düzəlmiş Əlixan adındandır.

Fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, akademik *Artyom İsa-koviç Alixanyan*, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, akademik *Abram İsa-koviç Alixanov* və b. bu soyadları daşıyırlar. Yeri gəlmişkən, hər iki fizik qardaş olmuşlar və Azərbaycanın Gəncə şəhərindən idilər.

N.A.Baskakov qeyd edir ki, *Əli* şəxs adının *Alı* paraleli isə sünnü təriqətinə mənsub olanlarda rast gəlinir.

70. Almazyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *almaz* ümumi ismindən yaranmış *Almaz* şəxs adından düzəldilmişdir.

Almaz sözünün Azərbaycan dilində aşağıdakı mənaları var:

- 1) son dərəcə bərk, rəngsiz, şəffaf qiymətli daş;
- 2) şüşəkəsən alət;
- 3) bədii ədəbiyyatda şəffaflıq, parlaqlıq saflıq mənasında.

1969-1970-ci illərdə Rusiyanın Rostov və Voronşilovqrad şəhərlərində silsilə cinayətlər törətmiş, “Polad barmaqlar” adı ilə tanınan erməni manyakı *Zaven Sarkisoviç Almazyan*, Rusiyanın Samara şəhərində fərdi sahibkar *Sargis Volodyayeviç Almazyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

71. Aloyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *Ali* şəxs adından əmələ gəlmiş *Alo* şəxs adından düzəldilmişdir. Çox güman ki, ermənilərə kürd dilinin vasitəçiliyi ilə keçmişdir.

Alo şəxs adını Şamo, Safo, Nəbo kürd adları ilə müqayisə etmək olar.

Ali şəxs adının *Əli* ekvivalenti əksəriyyəti şiə məzhəbli Azərbaycan və İran türkləri arasında daha geniş yayılmışdır.

Boks üzrə dünya və olimpiya çempionu olan Rusiya idmançısı erməni *Mixail Surenoviç Aloyan*, Belçikanın Brüssel şəhərindən *Geqam Aloyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

72. Altunyan.

Bu erməni soyadının *qızıl* mənasında işlənən türkmənşəli *altun* sözündən yaranmış *Altun* ləqəbindən və ya şəxs adından düzəldiyi heç bir mübahisə obyekt deyil.

Türk dillərində *altun*//*altın* ismi müxtəlif mənalarda işlənir:

1. Yakut dilindən başqa bütün türk dillərində *altun/altın* – “qızıl”;

2. özbək, çuvaş və türk dillərində “qızılpul”, *köhnə (əski) türk lirəsi*;

3. yakut dilində “sarı metal” - *mis*;

Altun sözü *altın* formasından daha qədimdir. Yakutlarda “*altun*” sözü “*altan*” formasında işlənir və *mis*, monqol dilində isə “*altan*” formasında məhz *qızıl/kızıl* və s. mənalarında işlənir.

Q.Dyorfer bu sözün türklərə qədərki dövrə aid olduğunu iddia etsə də, *altun* sözünün hansı dilə mənsub olduğunu izah etməmişdir.

Q.Ramstedt *altun/altın* sözünün ərəbcə *latun* – *sarı mis* sözündən düzəldiyini qeyd edir. Əgər bu, belədirsə, onda söz *alatin* kimi yazılıb tələffüz edilməli idi. Guya bu söz proteza hadisəsi ilə, başqa sözlə, sözün önünə qalın “a” fonemi artırmaqla düzəldilmişdir. Lakin Q.Ramstedt sözdəki ikinci “a” foneminin hansı yolla düşdüyünü izah etməmişdir.

Kim bilir, bəlkə ərəblər *altun* sözünü türklərdən götürmüş və birinci *la* hecasındakı saitlə samitin yerini dəyişib, sözü *latun* formasına salmışlar.

Bəzi türksünaslar *altun/altın* sözünün “*altı*” miqdar sayı *ilə+tin (dələ və ya ağ rəng)* sözünün birləşməsindən əmələ gəldiyini bildirirlər.

Q.Vamberi isə *altun/altın* sözünü *al* (qırmızı, qızılı, qızıl) və *ala* sözü ilə müqayisə etmişdir.

Professorlar *Ruben Tatuloviç Altunyan, Tatul Tiqranoviç Altunyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

73. Aluxanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Əli* və titul, rütbə, mənəb, ad-san bildirən türkmənşəli *xan* sözlərindən ya-

ranmış *Alixan* mürəkkəb şəxs adından *i-u* əvəzləməsi ilə düzəldilmişdir.

Alixanyan soyadı hibriddir, yəni ərəb və türkmənşəli sözlərdən düzəlmiş *Alixan* adındandır.

Tibb elmləri doktoru, professor *Hovik Armenoviç Aluxanyan*, iqtisad elmləri namizədi, dosent *Artur Aleksandroviç Aluxanov* və b. bu soyadları daşıyırlar.

N.A.Baskakov qeyd edir ki, *Əli* şəxs adından fərqli olaraq *Alı* paraleli, əsasən, sünnü təriqətinə mənsub olanlarda rast gəlinir.

74. Alumyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *alim* ümumişlək sözündən yaranmış *Alim* şəxs adından *i-a* əvəzləməsi ilə düzəldilmişdir.

Elmli, bilikli anlamına gələn ərəbmənşəli *alim* sözünün Azərbaycan dilində aşağıdakı mənaları var:

1. hər hansı bir elm sahəsində mütəxəssis olan adam;
2. elmli, bilikli, məlumatlı, çox oxumuş adam;
3. dini biliklərə mükəmməl yiyələnmiş adam.

Erməni pianoçusu *Samvel Sumbatoviç Alumyan*, Rusiyanın Samara vilayətinin Tolyatti şəhərində fərdi sahibkar *Qaqik Samveloviç Alumyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

75. Amalyan.

Amalyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki qayə, məqsəd, arzu, dilək, ümid mənasında işlənən ərəbmənşəli *amal* ismindən yaranmış *Amal* şəxs adından düzəldilmişdir.

Bəstəkar və müğənni *David Amalyan*, Rusiyanın atçılıq üzrə tanınmış idmançısı *Ohanes Mnatsakanoviç Amalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

76. Amaryan.

Amaryan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəb mənşəli *Əmər* şəxs adından iqiqat *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. *Əmər* şəxs adının ərəbmənşəli *əmir* sözündən yaranma olduğunu iddia etmək olar. Bu ada müsəlman kürdləri arasında daha tez-tez rast gəlmək olur. *Əmir* adı barədə *Amiryana* soyadından bəhs edərkən ətraflı danışmışıq.

Tibb elmləri namizədi *Qayane Gevorkovna Amaryan*, Moskvada “MTU-İntel” şirkətinin baş direktoru *Mixail Rubenoviç Amaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

77. Ambardanyan.

Ambardanyan erməni soyadı, bizim fikrimizcə, ermənilər arasındakı *Ambardaryan* soyadının təhrif olunmuş variantından başqa bir şey deyil və buna görə də *Ambardanyan* erməni soyadı kimi, o da Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *anbardar* sözünün tələffüz forması olan *ambardar* variantından düzəldilmişdir.

O da maraqlıdır ki, bu soyad daha çox Rusiya ərazisində yayılmışdır və bu da onda bir hərf – *r-n* əvəzlənməsi ehtimalını artırır.

Rusiyanın Volqoqrad şəhərində həkim-ginekoloq *Knarik Robertovna Ambardanyan*, Saratov şəhərində fərdi sahibkar *Yelena Alekseyevna Ambardanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

78. Ambardaryan.

Ambardaryan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *anbardar* sözünün tələffüz forması olan *ambardar* variantından düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində taxıl, ərzaq, mal və s. saxlamaq üçün istifadə olunan xüsusi binaya, tikiliyə *anbar*, həmin anbar üçün

məsuliyyət daşıyan adama isə *anbardar* deyilir. Görünür, bu soyadları daşıyanların əcdadları vaxtilə *anbardar* vəzifəsində işləmişlər.

Rusiyanın Moskva şəhərində həkim-nevroloq *Anahit Henrikovna Ambardaryan*, Ermənistanda Gümürü Pedaqoji İnstitutunda rus dili kafedrasının müdiri *Qayane Henrikovna Ambardaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

79. Ambaryan.

Ambaryan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türk-mənşəli *anbar* sözünün tələffüz forması olan *ambar* variantından düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində taxıl, ərzaq, mal və s. saxlamaq üçün istifadə olunan xüsusi binaya, tikiliyə *anbar*, həmin anbar üçün məsuliyyət daşıyan adama isə *anbardar* deyilir. Yeri gəlmişkən, erməni soyadları arasında *Ambardaryan* soyadı da var və bu soyad barədə biz yuxarıda danışmışıq.

Sovet ordusu general-polkovniki *Xaçik Minasoviç Ambaryan*, erməni politoloqu *Qaqik Ambaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

80. Amirbekyan.

Amirbekyan soyadı da mələz (hibrid) soyadlardandır, çünki soyad mənşəb, titul, rütbə bildirən ərəbmənşəli *Əmir* və yenə də mənşəb, titul, rütbə bildirən türkmənşəli *bəy//bek* sözlərindən yaranmış *Əmirbəy* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Şərq tarixində bir tayfanın, qəbilənin və ya ölkənin başçısına *əmir* deyilmişdir. *Əmir* həmçinin bəzi Şərq ölkələrinin başçılarına və yüksək vəzifəli şəxslərə rəsmi olaraq verilən adıdır. Əmir Teymurun adındakı *Əmir* titulu da bu qəbildəndir.

Əmirlərin idarə etdiyi ərazi-inzibati vahidlər bəzən *əmirlik* də adlandırılıb. Məsələn, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri yeddi müstəqil əmirlikdən ibarətdir və həmin əmirlikləri əmirlər idarə edir.

Rusiyanın Yaroslavl şəhərində fərdi sahibkar *Qayane Ağasiyevna Amirbekyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

81. Amircanyan//Amircanov.

Amircanyan erməni soyadı da mələz (hibrid) soyad hesab edilməlidir, çünki soyadın *Əmir* komponenti ərəb, “*can*” isə fars mənşəlidir. Lakin *Əmircan* şəxs adı ermənilərə məhz Azərbaycan türklərindən keçmişdir. Azərbaycanlılar arasında bu gün də *Əmircan* adına və *Əmircanov* soyadına geniş rast gəlinir. Bakı şəhərinin qəsəbələrindən birinin adı bu gün də *Əmircan* adlanır.

Əmircan adının mənası *əmirin canı, ürəyi, qəlbi, ruhu* anlamına gəlsə də, çox güman ki, burada əzizləmə mənasında işlənmişdir. Başqa sözlə, “*istəkli əmir*”, “*sevimli əmir*”.

Adın *əmir* komponenti barədə *Əmiraslanyan* və *Əmiryan* erməni soyadlarından danışarkən ətraflı bəhs etmişik.

Rusiyanın Moskva şəhərində 1454 sayılı ümumtəhsil məktəbində müəllim işləyən *Ruzanna Vahanovna Amircanyan*, professor *Artyom Qareginoviç Amircanov*, və b. bu soyadı daşıyırlar.

82. Amirxanyan.

Amirxanyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəb mənşəli titullar, rütbə və mənəb bildiren “*əmir*” və türkmənşəli və yaxın mənəli “*xan*” sözlərindən əmələ gəlmiş *Əmirxan* mürəkkəb şəxs adından *ə-a* əvəzləməsi ilə düzəldilmişdir.

Adın *əmir* komponenti barədə *Əmiraslanyan* və *Əmiryan* erməni soyadından danışarkən ətraflı bəhs etmişik.

Fil.e.d., prof. *Mikael Davidoviç Amirxanyan*, professor *Robert Babkenoviç Amirxanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

83. Amiryana//Amiryants//Amirov.

Amiryana erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəb mənşəli *əmir* sözündən yaranmış *Əmir* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. *Əmir* sözü titul, mənəb və rütbə bildirən sözdür və hökmdarların adlarının önünə əlavə edilirdi.

Erməni tarixçisi Tovma Metsonetsi əsərlərində *Əmir* Teymurun adını çəkmişdir. Ola bilsin ki, ermənilər *əmir* sözünü XIV yüzildə türklərdən götürmüşlər.

N.A.Baskakov *əmir* sözünün ərəbmənşəli “*amir*” sözündən başqa bir şey olmadığını qeyd edir. *Əmir* Teymurun ordusunda qoşun növləri komandirlərinə *əmir* rütbəsi verilirdi. L.Budaqov (I, səh.98) *əmir* rütbəsinin general rütbəsi yerinə işlədildiyini bildirir. Türk dilində *əmir* sözünün *paşa* qarşılığı da məlumdur.

Əmir şəxs adı öncə titul, rütbə və mənəb bildirən “*əmir*” sözündən çox sonra yaranmışdır. Öncə bu söz, yuxarıda qeyd edildiyi kimi, hökmdarların, qoşun rəislərinin və sərkərdələrin adlarının önünə artırılırdı. Məsələn: *Əmir* Teymur, *Əmir* Bistam Cakir, *Əmir* Qara Yusif və s.

26 Bakı Komissarlarından və daşnak S.Şaumyanın əlallıqlarından biri – *Armen Minasoviç Amiryana (Amirov)*, professorlar *Ara Karapetoviç Amiryana*, *Gennadi Aşotoviç Amiryants* və b. bu soyadı daşıyırlar.

84. Amiyan.

Amiyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *əmi* sözündən yaranmış *Əmi* ləqəbindən *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində atanın qardaşına *əmi* deyilir.

Texnika elmləri doktoru, professor, neftçi mühəndis *Vartan Aleksandroviç Amiyan*, Rusiyanın Krasnodar şəhərindən həkim-ginekoloq *Tamara Andreyevna Amiyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

85. Amroyan.

Bu erməni soyadı türk dilindəki *Əmrə* şəxs adından *ə-a*, *ə-o* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Anadoluda türkcə şeirin banilərindən biri, sufi, İslam filosofu, təsəvvüf və xalq şairi Yunus Əmrənin adı ilə müqayisə oluna bilər.

Tibb elmləri namizədi, dosent *Aşot Vladimiroviç Amroyan*, müğənni *Sevak Amroyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

86. Amucanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *əmi* və *can* sözlərindən yaranmış *Əmican* ləqəbindən *ə-a*, *i-u* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Qohumluq bildirən *əmi* sözü Azərbaycan dilində geniş yayılmışdır, can isə əzizləmə mənasında sözlərə artırılır.

Ani Amucanyan, *Artur Amucanyan* və b. bir çox sırası erməni bu soyadı daşıyır.

87. Anaxasyan.

Anaxasyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ana* və *xas* sözlərindən yaranmış *Anaxas* ləqəbindən düzəldilmişdir. Mənası “*anaya aid olan*”, “*anaya məxsus*” anlamlarına gəlir.

Təkcə Ukrayna Respublikasının Xarkov, Odessa, Novoselovka, Mixaylovka, Suvorovo Vinnitcyə və s. yaşayış məntəqələrində xeyli sayda bu soyadı daşıyan insanlar yaşayır. Məsələn, Odessada *Karina Saşikovna Anaxasyan*, Novoselovkada *Sonik Sarıbekovna Anaxasyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

88. Anaxatunyan.

Anaxatunyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ana* və *xatun* sözlərindən yaranmış *Anaxatun* şəxs adından düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilindəki Anaxanın şəxs adı ilə ekvivalentdir.

Rusiyanın Moskva şəhərindən *Sergey Armenakoviç Anaxatunyan*, Stavropol diyarında fərdi sahibkar *Suren Yur-yeviç Anaxatunyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

89. Ananikyan.

Ananikyan soyadı qədim türkmənşəli *Anani* şəxs adından düzəldilmişdir.

Ananyan//Ananyants soyadları ilə ekvivalentdir.

Ananikyan soyadın mənşəyi, mənası barədə *Ananyan//Ananyants* soyadlarından danışarkən ətraflı bəhs etmişik.

Cərrah, tibb elmləri doktoru, akademik *Pavlik Petrosoviç Ananikyan*, Rusiyanın Samara şəhərindən *Marina Ananikyan* və b. bu soyadı daşımışlar.

90. Ananyan//Ananyants.

Ananyan soyadı qədim türkmənşəli *Anani* şəxs adından eliziya (“i” səsdüşümü) hadisəsi nəticəsində düzəldilmişdir.

Er. əv. VI yüzildə (dəqiqi: er. əv. 525-ci ildə) kaslar- da (xəzərlərdə) *Anani* adına rast gəlirik. *Anani* Azarinin oğludur. Qədim türkcə *ana//ənə və ini* (kiçik qardaş) sözlərindəndir. Yəni “*ananın kiçik qardaşı*”, başqa sözlə, “*kiçik dayı*”.

VII yüzil erməni tarixçisi kimi qələmə verilən *Anani Şirakatsi* (*Şiraklı*) də həmin *Anani* adını daşımışdır.

Qədim türklərdə quruluşca uyğun gələn *Anahun* şəxs adıyla müqayisə etmək olar.

Fil.e.d. *Qarık Qurgenoviç Ananyan*, Ermənistan Yazıçı-lar Birliyinin sədri *Levon Zaxaroviç Ananyan* (1946-2013), texnika elmləri namizədi *German Sergeyeviç Ananyants* və b. bu soyadı daşıyırlar.

91. Anayan//Anoyan.

Anayan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ana* ismindən yaranmış *Ana* ləqəbindən düzəldilmişdir. Azər-baycan dilində övladı olan hər bir qadın *ana* adlanır. Bu kəlmə balası olan bütün canlılara da aid edilir. Yaşlı qadınlara müraciət forması kimi də “*ana*” kəlməsi işlədilir. Həyatda insana əziz olan bir çox şeylərə də, məsələn, Vətənə, təbiətə və s. “*ana*” kəlməsi aid edilə bilər.

Erməni arxitektoru *Sedrak Karapetoviç Anayan*, 1909-cu il Gəncə doğumlu, Böyük Vətən Müharibəsi qəhrəmanı *Ham-bartsum Aleksandroviç Anoyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

92. Antikyan.

Bu erməni soyadının Azərbaycan dilindəki iki sözdən yaranması ehtimalını irəli sürmək olar. Bunlardan birincisi “*antik*”, ikincisi “*əntiq*” sözüdür və maraqlıdır ki, bunların hər ikisi “*qədim*” mənasındadır. Latin mənşəli “*antik*” sözü qədim yunan və Roma ictimai quruluşuna, mədəniyyətinə və incəsənətinə aid olan hər şeyə şamil edilirsə, “*əntiq*” sözü də, ərəb mənşəli olmaqla, qiymətli, dəyərlı, nadir tapılan, çox gözəl, diqqət çəkən hər şeyə aid edilir. Üstəlik, hər iki söz erməni tələffüzündə “*antik*” şəklinə düşür. Bütün bunlara baxmayaraq, biz bu soyadın dilimizdəki “*əntiq*” sözündən yaranması fikrindəyik. Çünki, əvvəla, “*əntiq*” sözünün dildə şəxs adı olmaq imkanı və təcrübəsi var (“*Əntiqə*” şəklində), ikincisi, ticarətlə məşğul olmağa tarixən meyli olan ermənilər

arasında, heç şübhəsiz, əntiq əşya alverçiləri də az olmamışdır.

Açıqlıq üzrə idmançı və məşqçi, SSRİ-nin Əməkdar məşqçisi *Anatoli Aramoviç Antikyan*, həkim-cərrah *Sergey Viktoroviç Antikyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

93. Arabaçyan//Arabacyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki peşə, sənət bildirən türkmənşəli *arabaçı* sözündən sözün sonundakı “ı” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir. Soyadın ikinci variantında həm də ç-c əvəzlənməsi baş vermişdir.

Arabaçı sözü isə iki və dördtəkərli nəqliyyat vasitəsi olan *araba* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çı* şəkilçisindən yaranmışdır və “*araba sürən*” anlamına gəlir.

Erməni dilindəki *Arabaçyan* soyadı ilə ekvivalentdir.

1889-cu il Şəmkir doğumlu (Azərbaycan, Gəncə quberniyası), kolxoz hərəkatının fəallarından *Aleksandr Petrosoviç Arabaçyan*, iqtisad elmləri doktoru, professor *Artyom Zavenoviç Arabacyan*, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor *Levon Qurgenoviç Arabacyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

94. Arabkertseva.

Bu erməni soyadı İrəvan şəhərinin şimal girəcəyində olan kəndlərdən biri və bu gün İrəvan şəhərinin tərkibinə qatılmış, lakin şəhərin yaşayış massivlərindən biri kimi adını qoruyub saxlamış *Ərəbkir//Ərəbgir* oykonimindən düzəltmədir.

Ərəbkir adı isə Azərbaycan dilindəki *ərəb* ismindən və *kir//gir* komponentindən yaranmışdır, mənası “*ərəblərin girdiyi yer*” anlamındandır.

S.V.Raxmaninov adına Rostov Dövlət Konservatoriya-sının fortopiano kafedrasının professoru *Susanna Borisovna Arabkertseva* və b. bu soyadı daşıyırlar.

95. Arabyan//Arabyants//Arapyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *ərəb* ismindən yaranmış Ərəb şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Uşakov “Rus dilinin izahlı lüğəti”ndə *ərəb* sözünün *yalançı, fırıldaqçı və riyakar* kimi məcazi mənələrdə işlədildiyini qeyd etmişdir (I c., səh.53). Keçmişdə bütün qaradərili, qarabədənli, qarasifətli insanları, o cümlədən zənciləri ərəb adlandırırdılar. Sonralar rus millətçiləri Sovet İmperiyasının tərkibinə daxil olan Qafqaz, Orta Asiya və Qazaxıstan əhalisinə nifrətlə “qara” və “qaralar” deyirdilər.

Daha ön tarixdə meydana gəlmiş “*ərəb*” (*al-arabi*) sözdə Yaxın Şərqdə eyniadlı etnonimin adı ilə bağlıdır.

Söz ərəb mənşəli olsa da, erməni dilinə Azərbaycan türkcəsindən keçmişdir, çünki soydaşlarımız arasında bu etnosun adını daşıyan *Ərəb* şəxs adlarına, *Ərəbov* soyadına sığ-sıx rast gəlinir. H.Ərəblinskinin adı ilə müqayisə edilə bilər.

Dilimizdə *ərəb* sözündən söz yaradıcılığında da geniş istifadə olunmuşdur: Ərəbistan, Ərəb atı, Ərəb dovşanı, ərəbi, Ərəbuşağı, ərəbşünas, ərəbşünaslıq, ərəbcə, ərəbləşmə, ərəbləşmək və s.

Professor *Henrix İosifoviç Arabyan*, ictimai xadim, Cavaxetiya təşkilatları Şurasının Rusiyadakı nümayəndəsi Ağası Manukoviç Arabyan, mühəndis *Zaven Hamayakoviç Arabyants*, Kanada pianoçusu, erməni mənşəli Arden Arapyan və b. bu soyadı daşıyırlar.

96. Aracyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ara* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çı* şəkilçisindən yaranmış *araçı* sözündən sözün sonundakı “*ı*” saitinin düşməsi yolu ilə

düzəldilmişdir.

Soyadın mənəsi “*ara düzəldən adam*”, “*dəllal*”dır ki, bu da erməni xarakterinə tamamilə uyğun bir peşə və addır.

Rusiyanın Rostov şəhərindən fərdi sahibkar *Ruben Ohannesoviç Aracyan*, yenə də Rusiyanın Smolensk şəhərində fərdi sahibkar *Svetlana Qurqenovna Aracyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

97. Arakçyan//Araxçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəbmənşəli *araq* (ərəbcə: *ərəq*) sözündən və peşə, sənət bildirən *-çı* şəkilçisindən yaranmış *Arakçı* ləqəbindən *q-k* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*ı*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir. Soyadın ikinci variantında (*Araxçyan*) *q-k* əvəzlənməsi Azərbaycan dilinin orfoepiya qaydalarına uyğun olaraq *q-x* əvəzlənməsi ilə əvəz olunmuşdur.

Azərbaycan dilində meyvədən, xüsusilə üzümdən çəkilən spirtli içki növünə *araq*, araq çəkməklə və satmaqla məşğul olan adama isə *araqçı* deyilir.

Əməkdar idman ustası, Gürcüstan SSR-in Əməkdar məşqçisi *Sergey Arakçyan*, İrəvan şəhərindən *Qaqik Arakçyan*, Rusiyanın Moskva şəhərindən aktrisa *Diana Araxçyan*, rəssam *Hamayak Qriqoryeviç Araxçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

98. Arakyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəbmənşəli *araq* (ərəbcə: *ərəq*) sözündən yaranmış *Araq* ləqəbindən *q-k* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində meyvədən, xüsusilə üzümdən çəkilən spirtli içki növünə *araq*, araq çəkməklə və satmaqla məşğul olan adama isə *araqçı* deyilir.

Rusiyanın Primorsk diyarının Artyom şəhərindən *Arpik Arakyan*, İrəvandan *Murad Arakyan*, *Argiştı Arakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

99. Aramyan//Aramyants.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *aram* sözündən yaranmış *Aram* şəxs adından düzəldilmişdir. Farsmənşəli “*aram*” sözünün dilimizdə *asta*, *sakitlik*, *rahatlıq*, *dinclik*, *sükut*, *səbr*, *dözüm* və s. mənaları var. Amma maraqlıdır ki, *Aram* şəxs adı Azərbaycan-oğuz türklərindən daha çox ermən-qıpçaq türkləri arasında daha geniş yayılmışdır ki, həm də həmin ermən-qıpçaq türklərinin törəmələri olan bugünkü ermənilər arasında ən məşhur şəxs adlarından biridir.

Yeri gəlmişkən, *Aramyan* soyadının etimoloji izahını verməyə çalışan ermənilər özləri də bu soyadı “*sakitlik*”, “*dinclik*”, “*rahatlıq*” kimi (rusca: “*pokoh*”, “*uteşeniye*”) izah edirlər, amma etiraf etməyə cəsarətləri çatmır ki, bu söz bu mənaları hansı dildə daşıyır.

Erməni aktyoru *Mikael Aramyan*, həkim-cərrah *Levon Aşotoviç Aramyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

100. Aranyan//Aronyan.

Hər iki erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *aran* sözündən yaranmış *Aran* şəxs adından düzəldilmişdir. *Aran* həm də qədim Alban dövlətinin əfsanəvi banisinin adıdır ki, Azərbaycan ərazisində uzun müddət mövcud olmuş *Aran* (*Arran*) dövləti məhz onun adını daşımış (qədimdə ölkələr hökmdarın adı ilə adlandırılırdı), sonralar da bu ərazinin türkmənşəli əhalisi məhz *arran-aran* adlanmış, *arran//aran* etnosu kimi tarixə düşmüşdür.

Aran etnosunun adını erməni tarixçisi Musa Xorenli də

qeyd etmişdir. O yazır ki, “*aran*” etnosu onlardan sonra gələn albanların əcdadları olmuşlar. Deməli, *Aran//Aron* şəxs adı albanlarda geniş yayılmışdı və albanların 1836-cı ildə erməniləşdirilməsindən sonra həmin şəxslərin törəmələri *Aran-yan//Aronyan* soyadını qəbul etmişlər.

Orta hind dilində Albaniyanın adı *Arran*, parfiyalılarda isə *Ardan* formasında işlənmişdir. Albanlardan başqa, *aran* etnosundan uti, girdiman, savdey və qarqar tayfaları törəmişlər. Beləliklə, *Aronyan* soyadı *Aran* etnonimində qalın *a* saitinin “*o*” fonemi ilə əvəzlənməsi nəticəsində həm də “*Aron*” formasına düşmüş və ondan qeyd edilən erməni soyadı düzəldilmişdir.

2016-cı il Olimpiadasında ağırlıqqaldırma üzrə erməni idmançısı *Qor Aranyan*, erməni şahmatçısı, qrossmeyster *Levon Qriqoryeviç Aronyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

101. Araratyan.

Bu erməni soyadı qədim türk dilində *Aradağ* anlamı verən *Ararat* dağının adından götürülmüşdür. Belə ki, *Ararat* oroniminin ilk komponenti olan türkmənşəli *ara* sözü ilə qədim türk dilində “*dağ*” anlamı verən *art* sözünün birləşməsindən yaranan *Ararat//Araart*, əslində, *Aradağ* deməkdir.

Aram şəxs adı kimi, Ararat şəxs adı da Azərbaycan-oğuz türklərindən fərqli olaraq, ermən-qıpçaq türkləri arasında geniş yayılmış və sonralar haylaşmış həmin ermən-qıpçaq türklərinin törəmələri olan bugünkü ermənilər arasında ən məşhur şəxs adlarından birinə çevrilmişdir.

Rusiyanın Əməkdar artisti *Artəşes Levonoviç Araratyan*, bəstəkar *Vahaq Georgiyeviç Araratyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

102. Arasxanyan.

Arasxanyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Aras* şəxs adından və titül, rütbə, mənəşə bildirən *xan* sözündən əmələ gəlmiş *Arasxan* mürəkkəb şəxs adından düzəldilmişdir.

Adı *Azər, Araz, Xəzər, Kaspı, Azərbaycan* və s. çoxlu etnonim və toponimlərdə əbədiləşən *Azər* türkləri Azərbaycan türklərinin etnogenezində həlledici rol oynamış, öz adlarını bu millətə və bu ölkəyə qədim dövrlərdən və əbədi olaraq vermişlər.

Araz çayı da *Araz//Aras* şəklində bu etnosun adını qədim dövrlərdən yaşatmaqdadır.

Titül, mənəşə, rütbə bildirən *xan* sözünün mənə və işlənmə çalarları, müxtəlif türk dillərindəki ekvivalentləri və s. bərədə *Azadxanyan* soyadından danışarkən ətraflı bəhs etmişik.

İqtisadçı, tarixçi *Avetis Arasxanyan*, Rusiyanın Primorsk diyarının Çerniqov şəhərində fərdi sahibkar *Nerses Arasxanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

103. Arazyan.

Arazyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *Araz* şəxs adından düzəldilmişdir. *Araz* etnotoponiminin mənə və mənşəyi haqqında *Arasxanyan* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Erməni sovet aktrisası, Ermənistan SSR Xalq artisti *Ama-liya Artyomovna Arazyan*, kinorejissor, aktyor, yazıçı, ssenarist *Qarnik Arşaviroviç Arazyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

104. Arcanyan.

Arcanyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ər* ümumi ismindən və əzizləmə mənəsi bildirən *can* sözündən yaranmış *Ərcan* ləqəbindən *ə-a* əvəzlənməsi yolu ilə

düzəldilmişdir.

Rusiyanın Moskva şəhərindən *Sergey Arcanyan* və *Slava Arcanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

105. Arcyan//Aricyan.

Arcyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *arı* ümumi ismindən və peşə, sənət bildirən *-çı* şəkilçisindən yaranmış *Ariçı* ləqəbindən *ç-c* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*ı*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Aleksandr Arsenoviç Arcyan, Ermənistanın Fövqəladə Hallar naziri *Armen Aricyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

106. Areşyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *əriş* ümumi ismindən *i-e* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *əriş* toxuculuq terminidir, xalçada və başqa toxunma mallarda uzununa müvazi gedən əsas iplərə deyilir. Dilimizdə bir *əriş-arğac* ifadəsi də var ki, bunlardan birincisi – *əriş sapları*, deyildi ki kimi, uzununa, ikincisi – *arğac sapları* toxunmanın eninə uzanan saplardır.

Professorlar *Sergey Levonoviç Areşyan*, *Qriqor Akopoviç Areşyan* və b. bu soyadı daşımışlar.

107. Aricanyan.

Aricanyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *arı* ümumi ismindən və əzizləmə mənası bildirən *can* komponentindən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *arı* sözünün bal istehsal edən arıdan başqa, *təmiz*, *duru*, *xalis*, *parlaq* anlamları da var.

Texnika elmləri namizədi *Harutyun Qriqoryeviç Ari-*

canyan, İrəvan şəhərindən *Anuş Aricanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

108. Armenyan.

Armenyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türk-mənşəli *ərmən* etnonimindən *ə-a*, *ə-e* əvəzlənmələri ilə yaranmış *Armen* şəxs adından düzəldilmişdir.

Əslində, ermənlər xristian qıpçaq türkləridir ki, onların böyük bir hissəsi islam dinini qəbul edərək Azərbaycan xalqının etnogenezində fəal iştirak etmişlər. Xristianlıqdan imtina etməyib, xristian qalanlar isə sonralar haylaşaraq, indiki erməni xalqının formalaşmasında iştirak etmişlər.

Professorlar *Gevorq Artashesoviç Armenyan*, *Arutyun Armenyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

109. Arslanyan//Arslan.

Bu erməni soyadının kökündə dayanan *arslan* sözü Azərbaycan dilində *qoçaq*, *igid*, *qəhrəman* anlamları verən *aslan* sözünün ekvivalentidir. Eyni zamanda hər iki söz *şir* sözünün ekvivalentidir.

Bəzi dilçilər iddia edirlər ki, *arslan* sözü vəhşi yırtıcı heyvanın “*ars*” səsi verən böyürməsindən və *-lan* şəkilçisindən düzəldilmişdir. Onların bu iddiası, bircə, o qədər ağlabatan deyil. *Arslan* ismi Azərbaycan dilindəki *aslan* ümumi isminin daha qədim formasıdır və tələffüzdə “*r*” samitinin düşməsi nəticəsində bu gün *aslan* şəklində ümumişlək sözə çevrilmişdir.

Arslan-aslan sözünün mənaları barədə Aslanyan soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Bu soyadı Böyük Səlcuq Sultanı *Alp Arslanın*, Atəbəy hökmdarı *Qızıl Arslanın* adları ilə müqayisə etmək olar.

Erməni arxiyepiskopu, yazıçı və publisisti *Gevorq Ars-*

lanyan, Argentinanın Ədliyyə naziri *Leon Karlos Arslanyan*, rəssam *Anahit Arslanyan*, professorlar *Yervand Arslan*, *Antoniya Arslan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

110. Arşakyan.

Arşakyan erməni soyadı *Arsak* (*Ər-sak*) şəxs adından *s-ş* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Bu da “*sak kişisi*”, “*sak adamı*” anlamına gəlir.

Strabon qeyd edir ki, *saklar* Qafqazın ən qədim və yerli sakinləri olmuşlar.

Tarixən Azərbaycan ərazisində bir neçə Sak dövləti mövcud olmuşdur. Onlardan *Artsak* indiki Dağlıq Qarabağı, *Sakasena* – Şəki-Zakatala bölgəsini, *Sisakan* – Zəngəzurun böyük bir hissəsini (Sisiyandakı məşhur Şəki qalası da o cümlədən), *Balasakan* isə Azərbaycanın Muğan düzünü əhatə edirdi. Bu əzəmətli Sak padşahlığının paytaxtı Gəncə şəhəri idi ki, tarixi *Kansak//Qanzak* adında onun Sak paytaxtı olduğu açıq-aşkar görünməkdədir.

Bir çox əski yunan və erməni qaynaqlarından Azərbaycan türklərinin söykökündə eramızdan çox-çox əvvəllər qaşqay, sak, varsak, arsak, basil, tapur və s. türk tayfa və qəbilə birləşmələrinin mühüm rol oynadığı məlumdur. Mərhum akademik M.Seyidov sakların türkdilli etnos olduğunu dəlillərlə sübuta yetirmişdir.

Sakların bir hissəsinin dağlıq və digər hissəsinin düzənlik yerlərdə məskunlaşması ilə əlaqədar olaraq eramızdan əvvəl *Artsak* və *Balasakan* toponimləri yaranmışdı. Digər *Arsak* (sak yüksəkliyi) Cənubi Azərbaycan ərazisində, Atropatenada yerləşirdi. Babəkin ərəblərlə apardığı müharibədən bəhs edən hadisələrdə bu etnotoponim *Arsak qalası* kimi qeyd olunmuşdur.

Yaqut Həməvi yazır ki, Ərşək (Arşak-Arsak) Bəzz qala-

sının yaxınlığında bir dağdır. Həmin etnotoponim Cənubi Azərbaycanın Qaradağ əyalətində Ərşə mahalının adında qalır.

Ermənistan parlamentinin deputatı *Ağası Aramaisoviç Arşakyan*, beynəlxalq münasibətlər, xüsusilə Türkiyə və Cənubi Qafqaz üzrə mütəxəssis *Qriqor Mikaeloviç Arşakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

111. Artaşyan.

Artaşyan erməni soyadının kökündə, heç şübhəsiz, *Artaş* şəxs adı dayanır. Er. əv. 202-ci ildə Armaniya taxtında əyləşən və əslən Qamər türklərindən olan *Artaş* (yunanca *Artakses*, ermənicə *Artaşes*) tarixin ən böyük şəxsiyyətlərindən olmuşdur. *Artaş* adının etimoloji izahı da onun türk mənşəliliyini təsdiq edir. Belə ki, tədqiqatlarda adın kökündə “*art*” sözünün durduğu yazılır. E.Sevortyan isə “*art*” sözünü türkmənşəli hesab edir və onun aşağıdakı mənalarda işlədildiyini qeyd edir:

1. *qırğız, tuva dillərində* “dağ keçidi”, “dağ dərəsi”;
2. *müxtəlif qədim türk dillərində* dağ ətəyi, sərt yer, yoxuş, təpə, zirvə.

3. türk, Azərbaycan türkcəsi, türkmən, Krım tatarları, qaraim, kabarda-balkar, qırğız, qazax, noqay, qaraqalpaq, tatar, başqurd və altay dialektlərində “*art*” həm də feilin əmr formasıdır.

Bu soyadın “*art*” kökünün “*ard*” paraleli də məlumdur. “*Ard*” sözü türk dillərində “*arxa*”, “*dal*” mənalarını verir. “*Ard*” elementinə Göyçə mahalının Ardaniş kəndinin adında da rast gəlirik. Xalq etimologiyasına görə, Ardaniş “*ard-eniş*” sözlərindən əmələ gəlmişdir və zsas mənası *arxa tərəfi eniş olan yer* deməkdir.

Digər bir ehtimala görə, “*art*” və “*aş*” komponentlərindən birinci “*dağ, dağlıq yer, zirvə*” anlamını verirsə, ikinci

komponenti *s-ş* əvəzlənməsi ilə *as//az* türklərinin adını bildirir.

Lakin biz *Artaş* adının etimoloji izahında *ar//ər* və *daş//taş* sözlərinin dayandığı fikrindəyik, yəni Ərdaş, Daşər.

Aram Artaşyan, Samvel Artaşyan və b. bir çox sırayı erməni bu soyadı daşıyır.

112. Artyan.

Artyan erməni soyadının kökündə qədim türk dillərində “*dağ, dağlıq yer, zirvə*” anlamını verən *art* sözü dayanır.

Bu soyadı *Artaşyan, Artavazyan, Artsak* və s. soyadlarla müqayisə etmək olar

Erməni şairi *Ara Conoviç Artyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

113. Arunyan.

Arunyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türk- mənşəli *ər* və *hun* sözlərindən yaranmış *Ərhun* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi və “*h*” səsdüşümü yolu ilə düzəldilmişdir.

Bu soyadın Abbasilər dövlətinin 5-ci xəlifəsi olmuş *Harun-Ər-Rəşidin* (789-809-cü illər) adından və ya onun adından törəmiş ümumiyyətlə *Harun* şəxs adından eliziya hadisəsi yolu ilə düzəlməsi də ehtimal olunur.

Bakı doğumlu rəssam *Stepan Aramoviç Arunyan*, Fransada erməni təşkilatlarının Koordinasiya şurasının üzvü *Jülyen Arunyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

114. Arustamyən//Arustamov.

Arustamyən erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Rüstəm* şəxs adından düzəldilmişdir. *Rüstəm* şəxs adına isə *Firdovsinin* “*Şahnamə*” əsərində də rast gəlirik. Əsər *Qəznə* hökmdarı *Mahmud Qəznəvinin* sifarişi ilə yazılsa da, əsərdə türklər şair tər-

findən alçaldılmış, təhqir edilmişdir. Rüstəm Zal Söhrabın atasıdır. Lakin türklər arasında xeyli sayda Rüstəm adı daşıyanlar var.

Bəzi türk dillərində *Rustam*, *Arustam*, *Urustam* kimi işlənir. Onları Rza-İrza, stəkan-istəkan sözlərilə müqayisə etmək olar. Bizcə, bu şəxs adı ermənilərə türk dilləri vasitəsilə keçmişdir.

Əslən Dağlıq Qarabağdan olan Sosialist Əməyi Qəhrəmanı *M.S.Arustamyan*, professorlar *Vladimir Yervandoviç Arustamyan*, *Markar Hovanesoviç Arustamov*, *Xristofor Artyomoviç Arustamov* və b. bu soyadı daşımışdır.

115. Aruşanyan//Aruşanov.

Bu erməni soyadı qazax dilindəki *araşan-aralan*, altay dillərindəki *arjan*, altay şivələrində və tuva dilindəki *araşan* formasında işlənən türkmənşəli sözdən düzəldilmişdir.

Aruşan sözü *araşan* sözündən ikinci *-ra* hecasındakı “a” foneminin “u” fonemi ilə əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Araşan/aruşan sözü türk dillərində aşağıdakı mənalarda işlənir:

1. qırğız, tuva dialektlərində – “*müalicəvi mineral bulaq*”;
2. tualarda – “*müalicəvi əhəmiyyətli mineral su*”;
3. qazax dilində – “*mineral bulaq*”;
4. altaylarda – “*mineral su*”, “*küküürlü su*” və “*bulaq*”;
5. qırğızca – “*isti bulaq*”, “*qaynar bulaq*”.

Bizcə, qazaxlarda Arjanov və ruslarda türkmənşəli *Arjanov* soyadı *Aruşanyan* soyadının, ekvivalentdir.

Professorlar *Eduard Beniaminoviç Aruşanyan*, *Mixail Lvoviç Aruşanov*, *Ernest Konstantinoviç Aruşanov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

116. Aryan.

Erməni dilindəki soyadların böyük bir hissəsinin peşə və heyvan adlarından düzəldiyini nəzərə alsaq, *Aryan* soyadının da Azərbaycan dilindəki *arı* sözündən eliziya (“i” saitinin düşməsi) yolu ilə yarandığını iddia edə bilərik.

Şair və tərcüməçi *Hamo Avetisoviç Aryan*, nasir, çair, dramaturq *Van Arşaluysoviç Aryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

117. Arzoyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *arzu* ismindən yaranmış *Arzu* şəxs adından eliziya (“u” saitinin düşməsi) yolu ilə düzəldilmişdir.

Bir şeyin olmasını ürəkdən istəmək anlamına gələn fars-mənşəli bu sözün *istək*, *dilək*, *həsrət* sinonimləri vardır.

Azərbaycan dilində *Arzu* şəxs adı həm oğlanlara, həm də qızlara qoyulur.

1937-ci il repressiya qurbanı *Ruben Ohanesoviç Arzoyan*, aktyor və rejissor *Artur Arzoyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

118. Arzumanyan//Arzumanov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan türkləri arasında geniş yayılmış *Arzuman* şəxs adından düzəldilmişdir. *Arzuman* şəxs adı *arzu* və *man* sözlərindən ibarətdir. *Arzu* *arzulayan*, *arzu edən*, *arzulu* mənalarını bildirir. Burada ikinci komponent feili sifət forması olub, *ummaq* məsdərindən sözdüzəldici *-an* şəkilçisinin köməyi ilə də düzələ bilər, çünki feilin mənasında əşyanın əlaməti və hərəkəti açıq-aydın hiss olunur. Hər iki komponentdə yanaşı, yəni qoşa gələn (*Arzu+uman*) komponentlərindəki “u” saitlərindən biri dildə baş verən proseslər nəticəsində düşə və “*arzuman*” şəklini ala bilər. Dilimizdə

belə proseslər nəticəsində Əlağa (Əliağa), Mirzağa (Mirzəağa) və s. sözlər əmələ gəlmişdir.

Ermənicə “*arzuya*” – “*sanqanum*”, “*umana*” isə “*husal*”, “*spasel*” deyirlər. Lakin ermənilər arasında *Sanqanumhusalyan* və ya *Sanqanumspaselyan* kimi soyadlara rast gəlinmir. Bizcə, bu soyadı daşıyanlar Arzuman adlı türk oğlunun törəmələridirlər.

Azərbaycan SSR Xalq artistləri *Artəşes Nikolayeviç Arzumanyan* və *Arkadi Nikolayeviç Arzumanyan*, əslən Dağlıq Qarabağdan olan Sosialist Əməyi Qəhrəmanı *T.M.Arzumanyan*, professorlar *Valeriy Hrantoviç Arzumanov*, *Yuriy Leonoviç Arzumanov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

119. Arzunyan.

Arzunyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *arzu* sözünə ikinci şəxsin təkinə aid “*n*”mənsubiyyət şəkilçisi artırmaqla yaranmış *arzun* sözündən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *arzu* sözü *istək, dilək, bir şeyin olmasını çox istəmək* anlamı verir və şəxs adı olaraq *Arzu* həm qızlar, həm də oğlanlar arasında geniş yayılmışdır.

Mühəndis-ixtiraçı, SSRİ-nin neft-qaz sənayesi üzrə tanınmış mütəxəssis *Hayron Stepanoviç Arzunyan*, rus şairi, nasiri və publisisti *Edviq Arzunyan* (*Eduard Hayronoviç Arzunyan*) və b. bu soyadı daşıyırlar.

120. Asadyan//Asadyants//Asadov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Əsəd* şəxs adında *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Şir, aslan anlamına gələn ərəbmənşəli *əsəd* ümumi ismindən yaranmış *Əsəd* şəxs adı və *Əsədov* soyadı Azərbaycan şəxs və soy adları sırasında xüsusi yer tutur.

1992-ci ildə Qarabağın işğalı zamanı Ermənistanın terrorçu hərbi birləşmələri tərkibində Azərbaycan ordusuna qarşı döyüşmüş və öldürülmüş olan *Vazgen Samsonoviç Asadyan*, Belorusiyada fərdi sahibkar *Andrey Rafikoviç Asadyan*, professor *Aleksandr Rafailoviç Asadov*, Qarabağ əsilli *Artaş Qriqoryeviç Asadyants* və oğlu, yazıçı *Eduard Arkadyeviç (Artaşesoviç) Asadov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

121. Asatryan//Asaturyan//Asaturov//Asatur.

Bu erməni soyadı Azərbaycan türklərinin tarixi adını özündə yaşadan dil faktlarından biridir. Belə ki, bu soyadın kökündə duran *Asatur* şəxs adı *Asa* və *tur* komponentlərindən ibarətdir ki, bunların da birincisi Azərbaycan xalqının əsasını təşkil edən *az* türk boyunun adında, ikincisində isə *türk* sözünün arxaik forması olan və *türklər* anlamında günümüzə qədər gəlib çıxan *Turan* adında hələ də yaşamaqdadır.

Erməni soyadları sırasında bu soyad geniş yayılmışdır. Bunu həmin soyadın ermənilərdə bir neçə variantda müşahidə olunması da sübut edir. Belə ki, bu soyad bəzən heç bir soyad şəkilçisi artırmadan elə *Asatur* şəklində, bəzən eliziya hadisəsi (“u” saitinin düşməsi) ilə *Asatryan*, bəzən də *Asaturyan* şəklində müşahidə olunmaqdadır.

Teatr rəssamı *Geğam Maqnosoviç Asatryan*, bədii qiraət ustası *Aida Aramaisovna Asaturyan*, filoloq, professor *Gevork Konstantinoviç Asatur*, professor *Azat Kazaroviç Asaturov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

122. Asikyan.

Asikyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *asılı* anlamında *asıq* dialekt sözündən düzəldilmişdir.

Rusiyanın Rostov şəhərindən *Artur Asikyan*, sualtı idman

növü üzrə Ermənistan federasiyasının sədri, polkovnik *Vladimir Qalustoviç Asikyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

123. Asilyan.

Asilyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *əsil* ümumi ismindən ə-a əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *əsil* sözünün *əsilli, köklü, nəcabətli* anlamı var.

Rusiyanın Moskva şəhərində fərdi sahibkar *Vladimir Sedrakoviç Asilyan*, yenə də Moskva şəhərində fərdi sahibkar *Arman Qaqikoviç Asilyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

124. Asiryən.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *əsir* ismindən düzəldilmişdir. Mühəribə zamanı əks tərəfin diri-diri və yaxud da yaralı vəziyyətdə ələ keçirdiyi eyirlər. Asiryən soyadına C.Cabbarlının “1905-ci ildə” pydüşmə əsgərinə, hərbiçisinə, mülki vətəndaşına və s. *əsir* desinin personajlardan biri olan erməni *Eyvaz Əsiryənin* soyadında da rast gəlirik.

Ermənicə “*əsir*” – *qeri, anazad* deməkdir və ermənilər arasında bu sözlərdən düzəlmiş soyada rast gəlinmir.

Yazıçı *Məryəm Eduardoviç Asriyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

125. Askandaryən.

Askandaryən erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *İskəndər* şəxs adından *i-a, ə-a* əvəzlənmələri yolu ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *İskəndər* adı *igid sərəkərdə, mərd dö-yüşçü* mənasını bildirir.

Həkim *Anahit Ohanesovna Askandaryən*, Rusiyanın

Volqoqrad şəhərində fərdi sahibkar *Hasmik Ohanesovna Askandaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

126. Askaryan.

Askaryan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *əskər//əsgər* ümumi ismindən yaranmış *Əskər//Əsgər* şəxs adından *ə-a* əvəzlənmələri yolu ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *əskər//əsgər* sözü sırayi hərbi qulluqçulara verilən addır. Məcəzi mənada müqəddəs bir şeyin uğrunda həmişə hazır, fədakar olmaq anlamında da işlədilir.

1956-cı il Xankəndi doğumlu heykəltaraş *Robert Askaryan*, Moskva sirkində meymun təlimçisi *Aziz Askaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

127. Aslanyan//Aslanov.

Aslanyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *aslan* ümumi ismindən yaranmış *Aslan* şəxs adından düzəldilmişdir. Azərbaycan türklərindən başqa, qaqauz, Krım türkləri və uyğur dillərində də *Aslan* şəxs adı geniş yayılmışdır.

Aslan sözünün isə türk dillərində *Arslan* paraleli də vardır və sonuncu birincidən öncə yaranmışdır. Bunu orta çağ qaynaqları da sübut edir. Ermənilərdə də *Aslanyan* soyadı ilə yanaşı, *Arslanyan* soyadı da vardır və biz bu siyadı da kitabımıza daxil etmişik.

Arslan-aslan sözünün türk dillərində aşağıdakı mənaları var:

1. türkmən, Azərbaycan türkcəsi, qumıx və tuvalarda – “*şir*”;
2. uyğur dialektində – “*pışik*”;
3. türkmən, türk, kuman dialektlərində – “*cəsur*”, “*güclü*”;
4. özbəklərdə – “*pələng*”;

5. “şir” bürcü mənasında.

Türk dillərində arslan sözü *arslan-arsalan* (özbək); *aslan* (Azərbaycan türkcəsi); *aslan-arslan* (uyğur); *arıslan* (Kırım tatarları və qaraqalpaqlarda), *arıslan* (başqurd); *araslan* (çuvaş); *arıstan* (qırğız, qazax), *arıslan* (tuva) formalarında işlənir.

Professorlar *Sergey Konstantinoviç Aslanov*, *Olqa Nikolayevna Aslanova*, *Armenak Arşakoviç Aslanyan*, akademik *Adolf Qriqoryeviç Aslanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

128. Asmanqulyan.

Asmanqulyan erməni soyadı türkmənşəli *Osmanqulu* şəxs adından *o-a* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*u*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir. *Osmanqulu* şəxs adı isə *Osman* şəxs adından və *qulu* sözünün birləşməsindən yaranmışdır. Allahqulu, İmamqulu, Çahqulu, Əliqulu, Həzrətqulu və s. şəxs adları ilə müqayisə oluna bilər.

Tibb elmləri doktoru, professor *Tiqrən Armenakoviç Asmanqulyan*, erməni dilçi alimi *Hasmik Antonovna Asmanqulyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

129. Asryan//Asriyan//Asriyants//Asriyev.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəbmənşəli *əsir* sözündən *ə-a* əvəzlənməsi ilə yaranmışdır. Bu soyad birinci variantda (*Asryan*) “*e*” saitinin atılması, ikinci variantda (*Asriyan*) “*i*” saitinin yerdəyişməsi, üçüncü variantda isə soyada “*ts*” soyad sonluğu artırmaqla düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *əsir* sözünün aşağıdakı mənalari var:

1. müharibədə ələ keçirilən düşmən əsgəri, zabiti;
2. kölə, qul, məhkum;
3. dustaq, azadlıqdan məhrum edilmiş;
4. vurgun, məftun, mübtəla.

Ermənilərin qul mənşəyini nəzərə alsaq, bu izahlardan ikincisi bu soyada daha uyğun gəlir.

Sovet İttifaqı Qəhrəmanı *Aşot Minasoviç Asriyan*, yazıçı *Mariam Eduardoviç Asriyan*, SSRİ və Ermənistan SSR Xalq artisti *Arus Harutyunovna Asryan*, Krasnodarda həkim işləyən *Mariya Aleksandrovna Asriyants*, professor *Nikolay Aşotoviç Asriyev* və b. bu soyadı daşıyırlar.

130. Asturyan.

Asturyan erməni soyadı Azərbaycan türklərinin əcdadı olan *As//Az türklərinin (Azturların)* adını bildirən *Az//As* və *tur* komponentlərindən ibarət olan *Astur//Aztur* etnonimindən düzəldilmişdir.

Kaliforniya universitetinin tarix üzrə professoru Stepan Asturyan, Rusiyanın Stavropol şəhərində fərdi sahibkar Vyacheslav Vladimiroviç Asturyan və b. bu soyadı daşıyırlar.

131. Aşçyan//Asçyan.

Ermənilər sənətkarlığın müxtəlif sahələrinə meyilli xalq olduqlarından onların soyadlarında da peşə və sənət adları üstünlük təşkil edir. Bu, özünü *Asçyan* soyadında da göstərir.

Aşçyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *aş* ümumi ismindən və peşə, sənət bildirən *-çı* şəkilçisindən yaranmış *Aşçı* ləqəbindən sözün sonundakı “i” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir. *Aşçı* sözü Azərbaycan dilindəki *aşbaz* sözü ilə ekvivalentdir.

Soyadın ikinci variantında isə *Aşçı* ləqəbi soyadına çevrilərkən *ş-s*, *ç-c* əvəzlənməsi də olmuşdur.

Erməni arxitektoru *Qalust Hovakimoviç Aşçyan*, ABŞ-da erməni arxiyepiskopu *Mesrop Aşçyan*, Rusiyanın Armavir şəhərindən *Ararat Asçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

132. Aşikyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəbmənşəli *aşiq* sözündən *q-k* əvəzlənməsi ilə yaranmışdır.

Azərbaycan dilində *aşiq* sözünün birinə *məhəbbət bağlanmış, vurulmuş, bənd olmuş adam* anlamları geniş yayılmışdır.

Dilimizdəki *eşqə, sevgiyə, məhəbbətə aid olan* anlamlarında işlənən *aşiqanə* sözü ilə eyni kökdəndir.

Antisovet təbliğatına görə 1970-ci ildə həbs edilən disident *Hakop Ohanesoviç Aşikyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

133. Aşrafyan.

Aşrafyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *aşraf* ismindən yaranmış *Əşraf* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *aşraf* sözünün *şərəfli, əziz, hörmətli* anlamları var.

Aşrafyan – professor *Lev Andreyeviç Aşrafyan*, tarix elmləri doktoru, Moğol imperiyası və Dehli sultanlığı üzrə SSRİ-nin aparıcı mütəxəssislərindən olmuş *Klara Zarmayrovna Aşrafyan* bu soyadı daşıyır.

134. Aşuqatoyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *aşiq* sözü ilə və *ata* sözünün birləşməsindən yaranmış *Aşiqata* ləqəbindən *ı-u* və *a-o* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Aşuqyan erməni soyadı ilə eyni kökdəndir və bu soyadın mənə və mənşəyi barədə *Aşuqyan* soyadından danışarkən nisbətən ətraflı bəhs etmişik.

Moskva Dövlət Universitetinin coğrafiya fakültəsinin aspirantı *Сона Гагиковна Ашугатоян*, İrəvan şəhərindən repetitor *Anna Rafaelovna Aşuqatoyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

135. Aşuqyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *aşiq* sözündən *ı-u* əvəzlənməsi ilə yaranmışdır. Ümumiyyətlə, *aşiq* sənəti ilə bağlı hər nə varsa, Azərbaycan xalqından götürən ermənilər *aşiq* sözünün özünü də Azərbaycan dilindən götürmüş və *aşuq* şəklində işlətmişlər.

Azərbaycan dilində *aşiq* sözünün ikinci bir mənası da var ki, bircə, bunun *Aşuqyan* soyadına bir o qədər də dəxli yoxdur. Söhbət diz qapaqlarından çıxan oynaq sümüyündən və bu sümüklərlə oynanan müxtəlif uşaq oyunlarından gedir.

Şair, tərcüməçi, “Ararat” vilayət qəzetinin baş redaktoru *Karine Aramaisovna Aşuqyan*, tibb elmləri namizədi, uroloq *Vahan Robertoviç Aşuqyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

136. Aşuryan.

Aşuryan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Aşur* şəxs adından düzəldilmişdir.

Ərəbmənşəli *Aşur* (*Aşir//Aşur, Aşura//Aşurey*) adı məhərrəm ayının 10-cu gününü (661-ci ildə Kərbəladə İmam Hüseyn və tərəfdarlarının qətlə yetirildiyi gündür) bildirir. Adətən, bu gündə doğulan uşaqlara verir.

Rusiyanın Çita şəhərində fərdi sahibkar *Samvel Arşakoviç Aşuryan*, Qazaxıstanın Astana şəhərindən *Saltanat Aşuryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

137. Atabekyan//Atabekov.

Bu erməni soyadının kökündə Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ata* və titul, mənəb, rütbə bildirən *bəy* sözlərindən yaranmış *Atabəy* şəxs adı durur.

Səlcuq sultanları vəliəhdlərinin (gələcəkdə taxt-taca sahib

ola biləcək övladların) tərbiyəçisinə *atabəy* deyirdilər. “*Atabəy*” adını daşıyan ilk şəxs Alp Arslanın vəziri Nizamülmülk olmuşdur. Atabəylər əmirlər arasından seçilirdilər. Qaraqoyunlularda “*atabəy*”, Səfəvilərdə isə “*atabəy*” əvəzinə “*lələ*” işlədilir. Qacarlarda isə bu rütbə “*lələbaşı*” sözü ilə əvəz edilmişdi. Misirdə məmlüklər dövründə qoşun başçılarına, rəislərə “*atabəy*” rütbəsi verilirdi. Əyyubilərdə “*atabəy*” əvəzinə “*uluq*” və ya “*lələbəy*” deyirdilər. Anadoluda isə hər iki ad işlənirdi.

Azərbaycanda Atabəylər dövlətinin banisi Şəmsəddin Eldəgiz “*atabəy*” ləqəbi almış və o, öz ləqəbini yaratdığı dövlətə vermişdir. Ona “*Atabəyi-əzəm*” adı verilmişdi.

Ermənilər “*ata*”ya *hayrik* deyirlər və onlarda *Hayrikkəyan* soyadına rast gəlinmir.

Şair *Nerses Yuryeviç Atabekyan*, professor *İosif Qriqor-yeviç Atabekov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

138. Atacanyan//Atacanov.

Atacanyan soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ata* və fars mənşəli *can* (ruh) sözlərindən əmələ gəlmiş mürəkkəb *Atacan* şəxs adından düzəldilmişdir. Mənası “*can ata*”, “*ruhum ata*” deməkdir və “*ata*” sözünün əzizləmə formasındadır.

“*Can*” komponentinə Azərbaycan antroponimlərində (*Ağacan*, *Canəli*, *Canbaxış*, *Canpolad*, *Əlican* və s.), hətta toponimlərində (*Qulucan*, *Əlican* və s.) geniş rast gəlinir.

“*Can*” sözündən söz yaradıcılığında da geniş istifadə olunmuş, bu söz *can almaq*, *can vermək*, *canına qulluq etmək*, *canbir olmaq*, *canını qurban vermək*, *can bəsləmək* söz birləşmələrində, *canan*, *canalan*, *cangüdən* sözlərində də işlənir.

Professorlar *Lev Hamayakoviç Atacanov*, *İrina Artavazdovna Atacanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

139. Atamalyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli “*ata*” (dədə) və *mal* (sərvət, dövlət) komponentlərindən ibarətdir. Mənası *atanın malı*, *sərvəti*, *dövləti* deməkdir.

Ermənicə “*ata*”ya *hayrik*, “*mal*”a isə *abrank* deyilir. Lakin ermənilər arasında Hayrikabrankyan soyadına rast gəlinmir.

1946-cı il Bakı doğumlu, futbol məşqçisi *Rudolf Sergeyeviç Atamalyan*, fizika üzrə tədqiqatçı alim *Emma Qareginovna Atamalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

140. Atamanyan//Atamanov.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *ataman* sözündən yaranmış *Ataman* ləqəbindən düzəldilmişdir. Mənası “*başçı*” deməkdir. Azərbaycan dilində “*atamanlıq etmək*” ifadəsi “*başçılıq etmək*”, “*qoçuluq etmək*” mənalarında geniş işlədilir.

Rusiyada kazak vilayətlərində və keçmişdə kazak qoşunlarında hərbi inzibati vəzifə adı kimi də işlənmişdir. Azərbaycan dilində müəyyən qrup, dəstə başçılarına da *ataman* deyilir.

Sovet multiplikasiyasının banilərindən biri olan *Lev Konstantinoviç Atamanov* (*Levon Konstantinoviç Atamanyan*), Rusiyanın Rostov vilayətində fərdi sahibkar *Suren Robertoviç Atamanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

141. Atamyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli “*ata*” (dədə) sözündən və 1-ci şəxsin təkinə aid mənsubiyyət şəkilçisindən (“*-m*”) yaranmış *atam* sözündən düzəldilmişdir. Mənası “*mənim atam*” deməkdir.

Ermənicə “*mənim ata*”ma “*im hayrik*” deyilsə də, ermənilər arasında *İmhayrikyan* soyadına rast gəlinmir.

1955-ci ildə Nyu-Yorkda nəşr olunan “Erməni Cəmiyyəti” kitabının müəllifi Sarkis Atamyanyan, erməni mənşəli amerikalı pianoçu Dikran Atamyanyan və b. bu soyadı daşıyırlar.

142. Atanyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli “*ata*” (dədə) sözündən və 2-ci şəxsin təkinə aid mənsubiyyət şəkilçisindən (“-n”) yaranmış *atan* sözündən düzəldilmişdir. Mənası “*sənin atan*” deməkdir.

Rusiyanın Rostov şəhərində fərdi sahibkar *Aram Serjovayeviç Atanyan*, İjevsk şəhərində fərdi sahibkar *Artur İgirdoviç Atanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

143. Atarbekyan//Atarbekov.

Atarbekyan erməni soyadı türk sözü olan “*atar*” feilindən və türk dillərində müxtəlif formalarda işlənən titul, mənşəb, rütbə bildirən *bəy//bek* sözündən düzəldilmişdir.

“*Atar*” sözünün *atçı* anlamı bildirən söz olması ehtimalı da səslənməkdədir. Adın *Odər//Odar* variantı da mümkün variantlardandır. Bu mənada, *Atarbekyan* soyadı *Otar* gürcü şəxs adı ilə müqayisə oluna bilər.

Şimali Qafqazda sovet hakimiyyəti uğrunda mübarizənin iştirakçısı, sovet çəkisti *Georgi Aleksandroviç Atarbekov* (əsl adı *Atarbekyan*) və b. bu soyadı daşıyırlar.

144. Ataryan.

Ataryan erməni soyadının etimoloji izahını bir neçə variantda vermək olar. Birincisi, onun Azərbaycan dilindəki “*atar*” feilindən düzəldildiyini ehtimal etmək olar.

İkincisi, güman etmək olar ki, “*atar*” sözü *atçı* anlamı bildirən sözdür.

Üçüncüsü, adın *Odər//Odar* variantı da mümkün variantlardandır.

Ermənilərin bu soyadına “*Od Allahu*” kimi izah verməsi onların da bu türkmənşəli soyadının üçüncü variantını etiraf etdiyini göstərir.

Atarbekyan erməni soyadı və *Otar* gürcü şəxs adı ilə müqayisə oluna bilər.

Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərində oftalmoloq *Viktoriya Sergeevna Ataryan*, Moskva şəhərində repetitor *Marina Vladimirovna Ataryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

145. Ataşyan//Ateşyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *atəş//ataş* sözündən yaranmış *Ataş* şəxs adından düzəldilmişdir.

Azərbaycan türkləri arasında *Ataş* və *Ataşov* ad və soyadları ilə müqayisə edilə bilər.

İstanbulun erməni patriarxı *Aram Ateşyan* və çoxlu sayda sırayı erməni (*David Ataşyan*, *Nadar Ataşyan* və b.) bu soyadı daşıyır.

146. Atayan//Atoyan//Atayev.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *ata* türk sözündən düzəldilmişdir. *Ata* sözü müxtəlif türk xalqlarında həm bu günkü mənada *ata*, həm də *baba* anlamlarında işlənmişdir. Türk dillərində *ata* – *ulu əcdad*, *ulu*, *müqəddəs sələf* deməkdir.

776-cı ildə Orta Asiyada ərəblərə qarşı başlamış Xürrəmi üsyanının “Müğənnə” (Muğanna) ləqəbli başçısının adı *Ata* olmuşdur. VIII yüzildə Buxara hakimi olmuş Qisrif ibn Atanın adında da *Ata* şəxs adı kimi işlədilmişdir. Qədim türklər öz əcdadlarının ruhuna sitayiş edən zaman “*ata*” sözündən istifadə edirdilər.

Azərbaycanda və Orta Asiyada bəzi övliyaların adlarına əlavə olunan “*ata*” sözü bu inancdan irəli gəlir. Deməli, qədim türklər *atanı* ilahi bir varlıq hesab etmiş və ona səcdə qılmışlar.

Dahi Azərbaycan filosofu Asif Əfəndiyevin təxəllüsü *Ata*, yəni Asif Ata idi.

“*Ata*” sözü Atabala, Atabəy, Ataxan kimi mürəkkəb şəxs adlarının yaranmasında da fəal iştirak etmişdir.

Soyadın *Atoyan* variantında isə “*ata*” sözündəki *-ta* hecasındakı *a* qalın saitinin *o* saiti ilə əvəz edilməsi ilə söz “*ato*” şəklinə salınmış və ondan *Atoyan* soyadı düzəltmişlər. *Ato* formasına Bakı əhlinin dialektindəki “*pay atonnan*”, “*aton*”, “*atondur*” ifadələrində də rast gəlirik.

V.İ. Abayev er. əv. IV yüzildə işquzlarda (iskid) *Atey* şəxs adını izah edərkən *Atay* və *Atoy* sözlərini paralel kimi göstərmişdir.

Çağdaş Azərbaycan dilində *Atayev* soyadına tez- tez rast gəlmək mümkündür.

Akademik *Edurd Rafaeloviç Atayan*, professor *Robert Arşakoviç Atayan*, akademik *Robert Vartgesoviç Atoyan*, Rusiya Strateji Araşdırmalar İnstitutunun Qafqaz araşdırmaları bölməsinin rəisi *Artur Atayev* və b. bu soyadı daşıyırlar.

147. Atbaşyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *at* və *baş* komponentlərindən yaranmış *atbaş* sözündən düzəldilmişdir. Mənası *başı at başına oxşayan adam* anlamındadır və çox güman ki, hansısa başı yekə adama ləqəb kimi verilmişdir.

Atların başçısına türk xalqları *ayğır*, ilxını otaran, güdən adama isə *ilxıçı* deyirlər. Adamdan isə at başçısı olmaz, ilxı otaran, yəni ilxıçı olar. At sözünə Qırat, Dürat, Bozat sözlərində də rast gəlinir.

At ermənicə *dzin* deməkdir və ermənilər arasında *Dzin-yan* soyadına rast gəlinmir.

Qondarma “DQR”-in mülki aviasiya idarəsinin rəisi *Dmitri Atbaşyan* və digər çoxlu sayda sıravı erməni bu soyadı daşıyır.

148. Atmacyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *atmaca* sözündən eliziya (“ı” səsdüşümü) yolu ilə düzəldilmişdir.

Osmanlı ov təşkilatlarında *atmacaçılar*, *qırğıcılar*, *çakırçılar* və *şahinçilər* var idi. Bu sözlər *atmaca*, *qırğı*, *çakır* və *şahin* ov quşlarının adından peşə bildirən *-çı* sözdüzəldici şəkilçisinin köməyi ilə düzəldilmişdir və bu quşların xüsusi təlimçiləri var idi, bu quşları ov etmək üçün öyrədirdilər.

Türkiyədə son zamanlarda *atmaca*, doğan və şahin ov quşlarıyla ov edirdilər. Sərçə və bildirçin kimi kiçik quşları ovlamaq üçün *atmaca* quşundan istifadə edilirdi.

Bizcə, *atmaca* quşunu gəzdirən *atmacaçı* erməni olmuş və o, peşəsini özünə soyad götürmüş və beləliklə, *Atmacyan* olmuşdur.

Atmaca quşunun dilmizdə işlənən *atmaca* sözü ilə heç bir əlaqəsi yoxdur.

1910-cu il Türkiyə doğumlu erməni yazıçı və jurnalisti *Keğam Miqranoviç Atmacyan*, erməni əsilli fransız şairi *Penni Atmacyan* və b. ermənilər bu soyadı daşıyırlar.

149. Atryan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli “*atar*” ismindən eliziya (ikinci hecadakı “*a*” saitinin düşməsi) yolu ilə düzəldilmişdir.

Atar sözü *odər* sözünün arxaik formasıdır, Azərbaycan ərazisində qədim dövlətlərdən olan *Atropatena*nın *Atarpatakan* adı ilə müqayisə oluna bilər. Gürcülərdəki *Otar* şəxs adı ilə

eyni mənşəlidir.

Ataryan erməni soyadının ekvivalentidir.

Nasir, ədəbiyyatşünas *Gevorq Sergeyeviç Atryan* və b. ermənilər və b. bu soyadı daşıyırlar.

150. Avakimyan//Avakimov.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *Avakim* çəxs adından düzəldilmişdir. Adın etimologiyası ilə bağlı *Avakyan* soyadından danışarkən ətraflı bəhs etmişik.

Tibb elmləri doktoru, professor *Viktor Makaroviç Avakimyan*, Rus Hərbi Əlillər İttifaqı baş idarəsinin sədri *İvan Mixayloviç Avakimov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

151. Avakyan//Avaqyan//Avaqyants//Avakov.

Bu erməni soyadı türkmənşəli “*avaka*” ismindən eliziya yolu ilə düzəldilmişdir. Altaylarda (sarı uyğurlarda) *avaka//abaka* (*v-b* əvəzlənməsi), *avka//avaka* formalarında və aşağıdakı mənalarda işlənir:

1. yakutlar əmiyə “*abuşka*” deyirlər;
2. Anadolu türkləri, Krım tatarları və qaqauzlar böyük qardaşa “*abi*” deyirlər;
3. yakutlar babanın əmisi oğluna “*abağa*” deyirlər;
4. *avaka//abağa* sarı uyğurlarda *baba*, *qoca*, yakut dilində *nəslin ağsaqqalı* mənalarını bildirir.

V.V.Radlov güman edir ki, “*avaka*” ismi *aba/ava-* + *aka* (*əkə*, *ağa*, *aqa*) sözlərinin birləşməsindən düzəldilmişdir. “*Avaka*” sözünün *abağa//aba* və *-ğa* komponentlərindən düzəlməsini iddia edənlər də var. Onların fikrincə, sözdəki *-ğa* komponenti əzizləmə, kiçiltmə mənası verən sözdüzəldici şəkildir.

Avakyan soyadını Sibirdəki *Abakan*, yəni *Abaxan* sözü ilə müqayisə etmək olar.

Yeri gəlmişkən, *Ava* – oğuz tayfalarından birinin adıdır, bu baxımdan, *Ava-ok* “*Ava boyu*” deməkdir ki, *Avak//Avaq* soyadı da *Ava-ok* birləşməsindən elisiya (səsdüşümü) vasitəsilə düzələ bilər.

Akademiklər *Robert Osipoviç Avakyan*, *Qriqor Yeremoviç Avaqyan*, professorlar *Qedeon Movsesoviç Avaqyants*, *Sergey Yuryeviç Avakov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

152. Avalyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *av* və *al* komponentlərindən əmələ gəlmiş “*aval*” sözündən düzəlmədir.

Türk dialektlərində *ab/av* komponenti aşağıdakı mənaları bildirir: a) həzz almaq, ləzzət almaq; b) aba (ava), abışka-avişka, avaka-abaka, aba-ana, anay-abay.

E.Sevortyana istinadən demək olar ki, “*al*” komponenti feilin əmr formasından başqa bir şey deyil.

Aval sözünün *ov//av almaq* anlamında “*av al*” forması da müzakirə obyektinə ola bilər.

Erməni aktyoru və tərcüməçisi, yeni erməni teatrının əsasını qoyanlardan biri *Mkrtiç Avalyan* (1850-1909), futbolçu və məşqçi *Qarnik Armenakoviç Avalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

153. Avcyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *av//ov* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çı* şəkilçisindən yaranmış *Avçı//Ovçu* ləqəbindən *ç-c* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*u*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *avçı//ovçu* sözü *ovla*, *ovçuluqla məşğul olan adama* deyilir.

Rusiyanın Krasnodar dairəsində rayon deputatı *Artur Rafikoviç Avcyan*, Soçi şəhərindən *Arşak Artavazdoviç Avcyan*

və b. bu soyadı daşıyırlar.

154. Avdalbekyan.

Bu erməni soyadı ərəb dilindən türk dillərinə keçmiş *abdal* və titul, mənəb, rütbə bildirən türkmənşəli bəy//bek sözlərindən yaranmış *Avdalbek* şəxs adından düzəldilmişdir. *Abdal* sözünün Azərbaycan türkcəsindəki mənə və funksiyası, işlənmə arealı barədə *Avdalyan//Abdalyan* soyadından danışıarkən bəhs etmişik.

Tibb elmləri doktoru, akademik *Suren Xaçaturoviç Avdalbekyan*, rejissor, ssenarist *Marina Avdalbekyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

155. Avtandilyan//Avtandilov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *Avtandil* şəxs adından düzəldilmişdir. Bəzi ehtimallara görə, bu ad dilimizə gürcü şairi Şota Rustavelinin “Pələng dərisi geymiş pələng” poeməsindən keçmişdir. Lakin Ş.Rustavelinin özü belə etiraf etmişdir ki, bu poema Şərqdən alınma bir dastandır və professor Y.Abuladzenin də etirafına görə, Avtandil sözü gürcü mənşəli deyil.

Biz bu fikirdəyik ki, Avtandil şəxs adı ermənilərə Azərbaycan türklərindən keçmiş, sonra isə erməni soyadına çevrilmişdir.

Dağlıq Qarabağın Ağdərə rayonundan olan Sovet İttifaqı Qəhrəmanı *Temik Avanesoviç Avtandilyan*, professorlar *Georgiy Gerasimoviç Avtandilov*, *Aleksandr Georgiyeviç Avtandilov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

156. Avşaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan xalqının təşəkkülündə mühüm rol oynamış *avşar//əfşar* türklərinin adından yaranmış Avşar etnonimindən düzəldilmişdir.

Görkəmli Azərbaycan hökmdarı və sərkərdəsi Nadir şah Əfşarın adı ilə müqayisə oluna bilər.

Erməni psixoloqu, yazıçısı *Gerasim Henrixoviç Avşaryan*, Birinci Dünya Müharibəsində Qafqaz cəbhəsində 6-cı erməni könüllü dəstəsinin komandiri *Qriqor Avşaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

157. Ayanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəb mənşəli *əyan* sözündən yaranmış *Ayan* şəxs adından düzəldilmişdir. “*Əyan*” sözü dilimizdə *gözlə görünən, aydın, aşkar, zahir, bəlli* mənalarını daşıyır. Eyni zamanda danışqda “*ayan*” kimi tələffüz olunur.

Əslən Xanlar rayonunun Çaykənd kəndindən olan Sovet İttifaqı Qəhrəmanı *Eduard Melikoviç Ayanyan* və b. bir çox sırayı erməni bu soyadı daşıyır.

158. Ayazyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ayaz* sözündən yaranmış *Ayaz* şəxs adından düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *ayaz* qışda buludsuz, aydın gecələrdə quru soyuğa, şaxtaya, ümumiyyətlə, bərk soyuğa deyilir.

Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərindən *Armen Ayazyan*, Rusiyanın Əməkdar artisti *Nedda Ayazyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

159. Aydınyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *aydın* sözündən yaranmış *Aydın* şəxs adından düzəldilmişdir. *Aydın* sözü *Aydın* şəxs adından daha qədimdir, mənası isə “aşikar”, “bəlli” və “ışıqlı” deməkdir. Ermənilər sözdəki “i” saitini “ı”saiti ilə əvəz etmiş və adı *Aydin* şəklinə salmışlar.

Türk dillərində “*aydın*” sözünün aşağıdakı mənalara var:

1. ay işığı (qırğız, özbək, uyuur, altay və s. dillərdə);
2. ay mənasında;
3. işıq, parıltı;
4. suyun parıldayan, işıldayan üst qatı;
5. məlum, dəqiq və müəyyən (Azərbaycan türkləri, türkmən, Kırım tatarları və özbək dillərində);
6. ay işığı ilə işıqlanan yer (qırğız dilində);

Aydın sözündən *lıq/-lık* şəkilçisinin köməyi ilə *ay-dınlıq/aydınlık* sözləri və feilin müxtəlif zamanlarda işlənən formaları düzəlir.

Aydın sözünə ermənicə “*hedak*”, “*parz*” deyirlər.

Qərbi Azərbaycanın qədim Oğuz-türk yurdu olan məşhur Dilican dərəsində, Dilican şəhərinin şərqində, qalın meşələr arasında *Aydın* adlı füsunkar gölün adı kalka yolu ilə dəyişdirilərək *Parzlıç* (*parz – aydın, liç – göl*) qoyulmuşdur.

Professorlar *Nina Xristoforovna Aydınyan*, *Razmik Mesropoviç Aydınyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

160. Aydoyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Aida* şəxs adının tələffüz forması olan *Ayda* variantından düzəldilmişdir.

Ukraynanın Kiyev şəhərindən *Gülnara Aydoyan*, Rusiyanın Novosibirsk şəhərindən *Zina Aydoyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

161. Aylamazyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *əyləməz* sözündən *ə-a* əvəzlənməsi ilə yaranmış *Aylamaz* ləqəbindən əmələ gəlmiş şəxs adından düzəldilmişdir.

Türk dillərində şəxsin xarakterinə görə adqoyma ənənəsi qədimdən gəlmədir ki, “Dədə Qorqud” dastanlarında da biz bunun əyani nümunəsini görürük. “Koroğlu” dastanında da belə adlar daşıyan qəhrəmanlarla az rastlaşırıq: Tanrıtanımaz və b.

Aylamazyan soyadında da *fikrindən, sözündən, yolundan, dediyindən dönməzlik* anlamı var.

Tibb elmləri doktoru, professor *Nikita Mixayloviç Aylamazyan*, texnika elmləri doktoru, professor *Alfred Karloviç Aylamazyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

162. Aynacyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *ayna* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çı* şəkilçisindən yaranmış *Aynaçı* ləqəbindən *ç-c* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*ı*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *aynaçı* sözü iki mənada işlədilir. Birincisi, *şüşəsalan, aynasalan* mənasında, ikincisi də keçmişdə zadəgan xanımları geyinib-bəzənərkən onun qarşısında özünə baxmaq üçün *güzgü//ayna* tutan olurdu ki, ona *aynaçı* deyirdilər.

İrəvan Dövlət Tibb Universitetinin müəllimi, tibb elmləri namizədi *Anahit Ohanesovna Aynacyan*, tibb elmləri namizədi *Emma Konstantinovna Aynacyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

163. Ayriyan//Ayriyants//Ayriyev.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *əyri* sözündən *ə-a* əvəzlənməsi yolu ilə yaranmışdır.

“Əyri” sözü dilimizdə “düz olmayan” anlamına gəlir.

Soyadın “ayrı” sözündən yaranması da müzakirə obyektinə ola bilər.

Əslən Dağlıq Qarabağdan olan Sosialist Əməyi Qəhrəmanı *Q.M.Ayriyan*, Şuşa qəzasının Tuğ kəndindən Böyük Vətən müharibəsinin Sovet İttifaqı Qəhrəmanı (1944) *Armen Tevanoviç Ayriyev*, tibb elmləri namizədi *İrina Rudolfovna Ayriyants* və b. bu soyadı daşıyırlar.

164. Ayrumyan//Ayrumov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ayrım//ayrum* etnonimindən yaranmış *Ayrum* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Həm *Ayrım*, həm də *Ayrum* (digər variantları *Eymur*, *Arum*, *İmer*, *İmir*) kimi yazılan bu qədim türk tayfasının adı Kiçik Qafqazda yaşamış azərbaycanlıların qədim etnoqrafik adıdır. Onların məskun olduğu ərazi *Ayrım mahalı* adlanırdı. Bir fikrə görə, Teymur Ankara vuruşmasından (1402) sonra Türkiyə ərazisindən köçürdüyü 50 min ailəni Gəncə, Qarabağ və indiki Ermənistanda yerləşdirmiş, onlar sonralar *ayrım* adı ilə tanınmışlar. Gəncə xanı Cavad xanın general Knorringə yazdığı məktubda ayrımlar Gəncə xanlığının qədim elatı adlandırılır. XVII yüzildə ayrımların bir hissəsi İrana köçərək şahsevənlərə qarışmışlar.

Erməni siyasi eksperti *Naira Ayrumyan*, professor *Arsen Mixayloviç Ayrumov* və b. bu soyadı daşımışdır.

165. Ayruni.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ayrı* sözündən düzəldilmişdir.

Ayrı sözü Azərbaycan dilində başqa, xüsusi, tək, başqası

ilə bağlı olmayan, əlahiddə və s. anlamlarında işlədilir və başa düşülür.

Professor *Aşot Norayroviç Ayruni*, texnika elmləri doktoru, professor *Arsen Tiqranoviç Ayruni* və b. bu soyadı daşıyırlar.

166. Ayvazyan//Ayvazovski//Ayvazov.

Bu soyad türkmənşəli *Ayvaz* şəxs adından düzəldilmişdir. *Ayvaz* adını türk dillərində geniş işlənən *Avaz//Əvəz*, *Ayvaz//Eyvaz* şəxs adları ilə müqayisə etmək olar. Türk xalqları söz yaradıcılığından istifadə edərək *Avaz* şəxs adının birinci hecasının sonuna sonor “y” samiti əlavə etmişlər.

Türk xalqları arasında *Ayvaz* şəxs adının *Eyvaz* ekvivalenti də məlumdur. Sonuncu şəxs adına ölməz dramaturqumuz C.Cabbarlının “1905-ci ildə” pyesinin personajlarından olan *Eyvaz Əsiryanın* adında da rast gəlirik.

Ayvazovski soyadı isə *Ayvaz* şəxs adına slavyan mənşəli *-ski* soyad şəkilçisi əlavə etməklə düzəldilmişdir. Dünya şöhrətli rəssam İvan Konstantinoviç *Ayvazovski* Kırıda dünyaya gəlmişdir və bizcə, qeyd-şərtsiz, milliyətcə türkdür.

Keçmişdə rabitə vasitələri olmadığına görə türklər xüsusi çaparlardan istifadə edir və onu “*ayvaz*” adlandırırdılar. Ermənicə “*çapar*”, “*ayvaz*” sözləri *vars* kimi tərcümə edilir ki, bu sözün kökünü də feilin əmr formasında işlənən türkmənşəli *var sözü* təşkil edir. Bu da *varmaq*, *getmək* anlamında elə *çapar* sözünə uyğun gəlir.

Professorlar *İvan Gevorgiyeviç Ayvazov*, *Yuri Nikolayeviç Ayvazov*, *Artyom Aleksandroviç Ayvazyan*, *Vardan Gevorgiyeviç Ayvazyan*, *İvan Konstantinoviç Ayvazovski* və b. bu soyadı daşıyırlar.

167. Azadyan//Azatyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *azad* sözündən yaranmış *Azad* şəxs adından düzəldilmişdir.

Azad sözündən *-lıq(lık)* şəkilçilərinin köməyi ilə *azadlıq, se-vər və pərvər* sözlərinin birləşməsi yolu ilə isə *azadlıqsevər, azadlıqpərvər* sözləri düzəldilmişdir. *Azad* sözünün türk dillərində *müstəqil, sərbəst, özgür* kimi sinonimləri vardır. Ermənilər “*azad*” sözünə “*azada*” deyirlər və bu söz şəksiz türkmənşəlidir.

Yeri gəlmişkən, er.əv. 183-cü ildə Armaniyanı müstəqil dövlət elan edən Artaş az sonra Alban çarının qızı ilə evlənir və ölkənin paytaxtını Ağrıdağ vadisində Araz çayının sol sahilində saldırdığı Artaşad şəhərinə köçürür. Paytaxtın yerləşdiyi mərkəzi əyalət Astana (Os- tan//Vostan) adlanır ki, bu, həm də vergilərdən azad, sərbəst diyar anlamına gəlir. Görünür, həmin əyaləti kəşib keçən Gərnı çayının ikinci adının *Azad* olması da həmin tarixi faktdan qaynaqlanır.

Professorlar *Viktor Qriqoryeviç Azatyan, Hayk Naxapetoviç Azatyan* və b. bir çox sırayı ermənilər bu soyadı daşıyırlar.

168. Azaryan//Azarov//Ter-Azaryan//Ter-Azaryev.

Azaryan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *Azər* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Bu adın xəstəlik mənasında işlənən “*azar*” və fars dilində *od, atəş* anlamı verən “*azar*” isimləri ilə birbaşa heç bir əlaqəsi yoxdur.

Er.əv. VI yüzilə (dəqiqi: 525-ci ilə) aid şəxs adları sırasında xəzərlərdə (kaslarda) *Azari* şəxs adı da vardır.

XIV yüzil müəllifi F.Rəşidəddin yazır ki, türklər “*azar*” sözünü *uca* mənasında işlətməşlər. N.A.Baskakov “*azar*” sözünü türkmənşəli hesab edir və onun “*kömək etmək*” mənasında işləndiyini qeyd edir.

Azər adı qədim türk tayfalarından olan və Azərbaycan türklərinin etnogenezində dominant rolda çıxış edən *Az//Azər* türklərindən qaynaqlanır. Azərbaycan, Xəzər, Kaspi, Araz və s. çoxlu sayda toponim məhz həmin türk boyunun adı ilə bağlıdır.

Tanınmış sovet gimnastı, üçqat olimpiya, dördqat dünya çempionu *Albert Vağarşakoviç Azaryan*, ali dərəcəli həkim *Samvel Amirxanoviç Azaryan*, professorlar *Konstantin Petroviç Azarov*, *Rudolf Rubenoviç Azarov*, professorlar *Qriqori İosifoviç Ter-Azaryan*, *İosif Aleksandroviç Ter-Azaryev* və b. bu soyadı daşıyırlar.

169. Azatxanyan.

Azadxanyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Azad* şəxs adından və titül, rütbə, mənsəb bildirən *xan* sözündən əmələ gəlmiş *Azadxan* mürəkkəb şəxs adından *d-t* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

E.Sevortyan özünün üçcildlik “Türk dilinin izahlı lüğəti”ndə *azat//azad* sözünün türkmənşəli olduğunu göstərir. O, qeyd edir ki. *Azat//azad* sözü mənalarına görə sifətdir, lakin orta çağ türk abidələrində *azat//azad* sözünün feil formasına da rast gəlinir.

Bu gün dilimizdə *azad* sözü başqalarından asılı olmayan, sərbəst anlamlarında işlənir.

Titül, mənsəb, rütbə bildirən *xan* sözünün müxtəlif türk dillərində *xan*, *kan*, *xaqan//hakan*, *xa kan*, *kaqan*, *kağan* ekvivalentləri vardır.

Azadxan şəxs adını Orxan, Alxan, Əvəzخان, Temir-xan, Tarxan (Tarkan), Ötərxan şəxs adları ilə müqayisə etmək olar.

Rəvayətə görə, Oğuz xanın altı oğlu olmuş və onların hamısı xan rütbəsi daşımışdır: Gün xan, Ay xan, Ulduz xan, Gög xan, Dağ xan və Dəniz xan.

Ötən yüzildə 1300 illiyini təntənəli surətdə qeyd etdiyimiz “Dədə Qorqud” dastanının qəhrəmanları arasında da *xan* titulu daşıyan qəhrəmanlar (Bayandur xan, Qazan xan, Dirsə xan) vardır.

Qədim xəzərlərdə “*xan*” sözü titul, ad-san, ləqəb kimi *xaqan*, *bağatur* (*Bahadur* şəxs adı buradandır) formalarında işlənmişdir. Bu sözə Çingiz xanın sərkərdələrindən olmuş Sabuday (Sabutay) bağaturun adında da rast gəlirik. Bundan başqa, “*xan*” sözünün *kavxan*, *kavhan*, *qayxan/kayxan*, *tarxan//tarkan*, *xaqan/hakan* formaları da müxtəlif türkdili xalqların dilində eyni mənada işlənir.

Kiçik sahibkar *Artur Zeynaloviç Azatxanyan* və b. bir çox sırayı ermənilər bu soyadı daşıyırlar.

170. Azikyan.

Azikyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *əzik* sifətindən yaranmış *Əzik* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *əzik* sözünün 1) əzilmiş, zədələnmiş, 2) ütüsü, şaxlığı, hamarlığı getmiş, 3) batıq, çökük anlamları var.

İrəvan şəhərindən *Narek Azikyan*, *Andranik Azikyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

171. Azizbekyan.

Azizbekyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *əziz* sözündən yaranmış *Əziz* şəxs adı ilə titul, rütbə və mənəsbə bildirən türkmənşəli *bəy*, *bey*, *bay*, *biy*, *bek* ekvivalentlərindən biri olan *bek* sözünün birləşməsindən düzəlmiş mürəkkəb *Əzizbəy* şəxs adından əmələ gəlmişdir.

Professor *Rudolf Rubenoviç Azizbekyan* bu soyadı daşımışdır. Brutto qrupunun prodüseri *Anton Azizbekyan* və b. bir çox sırayı ermənilər də bu soyadı daşıyırlar.

172. Azizyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində *sevimli, istəkli, ürəyə yaxın*, eyni zamanda *böyük, əzəmətli* mənaları bildirən *əziz* sözündən yaranmış *Əziz* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, ermənilər danışdığı zamanı bir-birinə “*aziz*” deyərək müraciət edirlər.

“Azərbaycanca-ermənicə lüğət”də isə sözün tərcüməsi “*taşqakin*” kimi verilmişdir.

Azərbaycan türkləri arasında *Əziz* şəxs adı və *Əzizov, Əzizli* soyadları geniş yayılmışdır.

Professor *Ruben İliç Azizyan*, Ermənistan parlamentinin deputatı *Napoleon Surenoviç Azizyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

173. Azqaldyan//Azqaldov.

Azqaldyan//Azqaldov erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *az* sifətindən və *qaldı* feilindən yaranmış *azqaldı* sözündən düzəldilmişdir. Çox güman ki, bu söz əvvəl ləqəb kimi işlənmiş, sonra isə ermənilər tərəfindən soyad kimi qəbul edilmişdir.

Altay diyarının Zarinsk rayonunun icra başçısı *Viktor Şahenoviç Azqaldyan*, iqtisad elmləri doktoru, professor *Harri Haykoviç Azqaldov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

174. Azmanyayn.

Azmanyayn erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *azman* sözündən yaranmış *Azman* ləqəbindən düzəldilmişdir. Bu söz əvvəl ləqəb kimi işlənmiş, sonra isə ermənilər tərəfindən soyad kimi qəbul edilmişdir.

E.Sevortyan L.Budaqova istinad edərək *azman* sözünün

türk, Azərbaycan türkcəsi, türkmən və tatar dillərində aşağıdakı mənalarını vermişdir:

1. böyük, nəhəng, iri;
2. türk, tatar, başqırd dialektlərində *mələz, hibrid, metis*;
3. *eşşək arısı* (mozalan, göyöyün) – Budaqov;
4. türkmənlərdə dördillik döllük erkəc, azərbaycanlılarda altıillik erkəc;
5. *tir, brus, mil*;
6. qazax, noqay, özbək dialektlərində axtalanmış, burulmuş, döllüyə yaramayan heyvan;
7. beş və ya altı yaşlı döllük buğa və ya ayğır.

Azman sözü oğuz və qıpçaq türklərinin dilində geniş yayılmış işlək sözdür. Söz *az* və *man* komponentlərindən düzəldilmişdir. Sözü etimologiyasına görə, qədim Oğuzlar – Az türkləri hündürboylu, nəhəng insanlar olduğundan onlar kimi nəhəng, iri olan hər şeyə *Azman*, yəni *Az adamı*, *Az kişisi* – nəhəng deyiblər.

Ermənicə “*azman*” – “*medz*” deməkdir və onlarda *Medzyan* soyadlı adama rast gəlinir.

Bir çox sıravı ermənilər bu soyadı daşıyırlar.

Rusiyanın Krasnodar şəhərindən *İşxan Azmanyandır*, Yaroslavl şəhərindən *Alixan Azmanyandır* və bir çox sıravı erməni bu soyadı daşıyır.

175. Aznauryan//Aznaur

Aznauryan//Aznaur erməni soyadı Azərbaycan dilində gürcü mənşəli feodallara verilən addır. “Dədə Qorqud” dastanlarında rast gəlinən bu söz iki mənada izah olunur: 1) bəy, sərkərdə, başbuğ, 2) igid, qəhrəman. Bu söz bəzi türkoqlar tərəfindən sərt, əsəbi, azğın, qüvvətli, heybətli, pis əxlaqlı adam kimi də izah olunur.

Professorlar *Pyotr Arutyunoviç Aznauryan*, *Vardan Artaşesoviç Aznauryan*, erməni mənşəli fransız sənətçisi, şair və yazıçısı *Şarl Aznaur* və b. bu soyadı daşıyırlar.

176. Azoyan.

Azoyan erməni soyadı Azərbaycan türklərinin etnogenezində aparıcı etnos olaraq iştirak etmiş Oğuzların – Az türklərinin adını daşıyan *Azo* şəxs adından düzəldilmişdir.

Bu soyadı ermənilər arasında geniş yayılmış *Azaryan*//*Azarov* soyadı ilə müqayisə etmək olar.

Əslən Zəngəzurun Sisiyan rayonunun Vağudi kəndindən olan, Ermənistan parlamentinin deputatı *Hovik Bağdasaroviç Azoyan*, onun qardaşı, general-mayor *Basentsi Bağdasaroviç Azoyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

177. Babacanyan//Babacanov//Babacan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türk mənşəli *baba* və əzizləmə mənası bildirən *can* komponentlərindən əmələ gəlmiş *Babacan* şəxs adından düzəldilmişdir.

Baba sözünün leksik mənalari haqqında *Ağbabyan*//*Ağbabov* erməni soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Babacan şəxs adı isə “*can baba*”, “*əziz baba*”, “*atanın canı, ürəyi*” anlamlarına gəlir.

Göyçə mahalında qədim kəndlərdən biri *Babacan* adlanırdı.

“Dədə Qorqud kitabı”ndakı *Baybecan* adı ilə müqayisə oluna bilər.

Əslən Şəmkir rayonundan olan Sovet İttifaqı Qəhrəmanı, marşal *Hamazasp Xaçaturoviç Babacanyan*, SSRİ Xalq artisti, bəstəkar *Arno Harutyunoviç Babacanyan*, 1918-ci ildə Erməni Xalq Partiyasının rəhbərlərindən biri *M.Babacanov*, İran əsilli

Kəlküttə (Hindistanda şəhər) erməni taciri *Martiros Babacan* (18-ci əsr) və b. bu soyadı daşıyırlar.

178. Babaxanyan.

Babaxanyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türk-mənşəli *baba* və titül, rütbə, mənşəb bildirən *xan* sözlərinin birləşməsindən əmələ gələn *Babaxan* şəxs adından düzəldilmişdir.

Baba sözünün leksik mənalari haqqında *Ağbalyan*//*Ağbabov* erməni soyadından danışıarkən bəhs etmişik.

“Xan” komponenti ilə bağlı isə onu deyə bilərik ki, dilimizdə bu sözlə düzəlmiş xeyli sayda şəxs adı və soyadları var. Bu söz həm öndə, həm də sonda işlənir: Muradxan, Ağaxan, Qaraxan, Əmirxan, Xanoğlan, Xansuvar...

Xan sözü titül, rütbə və mənşəb bildirən zaman adların sonuna qoşularaq ayrı yazılmışdır: Oğuz xan, Gün xan, Ay xan, Qazan xan, Bayandur xan, Hülakü xan, Çingiz xan və s. Xanlıqlar tarixin səhifəsindən çıxdıqdan sonra söz titül, rütbə və mənşəb mənasını itirərək şəxs adlarının yaranmasında çox geniş istifadə olunmuş və bu zaman adlara bitişik yazılaraq mürəkkəb şəxs adları əmələ gətirmişdir.

Müxtəlif türk dillərində *xan*, *han*, *xaqan*, *kağan*, *hakan*, *kaan* formaları məlumdur.

Kənd təsərrüfatı elmləri doktoru, akademik *Mikael Aşotoviç Babaxanyan*, kinorejissor *Yuri Movsesoviç Babaxanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

1860-cı ildə Şuşada doğulmuş Leo ləqəbli erməni tarixçisinin əsl soyadı da *Babaxanyan* olmuşdur: *Arakel Qriqoryeviç Babaxanyan*.

179. Babakyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *bəbək* sözündən yaranmış *Bəbək* ləqəbindən *a-a* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *bəbək* sözü iki mənada geniş işlənir: birincisi *körpə uşaq, çağa*, ikincisi *gözün giləsi* mənalarında.

Babakyan soyadı, bizcə, *uşaq* anlamında olan *bəbək* sözündən yaranmışdır.

Rusiyanın Krasnodar diyarında fərdi sahibkar *Seyranuş Vladimirovna Babakyan*, Rusiyanın Slavyansk şəhərindən *Qarnik Babakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

180. Babalyan//Babelyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *günah, məsuliyyət, vəbal* anlamında olan *babal* sözündən düzəldilmişdir. Soyadın ikinci variantda *a-e* əvəzlənməsi ilə *Babelyan* variantı da müşahidə edilməkdədir.

1886-cı il Şuşa doğumlu erməni siyasətçisi və dövlət xadimi *Artaşes Babalyan*, Rusiyanın Stavropol diyarında həkim-stomatoloq *Qriqori Samveloviç Babelyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

181. Babasyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *baba* sözündən yaranmış *Baba* şəxs adına 2-ci şəxsin təkinə *-sı* mənsubiyyət şəkilçisi əlavə etməklə yaranmış *Babası* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Baba sözünün mənası və yayılma arealı barədə *Babayan* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Pedaqoji elmlər namizədi, professor, gimnastika üzrə

Ermənistan SSR Əməkdar məşqçisi *Martuni Ağacanoviç Babasyan*, Moskva şəhərində 1534 saylı gimnaziyanın müəllimi *Hamayak Martunikoviç Babasyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

182. Babaşyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *baba* sözünə əzizləmə mənasında “ş” samitinin artırılması yolu ilə yaranmış *Babaş* şəxs adından düzəldilmişdir.

“*Baba*” sözünün mənası, işlənmə yeri və arealı barədə *Babayan* erməni soyadından danışarkən ətraflı bəhs etmişik.

Rusiyanın Moskva şəhərindən *Mişa Babaşyan*, Ermənistanın Gümrü (Kumayri) şəhərindən *Şnorik Babaşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

183. Babayan//Baboyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *baba* sözündən yaranmış *Baba* şəxs adından düzəldilmişdir. “*Baba*” sözü öncə qohumluq əlaqələri, patriarxal həyat tərzini sayəsində əmələ gəlmişdir. Sonralar “*baba*” sözü əsl mənasından əlavə şəxs adı mənası da kəsb etmişdir. “*Baba*” ata və ya ananın atasının onların uşaqlarına (övladlarına) olan qohumluq münasibətlərini bildirən sözdür.

“*Baba*” sözünün türk dialektlərində eyni mənanı bildirən paralelləri mövcuddur: qaraqalpaq, Azərbaycan türkcəsi, Krım tatarları, qaraim, balklar, qırğız, qazax, noqay dialektlərində “*baba*”, Azərbaycan türkcəsinin qərb şivəsində *b-v* əvəzləməsi ilə “*bava*”, özbək, türk, tatar dialektlərində *bava*, *boba* (Bobakolanov soyadında), *poba*, *popşa*, *buva*, *biba*, *bibe*, *buva* formaları vardır.

Baba sözü türk dillərində aşağıdakı mənaları daşıyır:

1. türkmənlərdə ananın atası, Azərbaycan türklərində

atanın və ananın atası, beктаşilərdə dərvişlərin şeyxlərinə “baba” deyə müraciət forması, özbəklərdə müqəddəslərin adlarının önünə əlavə edilən söz, Azərbaycanda müqəddəs ocaq (pir) kimi şöhrət tapmış toponimlərə (məsələn, *Babadag*, *Diribaba*) qoşulan söz, osmanlılarda bəzi rəislərə verilən titullar, rütbə, Azərbaycan türklərinin vəliəhd və şahzadələrin hökmdar atalarına “baba” deyə müraciət forması, qocalara, ahillərə, heç bir qohumluq münasibətləri olmayan ağsaqqallara hörmət və ehtiram əlaməti olaraq edilən müraciət;

2. türklər hörmətli, sözünə bütöv, dürüst-düzgün adama “baba” deyirlər;

3. uyğurlarda narkotik maddələr yaymaqla məşğul olan narmafiyanın başçısına da “baba” deyirlər;

4. tatarlar atanın böyük bacısının (aba//ata) ərinə “baba” deyə müraciət edirlər.

Türk dillərində “baba” sözündən *-ay, -ey* sözdəyiş- dirici şəkilçilərinin köməyi ilə qaraqalpaq, tatar, başqurd və özbəklərdə “babay”, türklərdə “babey”, yəni də özbəklərdə “baboy”, çuvaşlarda əzizləmə mənası bildirən *-kay* şəkilçisinin köməyi ilə “babakay”, *-ca, -can* şəkilçilərinin köməyi ilə “babaca”, “babacan” (*can baba, əziz baba*), *babaç, babaş* (Babaş şəxs adı) və s. sözləri yaradılır.

Ermənilər “baba”ya “*medz hayrik*” deyirlər və onlarda *Medzhayrikyan* soyadına rast gəlinmir.

Kimya elmləri doktoru, akademik *Araksiya Tovmasovna Babayan*, aktyor və rejissor *Rafael Petroviç Babayan*, Rusiya Federasiyasının Əməkdar məşqçisi, Krasnodar diyarının sambo və dzyudo federasiyasının prezidenti *Rudolf Mkrtiçeviç Baboyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

184. Babekyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Babək* şəxs adından *ə-e* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan tarixində Babək Xürrəmiddin kimi tanınan xalq qəhrəmanının adı ilə müqayisə oluna bilər.

Bu soyadın Azərbaycan dilindəki *bəbək* sözü ilə bağlılığı ehtimalı mümkün olsa da, erməni dilində *Babekyan* soyadı ilə yanaşı, *Babakyan* soyadının olması səbəbindən biz bu ehtimalı mümkün saymırıq. Bizcə, məhz *Babakyan* soyadı *bəbək* sözündən düzəldilmişdir.

Alik Babekyan, Ruben Babekyan, Armen Babekyan və b. çoxlu sayda sırası erməni bu soyadı daşıyır.

185. Babiryan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *bəbir* sözündən götürülmüş *Bəbir* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Bəbir adı *bəbir* adlı pələngə oxşayan, pişikkimiləri fəsiləsinə daxil olan yırtıcı vəhşi heyvanın adından alınmışdır. Sonuncu ad birincilərdən daha qədimdir.

Bir çox türk xalqlarında *bəbir* adı *babur* şəklində tələffüz olunur.

Rusiyanın Tula şəhər sakini *Siranuş Hakobovna Babiryan*, Saratov şəhər sakini *Vahan Babiryan* və b. bir çox sırası erməni bu soyadı daşıyır.

Ermənicə bəbir/babur – *inzaryuts deməkdir və ermənilərdə bu sözlə bağlı soyad yoxdur.*

186. Babuxanyan

Bu erməni soyadı türkmənşəli *Babur* şəxs adından və titul, rütbə, mənəb bildiren *xan* sözünün birləşməsindən əmələ gələn

Baburxan şəxs adından eliziya hadisəsi (*Babur* sözündəki *r* sonor samitinin düşməsi yolu) ilə düzəldilmişdir ki, türk dillərində yanaşı gələn iki samitdən birinin (xüsusilə bu, “*r*” samiti olarsa) düşməsi tez-tez müşahidə olunan dil hadisəsidir..

İstər *Babur*, istərsə də *Baburxan* şəxs adı, çox böyük ehtimalla, Əmir Teymurun sevimli nəvəsi, Hindistan Türk İmperatorluğunun qurucusu və yaradıcısı olmuş *Qazi Zahirəddin Məhəmməd Babur xanın* adından götürmədir. (1463-1530). Erməni xalqının etnogenezində *Babur* şahın və xələflərinin hakimiyyəti altında olan ərazilərdən dünyaya yayılan qaraçıların da fəal iştirak etməsi bu fikrimizi daha da möhkəmləndirir.

Erməni alimi və dövlət xadimi, Ermənistan parlamentinin deputatı *Hayk Borisoviç Babuxanyan*, Rusiyada erməni jurnalisti *Zaruhi Babuxanyan*, Ermənistanın Suriya səfirliyinin əməkdaşı, diplomat *Yuri Babuxanyan* və b. bu soyadı daşıyır.

187. Baburyan

Bu erməni soyadı türkmənşəli *Babur* şəxs adından düzəldilmişdir. Tarixi qaynaqlarda *Babur* adının *Bəbir* paralelinə rast gəlinir. Lakin biz bu versiya üzərində çox dayanmırıq. Çünki ermənilərdə *Babiry*an soyadı da geniş yayılmışdır.

Babur şəxs adını daşıyanlardan biri Əmir Teymurun sevimli nəvəsi, Hindistan Türk İmperatorluğunun qurucusu və yaradıcısı olmuş *Babur* şahdır (1463-1530). *Babur* şah 38 il hökmranlıq etmişdir, “*Baburnamə*” əsərinin müəllifidir. Azərbaycan türklərində *Bəbir*, qazax, özbək, qırğız, qaraqalpaq, uyğur, türkmən və türk dillərində *Babur* şəxs adlarına rast gəlinir. Bəzi dilçilər bu sözün fars mənşəli olduğunu iddia etsələr də, bunun heç bir elmi əsası yoxdur.

Bəbir və *Babur* adları *bəbir/babur* adlı pələngə oxşayan, pişikkimiləri fəsiləsinə daxil olan yırtıcı vəhşi heyvanın adın-

dan alınmışdır. Sonuncu ad birincilərdən daha qədimdir.

Sovet siyasi xadimi, 1-ci çağırış (1938-1946) SSRİ Ali Sovetinin deputatı *Avetik Qriqoryeviç Baburyan*, qondarma “Dağlıq Qarabağ Respublikası”nın siyasi və dövlət xadimi *Karen Zarmayroviç Baburyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

188. Badalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Bədəl* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. *Bədəl* şəxs adı *əvəz*, *qarşılıqlı*, *dəyişilməz* mənalarını bildirir. Ad ərəb mənşəli olsa da, ermənilərə Azərbaycan və Anadolu türklərinin dilindən keçmişdir.

Ermənicə “*bədəl*” (əvəz) – *kuys* deməkdir və ermənilər arasında Kuysyan soyadına rast gəlinmir.

Professorlar *Qriqor Xaçaturoviç Badalyan*, *Xaçatur Arşakoviç Badalyan*, *Levon Ohanesoviç Badalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

189. Badamyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *badam* sözündən yaranmış *Badam* şəxs adından düzəldilmişdir.

Badam isti ölkələrdə yetişən sərt qabıqlı, ləpə şəklində meyvə və bu meyvənin ağacına verilən addır. Azərbaycanın Abşeron yarımadasında geniş yayılan bu meyvə növü Azərbaycan xalqının ən əziz nemətlərindəndir.

Abşeron yarımadasındakı *Badamdar* yaşayış məntəqəsinin adı ilə müqayisə oluna bilər.

Rusiyanın Samara şəhərindən *Qohar Badamyan*, *Norayr Badamyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

190. Badiryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Bədir* şəxs adından ə-a əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. İslamiyyətdən sonra bu şəxs adı ərəblərdən türklərə keçmiş, sonralar isə qonşuluqda və birlikdə yaşayan ermənilər tərəfindən türk dilindən əxz edilmişdir. *Bədir* – on dörd gecəlik ay, bütöv ay mənalarını bildirir.

Erməni dilində *bədir* (ay) zaman etibarilə ilin on iki hissəsindən birinin adını daşıyan mənasında “amis”, planet kimi isə “lusin” deməkdir. Lakin ermənilərdə nə Amis-yan, nə də Lusinyan soyadlarına rast gəlinmir.

Hüquq elmləri doktoru, Avropa İttifaqının insan haqları üzrə eksperti Qriqori Mixayloviç Badiryan (Qriqor Mikaeloviç Badiryan) və b. çoxlu sayda sırası erməni bu soyadı daşıyır.

191. Bağbanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki peşə, sənət bildirən türkmənşəli *bağban* sözündən düzəldilmişdir. Dilimizdə bağçılıqla məşğul olan adama *bağban* deyilir.

Bağban isə *bağ* sözündən və peşə, sənət bildirən *-ban* şəkilçisindən düzəlmişdir.

Bağmanyən erməni soyadı ilə ekvivalentdir.

Bağ ermənicə *ayqi*, bağban isə *ayqıqorts* deməkdir. Lakin ermənilərdə nə Ayqıyan, nə də Ayqıyaqorts soyadına rast gəlmirik.

Rusiyanın Krasnodar şəhərindən *Robert Bağbanyan*, *Adriana Bağbanyan* və b. bəzi sırası ermənilər bu soyadı daşıyır.

192. Bağcıyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki bağlışlanan şey, pay mənasında olan *bəxşiş//baxşış* sözündən yaranmış *Bəxşiş//Baxşış* şəxs adından x-ğ, ş-c əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Rusiyanın Komsomolsk-na-Amure şəhərindən *Yelena Bağcıyan* və b. bir sıra ermənilər bu soyadı daşıyırlar.

193. Bağçisaraytsev.

Bu erməni soyadı türk tarixində özünəməxsus yeri olan *Baxçasaray* oykonimindən *a-i* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir və *Baxçasaraylı* mənasını bildirir.

Xatırlatmaq istərdik ki, Baxçasaray Kırmda şəhərdir, Kırım xanlığının və Kırım Xalq Respublikasının paytaxt şəhəridir. Kırım xanlarının Baxçasaray sarayı tarixdə məşhurdur. A.S.Puşkinin 1821-1823-cü illərdə bu sarayın təsiri altında məşhur “Baxçasaray fontanı” poemasını yazmışdır.

Professor *Arutyun Nikolayeviç Baxçisaraytsev* və b. bu soyadı daşıyırlar.

194. Bağdadyan.

Bu erməni soyadı *Bağdad* şəxs adından düzəldilmişdir. Öncə şəhər kimi tanınan və əsası 762-ci ildə xəlifə Mənsur tərəfindən qoyulmuş Bağdad şəhər adının mənası “Allahın hədiyyəsi”, “Allah tərəfindən verilmiş” deməkdir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Bağdad şəhərinin adı Bağdad şəxs adından çox qədimdir. Azərbaycan türkləri arasında bu adı əsasən qadınlar daşıyır.

Ermənistanın sərbəst gülüş üzrə yığma komandasının baş məşqçisi *Araik Bağdadyan*, Rusiyanın Samara şəhərindən *Ani Bağdadyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

195. Bağdasaryan//Bağdasarov//Boqdasarov.

Bu erməni soyadı “*bağ+da+sar*” komponentlərindən düzəlmiş *Bağdasar* şəxs adından əmələ gəlmişdir. Bizcə, *Bağdasar*

şəxs adı “bağ” isminin yerlik hal forması olan *bağda* sözündən əmələ gəlmişdir. *Bağda* sözü cümlədə isimlə ifadə olunmuş yer zərfliyidir və harada? sualına cavab verir. *Sar* isə fars mənşəli sözdür və ov quşu deməkdir. Onda Bağdasar şəxs adının mənasını *bağda sar*, yəni *bağda quş, ov quşu* kimi izah etmək olar. Şübhəsiz ki, bu yozumun daha elmi izaha ehtiyacı var.

Ermənicə “bağ” – *ayqm, sar* (quş, ov quşu) isə *bvec* və ya *maraçurax* deməkdir. Bundan başqa, ermənicə “sar” – *dağ* deməkdir. Onda *Bağdasar* adını *dağda bağ* kimi açıqlasaq, bu heç bir məntiqə uyğun olmaz, çünki heç kim dağda bağ salmır. Bağ əsasən dağətəyi düzənlikdə, subasar yerlərdə salmır.

Filologiya elmləri doktoru *Robert Andranikoviç Bağdasaryan*, əslən Dağlıq Qarabağdan olan Sosialist Əməyi Qəhrəmanları *Daniel Arakeloviç Bağdasaryan, Mesrop Semyonoviç Bağdasaryan*, 1945-ci il Bakı doğumlu sirk artisti, Rusiyanın Xalq artisti *Mixail Aşotoviç Bağdasarov*, klarnetçalan və dirijor *Artur Qurgenoviç Boqdasarov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

196. Bağdyan//Bağdoyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *bağ* və ismin yerlik hal şəkilçisi olan *-da* şəkilçisindən yaranmış *Bağda* şəxs adından sözün sonundakı “a” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilindəki *Bağdagül* şəxs adı ilə də müqayisə oluna bilər.

Rusiyanın Soçi şəhərindən *Ohannes Bağdyan*, Ümumrusiya Dövlət Hüquq Universitetinin baş müəllimi *Kamo Genadyeviç Bağdyan*, Rusiyanın Novorossiysk şəhərindən *Vartan Bağdoyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

197. Bağinyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *bağ* və ismin yiyəlik hal şəkilçisi olan *-in* şəkilçisindən yaranmış *Bağin* sözündən *ı-i* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Rusiyanın Lipetsk şəhərindən *Artur Bağinyan*, yenə də Rusiyanın Ulyanovsk şəhərindən *Janna Bağinyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

198. Bağiryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *bağır* sözündən yaranmış *Bağır* şəxs adından *ı-i* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *bağır* sözünün əsasən iki mənası vardır: 1) ürək, qəlb, 2) qara ciyər.

Bağiryan soyadındakı *bağır* sözünün, erməni xarakterinə nə qədər uyğun olsa da (*bağırmaq* mənasında), *bağır//bağırmaq* feili ilə heç bir əlaqəsi yoxdur.

Sovet rus alimi *Eduard Apkaroviç Bağiryan*, sovet və erməni futbolçusu *Hayk Edikoviç Bağiryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

199. Bağmanyən.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki peşə, sənət bildirən türkmənşəli *bağban* sözünün xalq danışığı forması olan *bağman* sözündən düzəldilmişdir. Dilimizdə bağçılıqla məşğul olan adama *bağban//bağman* deyilir.

Bağban isə *bağ* sözündən və peşə, sənət bildirən *-ban* şəkilçisindən düzəldilmişdir.

Bağbanyən erməni soyadı ilə ekvivalentdir.

Bağ ermənicə *ayqi*, bağban isə *ayqiqorts* deməkdir. Lakin ermənilərdə nə *Ayqiyan*, nə də *Ayqiyaqorts* soyadlarına rast

gəlmirik.

1990-cı illərdə Azərbaycan torpaqlarının işğalı zamanı erməni silahlı quldur dəstələrinə başçılıq edən erməni terrorçularından biri, general-leytenant *Haykaz Papikoviç Bağmanyan*, pedaqoq *Elina Romanovna Bağmanyan* və b. bu erməni soyadını daşıyırlar.

200. Bağramyan//Bağramov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Bəhram* şəxs adından ermənilər tərəfindən *h-ğ* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir. Əslində, erməni əlifbasında “*h*” boğaz samiti olduğu üçün, bu əvəzlənməyə elə də zərurət yoxdur, görünür, bu, adın etimologiyasını dəyişmək üçün edilən hiylədən başqa bir şey deyil: *Bəhram*//*Bahram*//*Bağram*.

Bəhram adı həm də “*Avesta*”da qələbə allahının adını bildirir. Ərəblərdə *Bəhram* – Mars planetinin adıdır. Biz *Bəhram* şəxs adına dahi türk şairi N.Gəncəvininin “*Yeddi gözəl*” poemasının qəhrəmanlarından olan *Bəhram Gurun* adında da rast gəlirik.

Yelizavetpol (Gəncə) quberniyasının Çardaxlı kəndindən olan Sovet İttifaqı marşalı *İvan Xristoforoviç Bağramyan*, yenə də əslən Şəmkir rayonundan olan Sosialist Əməyi Qəhrəmanı *Mixail Abkaroviç Bağramyan*, Professor *Eduard Aleksandroviç Bağramov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

201. Bağrıqyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *bağırmaq* feilindən yaranmış *bağırıq* (bağıran zaman çıxarılan səs) ismindən sözün ikinci hecasındakı “*i*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir. Yeri gəlmişkən, bu ifadə (*bağırmaq*) erməni xarakterinə tamamilə uyğundur.

Dilimizdə *bağırmaq* sözü *bərk qışqırmaq*, *çığırmaq* anlamına gəlir. *Bağırıq* sözü isə bu hərəkətin (bağırmağın) adıdır və *bağırıtı* sözünün bir növ ekvivalentidir.

Ermənistanın Gümrü şəhərindən *Gevorq Bağrıkyan*, Rusiyanın Kursk şəhərindən *Artak Bağrıkyan*, Rusiyanın Krasnodar vilayətindən *Vahan Bağrıkyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

202. Bağumyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *bağ* və 1-ci şəxsin təkinə aid mənsubiyyət şəkilçisi olan *-im* şəkilçisindən yaranmış *bağım* sözündən *ı-u* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

“*Mənim bağım*” anlamında işlədilir.

Filologiya elmləri namizədi, dosent *Yelena Valentinovna Bağumyan*, Rumıniyanın Buxarest şəhərindən *Marqarita Bağumyan*, Rusiyanın Ulyanovsk şəhərində fərdi sahibkar *Gevork Yervandoviç Bağumyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

203. Bağyan//Bağoyan//Bağıyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *bağ* isminndən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *bağ* sözünün aşağıdakı anlamları var:

1. meyvə ağacları əkilmiş sahə;
2. müxtəlif ağaclar əkilmiş sahə;
3. güllük, çiçəklik, yaşıllıq yer;
4. yaylaq, şəhərdən kənardə bağ-bağat, istirahət yeri.

Sovet İttifaqı Qəhrəmanı, general-mayor *Qriqori Karapetoviç Bağyan*, Amerika astronautu *Ceyms Fillipp Bağyan*, Bakı doğumlu erməni dövlət xadimi *Rafael Andranikoviç Bağoyan*, Rusiyanın Anapa şəhərindən *Lyudmila Bağıyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

204. Bahaduryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *bahadur* sözündən yaranmış *Bahadur* şəxs adından düzəldilmişdir. Öncə *bahadur* sözü *qəhrəman*, *igid* mənalarında işlənmiş, sonralar şəxs adı kimi qəbul edilmişdir.

Bəzi alimlərimizin *Bahadur* şəxs adını fars mənşəli hesab etməsinin heç bir elmi əsası yoxdur. Türk dillərində bu sözə *bahadur*, *baqatur*, *bahatur*, *bağatur* formalarında rast gəlinir.

Baqaduryan erməni soyadını Çingiz xanın görkəmli sərkərdələrindən olmuş *Sabutay-Sabuday Bahaturun*, Elxanilər sülaləsinin ən görkəmli nümayəndələrindən *Əbu Səid Bahadur xanın* (1316-1335) adları ilə müqayisə edə bilərik.

Armine Bahaduryan, *Qohar Bahaduryan*, *Larisa Bahaduryan* kimi çoxlu sayda sırayı ermənilər bu gün bu soyadı daşıyırlar.

205. Baharyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *bahar* sözündən yaranmış *Bahar* şəxs adından düzəldilmişdir.

Rusiyanın Moskva şəhərindən *Arşak Xaçikoviç Baharyan*, yenə də Rusiyanın Soçi şəhərində fərdi sahibkar *Rafik Razmikoviç Baharyan* və b. da bu soyadı daşıyırlar.

206. Baxçaqulyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *baxça* və *qul* sözlərindən yaranmışdır. Burada *qul* sözü isim kimi də qəbul oluna bilər, feil kimi də. Amma hər iki halda bu mürəkkəb sözün *bağa*, *bağçaya* (*baxçaya*) *qulluq etmək* məzmunu dəyişmir. Görünür, bu soyadın ilk daşıyıcısı *baxça qulluqçusu* olmuş və bu soyad ona peşəsinə görə verilmişdir.

Ermənistan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyində ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyi dövlət xidmətinin rəisi Abram Aramoviç Baxçaqulyan və b. ermənilər bu soyadı daşıyırlar.

207. Baxçinyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki peşə, sənət bildirən türkmənşəli *bağçı* sözündən *ğ-x* və *ı-i* əvəzlənmələri və “*n*” səstərtımı yolu ilə düzəldilmişdir. Azərbaycan dilində *bağçı//baxçı* sözünün ekvivalenti *bağban* sözüdür.

Bağçı sözü isə *bağ* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çı* şəkilçisindən düzəldilmişdir.

Ədəbiyyatşünas, filologiya elmləri doktoru *Henrik Artsviyeviç Baxçinyan*, yenə də ədəbiyyatşünas, tərcüməçi *Feliks Barduqimeosoviç Baxçinyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

208. Baxçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki peşə, sənət bildirən türkmənşəli *bağçı* sözündən *ğ-x* və *və* sözün sonundakı “*ı*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir. Azərbaycan dilində *bağçı//baxçı* sözünün ekvivalenti *bağban* sözüdür.

Bağçı sözü isə *bağ* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çı* şəkilçisindən düzəldilmişdir.

Rusiyanın Stavropol şəhərindən *David Baxçyan*, yenə də Rusiyanın Krasnodar şəhərindən *Oleq* və *İrina Baxçyanlar* və b. bu soyadı daşıyırlar.

209. Baxşinyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *baxşı* sözündən yaranmış *Baxşı* şəxs adından *ı-i* əvəzlənməsi və “*n*” səstərtımı yolu ilə düzəldilmişdir.

Baxşı – özbək, qazax, qırğız, uyğur, türkmən, xorasani türk və qaraqalpaq xalqlarında şair-nəğməkar anlamında işlədilir. Qaraqalpaqlarda və qazaxlarda bu termin *baksı* şəklində işlənir. *Bakşı, bağşı, bahçı, baxçı, baksı* olaraq da deyilir. Monqollar *böge* və ya *büğe* deyirlər.

Baxşı türk, altay və monqol mifologiyasında eyni zamanda şamandır. Bu baxımdan *baxıcı* sözü ilə müqayisə oluna bilər.

Tibb elmləri doktoru, professor *Marqarita Zavenovna Baxşinyan*, tibb elmləri namizədi *Karen Surenoviç Baxşinyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

210. Baxşyan//Baxşiyən.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *baxşı* sözündən yaranmış *Baxşı* şəxs adından birinci variantda “i” səsinin düşməsi, ikinci variantda “ı” saitinin “i” saiti ilə əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Erməni dilindəki *Baxşinyan* soyadı ilə ekvivalentdir.

Ermənistan parlamentinin deputatı *Anahit Nersesovna Baxşyan*, həkim-ginekoloq *Şuşanik Albertovna Baxşyan*, professorlar *Marqarita Zavenovna Baxşiyən, Fomlek Hayrapetoviç Baxşiyən* və b. bu soyadı daşıyırlar.

211. Baxtiyaryən.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *bəxtiyar* sözündən yaranmış *Bəxtiyar* şəxs adından düzəldilmişdir. Mənası *bəxti ad sahibinə yar olan, xoşbəxtlik və səadət içində yaşayan, ağgün, ağbəxt, taleyi üzünə gülən, bəxtli, bəxti üzünə gülən* deməkdir.

Cənubi Azərbaycanda *bəxtiyarilər* adlı köçəri qəbilə birləşməsi və ya tayfası mövcud olmuşdur ki, zaman keçdikcə bu qəbilə adının da şəxs adına çevrilməsi tamamilə mümkündür.

Ruslarda türkmənşəli *Baxtin* soyadı da, bircə, baxt ismindən düzəldilmişdir. N.A.Baskakov da *Baxtin* türkmənşəli rus soyadına əsasən *Baxtiyaryan* erməni soyadındakı “*baxti*” komponentini xüsusi qeyd etmiş, onu Orta Asiya türkləri, tatar, başqurd və qazaxların dillərində olan *paxta* (*pambıq* və *pambıq mahlıcına* deyilir) sözünə bağlamışdır. N.A.Baskakovun izahı, bircə, səhvdir. O, *paxta//baxta*” sözünün qədim İran və Xarəzm subtraktına aid olduğunu da güman etmişdir.

Biz qəti olaraq bu fikirdəyik ki, ermənilər *Baxtiyaryan* soyadını, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, Bəxtiyar şəxs adından götürmüşlər.

Ermənilər Bəxtiyar sözünün hər iki komponentini Azərbaycan dilindən götürmüşlər, belə ki, ermənilər *bəxt/baxt* sözünə *baxti*, *yar* sözünə isə *elə yar* da deyirlər.

Rusiyanın Stavropol şəhərində fərdi sahibkar *Vağaş Mişayloviç Baxtiyaryan*, Krasnodar diyarının Ust-Labinski rayonunda fərdi sahibkar *Sarkis Seyranoviç Baxtiyaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

212. Baklaçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *paxla* sözündən və sənət, peşə bildirən *-çı* şəkilçisindən yaranmış *paxlaçı* sözündən “*i*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Türk dilində paxlaya *bakla* deyildiyindən *Baklaçyan* erməni soyadının Türkiyə türkcəsindən alınması ehtimalı da istisna deyil.

Azərbaycan dilində içində iri dənələri olan bostan bitkisinə *paxla* deyilir. Botanikada *paxla* bitkisi verən bitki fəsiləsinə *paxlalılar* deyilir.

Paxla əkib-becərən, paxla xərəyi bişirən adama *paxlaçı* deyilir.

Rusiyanın Maykop şəhərindən *Liana Baklaçyan*, rus bilyard ustası *Arman Baklaçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

213. Baklavaçyan.

Bu erməni soyadı da, *Baklaçyan* soyadı kimi, Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *paxlava* sözündən və sənət, peşə bildirən *-çı* şəkilçisindən yaranmış *paxlavaçı* sözündən düzəldilmişdir.

Türk dilində paxlavaya *baklava* deyildiyindən *Baklavaçyan* erməni soyadının Türkiyə türkcəsindən alınması ehtimalı da istisna deyil.

Azərbaycan dilində yayılmış xəmir qatları arasına döyülmüş badam, fındıq, qoz və s. ləpəsi tökülüb, romb şəklində kəsilərək bişirilən şərq şirniyyətinə *paxlava* deyilir.

Paxlava bişirən və ya satan adam *paxlavaçı* deyilir.

Akademik *Ohanes Keğamoviç Baklavaçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

214. Bakunts.

Bu erməni soyadı *-nts* erməni mənşəli soyad şəkilçisinin (*vi, li, li, lu, lü* şəkilçilərinin paralelidir) köməyi ilə *Baki* sözündən düzəldilmişdir. Mənası *bakılı* deməkdir.

Tanınmış erməni sovet yazıçısı, əslən Zəngəzurun Gorus rayonundan olan *Aksel Bakunts* bu soyadı daşıyırdı. Professorlar *Gevorq Arsenoviç Bakunts*, *Henrix Osipoviç Bakunts* və b. da bu soyadı daşıyırlar.

215. Baqiryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *bağır* sözündən yaranmış *Bağır* şəxs adından düzəldilmişdir.

Azərbaycan türkcəsində, türkmən dialektlərində, “ba-

ğır”, Səlcuqlu, Osmanlı və Anadolu türkcəsində “ba-ğır”, uyuğurlarda “bağır”, başqurdlarda “bəğır”, özbək dilində “bağır”, *b-p* əvəzlənməsi ilə sarı uyuğurlarda *pa-ğır*, qaraim, kabardin-balkar və bəzi özbək şivələrində “bağır”, noqaylarda “bavır”, qazax, qaraqalpaq, tatar, başqurd və özbək şivələrində “bavır” formalarında rast gəlinir. Beləliklə, türk xalqlarının dialekt və şivələrində “bağır” sözünün *bağır//bəğır, bağır//pağır, bavur//bavır* formaları sözün türk mənşəli olduğunu sübut edən dəlillərdir.

“Bağır” sözünün aşağıdakı mənaları vardır:

1. *qara ciyər* (yuxarıda adı keçən dillərdə, özbək dilindən başqa). Qara ciyərin *qara bağır* paraleli də məlumdur. Azərbaycanın Şəmkir, Tovuz və Qazax rayonlarında, Qərbi Azərbaycanın Qaraqoyunlu dərəsində həmişə qara ciyər əvəzinə *qara bağır* paraleli işlədilmişdir.

2. Azərbaycan türkcəsində *ürək* mənasında (“*bağırım sancdı*”, yəni nə isə pis xəbər gələcəyini hiss etdim) işlənir.

3. Türkmən, türk, Azərbaycan türkcəsi, qaraim, özbək və altay dillərində məcazi mənada – “*döş*”.

4. Kabarda-balkar, qırğız, qazax və qaraqalpaqlarda *qohum*, *qan qohumu* mənası bildirir.

E.Sevortyan yuxarıda göstərilən formalara əsasən *bağır* sözünün “*bağ*” sözündən düzəlməsini iddia etsə də, bunun heç bir elmi əsası yoxdur. Çünki “bağır” sözü “bağ” sözündən öncə yaranmışdır və türk dillərində müxtəlif formaları olsa da, təxminən eyni mənani daşıyır.

V.Radlov “*bağırsaq*”, bəzi dialektlərdə “*bağarsaq*” sözünün *saq//sıq* şəkilçisinin köməyi ilə “bağır” sözündən düzəldiyini qeyd etmişdir.

Bağır şəxs adı, *bağır* sözü və feilin əmr formasındakı “bağır” omonim sözlərdir, lakin müxtəlif nitq hissələrinə aiddirlər.

Ermənicə “bağır” – *lyarq* deməkdir və bu dildə *Lyarqyan* soyadına rast gəlinmir.

Rusiya iş adamı və alim *Eduard Abkaroviç Baqiryan*, Rusiya futbolçusu, yarımmüdafiəçi *Hayk Edikoviç Baqiryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

216. Baqratyan//Baqratuni.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *Baqrat* şəxs adından düzəldilmişdir. Görkəmli rus türkoloqu N.A.Baskakov *Baqrim* şəxs adından danışarkən bu tipli (“*Baqr*” köklü) adların türk-qıpçaq sözü olan və bu gün də türk dillərində tez-tez müşahidə olunan *ürək*, *qəlb* anlamında “*bağır*” sözündən yarındığını açıq göstərmişdir (bax: N.A.Baskakov, səh.99). Azərbaycan dilindəki *Bağır* şəxs adı da həmin kökdəndir.

Tarixdən bildiyimiz kimi, *Baqratilər* Qərbi Azərbaycanda qədim və nüfuzlu knyaz sülaləsi olmuşlar. Bu sülalə haqqında ilk məlumat er. əv. I yüzilə aiddir. Mərkəzi torpaqları türk boylarının sıx məskunlaşdığı Şirak vilayəti olan *Baqratilər* erkən orta çağlarda Ərməniyə ərazisinin çox hissəsinə nəzarəti ələ almış, bölgənin ərəb işğalı zamanı isə ərəblərə qarşı ciddi mübarizə aparmışlar. 1045-ci ildə Ərməniyəni işğal edən Bizans tərəfindən türkmənşəli *Baqratilər* sülaləsinin varlığına son qoyulmuşdur.

X-XI yüzillərdə gürcü çarı olmuş *III Baqratın*, IX- XIX yüzillərdə Gürcüstanda çar sülaləsi olan Baqration- ların, həmin sülalədən rus generalı, 1812-ci il müharibəsi qəhrəmanı knyaz *P.İ.Baqrationun* və məşhur sovet ədəbiyyatşünası *A.V.Baqrinin*, XX yüzil bolqar şairi *Baqr- yananın* soyadları ilə müqayisə oluna bilər.

1993-1996-cı illərdə Ermənistan Respublikasının baş naziri olmuş *Hrant Araratoviç Baqratyan*, uzun illər Kiyev

erməni icmasının veteranlar şurasının sədri olmuş *Konstantin Beniaminoviç Baqratyan*, rejissor, pedaqoq *Vahan Vaçeyeviç Baqratuni* və b. bu soyadı daşıyırlar.

217. Baqyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *bağ* sözündən düzəldilmişdir.

Yeri gəlmişkən, erkən orta çağlarda Azərbaycanın Araz çayı sahil torpaqlarında *Bağavan//Baqaran* adlı tarixi vilayət və şəhər mövcud olmuşdur. Atropatenanın tərkibinə daxil olan bu vilayət haqqında bir sıra ermən tarixçilərinin əsərlərində də bəhs edilmişdir.

Bağdasar erməni soyadı da həmin kökdəndir.

Azərbaycanın Daşkəsən rayonunun Xaçakap kəndində anadan olmuş general-mayor, Sovet İttifaqı Qəhrəmanı *Qriqori Karapetoviç Baqyan* və b. həmin soyadı daşıyırlar.

218. Balabekyan.

Balabekyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *bala* və *bəy//bek* sözlərindən yaranmış *Balabəy* şəxs adından düzəldilmişdir.

Ermənilər arasında *Balabek* şəxs adı geniş yayılmışdır. *Balabəy/Balabek* şəxs adı *bala* (*kiçik, kiçik övlad*) və türk dillərində müxtəlif formalarda, lakin eyni mənada işlənən titul, rütbə, mənsəb bildirən *bek//bəy* sözünün birləşməsindən yaranmış mürəkkəb şəxs adıdır.

Erməni futbolçusu *Arsen Armenoviç Balabekyan*, əslən Şəmkirin Çardaxlı kəndindən olan, hazırda Rusiyanın Sızran şəhərində xidmət edən polkovnik *Aleksandr Balabekyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

219. Balacyan.

Balacyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *balaca* sifətindən yaranmış *Balaca* ləqəbindən sözün sonundakı “a” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *balaca* 1) həcmcə, boyca, ölçücə kiçik, xırda olana; 2) sayca, miqdarca az olana; 3) azyaşlı, yaşca kiçik olana; 4) cüzi, əhəmiyyətsiz, bir az, bir qədər olana və s. deyilir.

Ukraynanın Zaporozje şəhərindən *Lena Balacyan*, Rusiyanın Volqoqrad şəhərindən *Naira Balacyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

220. Balakyan.

Balakyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *balaq* ümumi ismindən *q-k* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *balaq* sۆzünün iki mənəsi var: 1) camışın balasına, kələyə *balaq* deyilir, 2) tumanın, şalvarın ayağa düşən tərəfinə *balaq* deyilir.

Balakyan erməni soyadında sözün birinci variantının əsas götürüldüyü fikrindəyik.

Balakyan soyadının Azərbaycan dilindəki *bələk* sözündən yaranması ehtimalını da irəli sürmək olar, çünki erməni tələffüzündə *bələk* sözü *balak* kimi tələffüz olunur. Lakin biz bu ehtimala əsas vermirik.

Amerika şairi və yazıçısı, filologiya elmləri doktoru, professor *Piter Balakyan*, Rusiyanın Orsk şəhərindən *Tinka Balakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

221. Balasanyan.

Balasanyan erməni soyadı türkmənşəli *bala* və *san* komponentlərindən əmələ gəlmiş mürəkkəb *Balasan* adından düzəldilmişdir. Addakı *-san* komponenti *Hasan* şəxs adının və *Balasan* adı da *Balahasan* şəxs adının ixtisar formasıdır.

Bəziləri *Balasan* şəxs adının qədim *balasiç* türk etnosunun adından düzəlməsini iddia edirlər. Bircə, bu fər-ziyə ağlabatan deyil.

Azərbaycan SSR Xalq artisti *M.C.Balasanyan*, Ermənistan parlamentinin deputatı *Samvel Misakoviç Balasanyan*, professor *Sergey Artyomoviç Balasanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

222. Balayan.

Balayan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *bala* sözündən yaranmış *Bala* şəxs adından düzəldilmişdir. Ermənicə “bala”ya *balik* deyirlər. Bircə, *balik* sözü də *bala* sözündən elizya hadisəsi və əzizləmə-kiçiltmə mənası bildirən türkmənşəli sözdüzəldici şəkilçinin köməyi ilə düzəldilmişdir.

Bala sözündən mürəkkəb şəxs adlarının düzəlməsində söz əvvəlində və söz sonunda istifadə edilir. Məsələn, Balahüseyn, Balaqardaş, Baladadaş, Hüseynbala, Ağabala, Atabala və s.

Balayan soyadını *Balayev* soyadı ilə müqayisə etmək olar.

Azərbaycanın Xankəndi şəhərindən olan erməni şovinst yazıçısı *Zori Haykoviç Balayan*, Qarabağın Ağdərə rayonunun Aşağı Oratağ kəndindən olan kinorejissor, ssenarist *Roman Qurgenoviç Balayan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

223. Balcyan.

Balcyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *bal* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çı* şəkilçisindən

yanarmış *Balçı* ləqəbindən sözün sonundakı *ç-c* əvəzlənməsi və “*ı*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *bal* sözünün müstəqim mənasından (arıların güldən-çiçəkdən hasil etdikləri qatı, şirin maddə) başqa, bir də çox işlək olan məcazi mənası (çox şirin, çox ləzzətli, çox dadlı şey) var.

Arı saxlayan, bal becərən, alıb-satan adama *balçı* deyirlər.

Rusiyanın Krasnoyarsk şəhərindən *Tatevik Balcyan*, Başqırdıstan Respublikasında fərdi sahibkar *Anahit Albertovna Balcyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

224. Baldryan.

Baldryan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *baldır* sözündən “*ı*” saitinin düşməsi ilə yaranmışdır.

Azərbaycan dilində ayağın arxa tərəfində diz ilə topuq arasındakı ətli hissəyə *baldır* deyilir və görünür, bu soyadı daşıyan ermənilər ulu nənələrinin gözəgəlimliyinə minnətdar olmalıdırlar.

Rusiyanın Smolensk şəhərində fərdi sahibkar *Hayk Volodyayeviç Baldryan*, Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərində fərdi sahibkar *Rita Seryojayevna Baldryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

225. Baluqyan.

Baluqyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *balıq* sözündən yaranmışdır.

Ermənicə balığa *dzuk* deyirlər və ermənilərdə *Dzukyan* soyadına rast gəlinmir

Qarabağın Ağdərə rayonundan olan Sosialist Əməyi Qəhrəmanı *Sonya Harutyunovna Baluqyan*, Rusiyanın Moskva şəhərindən *Karen Baluqyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

226. Balumyan

Balumyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *bal* sözündən və 1-ci şəxsin təkinə aid *-im* mənsubiyyət şəkilçisindən yaranmış *Balım* ləqəbindən *ı-u* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir. “*Mənim balım*” anlamındadır.

İrəvan şəhərindən *Haykaz Balumyan*, Rusiyanın Krasnodar diyarından *Armine Balumyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

227. Balyan

Qədim türk onomastikasında *Bal-Toğan Tutuqnun* şəxs adına rast gəlinir. Zaman keçdikcə həmin adda rast gəlinən “*bal*” komponenti Azərbaycan dilindəki *Balı* şəxs adma çevrilmişdir. Erməni dilində “*ı*” saiti olmasına baxmayaraq, onu incə “*i*” saiti ilə əvəz etmiş və *Balı* şəxs adından *Baliyan* soyadını düzəltmişlər. *Balı* şəxs adını Anadoludakı *Balıkəsir* antronimi, *Balyev* soyadı ilə müqayisə etmək olar.

M.Kaşqarlı “*bal*” sözünü bütün türk xalqlarında və oğuzlarda qədim türk sözü kimi vermişdir. *Baliyan*, *Balı*, *Balyev* və *Balıkəsir* sözlərindəki “*bal*” komponentinin ərzaq məhsulu olan “*bal*” ilə əlaqəsinin olduğunu iddia etmək çətinidir. F.Mikloşiç monqol dilində işlədilən “*bal*” sözünün türk mənşəli olduğunu qeyd edir. *Balı* şəxs adının paralelinə “*arı balı*”, “*qaratikan balı*”, “*cökə balı*” və s. birləşmələrdə rast gəlinir. İ.Kalevi və M.Ryasanen “*bal*” sözünün Hind-Avrone mənşəli olduğunu iddia edirlər. İ.Kalevi qeyd edir ki, “*bal*” sözü yunan dilində eyni mənada işlənən “*mal*” (*m-b* əvəzlənməsi) sözündən düzəldilmişdir. Lakin onun bu iddiasının heç bir elmi əsası yoxdur, çünki türk xalqlarında əsl mənasında işlənən “*mal*” sözü var və “*bal*” sözünün ondan düzəlməsini iddia etmək yersizdir.

Ruminlarda türkmənşəli *balitez*, *balyeməz* sözləri indi də

işlədilir. Lakin sonuncunun “bal” sözü ilə heç bir qohumluq əlaqəsi yoxdur və rumınlar iricanlı topa “balyeməz” deyirlər.

“Bal” sözündən *-lı* şəkilçisinin köməyi ilə *Ballı* şəxs adı, *Balıca* oronimi düzəlmişdir.

Osmanlı zamanında Balyanlar ailəsindən məşhur arxitektorlar çıxıb.

Ermənistanın Xalq artisti, bəstəkar, dirijor *Vladilen Aleksandroviç Balyan*, professor *Qriqori Haykazoviç Balyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

228. Baratyan.

Baratyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *barat* sözündən yaranmış *Barat* şəxs adından düzəldilmişdir. Dilimizdə “*barat*” sözü bank və ya poçt vasitəsilə göndərilən *pul* və *qəbz*, *vəsiqə*, *təhvil sənədi* mənalarında işlənmişdir.

Əvəllər müsəlman təqvimində Ramazan, Aşur, Səfər, Məhərrəm, Qasım və s. ay adları ilə bərabər, *Barat* adı da olmuşdur və bir ehtimalla görə dilimizdəki *Barat* şəxs adı məhz bu Baratdan yaranmışdır.

Baratyan soyadını ruslarda və Azərbaycan türklərindəki *Baratov* soyadı ilə müqayisə etmək olar. Gürcülərdə *Barataşvili*, ruslarda *Baratinski* soyadları da *Barat* şəxs adından düzəldilmişdir. N.A.Baskakov Baratov və Baratinski soyadlarını türkmənşəli hesab etmişdir.

Armen Baratyan, *Zorayr Baratyan* kimi, çoxlu sayda sırası erməni bu soyadı daşıyır.

229. Barxudaryan//Barxudarov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki farsmənşəli *bərxudar* sözündən yaranmış *Bərxudar* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Dilimizdə *bərxudar* sözü aşağıdakı

mənalarda işlənmişdir:

1. istifadə edən, xeyir görən, faydalanan;
2. xeyirli bir işin mükafatına nail olan;
3. xoşbəxt olan, həyatdan ləzzət alan.

Akademik *Vladimir Baxşiyeviç Barxudaryan*, professorlar *Leonid Stepanoviç Barxudarov*, *Stepan Qriqoryeviç Barxudarov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

230. Barseqyan//Barseqov.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *Barsak* sözündən düzəldilmişdir. *Bars* və *an* komponentlərindən ibarət olan bu şəxs adının Kırım tatarları və başqurdlarda “*ak bars*” və onun paraleli olan “*akbar*” qarşılığı var.

“*Bars*” isminin *Bəbir* və *Babur* paraleli də müxtəlif türk dillərində işlənir. *Barsak*, bizcə, öncə saklar, sonralar isə albanlarda tayfa və ya qəbilə birləşməsi olmuş, albanlar erməniləşdirilən zaman ad və soyad kimi işlədilmişdir. Azərbaycan ərazisində sak, qaşqay, arsak, varsak, basil və tapur türk tayfa və qəbilə birləşmələrinin yaşadığını M.Seyidov da qeyd etmişdir. Bizcə, belə tayfalardan biri də *barsak* türk qəbiləsi olmuşdur və ya “*varsak*” etnosunun adı *v-b* əvəzlənməsi ilə “*barsak*” şəklinə salınmışdır.

“*Bars*” sözünə Şəmkir rayonu ərazisindəki keçmiş *Barsum* kəndinin adında da rast gəlinir.

V.Banq “*bars*” sözünün türkmənşəli olduğunu L.Budaqovdan öncə qeyd etmişdir. O, “*bars*” sözünün iki isimdən “*bar*” (qaraqaş və altay dillərində) və “*üs*” (yakut dilində), ondan isə “*ü*” saitinin düşməsi ilə “*bars*” sözündən düzəlməsini iddia edir.

E.Sevortyan qeyd edir ki, ən yaxşısı “*bars*” sözünü altay mənşəli *bar//par* sözləri ilə izah etməkdir. Deməli, E.Sevor-

tyan da “bars” sözünün türkmənşəli olduğunu təsdiq edir.

Türkmən, türk, qaraim, qumıx, qırğız, tatar, uyğur dialektlərində *bars*, qazax, qaraqalpaq dillərində *barıs*, sarı uyğurlarda *b-p* əvəzlənməsi ilə *parıs* (*mars, parsı*), *bares* şəklində işlənir.

“Bars” sözü aşağıdakı mənalara malikdir:

1. Qaraim, uyğur və altay dialektlərində – “*pələng*”;
2. türkmən, qaraim, qırğız, qazax, qaraqalpaq, tatar, sarı uyğur və bəzi altay dialektlərində – “*bars*”;
3. Azərbaycan türkcəsində – “*bəbir*”, özbək və bəzi türk dillərində – “*babur*”;
4. qaraim, tarakay, Krım tatarlarının dilində ələ öyrədilmiş və ovda istifadə olunan heyvan, panteranın kiçik növü;
5. türk, qaraim, Krım tatarları və uyğur dialektlərində – “*leopard*”;
6. şərqi türklərdə – “*vaşaq*”;
7. qaraim və koybal dillərində – “*şir*”;
8. türk dillərində pələngə oxşayan yırtıcı heyvan;
9. *yaquar*;
10. xüsusi isim kimi şəxs adı;
11. tayfa və ya qəbilə adı.

Bars şəxs adına Salğur atabəyliyi zamanında Sır-Dərya boyundan qopan türkmən dalğasının başında duran Məngu Barsın (1132-1158) soyadında rast gəlirik. Türkmənşəli rus soyadı Baburinlə müqayisə edilə bilər.

İbn Şəddadın Sultan Baybars haqqında yazdığı (1260-1277) “*Baybars*” tarixi əsərində də *bars* komponentə rast gəlinir. Sultan Baybars Misir sultanı, türk məmlüklərinin hökmdarı olmuşdur.

Lakin İspaniyadakı Barselona şəhərinin və eyni adlı futbol klubunun adındakı “*bars*” sözünün necə gedib oraya çıxması haqqında söz demək çətindir. Belə bir ehtimal var ki, bu söz

Hun hökmdarı Atıllanın Avropanı istila etməsilə bağlıdır.

Professorlar *Yuri Qriqoryeviç Barseqov, Hayrapet Aleksanoviç Barseqyan, Levon Hrantoviç Barseqyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

231. Barutçev.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *barıt* sözündən və sənət, peşə bildirən *-çı* sözdüzəldici şəkilçisi vasitəsilə yaranmış *barıt düzəldən* anlamında olan *barıtçı* sözündən *ı-u* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “ı” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində odlu silahlardan ötrü patron, mərmı düzəltmək üçün istifadə olunan partlayıcı maddəyə *barıt* deyilir.

Professorlar *Era Surenovna Barutçeva, Armen Konstantinoviç Barutçev* və b. bu soyadı daşıyırlar.

232. Barutyán.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *barıt* sözündən *ı-u* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Barutçev soyadı ilə eyni kökdəndir.

Rusiyanın Pskov vilayətində fərdi sahibkar *Karine İsmailovna Barutyán*, Ermənistanın Marmaraşen kəndindən *Stepán Barutyán* və b. bu soyadı daşıyırlar.

233. Basdurmacyán//Pasdurmacyán.

Bu soyad türkmənşəli *basdırma* ismindən peşə, sənət bildirən *-çı* sözdüzəldici şəkilçisinin köməyilə eliziya hadisəsi nəticəsində düzəldilmişdir. Birinci soyaddakı cingiltili “b” samiti qarşılığı kar “p” ilə əvəz edilmiş və *Pasdurmacyán* soyadı düzəldilmişdir.

Erməni terrorçusu, 1908-ci ildə Ərzurumdan Məclisi Məbusan vəkili seçilən, Birinci Dünya müharibəsi vaxtı isə rusların tərəfinə keçərək bir qrup erməni könüllüsünün komandiri kimi türklərə qarşı vuruşan *Qaregin Basdırmacyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

234. Başiryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Bəşir* şəxs adından düzəldilmişdir. Ərəb dilindən dilimizə keçən *bəşir* sözünün mənası *muştuluqçu, gözəydliliyi verən, xoşxəbər, müjdəçi* deməkdir. İslamiyyətdən sonra bu şəxs adı ərəblərdən türklərə, türklərdən isə ermənilərə keçmişdir.

Məhəmməd peyğəmbərin əshabələrindən (tərəfdarlarından) birinin adı *Bəşir* olmuşdur.

Seyran Başiryan, Erik Başiryan kimi çoxlu sayda sırası erməni bu soyadı daşıyır.

235. Başmakyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *başmaq* ümumi ismindən *q-k* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində keçmişdə üzürütlü, daban tərəfi və pəncənin yarısı açıq, nallı kişi və qadın ayaqqabısına *başmaq* deyilirdi. Bəzi dialektlərdə ümumiyyətlə hər növ ayaqqabıya *başmaq* deyilir.

1947-ci ildə Beyrutdan İrəvana köçənlərdən olan *Hakop Başmakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

236. Batikyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*bat*” feilindən yaranmış *batıq* sözündən düzəldilmişdir.

Türk dillərində “*bat*” feili aşağıdakı mənələrdə işlənir:

suya-palçığa batmaq, yorğan-döşəyə batmaq, tuvalılarda alçalmaq, batmaq (acından, soyuqdan qırılmaq), var-yoxdan çıxmaq, qana batmaq, susuzluqdan batmaq, mal-qaranın, qoyun-quzunun, toyuq-cücənin batması (xəstəlik və ya təbii fəlakət nəticəsində məhv olması), qaqauz, türk və Azərbaycan türkcəsində binanın batması (çökməsi), bütün dil və dialektlərdə səma cisimlərinin batması (Ay batdı, ulduz batdı, Gün batdı) və s.

Möhtəşəm Qızıl Orda dövlətinin yaradıcısı və qurucusu Batı xanın adının “bat” feilindən düzəlməsi, bircə, daha ağlabatandır. Anadolu türklərində “batı” sözü *qərb* sözünün sinonimi kimi işlədilir.

Batikyan erməni soyadını rslarda *Batov*, *Baturin*, ukraynalılarda *Batyuk*, *Batur*, özbəklərdə *Baturov* soyadları ilə müqayisə etmək olar.

Teatr və kino aktyoru *Levon Batikyan*, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor *Baqrat Tumikoviç Batikyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

237. Batmanyən.

Batmanyən erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *batman* sözündən düzəldilmişdir.

Azərbaycanın müxtəlif yerlərində müxtəlif ağırlıqda (əsasən 20 girvənkə ağırlığında) olan köhnə çəki ölçüsünə *batman* deyilir.

Rusiyanın Tomsk vilayətində fərdi sahibkar *Samvel Aramaisoviç Batmanyən*, Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərindən *Vartuhi Batmanyən* və b. bu soyadı daşıyırlar.

238. Bayanduryən//Bayandur.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *Bayandur* şəxs adından düzəldilmişdir.

Tarixi mənbələrdə *Bayandur* adının həm antroponim, həm də etnonim kimi işlədilməsini müşahidə edirik. Azərbaycanın dövlətçilik tarixində mühüm rol oynayan Ağqoyunlular Oğuzların *Bayandur* boyuna mənsub idilər. Adları türkdilli qaynaqlarda "*Bayandur xan oğulları*", farsdilli mənbələrdə "*Bayanduriyyə*" olaraq verilən bu boyun adı Oğuz xanın oğullarından Göy xanın böyük oğlu *Bayandurdan* gəlir. Ağqoyunlular özlərini Bayandur xanın nəslindən sayırdılar. *Bayandur* sözü "*nemətli*", "*daim nemətlə dolu olan yer*" anlamına gəlir.

Bayandur tayfasının adı həm ümümtürk abidələrində – M.Qaşğari, Rəşidəddin, Yazıcıoğlu Əli, Əbdülqazi xan Xivəlinin əsərlərində, həm də Azərbaycan xalqının ən qədim dil-tarix abidəsi olan "Kitadi-Dədə Qorqud" dastanlarında çəkilir. "Kitabi-Dədə Qorqud"da Bayandur xan "Oğuz eli" dövlət quruluşunun başında durur və "xanlar xanı" titulu daşıyır.

Bayandur adı Oğuz türklərinin yayıldığı böyük bir coğrafiyada müşahidə olunmaqdadır. Məsələn, Qərbi Azərbaycanın Şörəyel mahalının Düzkənd rayonunda Bayandur kəndi, Zəngəzurun Gorus rayonunda iki *Bayandur* kəndi, Azərbaycan Respublikasının Tərtər rayonunda *Bayandur* kəndi, Göygöl, Laçın rayonları ərazisində *Bayandur* çayları mövcuddur. Qazaxıstan, Türkiyə ərazilərində də eyniadlı toponimlərə tez-tez rast gəlinir. Hətta F.Sumər Anadoluda *Bayandur* adlı 52 oykonimin olmasını qeyd etmişdir.

Ermənilərdə *Bayandur* şəxs və soyadının sığ-sığ müşahidə olunması onların bir qisminin türk mənşəyindən irəli gəlir.

Tərcüməçi, ictimai xadim *Anahit Sergeyevna Bayandur*, aktyor *Narek Bayanduryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

239. Bayatyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan türklərinin formalaşmasında fəal rol oynamış *Bayat* türklərinin adından götürülmüşdür.

Oğuzların 24 boyundan biri, Oğuz xanın Bozoklardan olan oğlu Gün xanın nəslindəndir.

IX-X əsrlərdə Qayı tayfası ilə yanaşı, Şimali Qazaxıstan çöllərində oğuzlara başçılıq etmiş tayfalardandır.

Həmin tayfanın söylədikləri nəğmələr isə Bayat tayfasının nəğmələri, yəni bayatı adı altında termin kimi formalaşmışdır.

Şah İsmayıl Xətai yeni hökumətə dayaqlıq və onu əldə saxlamaq üçün İranda yaşayan *Bayat* türklərindən bir dəstəsini siyahı üzrə köçürüb Dərbənddə və Şabranda yerləşdirmişdir.

Erməni musiqiçisi, bəstəkarı *Artavazd Bayatyan*, Rusiyanın Krasnodar diyarının Armavir şəhərindən *Ruben Norikoviç Bayatyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

240. Bayazettsi//Bayazetyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *Bayazet* adından düzəldilmişdir. *Bayazet* Türkiyənin şərq hissəsində yerləşən qədim şəhərdir. 1920-ci ilə qədər Ərzurum vilayətinin, həmin tarixdən etibarən isə Ağrının tərkibində mövcud olmuşdur. 1934-cü ilə qədər *Bayazid//Bayazet*, həmin tarixdən sonra isə *Doğubayazid* adlanmışdır.

İrəvan xanlığı Rusiya tərəfindən işğal olunduqdan sonra həmin ərazidən çoxlu sayda ermənilər Cənubi Qafqaz, xüsusilə İrəvan xanlığı ərazisinə köçürülmüş, bölgənin Rusiya tərəfindən işğalından sonra Göyçə mahalı ərazisində Bayaziddən gələn ermənilərin təkidi ilə İrəvan quberniyasının tərkibində Yeni Bayazid qəzası yaradılmışdır. Bundan əlavə, Göyçə mahalının tarixi Kəvər şəhəri Yeni Bayazid adlanmış, SSRİ-nin tərkibinə qatıldıqdan sonra 1930-1959-cu illərdə bu ərazidə Yeni Bayazid

rayonu yaradılmış, daha sonra o da Kamo adı ilə əvəz edilmişdir.

Bayaziddən gələn ermənilərin bir qismi də bu adı özlərinə soyad kimi götürmüşlər. Bayazettsi soyadındakı *-tsi* sonluğu da Azərbaycan dilindəki *-li*⁴ şəkilçisi anlamına gələrək, yer-məkan bildirir. Başqa sözlə, Bayazettsi – yəni Bayazetli.

Rejissor, aktyor *Ararat Bayazettsi*, Ukraynanın Zaporozhye şəhərindən *Viktoriya Bayazetyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

241. Bayburtyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *Bayburt* adından düzəldilmişdir. *Bayburt* qala-şəhəri Musa Xorenlidə *Baybert*, “Kitabi-Dədə Qorqud”da isə *Bayburt* şəklində öz əksini tapmışdır. *Bayburt* Türkiyədə Ərzincan yaxınlığında qədim qala adıdır. Qərbi Azərbaycanın Vedibasar mahalının Millidərə bölgəsində də *Bayburt* adlı qədim bir qala-şəhər olmuşdur. XIX yüzildə Qars dairəsində və Tiflis quberniyasının Borçalı qəzasında da *Bayburt* adlı kəndlər qeydə alınmışdır.

XIX-XX yüzillərdə Türkiyədən Cənubi Qafqaza köçüb gələn ermənilər arasında xeyli sayda bu ölkənin *Bayburt* şəhərindən gələnlər də olmuşdur. Görünür, onlar özlərinə *Bayburtyan* soyadını götürməklə Bayburtlu olmalarını soyadlarında yaşatmaq istəyiblər.

Bayburt toponiminin özü isə təmiz türkcədir və qədim türk dilində “*bəy qalası*” anlamına gəlir.

Professor *Vahan Arakeloviç Bayburtyan*, erməni siyasətçisi və diplomatı *Armen Vahanoviç Bayburtyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

242. Bayramyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *bayram* sözündən yaranmış *Bayram* şəxs adından düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində bayram sözünün aşağıdakı anlamları var:

1. hər hansı bir tarixi hadisə şərəfinə keçirilən şadlıq günü, təntənə;
2. şadlıq, şənlik, səadət, xoşbəxtlik mənasında;
3. kütləvi əyləncələr keçirilən gün.

Azərbaycan xalqı arasında bir “*Qara bayram*” ifadəsi də var ki, bir şəxsin ölümünün ilk bayrama təsadüf etdiyi günə deyilir.

Filologiya elmləri namizədi *Hraçya Smbatoviç Bayramyan*, erməni mənşəli rus futbolçusu *Xoren Robertoviç Bayramyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

243. Bayverdyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində titul, mənşəb, rütbə bildirən türkmənşəli *bəy* sözündən və *verdi* feilindən yaranmış *Bəyverdi* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*i*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *bəy* sözünün mənə və funksiyaları barədə *Bekyan* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Bekverdyan erməni soyadı ilə ekvivalentdir.

Rusiyanın Kursk şəhərində fərdi sahibkar *Hrant Hovnatanoviç Bayverdyan*, *Marina Artyomovna Bayverdyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

244. Bazikyan//Bozikyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *bozuq//pozuq* sözündən yaranmışdır. Bunu ermənilərdə *Bazikyan* soyadı ilə yanaşı, onun ekvivalenti olan *Bozikyan* soyadının sığ-sığ işlənməsi də təsdiq edir.

Tibb elmləri doktoru, professor *Qaqik Karapetoviç Ba-*

zikyan, texnika elmləri doktoru, professor *Norik Avetisoviç Bazikyan*, Böyük Vətən müharibəsi iştirakçısı *Ağası Sirakanoviç Bozikyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

245. Becanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Becan* şəxs adından düzəldilmişdir.

Becan şəxs adı “Dədə Qorqud” dastanının qəhrəmanlarından birinin adı kimi də (Bay Becan) tarixdə yaşayır.

Becan şəxs adının “*becənək*” adlı türk tayfalarının adından yarandığı, *xeyirxah*, *işgüzar*, *qeyrətli*, *həqiqətə doğru gədən*, *xəbər gətirən*, *rəis*, *hökmdar* mənalarını daşdığı qeyd olunur. Masallı rayonunun Köhnə Alvadı kəndində hazırda “*Becanlılar*” adlı böyük bir tayfanın olduğu da diqqəti çəkir.

“Avrovizion 2011” müsabiqəsinin iştirakçısı, erməni müğənnisi *Emma Becanyan*, Rusiya ağır atletli *David İsakoviç Becanyan*, Rusiya Federasiyasının Monrealda baş konsulu, rus diplomatı *Yuri Vartanoviç Becanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

246. Behbutyan//Bebutov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Behbud* şəxs adından *d-t* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Soyadın *Bebutov* variantında isə *d-t* əvəzlənməsi ilə yanaşı, “*h*” samitinin düşməsi də müşahidə olunur.

Farsmənşəli *Behbud* sözü *sağlamlıq*, *səhhət* anlamlarına gəlir.

Heykəltaraş *Lyova Hambartsumoviç Behbutyan*, Rusiyanın Rostov şəhərində fərdi sahibkar *Arkadi Mixayloviç Behbutyan* və b. bu soyadı daşıyırlar. 19-cu yüzil erməni mənşəli rus generalı *Vasili Osipoviç Bebutovun* (1791-1858) da əsl soyadı *Behbutyan* olmuşdur.

247. Bekaryan.

Bekaryan soyadı Azərbaycan dilində *işsiz-gücsüz adam* anlamında *bekar* ismindən düzəldilmişdir. Türkiyə türkcəsində sözü evli olmayan, subay anlamında işlədilir.

Rəngkar-qrafik *Ara Vaginakoviç Bekaryan*, Ermənistan parlamentinin deputatı *Karen Bekaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

248. Bekçyan.

Bekçyan soyadı peşə, sənət bildirən türkmənşəli *bekçi* sözündən eliziya hadisəsi (“i” saitinin düşməsi) yolu ilə düzəldilmişdir. Türkiyə türkcəsində *bekçi* sözü *gözetçi* anlamında işlədilir.

“Şahane” nəşr evinin rəhbəri *Vahram Vladimiroviç Bekçyan*, *Mukuç Sisakoviç Bekçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

249. Beknazaryan//Beknazarov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəbmənşəli nəzər sözündən yaranmış *Nəzər* şəxs adının əvvəlinə titul, mənşəb, rütbə bildirən türkmənşəli *bəy//bek* sözünü əlavə etməklə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində nəzər sözünün aşağıdakı mənaları var:

1. baxma, baxış, baxma tərzi;
2. göz, diqqət, himayə, kömək
3. gözə gəlmə, gözdəymə

Kinooperator *Harri İvanoviç Beknazaryan*, kinorejissor, erməni kinematografiyasının banisi *Hamo İvanoviç Beknazarov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

250. Bek-Pirumyan//Bek-Pirumov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan insanının inanc yeri, pənah gətirdiyi, ümidini və arzusunu, diləyini bağladığı *ocaq* anlamında olan *pir* sözünün 1-ci şəxsin təkinə aid mənsubiyyət şəkilçisi qəbul etmiş *pirim* sözündən yaranmış *Pirim* şəxs adının əvvəlinə titul, mənəb bildirən türkmənşəli *bəy//bek* sözü artırmaqla düzəldilmişdir.

Pirumyan//Pirumov soyadı ilə müqayisə oluna bilər.

Bu soyadı daşıyan Qarabağ mənşəli iki erməni hərbiçisi Azərbaycan tarixinə xalqımızın cəlladı kimi daxil olmuşdur. Onlardan biri rus və erməni daşnak polkovniki *Daniel Bek-Pirumyan//Bek-Pirumov*dur ki, Birinci Dünya müharibəsində Qafqaz cəbhəsində Osmanlı türklərinə qarşı döyüşüb, sonra isə erməni-daşnak Ararat Respublikası ordusunun komandirlərindən biri kimi, Qərbi Azərbaycan ərazisində Azərbaycan türklərinin soyqırımında fəal iştirak edib.

İkinci *Bek-Pirumyan* da Qarabağ mənşəlidir və o da Birinci Dünya müharibəsində Qafqaz cəbhəsində Osmanlı türklərinə qarşı döyüşüb, rus ordusunun general-mayoru olub. Tarixi mənbələrdə o, 1) *Poqos-Bek Pirumyan*, 2) *Pavel Karapetoviç Pirumov*, 3) *Pavel Karamanoviç Pirumov*, 4) *Poqos-Bek Pavel Karapetoviç Pirumyan* və s. adları ilə gedir. Bu, bir daha sübut edir ki, ermənilər üçün ad-soyad şərtidir, onlar düşdük-ləri şəraitə, mühitə uyğun olaraq adlarını da, soyadlarını da asanlıqla dəyişə bilirlər.

251. Bektaşyan.

Bu erməni soyadı İslam dinində mövcud təriqətlərdən biri olan *Bəktəşilik* təriqətinin adından yaranmış *Bəktəş* şəxs adından *ə-e* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Bu təriqət xorasanlı *Hacı Vəli Bəktəşinin* adı ilə bağlıdır.

Şiəliyə yaxın olan Bəktəşilik təriqəti Osmanlı Türkiyə-sində Yeniçərilərin ideoloji təriqəti hesab olunurdu.

Rusiyanın Moskva şəhərindən *Armenuhi Giorgiyevna Bektaşyan*, Ermənistan Respublikası Polis Akademiyasının məzunu, İrəvan şəhərindən *Artur Bektaşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

252. Bekverdyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində titul, mənəşəb, rüt-bə bildirən türkmənşəli *bəy//bek* sözündən və *verdi* feilindən yaranmış *Bəyverdi* şəxs adından sözün sonundakı “i” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *bəy* sözünün mənə və funksiyaları barədə *Bekyan* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Bayverdyan erməni soyadı ilə ekvivalentdir.

Ermənistanın Loru mahalından *Njdeh Bekverdyan*, Rusiyada yaşayan *Aşot Bekverdyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

253. Bekyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində titul, mənəşəb, rüt-bə bildirən türkmənşəli *bəy//bek* sözündən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *bəy* sözünün zadəgan təbəqəsinə mənsub olmaq anlamından başqa, *hökmran*, *hakim*, *sahib* mənələri də var. Üstəlik, toyu edilən, evlənən oğlana da *bəy* deyilir, *bəy* sözü həm də kişilər arasında cənab sözünü əvəz edən bir müraciət formasıdır.

Şair *Zaven Martirosoviç Bekyan*, “Rosatom” dövlət şirkətinin əməkdaşı *Sergey Ernestoviç Bekyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

254. Bekzadyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində titul, mənşəb, rüt-bə bildirən türkmənşəli *bəy//bek* sözünə soyad düzəldən fars-mənşəli *-zadə* şəkilçisi əlavə edilməklə əmələ gəlmiş bəyzadə sözündən yaranmış *Bəyzadə* şəxs adından düzəldilmişdir. Mənası “*bəy oğlu*”, “*bəy nəslindən olan*” deməkdir.

Sovet dövlət və partiya xadimi, 1920-1921-ci illərdə Ermənistanın xarici işlər komissarı *Aleksandr Artyomoviç Bekzadyan*, dövlət xadimi *Petros Artyomoviç Bekzadyan* və b. həmin soyadı daşıyırlar.

255. Beqlaryan//Beklaryan//Beylaryan//Beyleryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində titul, mənşəb, rüt-bə bildirən türkmənşəli *bəy//bek* sözünə *-lər* cəm şəkilçisi əlavə edilməsi ilə əmələ gəlmiş *Bəylər* şəxs adından düzəldilmişdir.

Öncə müraciət, xitab şəklində, zaman keçdikcə şəxs adı kimi işlənməyə başlamışdır.

Azərbaycan türkləri arasında *Bəylər* şəxs adı bu gün də geniş yayılmışdır.

Professorlar *Artaşes Haykoviç Beqlaryan*, *Qagik Artəşesoviç Beqlaryan*, *Levon Andreyeviç Beklaryan*, şair-tərcüməçi *Hraçya Haykoviç Beylaryan*, kimya elmləri doktoru, akademik *Norayr Manveloviç Beyleryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

256. Beledyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *bələd* sözündən *ə-e* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *bələd* sözü bir adam, iş və s. ilə yaxşı tanış olmaq mənasında işlədilir.

Livan mənşəli erməni-fransız yazıçı, şair və tənqidçi, professor *Qriqor Beledyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

257. Belubekyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *beli* və titullar, rütbə və mənəb bildirən türkmənşəli *bek* (*bəy, bay, bey, biy*) sözündən yaranıb, “*bəyin beli*”, “*bəyin arxası*” mənasını verən *Belibəy* şəxs adından *i-u* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Heykəltaraş, arxitektora, Ermənistan SSR Əməkdar inşaatçısı *Vağarşak Arşakoviç Belubekyan*, riyaziyyatçı professor *Mels Vağarşakoviç Belubekyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

258. Berberyan//Berberov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində peşə, sənət bildirən *bərbər* sözündən *ə-e* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir. Azərbaycan dilində bərbər baş və üz qırmaq peşəsi ilə məşğul olan adamların peşə adıdır. Dəllək sözünün ekvivalentidir.

Professor *Ananiya Ananyeviç Berberyan*, arxiyepiskop *Arsen Berberyan*, professor *Nina Nikolayevna Berberova* və b. bu soyadı daşıyırlar.

259. Beşiktaşlyan.

Bu erməni soyadı türk dilindəki *Beşiktaş* toponiminin adından və yer, məkan bildirən *-lı* şəkilçisindən sözün sonundakı “*ı*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir. “*Beşiktaşdan olan*” mənasındadır.

Beşiktaş İstanbulun bir ilçəsidir və adını İstanbulun ən qədim səmtlərindən biri olan *Beşiktaş* səmtindən alır.

1860-cı ildə ermənilərin Osmanlı İmperiyasında yaratdıqları ilk təşkilat olan “Xeyriyyə ittifaqı”nın əsasını qoyanlardan biri – *Mkrtyç Rafaeloviç Beşiktaşlyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

260. Bezircyan.

Bezircyan soyadı türkmənşəli *bəzir* ismindən peşə, sənət bildirən *-çi* sözdüzəldici şəkilçisinin əlavə edilməsi, eliziya hadisəsi (“*i*” saitinin düşməsi) və *ə-e*, *ç-c* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Keçmişdə bəzirdən (kətan toxumu) yağ almaq üçün xüsusi *bəzirxanalar* fəaliyyət göstərirdi. Bu işlə məşğul olan adamlara isə *bəzirçi* deyirdilər.

Biologiya elmləri namizədi *Xaçatur Onikoviç Bezircyan*, İrəvanda həkim *Vahan Mixayloviç Bezircyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

261. Bezirganyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində *tacir*, *sövdəgar* mənaları bildirən fars mənşəli *bəzirgan* sözündən *ə-a* və *q-k* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Sənət və ya peşə bildirən “*bəzirgan*” sözü sonralar şəxs adı kimi işlənmişdir. Keçmişdə *karvanbaşı* mənasında da işlədilmişdir.

Ermənicə “*bəzirgan*”a *bəzir* deyirlər. Lakin ermənilərdə *Baziryan* soyadına rast gəlinmir.

Akademik *Petros Bezirganyan*, Rusiyanın Tambov şəhərində yaşayan həkim-uroloq *Ripsime Petrosovna Bezirganyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

262. Bıxaxçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *bıçaq* ismindən və peşə, sənət bildirən *-çı* sözdüzəldici şəkilçisinin əlavə edilməsi ilə yaranmış *Bıçaqçı* ləqəbindən *q-x* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*i*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində kəsmək üçün olan alətə *bıçaq* deyilir.

Rusiyanın Moskva şəhərindəki 1028 saylı məktəbin müəllimi *Anahit Levonovna Bıçaxçyan*, Ermənistanın Gümrü şəhərinin “Şirak” futbol komandasının baş məşqçisi *Vardan Bıçaxçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

263. Bilezikçyan.

Bilezikçyan erməni soyadı türkmənşəli *bilərzik* ismindən və peşə, sənət bildirən *-çi* sözdüzəldici şəkilçisinin əlavə edilməsi ilə yaranmış “bilərzik düzəldən” anlamında bilərzikçi sözündən ikiqat eliziya hadisəsi (“*r*” samitinin və sözün sonundakı “*i*” saitinin düşməsi) və *ə-e*, *ç-c* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Bəstəkar, aktyor, ud çalan *Con Bilezikçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

264. Boryan.

Boryan soyadı altay mənşəli “*boro*” sözündən düzəldilmişdir. M.Seyidov qeyd edir ki, “*boro*” ya “*boz*” anlamında işlənir, ya da eyniadlı etnosun adını bildirir.

Deməli, ermənilərin söykökündə altay mənşəli türk “*boro*” etnosu da iştirak etmişdir. *Boro* etnosundan törəmiş *Boryan* (eliziya hadisəsi ilə düzəlmişdir) soyadlı ermənilərin əcdadları olmuş türk-qıpçaqların bir hissəsi eramızın IV yüzilində Mamuk (Mamik) və Konakla birlikdə ermənilərin tərəfinə keçmiş və erməniləşdirilmişlər.

“*Boro*” etnosunun adına başqurdlarda *Boro-noy-man*, moğollarda *Boro-tokan* qədim türk tayfalarının, Əfqanıstan ərazisində isə *Tora-Bora* toponiminin adlarında da rast gəlirik.

“26 Bakı komissarları”ndan biri olan *Armenak Artyomoviç Boryan*, pedaqoq *Armenak Şmavonoviç Boryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

265. Bostancyan//Postancyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *bostan* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çt* şəkilçisindən *t* səsdüşümü və *ç-c* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir. Azərbaycan dilində əgər *bostan* qovun, qarpız, xiyar, badımcan kimi tərəvəz bitkilərinin becərilədiyi tarlaya deyilirsə, *bostañçı* da bostañçılıqla məşğul olan, bostan yetişdirən adama deyilir.

Ermənilər daha çox azərbaycanlı bəy, xan və ağaların qapılarında qulluqçuluq etdiyindən onların arasında həm də bostañçılar olurdu.

Yeri gəlmişkən, ermənilərdə “*bostañçı*” sözü yoxdur, ermənilər bostañçıya “*սեխ եւ դրութ ալգեղործ*” (“sex el ddum ayqeçorts”), yəni “yemiş və balqabaq yetişdirən” deyirlər).

Soyadın *Postancyan* variantı da *Bostancyan* variantının ekvivalentidir, sadəcə burada *b-p* əvəzlənməsi baş vermişdir.

Ermənistan Respublikasının Milli Yığıncağının (parlamentinin) deputatı *Vardan Babkenoviç Bostancyan*, Ermənistan “İrs” partiyasından digər deputat *Zaruhi Hamazaspovna Postancyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

266. Boyaxçyan//Boyacyan//Boyaciyev//

Bu erməni soyadı türkmənşəli *boyaq//boya* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çt* şəkilçisindən birinci variantda *q-x* əvəzlənməsi və “*t*” saitinin düşməsi ilə yaranmış *Boyaxçt* ləqəbindən düzəldilmişdir. Soyadın sonrakı variantları isə *boyaq* sözünün ekvivalenti olan *boya* sözündən *ç-c* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Boyaqçt//Boyaçt sözü rəngsaz və rəngkar sözlərinin ekvivalentidir.

Rəssam-modelyer, quruluşçu rəssam *Vladimir Sergeyeviç Boyaxçyan*, tarix elmləri namizədi *Hovakim Sergeyeviç Boyac-*

yan, tərcüməçi *Arusyak Harutyunovna Boyacyan*, professor *Qriqori Nersesoviç Boyaciyev*, və b. bu soyadı daşıyırlar.

267. Budaqyan//Budaqov.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *Budaq* şəxs adından düzəldilmişdir. Ağac və kolların gövdəsindən ayrılan şaxəyə *budaq* deyilir. *Budaq* sözü *Budaq* şəxs adından daha öncə yaranmışdır. Türk dillərində *budaq*, *budak*, *butaq* formaları vardır və eyni mənanı bildirir.

Məşhur türkoloq alim Lazar Budaqovun, akademik Budaq Budaqovun və b. soyadları ilə müqayisə oluna bilər.

Erməni dilində “*budaq*” – *vıdaq* kimi tərcümə edilir ki, bu da *budaq* sözünün erməniləşdirilmiş formasından başqa bir şey deyil. Bundan başqa, ermənilər arasında *Vıdaqyan* soyadına rast gəlinmir.

Professorlar *Yulyan Aramoviç Budaqov*, *Ruben Aleksandroviç Budaqov*, *Gevorq Yervandoviç Budaqyan*, *Fadey Yervandoviç Budaqyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

268. Budumyan.

Budumyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *bud* sözündən və 1-ci şəxsin təkinə aid *-um* mənsubiyyət şəkilçisindən yaranmış *budum* sözündən düzəldilmişdir. “*Mənim budum*” anlamındadır.

“Transport Rossii” qəzetinin redaktoru *Valeri Georgiyeviç Budumyan*, həkim-stomatoloq *Eduard Mixayloviç Budumyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

269. Buduryan.

Buduryan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *bu* işarə əvəzliyinə *-dur* xəbərlilik şəkilçisi əlavə etməklə

yanarmış *budur* sözündən düzəldilmişdir.

Rusiyanın Moskva vilayətinin Mitişçi şəhərində fərdi sahibkar *Şuşan Hrantoviç Buduryan*, Rusiyanın Ryazan vilayətində fərdi sahibkar *Artur Jorayeviç Buduryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

270. Buğayan//Buğayev.

Buğayan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *buğa* ümumi ismindən yanarmış *Buğa* şəxs adından düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində hələ burulmamış və işə qoşulmamış dövlük heyvana (qaramala) *buğa* deyilir.

“Dədə Qorqud” dastanlarının qəhrəmanlarından biri – Dərsə xanın oğlu buğanı yendiyi üçün Dədə Qorqud tərəfindən *Buğac* adı ilə şərəfləndirilmişdi.

Professorlar *İlya Rubenoviç Buğayan*, *Lusegen Armenakoviç Buğayev* və b. bu soyadı daşıyırlar.

271. Bulbulyan//Blbulyan//Blblyants.

Bu erməni soyadı *bülbül* quşunun adından götürülmüş *Bülbül* şəxs adından birinci hecadakı *ü-u* əvəzlənməsi (sonrakı variantlarda “*ü*” saitini atmaq) yolu ilə *Bulbulyan//Blbulyan//Blblyants* formasına salmaqla düzəldilmişdir.

Bülbül – özünün ecazkar səsi ilə qəlbləri rıqqətə gətirən, valeh edən quşdur. Onun birinci vətəni Kanar adaları olduğuna görə ruslar *solovey* adı ilə yanaşı, *kanareyka* sözünü də işlədirlər. Rəngi sarı, sarı-narıncıdır. XV yüzildə *bülbül* Avropa ölkələrinə gətirilmiş, oradan isə Asiyaya yayılmışdır. *Bülbül* sözünə dilimizdə “*sarı bülbül*”, “*xarı bülbül*” (gül adıdır) söz birləşmələrində rast gəlinir.

Akademik N.Marr “Sevan monastr əlyazmalarının siya-

hısı” əsərində (M., 1892) *Blbulyants* soyadlı arxiv işçisindən bəhs edir.

Xalqımızın ölməz sənətkarı, istedadlı müğənni, SSRİ Xalq artisti Murtuza Məşədirza oğlu Məmmədovun təxəllüsü *Bülbüldür*.

Tibb elmləri doktoru, dosent *Armen Kimoviç Bulbulyan*, şair, tərcüməçi, publisist *Levon Bulbulyan*, şair-tərcüməçi *Levon Rafikoviç Blbulyan*, müğənni *Janna Rafikovna Blbulyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

272. Bulqurçyan.

Bu erməni soyadı türk dilində *yarma* mənasında işlənən *bulqur* sözündən və peşə, sənət bildirən *-cu* şəkilçisindən sözün sonundakı “u” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Argentina tarixçisi, professor *Nelida Bulqurçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

273. Bulquryan.

Bu erməni soyadı türk dilində *yarma* mənasında işlənən *bulqur* sözündən düzəldilmişdir.

Rusiyanın Rostov vilayətindən fərdi sahibkar *Satenik Vladimirovna Bulquryan*, yenə də Rostov vilayətindən fərdi sahibkar *Yelena Alekseyevna Bulquryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

274. Buludyan.

Buludyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *bulud* ümumi ismindən yaranmış *Bulud* şəxs adından düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində havada toplanan kəşifləmiş su buxarı yığımına *bulud* deyilir.

Altay Respublikasının Mayma rayonunda “İşgüzar Mər-

kəz” MMC-nin direktoru *Xoren Xaçaturoviç Buludyan*, Dağlıq Altay şəhərində fərdi sahibkar *Sirokan Xaçaturoviç Buludyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

275. Bunyatyan//Buniatyan//Buniatov//Bunyatov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Bünyad* şəxs adından düzəldilmişdir. *Bünyad* şəxs adının kökündə, heç şübhəsiz, *əsas*, *bünövrə*, *təməl*, *özül* və *başlangıç* mənaları bildirən fars mənşəli *bünyad* sözü dayanır.

Azərbaycan türkləri arasında *Bünyad* və *Bünyadov* ad və soyadları geniş yayılmışdır. Akademik *Ziya Bünyadovun* və akademik *Teymur Bünyadovun* soyadları ilə müqayisə oluna bilər.

Qərbi Azərbaycandakı tarixi abidələri tədqiq edən erməni arxitektoru *Nikolay Qavriloviç Buniatov* (*Buniatyan*), akademik *Hraçiya Xaçaturoviç Bunyatyan*, professorlar *Stepan Aqaronoviç Bunyatov*, *Armen Artavazdoviç Bunyatyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

276. Burcalyan//Burcalov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Bürçəli//Bürçalı* şəxs adından *ü-u* əvəzlənməsi və adın sonundakı “*i//ı*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Bürç və *Əli* sözlərinin birləşməsindən əmələ gələn ərəb-mənşəli *Bürçəli* adı *Əli bürcü* anlamına gəlir. Xatırladıriq ki, bürc sözü *qala*, *qüllə*, *şəhəri mühafizə edən möhkəm divar* deməkdir.

Erməni aktyor və rejissoru *Arşak Sergeyeviç Burcalyan*, aktyor, teatr rejissoru *Arkadi Sergeyeviç Burcalyan*, aktyor, teatr xadimi *Georgi Sergeyeviç Burcalov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

277. Burnazyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *burun* sözündən düzəldilmişdir. *Burun* sözünün müxtəlif türk xalqlarının dilində aşağıdakı mənaları var:

- türkmən, türk, Azərbaycan türkcəsi, Krim tatarları, qairaim, qumıx, balkar, özbək və uyğur dialektlərində – “*burun*”;
- xivə, kuman, qırğız və bəzi altay dialektlərində *b-p* əvəzlənməsi ilə – “*purun*”;
- noqay və özbək şivələrində - “*burın*”;
- başqurd dilində – “*murun*”;
- lobnor dilində – “*muyun*”;
- qaqauzlarda – “*burnu*”.

Yuxarıda göstərilən bütün formalarda “*burun*” əsas, (insan sifətində qabağa çıxmış üzün bir hissəsindəki orqanın adı); türk qaqauz, tatar və yakut dillərində isə “*dimdik*” (quşun) mənalarında işlənir.

“*Burun*” sözünün məcazi mənaları:

1. yer kürəsində buruna bənzər çıxıntılıların adı, məsələn, *İynə burnu, Ümid burnu*;
2. *gəminin, qayığın, ayaqqabının (bütün növlərdə) burnu, çarığın, ütünün burnu* və s.;
3. qumuqlarda – *künc, döngə (küçənin, yolun döngəsi), tinin küncü* və s.;
4. *xortum*;
5. *nəyinsə ön, qabaq hissəsi, məkan daxilində irəli çıxmış hissə*;
6. tatarlarda – *gənənin xortumu*;
7. bitkilərdə *itburnu, quşburnu* və s.

U.Nemet, ondan öncə isə B.Munqaçı “*burun*” sözünün *bura* (iyləmək), V.Banq, Q.Ramstedt isə “*bur*” (iyləyib-çüyləmək, axtarib-tapmaq, burnunu hər yerə soxmaq, hər şeylə

maraqlanmaq) feilindən yarandığı fikrini irəli sürürlər.

Burun sözü türk dillərində sözdüzəldici şəkilçilərin köməyi ilə söz yaradıcılığında da fəal iştirak edir: *burunduq* (-*duk*), *buruntaq* (-*daq*), *burunlux* (-*luq*, -*luk*), *burunsalık* sözlərinin varlığı “*burun*” sözünün türkmənşəli olmasını sübut edən dəlillərdəndir.

Ruslarda türkmənşəli *Burnaşov* və *Brunov* soyadları ilə müqayisə etmək olar.

Ermənilər buruna “*kit*” deyirlər və onlarda *Kityan* soyadına rast gəlinmir.

1947-1972-ci illərdə SSRİ səhiyyə nazirinin müavini işləmiş *Avetik İqnateviç Burnazyan*, Böyük Vətən müharibəsinin Sovet İttifaqı Qəhrəmanı, təyyarəçi *Sergey Avdeyeviç Burnazyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

278. Burnutyən.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *burun* və *ot* sözlərinin birləşməsindən yaranmış *burunotu* sözündən *o-u* əvəzlənməsi və *u* sait səsinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Burun sözünün leksik mənası və funksiyaları barədə *Burnazyan* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Burunotu sözü isə dilimizdə geniş işlənən bir sözdür və buruna çəkilən tənbəki tozuna deyilir.

Ermənilər kiçik ticarətlə çox məşğul olduqlarından, görünür, bu soyadı ilk daşıyan insan məhz burunotu satışı ilə məşğul olmuşdur. Təsadüfi deyil ki, bu soyadın ilk daşıyıcılarına məhz burunotunun geniş yayıldığı İran ərazisində rast gəlirik.

1943-cü il İsfahan doğumlu Amerika tarixçisi, Cənubi Qafqaz, Orta və Yaxın Şərq, Rusiya üzrə mütəxəssis *Corc A. Burnutyen* və çoxlu sayda sırası erməni bu soyadı daşıyırlar.

279. Brutyan//Brutens.

Bu erməni soyadları “*burut*” türk tayfa adından düzəldilmişdir.

Altaylarda qədim türkmənşəli “*burut*” tayfa və ya qəbilə birləşməsinin adı çəkilir. Bu tayfadan kimlərinə eramızın IV yüzilində ermənilərin tərəfinə keçməsi şəxsizdir. Deməli, ermənilərin soykökündə qədim türk *burut* tayfası da iştirak etmişdir.

İkinci erməni soyadı da “*burut*” etnonimindən birinci hecadakı “*u*” saitini atmaqla düzəldilmişdir.

Professor *Levon Aramoviç Brutyan*, akademik *Gevorq Abeloviç Brutyan*, 1924-cü il Bakı doğumlu sovet sisyasi və ictimai xadimi *Karen Nersesoviç Brutens* və b. bu soyadı daşıyırlar.

280. Buyuklyan.

Bu erməni soyadları Azərbaycan dilindəki *böyük* sözündən və sözdüzəldici *-lü* şəkilçisindən yaranmış böyükklü sözündən *ö-u*, *ü-u* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*ü*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Böyükklü sözü Azərbaycan dilində “*böyüyü olan yer*”, “*böyüyü olan adam*” mənalarında işlədilir.

Rusiyanın Krasnodar diyarında fərdi sahibkar *Marina Aveltisovna Buyuklyan*, Rusiyanın Kaluqa vilayətinin Obninsk şəhərindən *Albert Nişanoviç Buyuklyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

281. Cafaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Cafər* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Rusiyanın Voloqda şəhərində fərdi sahibkar *Karam Faroyeviç Cafaryan*, Rusiyanın Rostov şəhərində fərdi sahibkar *Zahar Revazoviç Cafaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

282. Cağaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *vaxt, zaman, an* anlamı verən *çağ* (*c-ç* əvəzlənməsi ilə) və *igid, mərd, ərən* mənasında işlədilən *ar//ər* sözlərindən yaranmış *Çakar* etnonimindən düzəldilmişdir.

Çağ sözünə *axşam çağı, səhər çağı, günorta çağı* söz birləşmələrində də rast gəlirik. *Əsl mənası, bizcə*, “zamanın, vaxtın, çağın, dövrün sahibi”, “zəmanəsinin qorxmaz adamı” deməkdir.

Tarixdən bildiyimiz kimi, eramızın II yüzilində Albaniyaya gəlmiş türk bulqarların bir boyunun adı *çakar* olmuşdur. Güman ki, albanlar bu soyadı bulqarların *çakar* boy adından almış, xristianlığından imtina etməyən albanlar erməniləşdirildikdən sonra *ç-c, k-ğ* əvəzlənməsi ilə *Çakar* etnonimindən, bəlkə də bu etnonimdən yaranmış *Çakar* şəxs adından *Cağaryan* soyadı düzəldilmişdir.

Çakar sözünə Qaraqoyunlu əmiri Bistam Çakırın adında da rast gəlinir.

Professor *Andranik Cümşüdoviç Cağaryan*, Rusiya Federasiyasının İran İslam Respublikasında Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiri *Levan Semyonoviç Cağaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

283. Cagityan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *cahid* sözündən yaranmış *Cahid* şəxs adından *g-h* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Dilimizdə *cahid* sözünün cəhd edən, çalışan anlamları var..

İqtisad elmləri namizədi *Eduard Pavloviç Cagityan*, Rusiyanın “MastiQrand” şirkətinin meneceri *Aşot Rafaeloviç Cagityan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

284. Cahangiryan.

Bu erməni soyadı *dünya*, *aləm* mənası bildirən fars mənşəli *cahan* sözündən və *-gir* komponentindən əmələ gəlmiş *cahangir* ismindən yaranmış *Cahangir* şəxs adından düzəldilmişdir.

Cahangir sözünün dilimizdə aşağıdakı mənalara var:

1. dünyanı tutan, dünyanı fəth edən, fəth;
2. qüdrətli padşah, hökmdar.

Cahangir ləqəbi ilk dəfə böyük türk sərkərdəsi Əmir Teymura verilmişdir.

Görkəmli Azərbaycan bəstəkarı Cahangir Cahangirovun adı və soyadı ilə müqayisə oluna bilər.

Qagik Cahangiryan, *Gevorq Cahangiryan*, *Hasmik Cahangiryan* və çoxlu sayda digər sırayı ermənilər bu soyadı daşıyırlar.

285. Cahanyan//Melik-Cahanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində *dünya*, *aləm* mənası bildirən fars mənşəli *cahan* sözündən əmələ gəlmiş *Cahan* şəxs adından düzəldilmişdir. *Cahan* şəxs adını həm kişilər, həm də qadınlar daşıyırlar. Məsələn: *Cahan xanım*, *Cahan şah* və s.

Sankt-Peterburq vəkillər palatasının üzvü *Armen Jirayroviç Cahanyan*, Rusiyanın Krasnodar vilayətinin Armavir şəhərində yaşayan *Amaliya Melik-Cahanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

286. Caladyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəb mənşəli *cəllad* sözündən *ə-a* əvəzlənməsi və eliziya (“*l*” qoşa samitinin birinin düşməsi) yolu ilə yaranmışdır.

Azərbaycan dilində *cəllad* sözünün bir neçə anlamı vardır:

1. Ölüm hökmünü icra edən adam;
2. Qaniçən, qəddar, mərhəmətsiz adam və s.

Rusiyanın Krasnodar şəhər sakini, cərrah *Suren Rudikoviç Caladyan* və çoxlu sayda digər sırayı ermənilər bu soyadı daşıyırlar.

287. Calalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *böyüklük, ucalıq, alilik, şan-şöhrət, gözəllik* anlamlarında olan ərəb mənşəli *cəlal* sözündən yaranmış *Cəlal* azərbaycanlı şəxs adından düzəldilmişdir.

Yeri gəlmişkən, bu ada XIII yüzildə Dağlıq Qarabağdakı xaçpərəst sakların knyazı olmuş Qazan Calalın soyadında da rast gəlirik.

Ermənilər Qazan Calalın adını mənbələrdə “Qasan Calal” kimi yazmış, biz isə öz “müsəlman təəssübkeşliyimizlə” onu “müsəlmanlaşdıraraq” “Qasan”ı “Həsən” kimi tərcümə etmiş, faktiki olaraq Qazan türk adını itirmiş, bununla da erməninin dəyirmanına su tökmüşük.

Moskvada “Mosstrohekonombank” bankının İdarə Heyətinin sədri *Ohanec Boqdanoviç Calalyan*, 1953-cü il Bakı doğumlu, Rusiya Federasiyası Sənaye üzrə Federal agentliyin sədr müavini *Armen Eduardoviç Calalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

288. Camalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki fars mənşəli *camal* sözündən yaranmış *Camal* azərbaycanlı şəxs adından düzəldilmişdir. Fars dilindən alınma olan “camal” sözü dilimizdə *üz, üz gözəlliyi* anlamlarında başa düşülmüş, xüsusilə poeziyamızda geniş istifadə olunmuşdur.

Bu soyadı daşıyanlardan biri – *Arşak Camalyan* XX yü-

zilin əvvəllərində türk qanına susamış erməni daşnak cəlladlarından olmuş, 1918-1920-ci illərdə erməni-daşnak Ararat Respublikasının tərkibində rəhbər vəzifələrdə çalışmışdır. Ermənistan müdafiə nazirinin müşaviri *David Camalyan* da bu gün bu soyadı daşıyan çoxsaylı ermənilərdən biridir.

289. Camqoçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki bir şeyin ümumi sayını, miqdarını və toplusunu bildirən *cəm* və türk mənşəli *qoç* sözlərindən düzəlmiş mələz soyaddır.

Cəm sözü dilimizdə həm *yığışmaq*, *toplaşmaq* mənasında, həm də bir və ya bir neçə ədədin üst-üstə gətirilməsindən hasil olan ədəd, *toplama* mənasında işlədilir.

ASALA erməni terrorçu təşkilatının üzvlərindən biri – “Uxt Ararat” şurasının üzvü *Martiros Camqoçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

290. Cananyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki farsmənşəli *canan* sözündən yaranmışdır. *Canan* sözünün dilimizdəki, *sevgili*, *yar*, *məhbubə*, *dilbər* mənaları var.

Klassik ədəbiyyatda geniş işlənən bədii təşbehlərdəndir.

Dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəyovun məşhur “Sevgili canan” kantatasını xatırlatmaq olar.

İstanbul doğumlu erməni aktyor və rejissoru *Nikita Mironoviç Cananyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

291. Canazyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *cənazə* sözündən *ə-a* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “ə” saitinin düşməsi ilə yaranmışdır.

Ərəbmənşəli cənazə sözünün Azərbaycan dilindəki mənası *kəfənə tutulmuş ölü, meyitdir*.

Erməni kinoprodüseri *Raymond Vardanoviç Canazyan*, Rusiyanın Voloqda şəhərində fərdi sahibkar *Raisa Vitalyevna Canazyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

292. Cançıyev.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *can* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çı* şəkilçisindən yaranmış *cançı* sözündən düzəldilmişdir.

Dilimizdəki farsmənşəli *can* sözününü mənaları və işlənmə yeri barədə Canibekyan erməni soyadından danışıarkən ətraflı bəhs etmişik.

Professor *Qriqori Avetoviç Cançıyev* və b. bu soyadı daşıyırlar.

293. Caneryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *can* və *ər//er* sözlərinin birləşməsindən yaranmış *Caner* şəxs adından düzəldilmişdir.

Caner şəxs adı Türkiyə türkləri arasında xüsusilə geniş yayılmışdır və heç şübhəsiz, ermənilər də bu soyadı onlardan götürmüşlər.

Dilimizdəki farsmənşəli *can* sözününü mənaları və işlənmə yeri barədə Canibekyan erməni soyadından danışıarkən ətraflı bəhs etmişik.

Sovet boksçusu, SSRİ idman ustası, Ermənistan SSR Əməkdar məşqçisi *Karlos Qurgenoviç Caneryan*, Rusiyanın Ufa şəhərində fərdi sahibkar *Suren Albertoviç Caneryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

294. Canibekyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki farsmənşəli *can* və titül, rütbə və mənəsb bildirən türkmənşəli *bek* (*bəy, bay, bey, biy*) sözündən yaranıb, “*bəyin canı*” mənasını verən *Canıbəy* şəxs adından *-i* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Can sözünün dilimizdə aşağıdakı mənaları var:

1. dini etiqada görə, ölümlə vücutdan ayrılan qeyri-maddi varlıq, ruh – Məsələn: *Hələ canı var. Çıxmayan cana ümid çoxdur.*

2. həyat, varlıq: canını qoymaq, canını əsirgəməmək, canından qorxmaq – *Vətən uğrunda canından keçmək.*

3. *tab, taqət, hey* – Səndə heç can yoxdur. Onda heç can qalmayıb.

4. *bədən* – Canım ağrıyır. Canına üşütmə düşmək;

5. adam, insan, fərd – *Bulaqlar başına min bir can gəlir* (Aşıq Şəmkir).

6. bir şeyin əsası, mahiyyəti, məğzi: *işin canı, məsələnin canı, sözümün canı.*

Aşağıdakı sabit söz birləşmələrinin komponenti kimi də işlənir: can almaq, can atmaq, can bahasına, can bəsləmək, can vermək, can qoymaq, canına qulluq etmək, can yandırmaq, canının hayına qalmaq, can üstə olmaq, can çəkmək, can çürütmək, cana doymaq, cana gəlmək, cana gətirmək, cana sinqmək, candan-başdan keçmək, candan eləmək, canı ağzına gəlmək, canı boğazına yığılmaq, can qurtarmaq, canı yanmaq, canı sağ olsun, canı sızıldamaq, canında su var, canı suludur, canı üçün qorxmaq, canı çıxmaq, canı cəhənnəmə, canım qurban, canım sənə desin, canım üçün, canına vəlvələ düşmək, canına lərzə düşmək (üşütmə, titrəmə), canına od salmaq, canında az yoxdur, canından bezar olmaq, canını boğazına yığımaq, canın qoymağa yer axtarmaq, canını qurtarmaq, canını

işə verməmək, canını çürütmək, canını sıxmaq, canını çölə atmaq, canının qeydinə qalmaq, canlara dəymək və s.

Monqol-tatar sərkərdələrindən birinin adı məhz *Canı bəy* olmuşdur.

SSRİ təyyarəçi-kosmonavtı, aviasiya general mayoru, iki dəfə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı V.A.Canibekovun soyadı ilə müqayisə oluna bilər.

SSRİ Xalq artisti, aktyor *Qurgen Canibekoviç Canibekyan*, Ermənistanın Xalq artisti, aktyor *Karen Qurgenoviç Canibekyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

295. Cangiryan//Cangirov.

İlk baxışda bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki fars mənşəli *can* sözündən və sözdüzəldici *-gir* şəkilçisindən yaranmış düzəltmə sözdür. Lakin belə deyil. Cangiryan erməni soyadı, əslində, dilimizdəki *cahan* sözündən və *-gir* komponentindən əmələ gəlmiş *cahangir* ismindən yaranmış *Cahangir* şəxs adının *-ha* hecasının düşməsi nəticəsində əmələ gəlmiş *Cangir* şəxs adından düzəldilmişdir.

Ermənistan parlamentinin deputatı, “Erməni Milli Konqresi” fraksiyasının üzvü, 1997-2006-cı illərdə Ermənistanın hərbi prokuroru olmuş *Qagik Vrejoviç Cangiryan*, rus tarixçisi, professor *Vladimir Qurgenoviç Cangiryan*, professor *Aleksandr Pavloviç Cangirov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

296. Caninyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *can* sözündən və 2-ci şəxsin təkinə aid *-in* mənsubiyyət şəkilçisindən yaranmış *canın* sözündən *-i* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Erməni qanuni oğlu *Arman Maisoviç Caninyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

297. Canqulyan.

Canqulyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *can* və *qul* sözlərindən yaranmış *Canqul* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Canqul sözü “*canın qulu olmaq*” və ya “*qulun canı olmaq*” anlamlarında işlədilə bilər.

Tibb elmləri namizədi *Narine Qaqikovna Canqulyan*, İrəvan şəhərindən *Paruyr Canqulyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

298. Canpoladyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki farsmənşəli *can* və türkmənşəli *polad* sözündən yaranmış *Canpolad* şəxs adından düzəldilmişdir.

Farsmənşəli *can* sözünün dilimizdəki leksik mənaları barədə *Canibekyan* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Polad sözünün isə dilimizdə aşağıdakı mənaları var:

1. möhkəm metal;
2. çox güclü, qüvvətli.

Tacir, İrəvanda ilk erməni teatrının yaradıcısı *Yesay Babayeviç Canpoladyan*, texnika elmləri doktoru, akademik *Levon Mixayloviç Canpoladyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

299. Canvelyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki farsmənşəli *can* sözündən və *Vəli* şəxs adından yaranmış *Canvəli* mürəkkəb şəxs adından düzəldilmişdir.

Moskva Dövlət Hüquq Akademiyasının tələbəsi *Anna Albertovna Canvelyan*, həkim-terapevt *İrina Haykazovna Canvelyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

300. Canyon//Canoyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *can* sözündən yaranmışdır. Soyadın *Canoyan* variantında isə əzizləmə mənasında *Can* adına “o” saiti əlavə olunmuşdur.

Farsmənşəli *can* sözünün dilimizdəki leksik mənaları barədə *Canibekyan* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Yeri gəlmişkən, ermənilər öz leksikonlarında və xüsusilə türkiizmlərdən istifadə edərkən *can* sözündən və *can* komponentindən çox sıx-sıx istifadə edirlər. Müraciət formantı kimi isə *can* sözü qaçılmazdır, məsələn, *balıkcان* (*balacان*), *hayrikcان* (*atacان*), *Armencان*, *Haykazcان*, *hasmikcان* və s.

Rəssam və sənətsüнас *Lusine Nikolayevna Canyon*, 2008 və 2012-ci illər olimpiada oyunlarının iştirakçısı *Melik Sirekanoviç Canoyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

301. Cansuzyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *cansız* sifətindən yaranmış *Cansız* ləqəbindən *ı-u* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Cansız sözü dilimizdə zəif, taqətsiz, halsız, ölgün, tabsız anlamlarında işlənir.

Rusiyanın Krasnodar diyarının Soçi şəhərində fərdi sahibkar *Larisa Babkenovna Cansuzyan*, Rusiyanın Tümen vilayətində keçmiş təyyarəçi və hazırda inşaatçı *Artur Andronikoviç Cansuzyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

302. Cavadyan

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *əliaçıq*, *səxavətli adam* anlamında olan ərəb mənşəli *cavad* sözündən yaranmış *Cavad* şəxs adından düzəldilmişdir.

Azərbaycanda tarixən Kür və Araz çaylarının qovuşduğu

yerdə yerləşən *Cavad* adlı şəhər də olmuşdur. *Cavad* şəhəri Şirvan bəylərbəyliyyəsinin əsas şəhərlərindən idi. *Cavad* şəhəri yaxınlığında eyniadlı bərə olmuşdur. XV yüzilin əvvəllərində Qaraqoyunlu dövlətinin ərazisinə daxil olmuş, 1768-ci ildə Quba xanlığının tərkibinə daxil edilmişdir. XVIII yüzilin ortalarında *Cavad* şəhəri eyniadlı xanlığın mərkəzi idi. 1813-cü ildən Petropavlovsk, sonralar isə M.Ə.Sabirin şərəfinə Sabirabad adlandırılmışdır.

Dağlıq Qarabağdan olan Sosialist Əməyi Qəhrəmanı *Lena Baqratovna Cavadyan*, professor *Nikolay Sarkisoviç Cavadyan*, 1986-1990-cı illərdə Ermənistan SSR-in Su təsərrüfatı və meliorasiya naziri olmuş *Yuri Levonoviç Cavadyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

303. Cavanyan/Civanyan.

Bu erməni soyadının Azərbaycan dilindəki *gənc* anlamında olan *cavan* sözündən yaranmış *Cavan* şəxs adından yaranması göz önündədir. Soyadın *Civanyan* forması *Cavanyan* soyadının *a-i* əvəzlənməsinə məruz qalmış ekvivalentidir.

Ermənilərin bu soyadının VII yüzildə Alban sərkərdəsi olmuş *Cavankonun* adından heca düşümü ilə düzəlməsi fikri, bircə, onların özlərini albanlara bağlamaq cəhdindən başqa bir şey deyil.

Cavan şəxs adını tarixdəki *Çoban*//*Çaban*//*Zaban* şəxs adları ilə bağlamaq cəhdləri də, bircə, özünü doğrultmur. Çünki ermənilərdə ayrıca *Çobanyan* soyadı da mövcuddur.

Əməkdar idman ustası *Vyaçeslav Yuryeviç Cavanyan*, 1970-ci il Bakı doğumlu, hazırda Moskva sakini *Marta Qurgenovna Cavanyan*, Ermənistan Respublikasının əməkdar arxitektoru *Hakop Aramoviç Civanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

304. Cigarxanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ciyər* (bəzi şivələrdə *ciğər*) və titül, rütbə, mənşəb bildirən *xan* komponentlərindən düzəldilmişdir. *Xanın ciyəri*, *xanın ürəyi*, *xanın qəlbi* anlamına gəlir. Soyadın ikinci elementi barədə tərkibində “*xan*” sözü iştirak edən soyadlarda geniş məlumat vermişik.

Ciyər – *ağ ciyər* və *qara ciyər* olmaqla bütün insan və heyvanlarda bədəndə yerləşən daxili orqanlardır. *Ağ ciyər* nəfəs alan və nəfəs verən bütün canlılarda döş qəfəsində yerləşən tənəffüs orqanı, *qara ciyər* isə insan və heyvan bədəninin öd hasil edən, maddələr mübadiləsi ilə bağlı bir sıra mühüm prosesləri törədən, qarın boşluğunun sağ tərəfində sonuncu sağ qabırğanın altında yerləşən orqandır. Birinciyə *öfgə*, *ağ öfgə*, ikinciyə *bağır*, *qara bağır* da deyirlər.

Sabit söz birləşmələrində:

– *ciyər eləmək: ürək eləmək, ürəklənmək, cəsaprət etmək, qorxmamaq, çəkinməmək;*

– *ciyərdolusu: dərindən, ciyər dolusu nəfəs almaq;*

– *ciyəri (bağrı) qana dönmək: əhvalı pozulmaq, qanı qaralmaq;*

– *ciyəri dağlanmaq (yanmaq), ciyəri (od tutub) yanmaq: acımaq, bərk pərişan olmaq, mütəəssir olmaq;*

– *ciyərin yansın: qarğıış ifadəsi;*

– *ciyəri yanmaq: susuzluqdan ölmək;*

– *ciyərinə od düşmək, ciyərini kabab eləmək, ciyərinin başı sökülmək: ürəkdən acımaq, halına yanmaq, ürəyi istəmək;*

– *ciyərini çıxarmaq: qisasını almaq, canına od salmaq.*

Məşhur sovet kinoaktyoru, SSRİ Xalq artisti *Armen Borisoviç Cigarxanyan*, Sankt-Peterburq Müasir incəsənət muzeyinin direktoru *Marina Borisovna Cigarxanyan* və b. həmin soyadı daşıyırlar.

305. Cilavyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *cilov* sözündən *o-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Dilimizdə qoşqu ləvazimatının ağızlığa bənd edilmiş uzun hissəsinə, qayıqdan ibarət olan və atı idarə etməyə xidmət edən hissəsinə *cilov* deyilir.

Ola bilsin ki, bu soyadı daşıyan ermənilərin əcdadları Türk süvari qoşunları üçün *cilov* tikməklə məşğul olmuş və soyadlarını da bu peşə adından götürmüşlər.

Tibb elmləri doktoru, akademik *Qagik Aramoviç Cilavyan*, Beynəlxalq erməni assambleyasının prezidenti *Serj Cilavyan* və b. həmin soyadı daşıyırlar.

306. Crbaşyan//Cerbaşyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *cır* və *baş* sözlərindən eliziya hadisəsi (“*i*” saitinin düşməsi), ikinci variantda isə *i-e* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Cır sözünün dilimizdə aşağıdakı mənaları var:

1. insan əli ilə deyil, təbii yolla bitən, yabanı, peyvənd edilməmiş: – *Meşədə çoxlu cır meyvə ağacları vardı;*

2. nazik, qıcıqlandırıcı: – *Uzaqdan o, cır səslə kimi isə çağırırdı.*

3. tez hirsələnən, tez özündən çıxan, kəmhövsələ. – *O, çox cır adamdır.* Görünür, *cırtqoz* sözü də buradan yaranmışdır.

4. məcazi mənada: köntöy, yonulmamış, nahamvar, yöndəmsiz.

Crbaşyan soyadı da, görünür, sonuncu mənadadır və adamın yöndəmsiz, zəif, xırda baş sahibi olması ilə əlaqədar əvvəl ləqəb kimi meydana gəlmiş, sonra soyada çevrilmişdir.

Akademiklər *Mxitar Mkrtiçeviç Crbaşyan*, *Ruben Tiqranoviç Crbaşyan*, *Vağarşak Hakopoviç Crbaşyan*, *Ermənis-*

tan SSR Əməkdar incəsənət xadimi, bəstəkar, dirijor Stepan Xaçaturoviç Cerbaşyan və b. bu soyadı daşıyırlar.

307. Culfayan.

Bu erməni soyadı qədim Azərbaycan şəhəri *Culfanın* adından düzəldilmişdir.

İranla Azərbaycanın Naxçıvan Respublikası arasındakı *Culfa* sərhəd keçid məntəqəsinin həm Naxçıvan, həm də İran (Cənubi Azərbaycan) ərazilərindəki yaşayış məntəqələrinin adı *Culfadır*.

ASALA erməni terrorçu təşkilatının üzvlərindən biri – “Uxt Ararat” şurasının üzvü *Hakop Culfayan*, İrəvan şəhərindən *Ararat Culfayan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

308. Cumayan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Cuma//Cümə* şəxs adından düzəldilmişdir.

Həftənin 5-ci günü *cümə* günü olduğu üçün həmin ad *cəmləşmə, cəm olma, məsciddə toplaşma günü* kimi izah olunur.

Rusiyanın Stavropol şəhərində fərdi sahibkar *Karen Yervandoviç Cumayan*, Azərbaycanın Xanlar rayonundan Böyük Vətən müharibəsinə getmiş *Balabek Aqanesoviç Cumayan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

309. Cümşüdyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Cümşüd* şəxs adından düzəldilmişdir. Adın fars mənşəli *Cəmşid* sözündən əmələ gəlməsi ehtimal olunur. Çünki *cəm* ilə *cüm* arasında dərin bir bağlılıq vardır. Belə ki, ərəb mənşəli *cümlə* sözünün (hamı, hamılıqla) məzmununda da cəmlilik, çoxluq özünü göstər-

məkdədir. Bu da belə söyləməyə əsas verir ki, *Cəmşid* və *Cümşüd* eyni adın birincidə fars, ikincidə isə ərəb transkripsiyasından başqa bir şey deyil.

Qədim İran şahlarından birinin adından götürülməsi ehtimal olunur.

Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərindən *Artur Cumşudyan*, Moskva şəhərindən *Andranik Şurayeviç Cumşudyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

310. Çaçikyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *çəçik* ümumi ismindən *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Qərbi Azərbaycan (indiki Ermənistan) ərazisində qadın bəzək əşyası kimi geniş yayılmış *çəçik* qarabatdaqdan böyük, silsilədən kiçik ətəkli qızıl boyunbağıya deyilir.

Professor *Ruben Qriqoryeviç Çaçikyan*, Rusiyanın Moskva şəhərindən *Qriqori Yuryeviç Çaçikyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

311. Çaxalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *çaqqal* ümumi ismindən qoşa “*q*” samitinin birinin düşməsi və digərinin *q-x* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Çaqqal əsasən cəmdəklə qidalanan itkimilər ailəsindən olan vəhşi heyvandır. Yırtıcı olmaqla yanaşı, həm də canavara nisbətdə çox zəif və gücsüz olduğundan insanlarda həm də məsxərə, kinayə və ikrah obyektinə olub, arada-bərəddə dolanıb, onabuna xəbər aparan, ara vuran, ziyankar insanlara *çaqqal* deyiblər.

Gürcüstanın Samtsxe-Cavaxetiya bölgəsinin ictimai-siyasi xadimi *Vahan Çaxalyan*, Ermənistanın Gümrü şəhərindən *Varduhi Çaxalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

312. Çaxmaxçyan//Çaxmaxçev.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *çaxmaq//çakmak* (tələffüzdə: *çaxmax*) sözündən düzəldilmişdir.

“Çaxmaq” sözünün dilimizdə aşağıdakı mənaları var:

1. odlu silahlarda zərb mexanizminin hissəsi, yay;
2. keçmişdə çaxmaq daşını vurub qılgılcım çıxararaq qovu yandıran çox bərk daş, yaxud dəmir (polad) parçası;
3. çaxmaq feili (ıldırım, şimşək).

Adından da göründüyü kimi, *Çaxmaqçı* sözü feilin “çax” əmr formasından feildən isim düzəldən *-maq* şəkilçisi vasitəsilə əmələ gəlmiş *çaxmaq-çakmak* sözünə *-çı* sözdüzəldici şəkilçisi əlavə etməklə düzəlmiş *çaxmaqçı* (*çaxmaq düzəldən*) ismindən eliziya hadisəsi ilə yaranmışdır.

Çaxmaq və *tətik* sözləri ekvivalentdirlər.

Çaxmaq ermənicə *çxkal*, çaxmaqdaşı – *kaydskar*, çaxmaqçı – *çxqalvarpet* deməkdir.

Siyasi və ictimai xadim *Levon Xorenoviç Çaxmaxçyan*, baytarlıq elmləri namizədi *Sergey Yuryeviç Çaxmaxçyan*, professor *Vahan Aleksandroviç Çaxmaçev* və b. bu soyadı daşıyırlar.

313. Çaxmaxsazyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *çaxmaq//çakmak* (tələffüzdə: *çaxmax*) sözündən və sənət, peşə bildirən *-saz* şəkilçisindən yaranmış *çaxmaxsaz* sözündən düzəldilmişdir.

“Çaxmaq” sözünün dilimizdə mənaları barədə *Çaxmaxçyan* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Sənət, peşə bildirən *-saz* sözdüzəldici şəkilçisinə gəldikdə isə, bu Azərbaycan dili üçün spesifik dil hadisəsidir və *saatsaz*, *rəngsaz* və s. sözlərlə müqayisə oluna bilər.

Texnika elmləri namizədi *Yekaterina Artyomovna Çax-*

maxsazyan, Böyük Vətən müharibəsi iştirakçısı *Baxış Petroviç Çaxmaxsazyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

314. Çaldranyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *çal* sözündən və *-dır*, *-an* sözdüzəldici şəkilçilərindən yaranmış *çaldıran* feili sifətindən eliziya (“*i*” saitinin düşməsi) yolu ilə düzəldilmişdir. Heç şübhəsiz, bu söz əvvəl ləqəb kimi işlənmiş, sonra soyadına çevrilmişdir.

Azərbaycan dilində *çal* sözünün mənaları barədə *Çalyan* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Erməni aktyor, rejissor və rəssamı *Vağarşak Hakopoviç Çaldranyan*, aktyor, rejissor *Vigen Çaldranyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

315. Çaltıkyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *çəltik* sözündən *ə-a*, *i-i* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Dilimizdə *çəltik* qabığı çıxarılmamış düyüyə deyilir.

Kimya elmləri doktoru, professor *Ohanes Hakopoviç Çaltıkyan*, sovet arxitektoru *Armen Georgiyeviç Çaltıkyan* b. bu soyadı daşıyırlar.

316. Çalyan//Çaloyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *çal* sifətindən yaranmış *Çal* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Dilimizdə *çal* sözünün aşağıdakı mənaları vardır:

1. açıq-boz və ya tünd-boz rəng;
2. ağarmağa başlamış, dən düşmüş;
3. bitkisi az olan və ya heç olmayan, boz;

4. qoca, ahıl adam.

1966-cı ildə Azərbaycanın Gəncə şəhərində anadan olmuş, Ermənistan Respublikasının keçmiş hərbi komissarı, general-mayor *Sergey Rubenoviç Çalyan*, Bakı əsilli, Azərbaycan EA Fizika İnstitutunun keçmiş əməkdaşı, elektrotexnika üzrə alim *K.M.Çalyan*, professor *Valeri Qurgenoviç Çalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar

317. Çamçyan.

Türk dilində *şam ağacı* anlamı bildirən *çam* sözündən *-çi* sözdüzəldici şəkilçisi vasitəsi ilə düzəlmiş peşə anlamı bildirən *çamçı* sözündən yaranmış *Çamçı* ləqəbindən eliziya hadisəsi (“*i*” saitinin düşməsi) ilə düzəldilmiş erməni soyadı.

Məşhur 18-19-cu yüzillər erməni tarixçisi və dilçisi, İstanbul doğumlu *Mikael Vardabet Çamçyan* bu soyadı daşımışdır. M.Çamçyanın “Ermənilərin tarixi” kitabı 1811-ci ildə İtaliyada nəşr olunmuşdur.

318. Çarçoqlyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *çər* (alver, ticarət) sözündən *-çi* sözdüzəldici şəkilçisi vasitəsi ilə düzəlmiş *çərçi* (xırda ticarət və alverlə məşğul olan, oba-oba gəzərək xırdavat alıb-satan) və *oğlu* sözlərindən yaranmış *Çərçioğlu* (eliziya hadisəsi ilə *Çərçoğlu*) mürəkkəb şəxs adından düzəldilmişdir.

Yeri gəlmişkən, ermənilərdə *Çarçyan* soyadı da geniş yayılmışdır.

Texnika elmləri namizədi *Fadey Aşotoviç Çarçoqlyan*, biologiya elmləri namizədi, Ermənistan MEA Botanika İnstitutunun direktoru, deputat *Aşot Ağasiyeviç Çarçoqlyan*, məşhur klarnetçalan *Karo Çarçoqlyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

319. Çarçyan.

Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *çər* (alver, ticarət) sözündən *-çi* sözdüzəldici şəkilçisi vasitəsi ilə düzəlmiş peşə anlamı bildirən *çərçi* (xırda ticarət və alverlə məşğul olan, oba-oba gəzərək xırdavat alıb-satan, gəzərgi alverçi) sözündən düzəlmiş *Çərçi ləqəbindən* eliziya hadisəsi ilə düzəlmiş erməni soyadı.

Yeri gəlmişkən, ermənilərdə eyni sözkökündən yaranmış *Çarçoqlyan* soyadı da var və bu barədə yuxarıda biz bəhs etmişik.

Tibb elmləri doktoru *Armen Gerasimoviç Çarçyan*, tibb elmləri doktoru, professor *Eduard Rafaeloviç Çarçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

320. Çarekyan//Çarukyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *çarıq* sözündən *ı-e//i-u, q-k* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *çarıq* keçmişdə kəndlilərin geydiyi aşılanmış və ya xam göndən tikilən primitiv ayaqqabıya deyilir.

Professor *Suren Qavriloviç Çarekyan*, Çiçəklənən Ermənistan Partiyasının lideri *Qagik Çarukyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

321. Çarxifalakyen.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *çarx* və *fələk* sözlərinin birləşməsindən əmələ gələn *çarxıfələk//çarxifələk* ifadəsindən *ı-i, ə-a* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Fələk – Azərbaycan dilində iki mənada işlədilir: birincisi, göy, səma, asiman, ikincisi, tale, qismət, bəxt. *Çarx* isə öz oxu ətrafında fırlanan hər hansı mexanizm. Beləliklə, *çarxıfələk*

daim öz düzəni ilə fırlanan, dönən dünya, tale, qismət mənasında içlənmişdir və indi də dildə öz işləkliyini saxlayır.

Rusiyanın Pskov şəhərində fərdi sahibkar *Cemma Yervandovna Çarxifalakyan*, Rusiyanın Moskva şəhərində yaşayan həkim-ginekoloq *Arevik Vaçaqanovna Çarxifalakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

322. Çatalbaşyan.

Bu erməni soyadı türk dilindəki *çatal* və *baş* sözlərindən yaranmış Çatalbaş ləqəbindən düzəldilmişdir.

Türk dilində *çatal* – *çəngəl* anlamında işlədilir, *baş* isə insan bədəninin kəllə və üzdən ibarət olan yuxarı hissəsinə deyilir.

Ermənistan vətəndaşı *Gevork Çatalbaşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

323. Çaylakyan//Çaylaxyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *çay* sözündən və *-laq* sözdüzəldici şəkilçisindən düzəlmiş *çaylaq* ümumi ismindən yaranmışdır. *Çaylaq* ismindən isə *q-k* əvəzlənməsi ilə *çaylak* ismi düzəlmişdir. Lakin müxtəlif türk dillərində sözün *çaylak* formasının olması da nəzərdən qaçırılmalıdır.

Çaylaq sözü *quru çay yatağı* anlamına gəlir.

Dilimizdəki *çaylaq daşı* söz birləşməsi də *quru çay yatağındakı çay daşı* mənasında başa düşülür.

Bu yerdə “*Çay gedər, çaylaq qalar*” məşhur Azərbaycan atalar sözünü də yada salmaq olar.

Akademik *Mixail Xristoforoviç Çaylaxyan*, professorlar *Levon Mixayloviç Çaylaxyan*, *Ruben Karpoviç Çaylaxyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

324. Çekicyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *çəkic* sözündən *ə-e* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Çəkic adı altında mıx vurmaq, metal döymək və b. bu kimi işlərdə işlədilən metal və ya taxta dəstəyə keçirilmiş müxtəlif formalı dəmir alət, toxmaq başa düşülür.

SSRİ Xalq artisti, dirijor, bəstəkar, professor *Ohanes Harutyunoviç Çekicyan*, və b. bu soyadı daşıyırlar.

325. Çiçakyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *çiçək* sözündən yaranmış *Çiçək* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. *Çiçək* Azərbaycan türkləri arasında, əsasən, qız adı kimi yayılmışdır.

Çiçək sözü dilimizdə aşağıdakı mənələrdə işlənir:

1. çılpaq və örtülü toxumlu bitkilərin ləçək və tacından və erkəkciyə dişiçikdən ibarət çoxalma orqanı;
2. çiçəkləri olan bitki, gül;
3. dəridə və selikli qışada qabarcıqlı səpgi və titrəmə, qızdırma şəklində təzahür edən, ağır keçən xəstəlik: çiçək çıxartmaq, çiçək xəstəliyi.

Sabit söz birləşmələrində: *çiçəyi çırtlamaq* – sevinmək, sadlanmaq, sevincək olmaq, kefi açılmaq.

Çiçakyan erməni soyadı rus dilindəki türkmənşəli *Çiçakov* soyadı ilə ekvivalentdir. N.A.Baskakov bu soyadın türk dillərindən keçmiş *çiçək-çiçək* (gül, çiçək, qızıl gül) sözündən düzəldiyini qeyd etmişdir.

Çiçək ermənicə *tsağik* deməkdir və ermənilər arasında *Tsağikyan* soyadına rast gəlinmir.

Rusiyanın ORT telekanalının erməni jurnalisti *Qayane Çiçakyan* və çoxlu sayda sırası erməni bu soyadı daşıyır.

326. Çilingaryan//Çilingarov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki peşə, sənət bildirən fars mənşəli *çilingər* sözündən düzəldilmişdir. Üçüncü hecadakı “*gər*”isə erməni tələffüzünə uyğun olaraq “*qar*” ilə əvəz edilmişdir, lakin bu əvəzlənmə sözün etimologiyasına təsir etməmişdir. Zaraqaryan soyadına baxın!

Metaldan müxtəlif şeylər qayıran, düzəldən, quraşdıran və ya təmir edən ustaya dilimizdə *çilingər* deyilir. Çilingərdən *çilingərlik*, *çilingərxana*, yəni çilingərin iş yeri, emalatxanası sözləri düzəldilmişdir.

Akademik *Yuri Sergeyeviç Çilingaryan*, professor *Artur Nikolayeviç Çilingarov*, *Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Sarıbek Soğomonoviç Çilingaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

327. Çirinyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *şirin* sifətindən yaranmış *Şirin* şəxs adından türk dillərində geniş yayılmış *ç-ş* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Şirin sözünün mənaları barədə Şirinyan soyadında ətraflı bəhs etmişik.

1982-ci il mayın 26-da ABŞ-ın Kaliforniya ştatının Los-Anceles şəhərində partlayış törədən dörd erməni terrorçusundan biri – *Vrant Çirinyan*, çoxlu sayda başqa ermənilər bu soyadı daşıyırlar.

328. Çitçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *çit* sözündən peşə, sənət bildirən *-çi* sözdüzəldici şəkilçisinin köməyi ilə əmələ gəlmiş *çitçi* düzəltmə ismindən *i* səsdüşümü yolu ilə yaranmışdır. Bu mənada, bu soyadın əsasında “*çit parça*

taciri” anlamı durur.

Professor *Gequni Ohanesovna Çitçyan*, 1-ci Qarabağ müharibəsində Malibəylinin, Xocalının, Şuşanın işğal olunmasında fəal iştirak edən erməni terrorçularından biri – polkovnik *Valeri İsaakoviç Çitçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

329. Çobanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində peşə, sənət bildirən türkmənşəli *çoban* ismindən yaranmış *Çoban* şəxs adından düzəldilmişdir.

Çoban – qoyun-quzu, keçi sürüsünü güdən, otaran, mühafizə edən adama deyilir.

Sabit söz birləşməsi kimi: “çoban qoyunu qırخان kimi qırxmaq”, *yəni* var yoxunu əlindən almaq *mənasında işlədilir*.

Çoban sözündən *çobanlıq*, *çobanaldadan*, *çobanquşu*, *çobanaşı*, *çobanbayatısı*, *çobanovşarı* (*tütəkdə çobanların çaldığı xalq havası*), *çobanbozartması*, *çoban salata*, *çoban kababı*, *çobanəppəyi* (kəklik otuna oxşar yeyilən ot bitkisi), *çobantop-puzu* (çoxillik ot bitkisi), *çobantütəyi* sözləri düzəldilmişdir.

Çoban ermənicə *davaraz* (*davar* sözü Azərbaycan dilində xırdabuynuzlu mal-qaraya verilən addır) deməkdir. *Davar* sözü də türkmənşəlidir. *Çoban* sözünün *Şaban*, *Şeyban* ekvivalentləri mövcuddur.

Professorlar *Vladimir Araluysoviç Çobanyan*, *Naira Simonovna Çobanyan* bu soyadı daşıyırlar.

330. Çolakyan//Çolaxyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *çolaq* ümumi ismindən yaranmış *Çolaq* ləqəbindən q-k əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Türk dillərində bir qıçı qısa və ya şikəst olan, axsaq, topal

(bəzən qolu şikəst olanlara da deyilir) insanlara *ço-laq//çolak* deyilir.

Bizcə, *çolaq-çolak* sifəti əvvəllər ləqəb, ayama kimi işlədilmiş, sonralar isə ermənilər tərəfindən soyad kimi götürülmüşdür. Soyadın *Çolax* variantı, əslində, Azərbaycan dilinin orfoepik xüsusiyyətlərindən əmələ gələn tələffüz formasıdır.

Professor *Vaçaqan Albertoviç Çolaxyan*, sovet partiya-dövlət xadimi *Qurgen Tiqranoviç Çolaxyan*, həkim-cərrah *Aşot Qarnikoviç Çolaxyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

331. Çorakçyan//Çorekçyan.

Bu erməni soyadı müxtəlif türk dillərində *çörək*, *çurek*, *çürek*, *əkmək*, *əppək* variantlarında işlənən qida məhsulunun adından düzəldilmişdir. Erməni soyadında bu variantlardan Azərbaycan türkcəsindəki *çörək* variantının öz əksini tapması bir daha təsdiq edir ki, ermənilər bu soyadını məhz Azərbaycan türkcəsindən götürmüşlər.

Beləliklə, *Çorakçyan* və *Çorekçyan* soyadları Azərbaycan türkcəsində işlənən *çörək* sözündən və ona qoşularaq peşə bildirən *-çı* sözdüzəldici şəkilçisindən yaranmış *çörəkçi* sözündən eliziyaya hadisəsi və erməni dilinə uyğun olaraq *ö-o*, *ö-e*, *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Çörək ermənicə *hats*, çörəkçi isə *hatsaqordz* deməkdir, lakin ermənilər arasında nə *Hatsyan* və nə də *Hatsaqordzyan* soyadları yoxdur.

1945-1954-cü illərdə dünya ermənilərinin katolikosu olmuş *Gevorq VI Çorekçyan* (*Çorekçyants Gevorq Xaçaturoviç*), Rusiyanın Soçi şəhər sakini *Elya Çorakçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

332. Çorbaçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində türkmənşəli *şorba* (Türkiyə türklərində – *çorba*) ümumi isminə sənət, peşə bildirən *-çı* şəkilçisi artırmaqla yaranmış *şorbaçı* (*çorbaçı*) sözündən “*i*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycanda dilində *şorba* deyəndə ət, toyuq (və ya onlarsız) düyü, mərci, lobya və s. ilə hazırlanan duru xörək nəzərdə tutulur.

Türkiyə türklərində şorbaya *çorba*, şorbaçıya isə *çorbaçı* deyildiyindən *Çorbaçyan* soyadının Türkiyə türklərindən dilindən götürüldüyü şübhəsizdir.

Rusiyanın Korolyov şəhərindən *Nerses Çorbaçyan*, ABŞ-ın Los-Anceles şəhərindən *Yelena Çorbaçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

333. Çovuşyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində türkmənşəli *çovuş* ümumi ismindən yaranmış *Çovuş* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Azərbaycanda dilində *çovuş* sözü aşağıdakı mənalarda işlənmişdir:

1) keçmiş zamanlarda: fərmanları, qərarları, hökmləri uca səslə camaata elan edən adam;

2) aşağırütbəli məmur;

3) keçmişdə: zəvvarları müşayiət edən, onların yola düşməsini və gəlməsini uca səslə camaata xəbər verən şəxs.

İqtisad elmləri doktoru, professor *Edvard Olegoviç Çovuşyan*, Rusiyanın Saratov şəhərindən fərdi sahibkar *Elmira Surenovna Çovuşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

334. Çubaryan//Çubar.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki peşə, sənət bildirən türkmənşəli *cuvar* sözündən *c-ç* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Dilimizdə *cuvar* suvarma suyunu bölüşdürən adama deyilir. Elə sözün kökündəki *cu* komponenti də qədim türk dillərində *su* deməkdir.

Çubaryan erməni soyadını *Çuvarov* soyadı ilə müqayisə etmək olar. Başqa bir ehtimala görə, soyad *suvar//subar* türk etnosunun adından *s-ç* və *b-v* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Bu soyadın ruslarda *kəkil* mənasında işlənən *çub* sözü ilə heç bir əlaqəsi yoxdur.

Akademik *Eduard Vardanoviç Çubaryan*, professorlar *Ohan Stepanoviç Çubaryan*, *Qukas Qriqoryeviç Çubaryan*, yazıçı, publisist *Yegiya Qasparoviç Çubar* və b. bu soyadı daşıyırlar.

335. Çuxacyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *cuxa* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çıl* sözdüzəldici şəkilçisindən eliziya (sözün sonundakı “*i*” səsinin düşməsi) ilə düzəldilmişdir. Dilimizdə *cuxa* beli büzməli, uzun, kişi milli üst geyiminə verilən addır.

Kimya elmləri doktoru, akademik *Qarnik Aleksanoviç Çuxacyan*, İstanbul doğumlu erməni bəstəkar, dirijor və pianoçusu *Tiqrən Gevorkoviç Çuxacyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

336. Çuxuryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *cuxur* sözündən *x-q* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Dilimizdə *cuxur* sözünün “*yer səthindən aşağı çökmüş, oyulmuş yer, oyuq, çala*”,

bədənin bəzi yerlərində əmələ gələn *çökək* və s. mənaları var.

Çar ordusunun general-mayoru *Georgi Nikolayeviç Çuxuryan*, eksperimental ballistika üzrə mütəxəssis *Liparit Sumbatoviç Çuxuryan* və b. bu soyadı daşıyırlar. 1831-ci ildə Osmanlı sultanı tərəfindən tanınan ilk katolik erməni patriarxının adı da *Hakop Çuxuryan* olmuşdur.

337. Çulcyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *çul* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çu* sözdüzəldici şəkilçisindən yaranmış *Çulçu* ləqəbindən *ç-c* əvəzlənməsi və eliziya (sözün sonundakı “*u*” saitinin düşməsi) ilə düzəldilmişdir.

Dilimizdə *cul* üstündə oturmaq və ya soyuqdan qorunmaq üçün atın və bəzi başqa heyvanların belinə salınan qıldan və ya yundan toxunma qalın örtük.

Erməni Apostol kilsəsinin Quqark yeparxiyasının yepiskopu *Sepux Çulcyan*, Rusiyanın Rostov vilayətində fərdi sahibkar *Ohanes Hovsepoviç Çulcyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

338. Dabaqyan//Dabakyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki peşə bildirən *dabbaq* ismindən “*b*” cingiltili qoşa samitlərindən birinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Dəri aşılayan, onu sənaye üsulu ilə istehsal üçün hazırlayan mütəxəssisə *dabbaq* deyilir.

Dilimizdə qaramal, davar və donuzlara düşən bir xəstəlik adı kimi bir *dabaq* sözü də var ki, biz *Dabaqyan//Dabakyan* soyadının bu xəstəliyin adından yaranmasına ehtimal vermirik. Ermənilər daha çox müxtəlif peşə və sənətlə məşğul olan işçi bir toplum olduqlarından, bizzə, *Dabaqyan//Dabakyan* erməni soyadının *dabbaq* peşə adından yaranması daha məntiqə uyğundur.

Ermənilərin məşhur düdükçüsü – tütək çalanı *Gevork Dabaqyan*, Moskvada erməni iş adamı *Eduard Yervandoviç Dabakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

339. Dadalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *dədə* ismindən və *-li* sözdüzəldici şəkilçisindən yaranmış *Dədəli* ləqəbindən *ə-a* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*i*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

“*Dədə*” sözünün mənası barədə *Dadalyan* erməni soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Dadalyan soyadı 18-19-cu yüzillər Türk xalq ozanı *Dadaloğlunun* adı ilə müqayisə oluna bilər.

Rusiya Federasiyasında dövlət məmuru *Ruzanna Qaribovna Dadalyan*, Moskva şəhərində fərdi sahibkar *Varujan Mişai Dadalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

340. Dadamyān.

Dadamyān erməni soyadı *ulu ata*, *ulu baba* anlamına gələn türkmənşəli “*dədə*” sözü ilə 1-ci şəxsin təkinə aid *-m* mənsubiyyət şəkilçisinin birləşməsindən yaranmış *dədəm* ləqəbindən *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Dədə sözünün tarixi və yayılma arealı ilə bağlı *Dadalyan* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Təkcə onu əlavə etmək istəyirik ki, erməni dilində “*dədəm*” sözü “*im hayr*” kimi tərcümə olunur, lakin ermənilərdə *İmhayryan* soyadı yoxdur.

Professor *Gennadi Qriqoryeviç Dadamyān*, Rusiya Federasiyasının Əməkdar incəsənət xadimi, professor *Gennadi Qriqoryeviç Dadamyān*, Ukraynanın Kiyev şəhərindən *Nelli Vartanovna Dadamyān* və b. bu soyadı daşıyırlar.

341. Dadaşyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *dadaş* sözündən yaranmış Dadaş şəxs adından düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *Dadaş* – kiçik qardaş və bacıların böyük qardaşlarına verdiyi addır. Bəzən ataya da müraciət forması olaraq *Dadaş* deyilir.

Rusiyanın Kislovodsk şəhərində fərdi sahibkar *Armen Dzonikoviç Dadaşyan*, Rusiyanın Moskva şəhərindən *Sergey Dadaşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

342. Dadayan//Dadoyan.

Türklərdə “*dədə*” – *ulu ata, ulu baba* mənasında işlənir. “*Dədə*” sözündən *Dədə* şəxs adı əmələ gəlmiş, *ə-a* əvəzlənməsi ilə isə ermənilər onu *Dada* şəklinə salmış və ondan türkmənşəli *Dadayan*, *a-o* əvəzlənməsi ilə *Dadoyan* erməni soyadları əmələ gəlmişdir.

Er. əv. 820-ci ildə II Sarqonun hakimiyyəti dövründə Manna dövləti ərazisində *Dadi* əyalətinin adı çəkilir. *Dədə* sözünü *dadi* sözü ilə müqayisə etmək olar. Bu soyadın türk mənşəli olmasını sübut edən dəlillərdən biri də “*dədə*” sözünün türk dillərindəki ulu əcdad anlamı və sufi təfəkküründəki mürşid statusudur. Ötən yüzildə 1300 illiyini təntənə ilə qeyd etdiyimiz “*Kitabi-Dədə Qorqud*” eposundakı *Dədə Qorqudun* adındakı “*Dədə*” titulu da bu sıradandır.

Ermənilər “*dədə*”yə *hayr* deyirlər, lakin ermənilərdə *Hayryan* soyadı yoxdur.

Dadayan soyadını kabarda-balkarlardakı *Dadiyev* soyadı ilə müqayisə etmək olar.

Professor *Stepan Vağarşakoviç Dadayan*, seleksiyaçı *Tatyana Lvovna Dadoyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

Osmanlı Xarici İşlər Nazirliyi Baş məsləhətçisi (müs-

təşar) (1880-1887) *Artin Dadyan* paşa da bu soyadı daşımışdır. (Yeri gəlmişkən, Sultanın bu qədər məsul vəzifəyə təyin etdiyi həmin *Artin Dadyan* erməni-türk davası zamanı sultanın əleyhinə iş aparmışdır).

343. Dağbaşyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *dağ* və *baş* sözlərindən düzəldilmişdir.

Dağ sözünün dilimizdə aşağıdakı mənaları var:

1. yer səthindən, dəniz səviyyəsindən həddindən artıq yuxarı, göyə tərəf qalxan səth, qayalıq, başı qarlı hündür yer;
2. dağ çəkmək, dağlamaq: *Yağla yağlayır, şişlə dağlayır* (məsəl);
3. dağ yağ, ərinmiş yağ;
4. *köç yeri, yaylaq*: Ellər aransız-dağsız qaldı.

Baş sözü barədə *Adabaşyan*//*Odabaşyan* soyadından danışıarkən bəhs etmişik.

SSRİ-nin Xalq müəllimi, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı *Samson Ağabekoviç Dağbaşyan*, erməni futbolçusu, müdafiəçi *Qaqik Tiqranoviç Dağbaşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

344. Dağdalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *dağ* və *dalı* sözlərindən yaranmış “*dağ dalı*” sözündən sözün sonundakı “*ı*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Dağ sözünün dilimizdəki mənaları barədə *Dağbaşyan* erməni soyadından danışıarkən bəhs etmişik.

Qazaxıstanın Almatı şəhərindən fotoqraf *Sevil Dağdalyan*, Rusiyadan *Yelaan Dağdalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

345. Dağlaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *dağ* və *-lar* cəmlilik şəkilçisindən yaranmış *Dağlar* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Rusiyanın Nijni Novqorod şəhərində fərdi sahibkar *Aykaram Xaçikoviç Dağlaryan*, yenə də Nijni Novqorod şəhərindən *Kristina Dağlaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

346. Dalqalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *dal* və *qal* sözlərindən düzəldilmişdir. “*Dalaqal*” anlamındadır.

Filologiya elmləri doktoru, dilçilik üzrə professor, erməni mənşəli fransız *Jilber Dalqalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

347. Dallakyan//Dalakyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *dəllək* ismindən *ə-a* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Dəllək sözü türk dillərinə ərəb dilindən keçmişdir və aşağıdakı mənalarda işlənir:

1. qan almaq kimi ara həkimliyi ilə məşğul olan adam;
2. sünnətçi;
3. bərbər;
4. kisəçi;

5. *dəllək kimi baş qırmaq* – aldatmaq, aldadıb əlin- dəkiləri almaq, aldadıb var dövlətini ələ keçirmək.

Bəzən *Dallakyan* soyadındakı qoşa *l* samitinin biri düşərək *Dalakyan* soyadı yaranır. Azərbaycan dilindən alınmış qoşasamitli sözlərdə samitlərdən birinin düşməsi erməni dili üçün spesifikdir, məsələn, yuxarıda nəzərdən keçirdiyimiz *Dabaqyan* soyadında olduğu kimi.

Ermənicə “döllək” – *varsavir* deməkdir, lakin ermənilərdə *Varsaviryən* soyadı yoxdur.

Rus general-mayoru David Delyanın əsl soyadı: *David Arutyunoviç Dalakyan* (1763-1837). Oğlu Rusiya İmperiyasının Maarif naziri olub.

Professor *Levon Mexakoviç Dallakyan*, Rusiyanın Çukot Muxtar Dairəsinin Federasiya Şurasının üzvü *Aramais Cahanoviç Dallakyan*, Böyük Vətən müharibəsi iştirakçısı *Vladimir Arakeloviç Dalakyan* və b. da bu soyadı daşıyır.

348. Damadyan.

Bu erməni soyadı türk dilindəki *damat* ismindən *t-d* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Türk dilində *damat* sözü Azərbaycan dilindəki *kürəkən*, *yezənə* anlamına gəlir.

1890-cı illərdə Afinada antitürk nümayişlərinin təşkilatçılarından və Hınçak partiyasının fəalllarından biri olan *Mihran Damadyan*, ABŞ doğumlu ixtiraçı *Reymond Vahan Damadyan* və b. bu soyadı daşımışdır.

349. Damazyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *damaz* arxaik sözündən düzəldilmişdir. Doğrudur, dilimizin bugünkü lüğət tərkibində *damaz* sözü yoxdur, amma damazlıq sözü geniş işlənir. Azərbaycan dilində döl verməyə yarayan, döllük, cins heyvana *damazlıq* deyilir. *Damazlıq*, yəni “*damaz olan*”. Amma bu gün üçün *damaz* sözü arxaıqləşsə də, *damazlıq* kəlməsi yaşamaqdadır.

Çexiyanın Praqa şəhərindən *Qriqori Damazyan*, 1939-cu ildə Azərbaycan NKVD-nin əməkdaşı *Semyon Yakovleviç Damazyan* və b. bu soyadı daşımışdır.

350. Damirçyan//Demirçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*dəmir*” sözündən və peşə, sənət bildirən *-çi* şəkilçisindən yaranmış *dəmirçi* sözündən *ə-a*, *ə-e* əvəzlənməsi və elizi- ya hadisəsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan ərazisində xeyli sayda *Dəmirçi*, *Dəmirçilər adlı* kəndlər mövcuddur.

“*Dəmir*” sözünün türk dillərindəki paralelləri və mənaları barədə *Damiryən* erməni soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Ermənicə “*dəmirçi*”yə *darpinos* deyirlər. Bizcə, *da-rpinos* sözü yunan mənşəlidir və ermənilərdə *Darpinosyan* soyadı yoxdur.

Krasnodar vlayətinin gənc deputatlar şurasının üzvü *İvan Albertoviç Damirçyan*, akademik *Derenik Karapetoviç Demirçyan*, 1974-1988-ci ildə Ermənistan KP birinci katibi olmuş *Karen Seroboviç Demirçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

351. Damiryən//Demiryən.

Damiryən//Demiryən erməni soyadları Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*dəmir*” sözündən yaranmış *Dəmir* şəxs adından *ə-a*, *ə-e* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Müxtəlif türk dillərində “*dəmir*” sözünün aşağıdakı paralelləri vardır:

1. türk, türkmən, Azərbaycan türkcəsi, qaqauz, Krım tatarları, Krım tatarlarının qaraim şivəsi, qaraqalpaq və tuva dillərində – *dəmir//demir*;

2. qumıx, balkar, qırğız, noqay, qaraqalpaq və özbək dialektlərində – “*temir*”, yakutlarda – “*timir*”, başqurd, və tatarlarda – “*timir*”, “*timur*”;

3. altay dialektlərində – “*timer*”, bəzi türk dillərində – “*demür*”, qədim uyğur, çağatay və şərq türklərində – “*tumür*”,

çuvaş dilində – “*timyor*”, uyğurça – *tömür*, *tömi*, *tümür*, altaylarda – “*debir*”, “*tebir*”, “*tevir*”.

Qədim Gül Tiqin abidələrində *Temir qapı* (Dəmir qapı Dərbənd) toponimi qeydə alınmışdır. Bəzi türkoloqlar *dəmir//temir* sözünü XI yüzilə aid edirlər, guya həmin yüzilə qədər nə türklər, nə də onların dili olmuşdur.

Lakin E.Sevortyan onların fikrini alt-üst edərək qeyd edir ki, *dəmir//temir* sözü telelərin dilində çox-çox öncədən işlənmişdir.

Ermənicə “dəmir”ə *yerqat* deyirlər və erməni dilində *Yerqatyan* soyadına rast gəlinmir.

Ermənistanın Abaran rayonundan 1941-ci ildə Böyük Vətən müharibəsinə səfərbər olunan *Arşaluys Qazaroviç Damiryān*, Rusiyanın Novosibirsk şəhər sakini *Gevork Dunyabekoviç Damiryān*, Rostov şəhərindən *Valeri Asvaduroviç Demiryān* və b. bu soyadı daşıyırlar.

352. Danacyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *dana* ümumi ismi ilə *-çıl* sözdüzəldici şəkilçisinin birləşdiyi *danaçı* sözündən *ç-c* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*i*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində inəyin 1 yaşdan 2 yaşa qədər olan erkək balasına *dana*, dana saxlayan, dana otaran adama isə *danaçı* deyilir.

Rusiyanın Rostov şəhərindən *Arman Danacyan*, Rusiyanın Krasnodar şəhərindən *Karina Danacyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

353. Daraxçyan//Darakçyan//Tarakçyan//Taraxçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *daraq*//*darax* ümumi ismi ilə *-çı* sözdüzəldici şəkilçisinin birləşdiyi *daraqçı*//*daraxçı* sözündən eliziya hadisəsi ilə düzəldilmişdir. *Daraxçı* düzəltmə ismi peşə və sənət bildirir. Dilimizdə *dara*, *daraq*, *daraqçı* – *daraq* düzəldən usta sözlərinə rast gəlirik. Bu soyadın *Tarakçyan*//*Taraxçyan* variantlarına da erməni soyadları arasında tez-tez rast gəlirik.

Daraq sözü *tel darağı*, *saç darağı*, *yun darağı* söz birləşmələrinin tərkibində də işlənir.

Rusiyanın Soçi şəhərinin Lazarev rayonunun hakimi *Armenak Aşotoviç Darakçyan*, erməni müğənnisi *Artyom Daraxçyan*, Rusiyanın İvanov şəhərinin şəhər Dumasının deputatı *Artur Arsenoviç Tarakçyan*, sovet partiya və dövlət xadimi *Varduş Sarkisovna Taraxçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

354. Darakyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *daraq* ümumi ismindən *q-k* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *daraq* sözü bir çox mənələrdə işlədilir. Məsələn:

- 1) saçı darayıb düzəltmək üçün dişli alət;
- 2) yun və s. lifli şeyləri daramaq üçün alət;
- 3) silahın patronlarının yığıldığı qab və s.

Rusiyanın Soçi şəhərindən *Karina Darakyan*, Rusiyanın Moskva şəhərindən *Aşot Darakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

355. Darçinyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilinə fars dilindən keçmiş və vətəndaşlıq qazanmış *darçın* ümumi ismindən *ı-i* əvəzlən-

məsi ilə yaranmışdır.

Azərbaycan dilində darçın ağacının qabığından hazırlanan gözəl iyi və tünd dadı olan quru toz şəklində ədviyyaya *darçın* deyilir.

Dilimizdə *darçını* (darçın rəngində olan), *darçınlı* (tərkibinə darçın qatılmış) sözləri geniş yayılmışdır.

Erməni idmançısı, boks üzrə dünya çempionu *Vaxtanq Rubenoviç Darçinyan*, futbolçu *Karlen Darçinyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

356. Darmanyən.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *dərman* sözündən ə-a əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Dərman sözünün dilimizdə bir sıra mənaları var. Məsələn, həm təbabətdə xəstələri sağaltmaq üçün işlədilən kimyəvi preparata *dərman* deyilir, həm də zərərvericiləri öldürmək üçün istifadə olunan preparata *dərman* deyilir. Bundan əlavə, ümumiyyətlə *dərman* dedikdə əlac, çarə, tədbir nəzərdə tutulur.

Professor *Anatoli Petroviç Darmanyən*, Rusiyanın Moskva şəhərində fərdi sahibkar *İvan Sergeyeviç Darmanyən* və b. bu soyadı daşıyırlar.

357. Darziyan//Darzi.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki peşə, sənət bildirən türkmənşəli *dərzi* sözündən ə-a əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Dərzi sözünün dilimizdə *tikişçi* ekvivalenti də var.

Professor *Ara Vardgesoviç Darzi*, Rusiya vətəndaşları – Maykopdan *Artuş Darziyan*, Pyatigorskdan *Ruben Darziyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

358. Dastakyan//Dastakov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *dəstək* sözündən ə-a əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Dəstək sözünün Azərbaycan dilində müxtəlif mənaları var, məsələn, hər hansı bir əşyanın qulpuna *dəstək* də deyilir, kömək, dayaq mənası da daşıya bilir və s.

1890-cı ildə Daşnaktsyun partiyasının yaradıcılarından biri, 14 mart 1919-cu ildən 22 dekabr 1919-cu ilə qədər Azərbaycan Demokratik Respublikasının Səhiyyə naziri *Abram Nikitiç Dastakyan (Dastakov)*, texnika üzrə tədqiqatçı alim *Erik Aşotoviç Dastakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

359. Daşçyan//Taşçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *daş//taş* ümumi ismindən və peşə, sənət bildirən *-çı* sözdüzəldici şəkilçisindən yaranmış *Daşçı* ləqəbindən sözün sonundakı “*ı*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Bu soyadın Taşçyan variantı isə həmin sözün bəzi türk dillərindəki “*taş*” variantından düzəldilmişdir.

Daşçı, yəni *daş işi ilə məşğul olan adam* anlamındadır.

Daş sözünün müxtəlif türk dillərində *daş*, *taş*, *tas* və s. formaları haqqında *Daşyan* və *Daşlyan* soyadlarından danışarkən məlumat vermişik.

Türk dillərində *d-t*, *t-d* əvəzlənməsinə tez-tez rast gəlinir. Məsələn: *Daşkənd//Taşkent*, *Daşauz//Taşauz*, *Taştaqol//Daşdaqol*, *Daşlı//Taşlı* və s. Bundan başqa, *daş* sözündən *daşlıq//daşlık//taşlıq//taşdıq//daşdıq//taşdik* formalarına müxtəlif türk dillərində rast gəlmək mümkündür.

Daş//taş, *daşlı//taşlı*, *daşlık//taşlık*, *daşla//taşla*, *daşlıq//taşlıq(k)//daşdıq//taşdıq* formaları soyadın türkmənşəli olduğunu bir daha sübut edən dəlildir.

Rusiyanın Krasnodar şəhərindən *Susanna Gevorkovna Daşçyan*, ABŞ-da türk iş adamlarının yaratdığı Türkiyə-Amerika Sənaye-Ticarət Palatasının sədri, Türkiyə vətəndaşı *Aret Taşçyan*, ABŞ vətəndaşı olan erməni dövlət xadimi, 1992-1995-ci illərdə Ermənistanın energetika və yanacaq naziri və dövlət naziri işləmiş ABŞ vətəndaşı *Sepux Vardanoviç Taşçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

360. Daşlyan.

Daşlyan erməni soyadı Azərbaycan türklərinin dilində işlənən “*daş*” və bolluq, çoxluq bildirən *-li*, söz-dü- zəldici şəkilçisindən yaranmış *daşlı* düzəltmə sözündən eliziya hadisəsi ilə (“*ı*” saiti düşmüşdür) düzəldilmişdir.

Daş sözünün *daş-taş* formaları və ümumiyyətlə, türk dillərində *d-t* samitlərinin bir-birini izləməsi barədə Daşyan soyadından danışarkən ətraflı bəhs etmişik.

Artak Daşlyan, *Sevak Daşlyan* və başqa bir çox sırayı erməni bu soyadı daşıyır.

361. Daşyan//Taşyan.

Daşyan erməni soyadı Azərbaycan türklərinin dilində işlənən “*daş*”, *Taşyan* soyadı isə həmin sözün bəzi türk dillərindəki “*taş*” variantından düzəldilmişdir.

E.Sevortyan “*daş*” sözünü feilin əmr forması kimi təqdim edir. Lakin bunun heç bir elmi əsası yoxdur. Türk dillərində *daş* isminin *taş-tas* paralelləri vardır və onun feilin əmr forması ilə heç bir qohumluq əlaqəsi yoxdur. Azərbaycan türkcəsində *daş*, özbək, uyğur və türklərdə *taş*, sarı uyğurlarda, altay dialektlərində və çuvaş dilində *tas* kimi işlədilir.

Daş sözünün *daş-taş* formalarına qədim türk abidələrində və Orxon-Yenisey kitabələrində də rast gəlinir.

Ümumiyyətlə, türk dillərində *d-t* samitlərinin bir- birini izləməsinə tez-tez rast gəlirik. Belə əvəzlənmələrə Daşkənd-Taşkənt, Daşkəsən-Taşkesen, Daşauz-Taşauz, Daştaqol-Taştakol toponimlərini misal göstərmək olar.

Ermənicə “daşa” *kar* deyirlər, lakin ermənilər arasında *Karyan* soyadı yoxdur.

Bizcə, daşın dinməz, lal və kar olmasından istifadə edən ermənilər “*kar*” (bizim tələffüzümüzdə) sözünü də türklərdən götürmüşlər. Azərbaycan və Qərbi Azərbaycan ərazisində “*daş*” sözü ilə düzəlmiş çoxlu toponimlər vardır: Daşkəsən, Daş Salahlı, Ağdaş, Qaradaş, Saldaş, Qavaldaş (Qobustanda), Daşlı, Daşlı bulaq, Daşlı tala, Çal daş və s. Daşdəmir, Temirtaş, Daşlı şəxs adları da deyilənlərə misaldır. Kemerova vilayətindəki Qaradaş qəsəbəsinin adı olan *Çyornıy tas* kalka yolu ilə düzəldilmişdir.

Erməni futbolçusu, yarımmüdafiəçi *Artak Artuşeviç Daşyan*, tibb elmləri doktoru *Qarık Albertoviç Daşyan*, Xarkov sakini *Roman İvanoviç Taşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

362. Davayan//Davoyan.

Davayan//Davoyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *dəvə* sözündən yaranmış *Dəvə* ləqəbindən *ə-a//o* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Səhralarda quru çöllərdə istifadə olunan, bir və ya iki hörküclü və çox dözümlü iri yük heyvanına *dəvə* deyilir. Məcəzi mənada iri, yekəpər adama da *dəvə* deyilir.

Rusiyanın Soçi şəhərində fərdi sahibkar *Ruzanna Gerasimovna Davayan*, Sankt-Peterburq şəhərində terapevt həkim *Ani Manvelovna Davayan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

363. Davlatyan.

Davlatyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *dövlət* sözündən yaranmış *Dövlət* şəxs adından *ö-a, ə-a* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *dövlət* sözü, əsasən, iki mənada işlənir: birincisi siyasi institut olaraq dövlət, ikincisi var, sərvət, mülk, pul anlamında dövlət.

Rusiyanın Krasnodar diyarında fərdi sahibkar *Rac Haykoviç Davlatyan*, yenə də Rusiyanın Armavir şəhərində fərdi sahibkar *Olqa Yuryevna Davlatyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

364. Demirçoğlyan.

Demirçoğlyan erməni soyadları Azərbaycan dilindəki türkmənşəli "*dəmir*" sözündən sənət, peşə bildirən *-çı* şəkilçisindən yaranmış *dəmirçi* sözünə *oğlu* sözü əlavə etməklə əmələ gəlmiş *Dəmirçioglu* ləqəbindən *ə-e* əvəzlənməsi və "*u*" saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Dəmir sözünün leksik mənaları və müxtəlif türk dillərindəki paralelləri barədə *Damiryān* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Kimyaçı-atomist *Vahan Stepanoviç Demirçoğlyan*, biologiya elmləri doktoru, akademik *Hrant Qurgenoviç Demirçoğlyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

365. Demirxanyan//Demirxanov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *dəmir* və titül, mənəsb bildirən *xan* sözündən yaranmış *Dəmirxan* şəxs adından *ə-e* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

"*Dəmir*" sözünün türk dillərindəki paralelləri və mənaları barədə *Damiryān* erməni soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Erməni model *Anna Demirxanyan*, professorlar *Areq Sarkisoviç Demirxanov*, *Raçiya Aramoviç Demirxanov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

366. Dermencyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*dəyirman*” ümumi ismindən *-çı* sözdüzəldici şəkilçisi vasitəsilə əmələ gəlmiş peşə bildirən *dəyirmançı* sözündən *ə-e*, *a-e*, *ç-c* əvəzlənmələri və eliziya hadisəsi (“*yi*”, “*i*” hissəcik və hərfin düşməsi) yolu ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində dəni üyüdüb, una və ya yarmaya çevirən müəssisəyə *dəyirman*, dəyirməndə un üyütməklə məşğul olan adama isə *dəyirmançı* deyilir.

Rusiyanın Krasnodar diyarından *Andranik Dermencyan*, facebook istifadəçisi *Karen Hakoboviç Dermencyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

367. Derzyan//Terzyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *dərz* ümumi ismindən *ə-e* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində biçilmiş taxıl bağlamasına *dərz* deyilir. Keçmişdə taxıl biçilər, *dərz* bağlanar və dərzlərdən taya qurulardı.

Bu soyadın dilimizdəki *dərzi* sözü ilə heç bir əlaqəsi yoxdur, çünki ermənilərdə ayrıca *Darziyan* soyadı var.

Böyük Vətən Müharibəsi iştirakçısı, sovet zabiti *Zaxar Tatevosoviç Derzyan*, erməni şair, dramaturq və ictimai xadimi *Tovmas Hakopoviç Terzyan*, texnika elmləri doktoru, akademik *Harutyun Artəşesoviç Terzyan*, və b. bu soyadı daşıyırlar.

368. Devecyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*dəvə*” ismindən *-çi* sözdüzəldici şəkilçisi vasitəsilə əmələ gəlmiş peşə bildirən *dəvəçi* sözündən *ə-e* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*i*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir. *Dəvə* saxlayan adama *dəvəçi* deyirlər.

“*Dəvə*” sözünün farsca *nər*, ərəbcə, “*lök*” qarşılıqları vardır. “*Lök*” sözünə *Lökbatan* qəsəbəsinin və eyni adlı gölün, “*dəvəçi*”yə isə Azərbaycanın keçmiş *Dəvəçi* rayonunun və Qərbi Azərbaycanda *Vedi* rayonunun *Dəvəli* qəsəbəsinin adında rast gəlirik. Qərbi Azərbaycanın Zəngibasar mahalının Çobankərə kəndində məşhur tayfalardan biri məhz *Dəvəçilər* adlanmışdır.

Dəvə səhralarda və quru çöllərdə istifadə olunan, bir və ya iki hörgülü, çox dözümlü iri yük heyvanıdır. Azərbaycan türkləri arasında “*Dəvədən böyük fil var*”, “*Dəvəçi ilə dost olanın darvazası gen gərək*” kimi atalar sözləri mövcuddur.

Şair, publisist, daşnak cəlladı Qaregin Njdenin dostu, Ruminiya doğumlu *Ohanes Akopoviç Devecyan*, erməni əsilli məşhur fransız siyasətçisi, 1886, 1888, 1993, 1997, 2002-ci illərdə – beş dəfə Fransa parlamentinə deputat seçilmiş, 2004-2005-ci illərdə Fransanın sənaye naziri olmuş, Fransanın keçmiş prezidenti Sarkozinin yaxın dostu *Patrik Devecyan* və b. bu soyadı daşıyır.

369. Diloyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *Dilo* şəxs adından düzəldilmişdir. *Dilo* şəxs adı kökündə dil komponenti olan (*Dilbər*, *Diləfruz* və s.) hər hansı bir şəxs adının əzizlənmə mənasında ixtisarla tələffüz formasıdır.

Tarix elmləri doktoru, professor *Valter Artəşesoviç Diloyan*, Cənubi Rusiya İdarəetmə İnstitutunda baş müəllim *Marqarita Araratovna Diloyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

370. Derijanyan//Derijanov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *dəri* və əzizləmə mənasında işlənən *can* sözündən yaranmış *Dərigan* şəxs adından *ə-e*, *c-j* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *dəri* sözü çox fərqli mənalarda işlədilir: 1) insan və heyvanın bədəninin xarici qatı; 2) heyvanın tüklə örtülüdür; 3) gön; 4) pendir, yağ və s. hazırlamaq üçün qoyun və ya keçi dərisindən hazırlanan motal; 5) meyvənin qabığı; 6) dəri materialından hazırlanmış gödəkçə, ayaqqabı və s.

Moskva şəhərindən *Tatyana Derijanyan*, professorlar *Sergey Martinoviç Derijanov*, *İrina Sergejevna Derijanova* və b. bu soyadı daşıyırlar.

371. Dərvişyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *dərviş* sözündən yaranmış *Dərviş* şəxs adından *ə-e* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Dərviş – səyahət edən, fiziki dünyadan əl çəkərək, mənəvi dünyada yaşayan, sufiliyi təbliğ edən dindar insana verilən addır. Dərvişlər hər zaman özlərini Allah-taala, peyğəmbər və əhli-beytin mədhiyyəçiləri sayıblar.

ABŞ ordusunun generalı *Ernest* (əsl adı: *Yervand*) *Dərvişyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

372. Dilanyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *Dilən* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. *Dilən* şəxs adı *dil* ismindən feilin əmr formasını düzəldən *-ən* şəkilçisinin köməyi ilə düzəlmişdir. Azərbaycan türkcəsində işlənən “*dil*” sözünün müxtəlif türk dillərində *til*, *tl*, *dol*, *tol*, *tal*, *tel*, formaları vardır. “*Dilən*” feili-

nin əmr formasından *-çi, -lik, -mək* sözdüzəldici şəkilçilərinin köməyi ilə *dilənçi, dilənçilik, dilənmək* sözləri düzəldilmişdir.

“*Dil*”ə ermənicə *lezu, dilənçiyə* isə *muratskan, payhakov* deyirlər, lakin ermənilər arasında bu erməni sözlərindən düzəlmiş soyadlar yoxdur. *Payhakov* sözündəki “*pay*” sözü də türkmənşəlidir və mənası “*pay uman*” deməkdir.

Professor *Zaven Xristoforoviç Dilanyan*, diplomat, müstəqil jurnalist *Vladimir Emilyeviç Dilanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

373. Divaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *divar* sözündən düzəldilmişdir.

Divar sözü Azərbaycan dilində bir sıra mənələrdə işlədilir: 1) binaların üstünü saxlamaq və daxilini hissələrə ayırmaq üçün müxtəlif tikinti materiallarından çəkilən sədd; 2) həyətlərin ətrafına daşdan, kərpicdən hörülmüş hasar; 3) müxtəlif əşyaların yan tərəfi; 4) maneə, sədd mənasında.

Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərindən *Aram Divaryan, Artur Divaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

374. Dokmecyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *tökmə* feilindən və peşə, sənət bildirən *-çı* şəkilçisindən yaranmış *tökməçi* sözündən *t-d, ə-e, ç-c* əvəzlənmələri və sözün sonundakı “*i*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində əridilib qəlibə tökülmüş metal məmulata *tökmə* deyildiyi kimi, *tökməçilik* də bir peşədi və tökmə işi ilə məşğul olan adama da *tökməçi* deyilir.

ABŞ-ın Kaliforniya ştatının 55-ci qubernatoru (1983-1991) *Qurqen Corc Dokmecyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

375. Dolabçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *dolab* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çı* şəkilçisindən yaranmış *Dolabçı* ləqəbindən sözün sonundakı “ı” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Dolabçı sözünün Azərbaycan dilində aşağıdakı mənaları var:

- 1) evlərdə divar içində düzəldilən şkaf;
- 2) quyudan su çıxarmaq üçün istifadə olunan çarx;
- 3) hiylə, kələk, fırıldaq, biclik.

Hiyləgər, fırıldaqçı, bic, kələkbaz adama, bunu özünüə peşə seçənlərə isə *dolabçı* deyilir.

Misir doğumlu, tibb elmləri doktoru, akademik *Zaven Levonoviç Dolabçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

376. Dolmacyan.

Dolmaçyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türk-mənşəli *dolma* sözü ilə sözdüzəldici *-çı* şəkilçisinin birləşməsindən yaranan peşə, sənət bildirən *dolmaçı* sözündən *ç-c* əvəzlənməsi və eliziya hadisəsi yolu ilə düzəldilmişdir.

İrəvan sakini *Ohannes Dolmacyan*, şirniyyatçı *Zakar Dolmacyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

377. Dolmayan.

Dolmayan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türk-mənşəli *dolma* sözündən düzəldilmişdir.

Tənək yarpağına və ya kələmə döyülmüş ətin və düyünün bükülərək bişirildiyi milli Azərbaycan xörək növüdür. Adından belə utanmadan (*dolma* sözü Azərbaycan dilindəki dolama feilindəndir, burada yarpaq və ya kələm döyülmüş ətə dolanır) ermənilərin tez-tez öz adlarına çıxmağa cəhd etdikləri bir xörək.

Amerikada "System of a Down" rok-qrupunun musiqiçisi – Livan doğumlu bəstəkar və barabançalan *Con Dolmayan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

378. Dolmazyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *dolmaq* feilinin inkar variantı olan *dolmaz* sözündən düzəldilmişdir.

Rusiyanın Çelyabinsk vilayətindən *Aşot Dolmazyan*, Moskvada MOST teatrının musiqi rəhbəri və rejissor *Georgi Dolmazyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

379. Doluxanyan//Doluxanov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *dolu* sifətilə titül, rütbə və mənəb bildirən *xan* sözündən yaranmış *Doluxan (Dolxan)* mürəkkəb şəxs adından düzəldilmişdir.

Qərbi Azərbaycanın Qaraqoyunlu dərəsinin Salah kəndində məsukunlaşmış, XIX yüzilin sonunda bir hissəsi erməni təzyiqlərinə dözməyib Osmanlıya köçmüş, qalanı isə 1988-ci ildə erməni daşnakları və rus silahlı birləşmələri tərəfindən deportasiyaya məruz qoyulmuş Doluxanlı (Dolxanlı) tayfasının adı ilə müqayisə oluna bilər.

Türk dillərində *dolu* sözünün aşağıdakı mənaları vardır:

1. içərisi boş olmayan, ağzına qədər bir şeylə doldurulmuş və ya dolmuş qab (bütün növlərdən olan), məsələn: *dolu qab, dolu kisə, dolu qazan, dolu vedrə* və s.;

2. bir şeyin çoxluğunu, bolluğunu, həddindən artıq olmasını bildirir, məsələn: *dolu otaq, dolu zal, dolu sinif, dolu cib(lər)* və s.;

3. məcazi mənada bir şeyin güclü təzahürünü bildirir, məsələn: *otaq sükutla doludur*;

4. dolğun, bir qədər kök, şişman, ətli-canlı, ətli-qanlı;

5. dənələri çoxlu, şirəli və sıx olan; məsələn: *dolu sünbül, dolu nar, dolu qoz*;

6. yağıntı növü, havada buzlaşmaq, donaraq tökülən buz dənələri, məsələn: *yumurta boyda dolu* və s.

1918-ci ildə İrəvan Çuxurunda Azərbaycan türklərinə qarşı soyqırımını həyata keçirən erməni ordusunun komandirlərindən biri olan general Doluxanyan (Dolu- xanov) həmin soyadı daşımışdır.

“Dolu”ya ermənicə *likna*, yağıntı növü “dolu”ya isə *qarqut* deyilir. Lakin ermənilər arasında nə *Liknaxanyan*, nə də *Qarqutxanyan* soyadına rast gəlinmir.

Professorlar *Aelita Qurgenoviç Doluxanyan, Zara Aleksandrovna Doluxanova* və b. bu soyadı daşıyırlar.

380. Dolyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *dol* feilindən düzəldilmişdir.

Bununla belə, bu soyadın dilimizdəki *döl* (erməni tələffüzündə: *dol*), *dolu* ismindən (soyad düzəldilərkən, ənənəvi olaraq, sözün sonuncu saiti düşməklə) sözlərindən yaranması ehtimalını da nəzərdən köçürmək olar.

Professor *Qayane Georgiyevna Dolyan*, tibb elmləri doktoru, professor *Qayane Georgiyevna Dolyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

381. Donabedian.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *dana* sözündən və *-bed* komponentindən *a-o* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Dilimizdə *dana* sözü aşağıdakı mənələrdə işlənir:

1. bir yaşdan iki yaşa qədər olan inək balası;
2. iri, yumru, qırmızı gavalı növü – *danagavalı, dana-*

lobya, yəni iri dənəli lobya növü;

3. məcazi mənada *danabaş*, yəni küt, tərs, höcət, yekəbaş adam, məsələn: *danabaşın biridir, heç bir şeydən başı çıxmır; danabaşlıq etmək* – yekəbaşlıq, tərslik, kütlük, höcətlik etmək.

Dana sözünün qədim türk dillərində *bilikli, ağıllı, müdrik* mənaları da geniş yayılmışdır.

O ki, qaldı *Donabedian* soyadına, bizcə, bu, *dana kimi, danaya oxşar* anlamlarında başa düşülməlidir.

“*Dana*”ya ermənicə *mozi* deyirlər. Lakin ermənilərdə *Mozibedian* soyadına rast gəlinmir. *Donabedian* soyadlı erməni millətçisi və faşisti ABŞ-da yaşayır, antitürk kimi tanmır, erməni və ingilis dillərində nəşr edilən “Armenian uikli” qəzetinin baş redaktorudur.

Fransanın Ukraynadakı səfirliyində mədəniyyət və əməkdaşlıq məsələləri üzrə müşavir işləyən *Patrik Donabedian*, Fransa doğumlu erməni kamançaçalan *Anuş Donabedian* və b. bu soyadı daşıyırlar.

382. Doneryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *dönər* sözündən düzəldilmişdir.

Kənd təsərrüfatı elmləri doktoru, professor *Artaşes Mikaeloviç Doneryan*, Krımdan *Karapet Doneryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

383. Donikyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *dönük* sözündən yaranmış *Dönük* ləqəbindən *ö-o, ü-i*, əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində sözündə, əhdində, məsləkində durmayan, etibarsız, səbatsız adama *dönük* deyirlər.

Bu soyadın Azərbaycan dilindəki *donuq* sifətindən yaranması fikrinə ehtimal vermirik. Çünki *Donikyan* soyadı ilə yanaşı, ermənilərdə ayrıca *Donukyan* soyadı da var.

Avstraliyanın televiziya xəbərlərinin aparıcısı *Corc Donikyan*, yazıçı, rəssam *Denis Donikyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

384. Donqaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *donqar* sözündən yaranmış *Donqar* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində belində donqa olan, qozbel adama *donqar* deyilir.

Rusiyanın fəxri neftçisi, RSFSR-in Əməkdar inşaatçısı *Şahen Sahakoviç Donqaryan*, İ.M.Qubkin adına Rusiya Dövlət Neft və Qaz Universitetinin məzunu *Tatyana Şahenovna Donqaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

385. Donukyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *donuq* sözündən yaranmış *Donuk* ləqəbindən *q-k* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *donuq* sözünün aşağıdakı mənaları var:

4) donmuş, buz bağlamış;

5) tutqun, dumanlı, üstü donmuş kimi görünən hər hansı bir şey, məsələn, donuq şüşə;

6) key, hissiz, duyğusuz, quru;

7) hərəkətsiz, inkişafsız, tərəqqisiz bir vəziyyətdə olan.

Rusiyanın Soçi şəhərindən *Avak Donukyan*, Abxaziya-dan *Aida Donukyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

386. Dostyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *dost* ümumi ismindən yaranmış *Dost* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində yaxın yoldaşa, sirdaşa, arxadaşa *dost* deyilir.

Sovet yazıçısı *Riçi Mixaylovna Dostyan*, sovet və rus tarixçisi *İrina Stepanovna Dostyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

387. Dovlatyan.

Bu erməni soyadı dilimizə ərəb dilindən keçmiş *dövlət* sözündən yaranmış *Dövlət* şəxs adından düzəldilmişdir.

Dövlət hər hansı bir ölkənin hakim sinfinin mövcud idarə üsulunu qorumaq üçün və başqa siniflərin müqavimətini aradan qaldırmaq məqsədilə yaradılmış siyasi təşkilata deyilir. Şərh etdiyimiz söz öncə əsl mənasında, sonra isə *Dövlət* şəxs adı kimi işlənmişdir.

Müxtəlif türk dillərində *dövlət*, *dövlət*, *dövlet* formalarında, lakin eyni mənada işlənir.

Dilimizdə *dövlət* sözünün *var*, *sərvət* anlamı da var.

“Dövlət”ə ermənicə *betaqan*, *bedutyun* deyilir, lakin ermənilər arasında *Betaqanyan*, *Bedutyun* soyadları yoxdur.

Akademik *Vram Vaginakoviç Dovlatyan*, aktyor və rejissor *Mixail Frunzeviç Dovlatyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

388. Doymacyan.

Bu erməni soyadı dilimizə türkmənşəli *döymə* sözündən sənət, peşə bildirən *-ci* şəkilçisi vasitəsi ilə yaranmış *döyməçi* sözündən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *döymək* sözünün bir çox mənaları var. Bura *döymək* sözünün *kötəkləmək*, *dəmir döymək*, *taxıl*

döymək, ət döymək, qola peyvənd döymək, dava döymək, söz döymək və s. mənaları daxildir. Lakin əgər burada söhbət *döyməçi* sənətindən gedirsə, onda *döymə* sənət növü başa düşülməlidir. *Döymə* sənəti isə müxtəlif üsullarla bədənin müxtəlif hissələrinə yazı, naxış, şəkil və s. həkk edilməsi üsuludur.

Filologiya elmləri namizədi, dilçi *Karine Avetisovna Doymacyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

389. Dudukçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *dü-dük* sözündən və *-çü* sözdüzəldici şəkilçisindən *ü-u* əvəzlənməsi və eliziya hadisəsi ilə düzəldilmişdir.

Düdük xalq çalğı alətidir, ağız boşluğundan üfürülərək çıxan havanın və barmaqların köməyi ilə çalınan alətdir. *Dü-dükçü* isə həmin aləti çalan şəxsə deyilir.

Məcəzi mənada: *düdüyün biri*, yəni *avaranın, alçağın biri* deməkdir.

Vəkil *Artur Levonoviç Dudukçyan* və b. çoxlu sırayı erməni bu soyadı daşıyır.

390. Dulqaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində peşə, sənət bildirən türkmənşəli “*dülgər*” ismindən *ü-u*, *gə-qa* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Sənət bildirən “*dülgər*” ismi öncə ayama (ləqəb), məsələn, *Dülgər Əhməd* və s. kimi işlənmiş, sonra isə ermənilər tərəfindən soyad kimi götürülmüşdür.

Bəstəkar *Ernest Dulqaryan*, Rusiyanın Soçi şəhərində iş adamı *Tomas Harutyunoviç Dulqaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

391. Dumanyan//Tumanyan.

Dumanyan və *Tumanyan* türkmənşəli erməni soyadları ekvivalentdirlər, çünki hər iki soyad türk dillərinə xas olan *d-t* əvəzləməsi ilə “*duman*” sözündən düzəldilmişdir. E.Sevortyana istinad etmək kifayətdir ki, *duman-tuman* sözlərinin türkmənşəli olduğunu təsdiq edək.

Azərbaycan türkcəsində “*duman*”, türkmən, türk, qaralpaq, qaqaуз, Kırım tatarlarının dillərində “*tuman*”, tuva, qaxax, tatar, başqurd dillərində “*tuman*”, xakas, lobnor, şor, koybal dialektlərində “*tuban*”, çuvaşlarda “*tan*” formaları vardır.

Duman//tuman sözünün müxtəlif türk dillərində aşağıdakı mənaları var:

1. lobnor dialektindən başqa, bütün türk dillərində – *çən*, *şeh*;

2. *qaqaуз və yakut dialektlərində* – “buxar”, türklərdə – “buxarlanma”, ağızdan gələn içki buxarı (iyi);

3. uyğurlarda – “*bulud*”;

4. türk dialektlərində – “katarakta”, gözə çən çökməsi, mirvari vəya qara su gəlməsi, gözün tutulması, göz-zəpərdəgəlməsi, boz düşməsi, ağlıq və s.;

5. Azərbaycan türkcəsində, türk dilində – “*tüstü*”, yakutlarda – *his*;

6. məcazi mənalarda: zülmət, qaranlıq, zil qaranlıq və s. – qəlbimə *duman* çökdü;

7. yenə eyni mənada – tutqun sifətli, tuman bətli, *duman* üzülü, tuman yüzülü və s.;

Oğuz nəslindən olan Qayı İnal xanın yenicə dünyaya gəlmiş oğlunun adını Dədə Qorqud *Duman//Tuman* qoymuşdur. Rəvayətə görə, *Duman xan//Tuman xan* bütün heyvan və quşların dilini bilirmiş.

Rus dilində türkmənşəli Tumanov, gürcülərdə Tu- ma-

nişvili, Gürcüstanda Abbas-Tumani rayonunun adlarıyla, müqayisə etmək olar.

Duman//Tuman ermənicəyə *qaraxuc* kimi tərcümə edilir, lakin ermənilərdə Qaraxucyan soyadı yoxdur.

Professor *Derenik Hrantoviç Dumanyan*, yazıçı *Ohanes Tatevosoviç Tumanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

392. Dunamalyan.

Dunamalyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *dünya* və *malı* sözlərinin birləşməsindən yaranmış *Dünyamalı* şəxs adından *ü-u* əvəzlənməsi və “y” samitinin və sözün sonundakı “i” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir. Mənası “*bu müvəqqəti dünyanın heç kəsə qalmayan malı*” anlamına gəlir.

Rusiyanın Krasnodar diyarında fərdi sahibkar *Merujan Azatoviç Dunyamalyan*, Rusiyanın Tver vilayətində fərdi sahibkar *Aqaron Maksimoviç Dunyamalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

393. Durqaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində peşə, sənət bildirən türkmənşəli “*dülgər*” ismindən *ü-u*, *gə-qa* əvəzlənmələri ilə düzəldilmiş *Dulqaryan* soyadından *l-r* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Erməni dirijoru *Karen Durqaryan*, Ermənistanın Əməkdar artisti *Hamayak Durqaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

394. Durmuşyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *durmuş* feili-sifətindən yaranmış *Durmuş* şəxs adından düzəldilmişdir.

Professor *Muşəğ Qriqoryeviç Durmuşyan*, Rusiyanın

Rostov vilayətindən fərdi sahibkar *Hamlet Valeryeviç Durmuşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

395. Duryan.

Duryan erməni soyadı türk mənşəli *dur//tur* feilinin əmr formasından düzəldilmişdir.

Dilimizdə işlənən “*dur*” feilinin əmr formasının “*otur*” antonimi məlumdur. “*Dur*” feilinin müxtəlif türk dillərində işlənən “*tur*” əmr formasından düzəldilmişdir.

Anadolu türklərində *Duran*, ermənilərdə *Duran*, Azərbaycan türklərində *Dursun*, türkmənlərdə *Tursun* şəxs adlarında və türk mənşəli *Durov* rus soyadında *dur//tur* feilinin əmr formasına rast gəlirik.

Dur-Tur ermənicə *verqats* deməkdir, lakin ermənilərdə *Verqatsyan* soyadına rast gəlinmir.

Bəstəkar, dirijor *Ohan Xaçaturoviç Duryan*, erməni əsilli Ukrayna aktyoru *Saak Martikoviç Duryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

396. Duşukyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *düşük* feili-sifətindən yaranmış *Düşük* ləqəbindən *ü-u* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *düşük* sözünün bir sıra mənaları var, məsələn: 1) vaxtından əvvəl doğulmuş, yarımçıq; 2) aşağıya düşmüş, sallanmış; 3) alçaq, dəyərsiz, qüsurlu, nöqsanlı.

Azərbaycan dilində *düşük* sözü ən pis söyüş kimi də işlədilir və *düşüklük* böyük alçaqlıq hesab edilir. Lakin belə bir sözün ermənilərdə soy-nəsil adı kimi qəbul edilməsi, görünür, onlar üçün normal hal hesab edilir.

Rusiyanın Krasnodar vilayətindən fərdi sahibkar *İrina*

Yevgeyevna Duşukyan, Rusiyanın Krasnodar şəhərində “Sensor pomidor” MMC-nin direktoru *Armen Nikolayeviç Duşukyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

397. Ecubyan//Ecubov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəb mənşəli, dözümlü, səbr anlamında olan *əyyub* sözündən yaranmış *Əyyub//Eyyub* şəxs adından *y-c* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Böyük Vətən müharibəsində həlak olmuş leytenant *Reladi Xristoforoviç Ecubyan*, hüquq elmləri doktoru *Lev Georgiyeviç Ecubov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

398. Edilyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəb mənşəli, ədalət, haqq, insaf anlamlarında olan *ədl* sözündən yaranmış *Ədil* şəxs adından *ə-e* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. “*Zülm ilə abad olan ədi ilə bərbad olar*” deyimini xatırlatmaq yerinə düşər.

Müəyyən zaman ərzində *ədl* sözü isim kimi işlənmiş, sonra “*i*” səstərtimi ilə *Ədil* şəxs adına çevrilmişdir. Görkəmli səhnə ustası *Ədil İsgəndərovun* adı ilə müqayisə oluna bilər.

1986-1990-cı illərdə Ermənistan SSR Dövlət Plan Komitəsinin sədr müavini *Marat Baqratoviç Edilyan*, XX yüzilin əvvəllərində Bern Universitetinin fəlsəfə doktoru *Qurgen Edilyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

399. Ekmekeyan.

Bu erməni soyadı müxtəlif türk dillərində *çörək*, *çurek*, *çürek*, *ekmek//əkmək*, *əppək* variantlarında işlənən qida məhsulunun adından düzəldilmişdir. Ermənilərin Azərbaycan türkcəsindəki *çörək* sözündən götürüb, düzəldikləri *Çorak-*

çyan//Çorekçyan soyadından yuxarıda bəhs etmişik. Lakin ermənilərdə bu soyadın ekvivalenti olan *Əkməkçyan* soyadı da var ki, heç şübhəsiz, soyadın bu variantı Türkiyə türkcəsindən alınmışdır.

Beləliklə, *Ekməkçyan* soyadı Türkiyə türkcəsindəki *ekmek* sözündən və ona qoşularaq peşə bildirən *-çi* sözdüzəldici şəkilçisindən yaranmış *ekmekçi* (yəni *çörəkbişirən*) sözündən *ç-c* əvəzlənməsi və eliziya hadisəsi (sözün sonundakı “*i*” saitinin düşməsi) yolu ilə düzəldilmişdir.

İrəvandan filosof, ilahiyyatçı, vaiz *Adelaida Ekməkçyan*, Ukraynanın Odessa şəhərindən *Artur Ekməkçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

400. Eksuzyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *öksüz* sözündən yaranmış *Öksüz* ləqəbindən *ö-e*, *ü-u* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Öksüz sözünün dilimizdə *yetim* və *uğursuz*, *bədbəxt*, *talesiz* anlamları vardır.

Rusiyanın Soçi şəhər Məclisinin 5-ci çağırış deputatı *Sergey Sergeyeviç Eksuzyan*, Rusiyanın Moskva şəhərinin 2099 sayılı məktəbinin müəllimi *Qohar Qriqoryeviç Eksuzyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

401. Elbakyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *el* (oba) sözündən və *bax* feilindən *x-k* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. “*Elə baxan*” və ya “*elin baxdığı*” anlamındadır.

Soyadının *el* komponentindən *Ellaryan* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Aktyor və rejissor *Armen Edqaroviç Elbakyan*, aktyor,

teatr, kino və televiziya rejissoru *Artur Apetoviç Elbakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

402. Elbekyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *el* (oba) sözündən və titül, rütbə, mənsəb bildirən *bəy//bek* komponentindən düzəldilmişdir.

Soyadının *el* komponentindən *Ellaryan* soyadından, *bəy//bek* komponentlərindən isə eyni tərkib hissəli başqa soyadlardan danışarkən bəhs etmişik.

Rusiyanın Volqoqrad şəhər sakini *Spartak Edikoviç Elbekyan* və çoxlu sayda sırası erməni bu soyadı daşıyırlar.

403. Elçakyan.

Elçakyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *əlcək* sözündən düzəldilmişdir. Azərbaycan dilində əli soyuqdan və s. qorumaq üçün barmaqlı və ya barmaqsız əl geyiminə “əlcək” deyilir.

Qılıncoynatma üzrə SSRİ idman ustası Sarkis Hakopoviç Elçakyan və b. bu soyadı daşıyırlar.

404. Elçibekyan.

Elçibekyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *el* (oba) sözündən və sözdüzəldici *-çi* şəkilçisindən yaranmış *elçi* ümumi ismindən əmələ gəlmiş *Elçi* şəxs adına titül, mənsəb, rütbə bildirən *bəy//bek* sözü artırmaqla düzəldilmişdir.

Elçi sözünün dilimizdə mənaları barədə Elçyan soyadından danışarkən ətraflı bəhs etmişik.

Rusiyanın Krasnodar vilayətinin Anapa şəhərində *Artur*

Slavoviç Elçibekyan, Rostov vilayətindən *Aleksan Karapetoviç Elçibekyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

405. Elçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *el* (oba) sözündən və sözdüzəldici *-çi* şəkilçisindən yaranmış *elçi* ümumi ismindən əmələ gəlmiş *Elçi* şəxs adından eliziya hadisəsi ilə düzəldilmişdir.

Elçi sözünün dilimizdə aşağıdakı mənaları var:

1. bir dövləti başqa bir dövlətdə təmsil edən diplomatik nümayəndə, səfir;
2. oğlan və ya onun adamları tərəfindən qız istəmək üçün qız evinə göndərilən şəxs;
3. danışıqlar üçün bir yerə göndərilən nümayəndə;
4. məcazi mənada: müjdəçi, xəbər gətirən və s.

Gürcüstanla əməkdaşlıq erməni cəmiyyətinin prezidenti *Karen Elçyan*, Rusiyanın Stavropol diyarının Nevinnomıssk şəhərindən *Manvel Hraçikoviç Elçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

406. Ellaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *el* (oba) sözünə *-lər* cəm şəkilçisi əlavə etməklə yaranmış *ellər* sözündən *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Türkmən, Azərbaycan türkləri, özbək, krım tatarları, çağatay, osmanlı türkləri, qədim uyğur dialektlərində *el*, *uba* (oba) (L.Budaqov), uyğurlarda *ola* (Malov) şəklində işlədilir.

El sözünün müxtəlif türk dillərində nəsil, tayfa, köçəri tayfaların (qəbilələlərin) yurd yeri, köçərilərin yaşadıkları çadır, yurd, çadır, hərəkət edən yay tikilisi (xalxal, ağıl, çəpər), daşdan tikilmiş daxma və ya yeraltı dam mənaları vardır.

Mahmud Qaşqarlının “Divanı”nda müasir cənub-qərbi

türk dillərində, abidələrdə və uyğur dilində *oba* sözü oğuz sözü kimi göstərilir və tayfa, nəsil, qəbilə mənaları bildirdiyi qeyd olunur. Dilimizdə *el*, *oba* sözləri sinonim sözlərdir.

El sözündən sözdüzəldici şəkilçinin köməyi ilə, *eldaş* (yəni həmyerli, bir eldən, obadan olan), *elçi* sözləri düzəlidir.

Qərbi Azərbaycanda Qırxbulaq mahalının baş kəndi *Ellər* adlanmış, sovet dövründə bu ərazidə yaradılan Kotayk rayonunun mərkəzi də məhz *Ellər* şəhəri olmuşdur. Sonralar bu türk toponimi dəyişdirilərək Abovyan adlandırılmışdır.

Rusiyada şirkət direktoru *Aleksandr Seyranoviç Ellaryan*, Rostov diyarından *Svetlana Sayadovna Ellaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

407. Eminyan//Emin.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində *inanılmış*, *etibarlı*, *mötəbər* anlamlarında olan ərəbmənşəli *əmin* sözündən yaranmış *Əmin//Emin* şəxs adından düzəldilmişdir.

Əmin adı Məhəmməd peyğəmbərin adlarından biridir.

Fizika-riyaziyyat elmləri namizədi *Karen Mkrtiçeviç Eminyan*, şair, tərcüməçi *Gevork Georgiyeviç Emin* və b. bu soyadı daşıyırlar.

408. Fahradyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Fərhad* şəxs adından *ə-a* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir. *Fərhad* şəxs adı Azərbaycan dilində “*Fərhad*” şəklində yazılsa da, “*Fəhrad*” şəklində tələffüz olunur, ermənilər də soyad kimi adın tələffüz variantını götürmüşlər. Bu soyadın Mesopotamiya yaylasındakı Fərat çayının adından yaranması fikri də prinsipcə məsələnin mahiyyətini dəyişmir. Çünki Fərat çayının adı da elə Fərhad adının tələffüz formasından başqa bir şey deyil.

Dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin “Xosrov və Şirin” poemasının baş qəhrəmanlarından birinin adı Fərhaddır.

Moskva vilayətinin Dolqoprudnı şəhərindən *Nver Qurgenoviç Fahradyan*, erməni jurnalisti *Paylak Fahradyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

409. Fanarçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *fənar*//*fanar* sözündən və sənət, peşə bildirən *-çı* şəkilçisindən yaranmış *fənərçi*//*fanarçı* sözündən *ç-c* əvəzlənməsi və “*ı*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *fənar* ətrafı və ya bir qismi şüşə və ya başqa şəffaf materialla örtülü işıq cihazına deyilir.

Tibb elmləri doktoru, akademik *Varfolomey Artyomoviç Fanarçyan*, tibb elmləri namizədi, uroloq *David Konstantinoviç Fanarçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

410. Faracyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Fərəc* şəxs adından *ə-a* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

1959-cu ilin Dünya çempionatının ağır atletika üzrə gümüş medalçısı erməni idmançısı *Hakop Faracyan*, 2016-cı ildə Rusiya Musiqi Akademiyasına qəbul olunmuş *Qohar Vardanovna Faracyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

411. Faramazyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Fərəməz* şəxs adından *ə-a* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Birinci Qarabağ müharibəsində Azərbaycan torpaqlarının işğalında iştirak edərkən Azərbaycan ordusu tərəfindən

məhv edilən erməni terrorçusu *Nver Hamoyeviç Faramazyan*, digər erməni terrorçusu *Serjik Artashesoviç Faramazyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

412. Faraşyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *faraş* sözündən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *faraş* sözü *vaxtıdan, mövsümündən qabaq, tez əkilən* anlamlarına gəlir.

Belarusiya Respublikası Prezident orkestrinin solisti *Yegiazar Faraşyan*, “Altay diyarı ermənilərinin İttifaqı” Altay diyar ictimai təşkilatının sədri *Vladimir Yervandoviç Faraşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

413. Farmanyən//Farmanyants.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *fərman* ümumi ismindən yaranmış *Fərman* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində fərman ali hakimiyyət orqanının qanun qüvvəsində olan sərəncamına, qərarına *fərman* deyilir.

Ermənistan prezidentinin mətbuat katibi *Samvel Jorayeviç Farmanyən*, professor *Yevgeniya Karapetovna Farmanyants* və b. bu soyadı daşıyırlar.

414. Felekyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *fələk* ümumi ismindən yaranmış *Fələk* ləqəbindən *ə-e* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Fələk sözünün Azərbaycan dilində *göy, səma, asiman* mənaları var. Bundan başqa, *fələk* sözü *tale, qismət, bəxt* mə-

nalarında da işlədilir.

Professor *Arutyun Haykoviç Felekyan*, Toto Karaca adı ilə tanınan Türkiyəli məşhurun əsl adı: *Irma Toto Felekyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

415. Fesçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *fəs* sözündən və sənət, peşə bildirən *-çi* şəkilçisindən yaranmış *fəsçi* sözündən *ə-e* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*i*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *fəs* bəzi Şərqi ölkələrində kəsik konus şəklində, daha çox qırmızı rəngli, qotazlı baş geyiminə deyilir. Fəsçi isə bu baş geyimini tikən, hazırlayan ustaya verilən addır.

İrəvan şəhərində uşaq həkimi *Anisa Fesçyan*, biologiya elmləri namizədi *Sona Mkrtiçevna Fesçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

416. Filcyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *fil* sözündən və sənət, peşə bildirən *-çi* şəkilçisindən yaranmış *filçi* sözündən *ç-c* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*i*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Əsasən tropik ölkələrdə yaşayan uzun və qüvvətli xor-tumlu heyvana *fil* deyilir. *Filyan* soyadının başlanğıc formasını təşkil edən *filçi* sözü isə burada “*fil saxlayan adam*” anlamındadır.

Tibb elmləri namizədi *Susanna Filyan*, İrəvanda həkim-biokimyəvi laboratoriyanın müdiri *Anna Filyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

417. Findikyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *findıq* ümumi ismindən yaranmış *Findıq* ləqəbindən *q-k* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Bərk qabıq içində ləpə olan, qoza oxşayan, lakin ondan balaca meyvə növü. Fındıq sözü məcazi mənada balaca, xırdaca anlamında da işlədilir.

İlahiyyat doktoru, professor *Daniel Findikyan*, ABŞ-ın Nyu-York şəhərindən *Stepan Findikyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

418. Frincibaşyan.

Bu erməni soyadı türk dilindəki *soba* anlamında olan *fırın* sözündən və sənət, peşə bildirən *-çı* şəkilçisindən yaranmış *fırınçı* sözünə *baş* sözünün əlavə edilməsi ilə əmələ gəlmiş *fırınçıbaşı* sözündən *ç-c*, *ı-i* əvəzlənmələri və sözün ilk hecasındakı və sonundakı “*ı*” saitlərinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Rusiyanın Moskva şəhərindən *Aida Frincibaşyan*, Rusiyanın İrkutsk şəhərindən *İvan Frincibaşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

419. Frincyan.

Bu erməni soyadı türk dilindəki *soba* anlamında olan *fırın* sözündən və sənət, peşə bildirən *-çı* şəkilçisindən yaranmış *fırınçı* sözündən *ç-c*, *ı-i* əvəzlənmələri və sözün ilk hecasındakı və sonundakı “*ı*” saitlərinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

İrəvan şəhərindən *Vardkes Frincyan*, *Ohannes Frincyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

420. Gancetsyan.

Gancetsyan erməni soyadı Azərbaycanın tarixi paytaxt şəhərlərindən olan *Gəncə* şəhərinin adından *ə-a//e* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir. *Gancetsyan* – erməni dilində *Gəncəli* deməkdir.

Professor *Ruben Mkrtiçeviç Gancetsyan*, bəstəkar *Des-trik Boqdanovna Gancetsyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

421. Garduşyan

Garduşyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *gərdiş* sözündən *ə-a, i-u* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Gərdiş sözü dilimizdə, əsasən, iki mənada işlədilir: 1) gəzinti, seyr, 2) dövrən, dövr etmə, dolanma, hərlənmə.

Sovet, erməni və Rusiya aktyoru, kinorejissoru, ssenaristi *Qriqori, Karapetoviç Garduşyan*, aktrisa *Karina Garduşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

422. Gedoyan.

Gedoyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *gəda//gədə* ismindən erməni dilinin xüsusiyyətinə uyğun olaraq *ə-e, a-o* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Azərbaycan dilində *gəda* sözü keçmişdə *yoxsul, aşağı təbəqədən olan* insanlara şamil edilirdisə, sonra bu söz *alçaq, görməmiş, özünü kölə kimi aparan* adam haqqında işlədilir. Bu sözün *gədə* variantı isə, əsasən, keçmişdə *nökər*, daha sonra isə məhz *oğlan* mənasında işlədilir.

Həkim *Sergey Pavloviç Gedoyan*, Ukraynanın Zaporozhye şəhərindən *Pavel Gedoyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

423. Geğamyan.

Geğamyan erməni soyadı türkmənşəli Geğam erməni adından düzəldilmişdir. *Geğam* adı, əslində, tarixi mənbələrdə

Geqam-Göqam-Gögqam variantlarında işlədilir ki, bu Gögqam da Oğuz xanın Üçoklardan olan böyük oğlu Gög xanın adlarındandır.

Ermənilərin Göyçə gölünü Geğam gölü, Göyçə dağlarını Geğam dağları adlandırması da təsadüfi deyil, çünki Göyçə ərazisini məskunlaşdıran Oğuzların başçısı məhz Gög xan olmuşdur.

Ermənistan parlamentinin deputatı *Artəşes Mamikonoviç Geğamyan*, erməni mənşəli Ukrayna rəssamı *Valeri Harutyunoviç Geğamyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

424. Gelinyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *gəlin* sözündən yaranmış *Gəlin* ləqəbindən *ə-e* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Toyu olan, ərə gedən qıza *gəlin* deyilir. Həmçinin qaynataya, qaynanaya görə oğulun arvadı *gəlin* hesab edilir.

Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərindən *Narine Gelinyan*, Moskvada ayaqqabı təmiri üzrə fərdi sahibkar *A.M.Gelinyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

425. Gencyan.

Gencyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *gənc* sözündən *ə-e*, *ç-ç* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *gənc* deyəndə yeniyetmə, cavan, hələ yaşa dolmamış insanlar nəzərdə tutulur.

Opera artisti *Maqdalina Lukyanova Gencyan*, Krasnodar diyarında fərdi sahibkar *Maksim Razmikoviç Gencyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

426. Geokçakyan.

Geokçakyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*göyçək*” sifətindən yaranmış *Göyçək* şəxs adından erməni dilinin xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq *ö-eo, ə-a* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *göyçək* sözü *gözəl, qəşəng* anlamlarına gəlir.

Rəssam *Karapet Qriqoryeviç Geokçakyan*, Moskva şəhərindən *Hasmik Ohanesovna Geokçakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

427. Gijlaryan.

Gijlaryan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *giç* sifətindən yaranmış *Gic* ləqəbindən erməni dilinin xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq *c-j, ə-a* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *gic* sözü *axmaq, səfeh, ağıldan kəm, sarsaq* anlamlarında işlənir.

Professor *Mixail Sahakoviç Gijlaryan*, Rusiyanın Moskva şəhərindən *David Gijlaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

428. Giziryan.

Giziryan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *gizir* sözündən yaranmış *Gizir* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *gizir* sözü, əsasən, iki mənada işlədilir: *aşağı rütbəli inzibati işçi* və *əlaltı, köməkçi*.

İkinci Dünya müharibəsində ABŞ ordusu sıralarında kəşfiyyatçı kimi Koreya və Vyetnam döyüşlərində iştirak edən *Con Giziryan*, hazırda Ermənistanın Şirak mərzinin qubernatoru *Aşot Giziryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

429. Godakyan.

Godakyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*gödək*” sifətindən erməni dilinin xüsusiyyətinə uyğun olaraq *ö-o*, *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Azərbaycan dilində *gödək* sözü ölçüyə, həcmə və uzunluğa uyğun gəlməyən, qısa olan anlamı verir.

Türk, Azərbaycan türkcəsi, qumıx və qaraqalpaqlarda “*gödək*”, uyuğ dialektlərində “*gödak*”, özbək dilində “*qodak*”, qazax dilində “*gödek*”, bəzi türkmən şivələrində isə “*qodak*” kimi işlənir.

Gödək sözü türk dillərində aşağıdakı mənaları bildirir:

1. türkmən və qazax dialektlərində “*yöndəmsiz*”, “*kobud*”;
2. qazax dialektində “*qanmaz*”, başqurdlarda “*küt*”;
3. *türk dilində* qısa uclu əşya, qısa, alçaq, alçaqboy;
4. özbəklərdə məcazi mənada *körpə*, *südəmər uşaq*;
5. Azərbaycan türkcəsində *balaca*, *alçaq*, *alçaqboy*.

Gödək sözü əsl mənəsindən başqa ayama (ləqəb) kimi də işlənmiş (*Gödək Alı*, *Gödək Əhməd*, *Gödək Həsən*, *Gödək yal*, *Gödək silvi*), sonralar isə ermənilər tərəfindən soyad kimi götürülmüşdür.

Ermənicə “*gödək*” *qarc* deməkdir və ermənilərdə *Qarcyan* soyadı yoxdur.

Bəstəkar, professor *Georgiy Smvonoviç Godakyan*, Leninkan Dram Teatrının aktyoru *Artemi Nikitoviç Godakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

430. Goncyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *gön* sözündən və sənət, peşə bildirən *-çü* şəkilçisindən yaranmış *gönçü* sözündən *ö-o*, *ç-c* əvəzlənmələri və sözün sonundakı “*ü*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində iri heyvanların işlənmiş dərisinə *gön*, onun tədarükü, emalı və satışı ilə məşğul olan adama *gönçü* deyilir.

Professor *Arşavir Göncyan*, Ukraynanın Nikolayev şəhərindən *Anastasiya Gonçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

431. Gonyan//Gonyants.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *gön* sözündən *ö-o* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində iri heyvanların işlənmiş dərisinə *gön* deyilir.

Professor *Stepan Aleksandroviç Gönyants*, Rusiyanın Moskva şəhərində ingilis və fransız dilləri üzrə repetitor *NareHrayrovna Gonyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

432. Gozalyan//Guzalyan//Guzelyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*gözəl*” sifətindən yaranmış *Gözəl* şəxs adından *ö-o//u, ə-a//e* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Soyadın *Güzalyan* variantı isə *Gözəl* şəxs adının *ö-ü, ə-a* əvəzlənməsi nəticəsində yaranmışdır.

Türk xalqlarının dialektlərində *gözəl//güzel// gözəl//qüzel* formaları vardır və aşağıdakı mənaları bildirir:

1. bütün qaynaqlarda – qəşəng, sənəm, cazibədar, cazibəli, göyçək;

2. türkmən, türk, Azərbaycan türkcəsi, qaqauz, qumuq və qırğızlarda – *gözəlçə, sənəm, qəşəng*;

3. noqaylarda – *sevimli, əziz*;

4. xüsusi isim – şəxs adı kimi.

M.Ryasanen və A.Zayançkovski “*gözəl*” sözünün “*göz*” ismindən düzəldiyini qeyd edirlər. Həmin türközlərə istinad edərək demək olar ki, *göz* ismi *gözəl* sifətindən öncə yaran-

mişdir və onu isimdən düzəldilmiş söz adlandırmaq daha düzgün olardı.

Ermənicə “gözəl” *sirun* deməkdir və ermənilərdə *Sirunyan* soyadlı yoxdur.

Buz üstə rəqs idman növü üzrə Belorusiyanın beynəlxalq dərəcəli idman ustası *Samvel Qriqoryeviç Gozalyan*, iranşünas, sənətsünas, epigrafi alim *Leon Tiqranoviç Guzalyan*, ASALA erməni terrorçu təşkilatının üzvlərindən biri – “Hnçak” partiyasının üzvü *Gevorg Guzelyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

433. Gulasaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *gül* sözündən və *əsər* feilindən yaranmış *Güləsər* şəxs adından *ü-u*, *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Nasir, şair *Hrant Hakopoviç Gulasaryan*, Rusiyanın Krasnodar diyarında firdi sahibkar *Lyova Jorayeviç Gulasaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

434. Gulazyan.

Gulazyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *gül* sözündən və *yaz* sifətindən yaranmış *Gülyaz* şəxs adından *ü-u* əvəzlənməsi və “y” samitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *Gülyaz* şəxs adı da mövcuddur və bu, əsas verir ki, biz *Gülaz* şəxs adında eliziya (“y” samitinin düşməsi) hadisəsindən bəhs edək. Lakin biz bunu məqbul saymırıq və belə hesab edirik ki, *Gülaz* şəxs adı bu gün işlək olmasa da, Azərbaycan-türk ad yaradıcılığında tam normal bir hadisədir.

Ümumiyyətlə, *gül* sözü mürəkkəb şəxs adlarının düzəldilməsində mühüm rol oynamışdır: Gülxar, Gülnaz, Gülsənəm, Gülyaz, Gülcahan, Gülbahar, Gülnar, Gülağa, Gülbala, Səməngül, Güllər, Gültəkin, Qızılgül və s.

Rəssam *Robert Patvakanoviç Gulazyan*, İrəvanda “Ardshinbank” bankının idarə heyətinin üzvü *Artur Eduardoviç Gulazyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

435. Gulbandyan.

Gulbandyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *gül* sözündən və *ip*, *bağ* anlamında *bənd* ismindən yaranmış *Gülbənd* şəxs adından *ü-u*, *ə-a* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Rusiyanın Kemerovo şəhərində fərdi sahibkar *Qayane Mantaşovna Gulbandyan*, Nikopol şəhərindən notarius *Lyudmila Vladimirovna Gulbandyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

436. Gulbankyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *gül* və *bank* sözlərindən yaranmış *gülbank* sözündən *ü-u* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Ümumiyyətlə, *gül* sözü mürəkkəb şəxs adlarının düzəldilməsində mühüm rol oynayırdı və bu bərdə *Gülbekyan*, *Gülazyan* soyadlarından danışarkən bəhs etmişik.

Yazıçı *Ararat Smbatoviç Gulbankyan*, İrəvan şəhərindən *Aram Gülbekyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

437. Gulbekyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *gül* və titül, rütbə, mənəsb bildirən *bəy/bek* komponentlərindən yaranmış mürəkkəb *Gülbəy//Gülbek* şəxs adından *ü-u* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Kazbek dağı və *Kazbek* şəxs adlarıyla müqayisə etmək olar.

Gülbekyan soyadını əmələ gətirən *Gülbəy//Gülbek* sözü *gülən bəy, gül kimi gözəl, qəşəng bəy, əshabələri ilə yaxşı münasibətdə olan bəy* anlamına gəlir. *Gül* sözü mürəkkəb şəxs adlarının düzəldilməsində mühüm rol oynamışdır: *Gülxar, Gülnaz, Gülsənəm, Gülyaz, Gülcahan, Gülbahar, Gülnar, Gülağa, Gülbala, Səməngül, Güllər, Gültəkin, Qızılgül* və s.

Məşhur erməni milyonçusu, 20-ci yüzilin iri neft maqnatı *Qalust Sarkis Gulbenkyan*, tanınmış fizik *Georgi Gedasimoviç Gulbekyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

438. Gulbudaqyan//Gulbudaqyants.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *gül* və *budaq* sözlərindən *ü-u* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. “*Gülün budağı*” anlamındadır.

Gül sözünün mürəkkəb şəxs adlarının düzəldilməsində mühüm rol oynaması barədə *Gulbekyan, Gulazyan* soyadlarından danışarkən bəhs etmişik.

İrəvanda “Ərəbkir” tibb mərkəzinin şöbə müdiri *Aşot Varasoviç Gulbudaqyan*, erməni idmançısı, futbolçu *Armen İşxanoviç Gulbudaqyants* və b. bu soyadı daşıyırlar.

439. Gulxandanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *gül* və *gülən, şən* anlamlarında olan farsmənşəli *xəndan* sözlərindən yaranmış *gülxəndan* sözündən *ü-u, ə-a* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan klassik ədəbiyyatında izafət tərkibi kimi “*güli-xəndan*” yəni “*açılmış gül*” ifadəsindən tez-tez istifadə olunur.

Ümumiyyətlə, *gül* sözünün mürəkkəb şəxs adlarının düzəldilməsində mühüm rol oynaması barədə *Gulbekyan, Gulazyan* soyadlarından danışarkən bəhs etmişik.

Erməni Ararat Respublikasının (1918-1920-ci illər) daxili işlər və ədliyyə naziri olmuş *Abraham İsaqoviç Gulxandanyan*, Moskva şəhərində 7 saylı orta məktəbin müəllimi *Tatyana Aleksandrovna Gulxandanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

440. Gulxasyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *gül* ismindən və *xüsusi, məxsus, seçilmiş, pak, əsil* anlamlarında olan ərəbmənşəli *xas* sözündən yaranmış *Gülxas* şəxs adından *ü-u* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. “Güllərin xası, ən yaxşısı” mənasındadır.

Gül sözünün mürəkkəb şəxs adlarının düzəldilməsində mühüm rol oynaması barədə *Gulbekyan, Gulazyan* soyadlarından danışarkən bəhs etmişik.

Akademik *Mikael Asaturoviç Gulxasyan*, tibb elmləri doktoru, professor *Aşot Asaturoviç Gulxasyan*, Rusiyanın Rostov şəhərində fərdi sahibkar *Tiqran Arkadyeviç Gullxasyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

441. Gulmisaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *gülümsər* ismindən yaranmış *Gülümsər* ləqəbinin erməni dilində *Gulmisar* şəklində tələffüz variantından *ü-u* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. “*Gülümsəyən, gülən, təbəssümlü*” mənasındadır.

Texnika elmləri doktoru, professor *Tengiz Qriqoryeviç Gulmisaryan*, Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərində Bexterev Tibb Mərkəzinin baş həkimi *Boris Şotoviç Gulmisaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

442. Gulnazaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *gül* sözündən və *Nazar//Nəzər* şəxs adından yaranmış Gülnəzər şəxs adından ə-a əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Mənası “*xoş nəzər*”, “*mehriban nəzər*”, *xeyirxah baxış*” anlamlarına gəlir.

Erməni dilində *gül* komponentli Gulbekyan, Gulumyan, Gulumcanyan, Guluncyan və s. erməni soyadları ilə müqayisə oluna bilər.

Gül sözü dilimizdə də mürəkkəb şəxs adlarının düzəldilməsində mühüm rol oynamışdır: *Gülxar, Gülnaz, Gülsənəm, Gülyaz, Gülcahan, Gülbahar, Gülnar, Gülağa, Gülbala, Səməngül, Güllər, Gültəkin, Qızılgül* və s.

Sovet və erməni yazıçısı *Xajak Mesropoviç Gulnazaryan*, arxitektor *Samvel Hamazaspoviç Gulnazaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

443. Gulumyan.

Gülümyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *gül* isminə 1-ci şəxsin təkini bildirən *-üm* mənsubiyyət şəkilçisi əlavə etməklə əmələ gəlmiş *gülüm* sözündən yaranmış *Gülüüm* şəxs adından *ü-u* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir. “*Mənim gülüm*” mənasındadır.

Erməni dilində *gül* komponentli *Gulbekyan, Gulumyan, Gulumcanyan, Guluncyan* və s. erməni soyadları ilə müqayisə oluna bilər.

Ermənistan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinin üzvü *Alvina Balabekovna Gulumyan*, hüquq elmləri namizədi *Vladimir Qriryeviç Gulumyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

444. Gulzadyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *gül* ismindən və *oğul, övlad* anlamında olan farsmənşəli *zadə* sözündən yaranmış *Gülzadə* şəxs adından *ü-u* əvəzlənməsi və “ə” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Gül sözünün mürəkkəb şəxs adlarının düzəldilməsində mühüm rol oynaması barədə *Gulbekyan, Gulazyan* soyadlarından danışarkən bəhs etmişik.

Ermənistan parlamentinin deputatı *Vram Xorenoviç Gulzadyan*, texnika elmləri namizədi, dosent *Hakop Harutyunoviç Gulzadyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

445. Gumuşyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*gümüş*” əlvan metal adından yaranmış *Gümüş* şəxs adından *ü-u* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Öncə metal, sonra isə ayama (ləqəb) kimi işlənmiş, zaman keçdikcə şəxs adma çevrilmişdir.

Türk dillərində *gümüş, gumuş, gümüş, qümüş, ku- mus, komus* formalarında eyni mənanı daşıyır. *Gümüş* qaşığı, *gümüş* pul, *gümüş* toy, *gümüş* sikkə, *gümüş* məşqçi, *gümüş* qab-qacaq, *gümüş* kəmə, *gümüslə* bəzədilmiş qılınc, xəncər, *gümüş* piyalə, *gümüş* cam, *gümüş* taxt, *gümüş* üzük və s. söz birləşmələrində tez-tez işlənir.

“*Gümüş*”ə ermənicə *artsat* deyirlər, lakin ermənilər arasında *Artsatyan* soyadı yoxdur.

Armen Gümüşyan, Artur Gumuşyan və bir çox başqa sınavi ermənilər bu soyadı daşıyırlar.

446. Gunaşyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *günəş* ismindən yaranmış *Günəş* şəxs adından *ü-u* əvəzlənməsi

ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *günəş* planet sisteminin işıq və istilik verən, közərmiş böyük şar şəklində olan mərkəzi göy cismidir. *Gün* də deyilir. Yer kürəsi günəşin saçıdığı işıqla işıqlanıb, həmin işıqla isindiği üçün *günəş* bir çox məcazi mənalarda işlənir. Xüsusilə klassik şeirdə və folklorda gözəlin camalı həmişə günəşə bənzədilir. Bu səbəbdən Günəş həm də şəxs adı kimi istifadə olunmuşdur.

Erməni müğənnisi *Alik Gunaşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

447. Gurcyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *gürcü* ismindən yaranmış *Gürcü* ləqəbindən sözün sonundakı *ü-u* əvəzlənməsi və “*ü*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir. *Gürcü* deyəndə indiki Gürcüstan ərazisində yaşayan iber-Qafqaz dilli xalq və bu xalqa mənsub olan adam nəzərdə tutulur.

Gürcü – Gürcüstan Respublikasının əsas yerli əhalisini təşkil edən və iber-Qafqaz dillərindən birində danışan xalqa Azərbaycan türkləri tərəfindən verilən addır.

Ermənistan Respublikasının mədəniyyət nazirinin gəncərlə iş üzrə müavini *Qaqik Qurgenoviç Gurcyan*, Şuşa doğumlu erməni memarı *Hakop Markaroviç Gurcyan*, Ermənistan SSR-in Xalq rəssamı, professor *Qabriel Mikaeloviç Gurcyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

448. Gurzadyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *Gurzad* şəxs adından *ü-u* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Dilimizdə *Gürzad* adının mənası “*adı gürz olan*”dır. Qədimdə silah kimi işlədilən baş tərəfi enli, ağır dəyənəyə *gürz*

deyirdilər. İndi müxtəlif işlərdə işlədilən çox ağır, iri çəkicə də *gürz* deyilir.

Gurzad adı Azərbaycan dilindəki *Gurşad* şəxs adı ilə müqayisə oluna bilər.

Kosmik tədqiqatlar üzrə erməni mərkəzinin rəhbəri, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, akademik *Qriqor Aramoviç Gurzadyan*, Ermənistanın Əməkdar arxitektoru *Sarkis Aramoviç Gurzadyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

449. Guyumcyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *güyüm* ismindən və sənət, peşə bildirən *-çü* şəkilçisindən yaranmış *güyümçü* sözündən *ü-u*, *ç-c* əvəzlənmələri və sözün sonundakı *“ü”* saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *“su daşımaq və ya saxlamaq üçün boğazı uzun, iri qulplu mis qab, mis səhəngə”* *güyüm* deyilir, *güyüm* ustasına isə *güyümçü*.

Texnika elmləri doktoru, akademik *Perç Poqosoviç Guyumcyan*, geoloq *Hovanes Poqosoviç Guyumcyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

450. Habaşyan.

Bu erməni soyadı türk dillərindəki *Abaş* şəxs adına *“h”* boğaz samiti artırmaqla, yəni proteza hadisəsi ilə düzəldilmişdir.

Bu soyadın Azərbaycan dilindəki *həbəş* xalq adının erməni tələffüzündəki *habaş* variantı ilə də izah etmək olar.

Habaşyan erməni soyadını türkmənşəli rus *Abaşev* və gürcü *Abaşidze* soyadları ilə müqayisə etmək olar.

Rusiyanın Krasnoyarsk diyarının Sverdlovsk rayonundan *Məryəm Hakopovna Habaşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

451. Hacıbalyan.

Hacıbalyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Hacı* şəxs adından və türkmənşəli *baba* sözündən və eliziya hadisəsi (sözün sonundakı “a” saitinin düşməsi) ilə düzəldilmişdir.

Öncə *Hacı* şəxs adı olmamışdır. Bu ad ismailiyətdən sonra Məkkə və Mədinəni ziyarət edən zəvvarlara ləqəb kimi verilmiş, sonralar isə bu ləqəb şəxs adı kimi də işlənmişdir.

Rusiyadan *Cafar Hacıbalyan*, Ukraynadan *Yervand Hacıbalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

452. Hacyan//Hacıyan//Hacoyan.

Hacyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Hacı* şəxs adından birinci variantda sözün sonundakı “ı” saitinin düşməsi, ikinci variantda *ı-i* əvəzlənməsi, üçüncü variantda *ı-o* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Öncə *Hacı* şəxs adı olmamışdır. Bu ad ismailiyətdən sonra Məkkə və Mədinəni ziyarət edən zəvvarlara ləqəb kimi verilmiş, sonralar isə bu ləqəb şəxs adı kimi də işlənmişdir.

Rusiyada iş adamı *Qaqik Slavikoviç Hacyan*, tarixçi, şərqşünas *Anton Harutyunoviç Hacyan*, Belorusiyada fərdi sahibkar *Norik Alixanoviç Hacıyan*, skripkaçalan *İşxan Hacoyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

453. Haxnazaryan//Haxnazarov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Haxnəzər* (*Haq-nəzər*) şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Soyadın birinci komponenti olan *Haqq* sözü ərəb mənşəli “*Allah*” adının sinonimlərindən biridir.

Ərəbmənşəli “*nəzər*” sözünün Azərbaycan dilində iki anlamı var: 1) baxma, baxış; 2) mülahizə, düşüncə.

Sovet ordusunun artilleriya general-mayoru *Karapet Vartanoviç Haxnazaryan*, Komi Respublikasının Opera və balet dövlət teatrının baş dirijoru *Tigran Surenoviç Haxnazaryan*, sovet dövrü mühəndis-artilleriya xidməti general-mayoru Hamayak Nikolayeviç Haxnazarov və b. bu soyadı daşıyırlar.

454. Haxverdyan//Haxverdov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Haxverdi* (*Haq-verdi*) şəxs adından düzəldilmişdir. Soyadın birinci komponenti olan *Haqq* sözü ərəb mənşəli “*Allah*” adının sinonimlərindən biridir.

Türkmənşəli “*verdi*” feilindəki sonuncu “*i*” fonemi isə eliziyaya hadisəsi yolu ilə atılmış və *Haxverdyan* erməni soyadı düzəldilmişdir. Rus təbəəliyini qəbul etdikdən sonra isə bu soyadı daşıyan ermənilərin bir hissəsi isə *Haxverdov* soyadı daşımağa başladılar.

Akademik *Levon Ohanesoviç Haxverdyan*, professorlar *İosif Nikolayeviç Haxverdov*, *Olqa Albertovna Haxverdova* və b. bu soyadı daşıyırlar.

455. Halalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *halal* sözündən düzəldilmişlər.

Çox maraqlıdır ki, xristian ermənilərə keçən bu söz islam dininin ehkamlarına görə, *yeyilməsinə, işlədilməsinə və ya özünə mal edilməsinə icazə verilən* anlamı daşıyır. Yəni müsəlmanlar üçün halal olmayan (haram olan) bir şey (məsələn, donuz əti) ermənilər üçün halal sayılırsa, ermənilər bu sözü necə qəbul edib işlədiblər – müəmmalıdır.

Rusiyanın Soçi şəhərindən *Edo Halalyan*, Türkmənistandan *Rustam Halalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

456. Halvacıyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *halva* ismindən və sənət, peşə bildirən *-çı* şəkilçisindən yaranmış *halvaçı* sözündən *ç-c*, *t-i* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Halva yağda qovrulmuş un və doşabdan, bəzən də baldan, şəkərdən bişirilən şərq şirniyyatı. Halva bişirib satan adama isə *halvaçı* deyirlər.

Erməni mənşəli bolqar rejissori *Maqrdiç Halvacıyan*, həkim *Robert Halvacıyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

457. Halvaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *xalvar* (*xəlvər*) ümumişlək sözündən yaranmış *Xalvar* ləqəbindən *x-h* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *xalvar* sözü, əsasən, iki mənada işlənir, birincisi, 10 pud (bəzən 25 pud) həcmində keçmiş çəki vahidi; ikincisi, bir xeyli, çoxlu anlamında.

Azərbaycan SSR Əməkdar incəsənət xadimi (1954), rejissor, aktyor, M.Qorki adına Xankəndi Erməni Dövlət Dram Teatrının yaradıcısı *Karo Solomonoviç Halvaryan*, Rusiyanın Voronej şəhərində fərdi sahibkar *Henrix Mkrtiçoviç Halvaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

458. Hambartsumyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *anbar* isminin danışiq variantı olan *ambar* sözündən və *tsum* komponentindən düzəldilmişdir. *Anbar* sözü dilimizdə taxıl, ərzaq və s. saxlanılan xüsusi binaya, tikiliyə deyilir.

Sovet astrofiziki, akademik *Viktor Hamazaspoviç Hambartsumyan*, akademik *Sergey Aleksandroviç Hambartsumyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

459. Hasanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Həsən-Hasan* şəxs adından düzəldilmişdir. *Həsən* şəxs adı ərəb mənşəlidir, lakin bəzi türk dillərində Hasan, Asan, Xasan formalarında da işlənir. Mənası *gözəl, qəşəng* deməkdir.

Lakin bu soyadın qədim sak türklərinə məxsus *Əsən* şəxs adından düzəlməsi fikri də ağılabatandır.

Məşhur *Qazan* türk adının *Qasan-Hasan* şəklində işlədilməsi faktı da ortadadır və tədqiqata möhtacdır.

Rusiyanın Ufa şəhərindən *Əlixan Hasanyan*, Krasnodar diyarının Armavir şəhərindən *Movses Aramaisoviç Hasanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

460. Hasratyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *həsrət* sözündən yaranmış *Həsrət* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Həsrət sözü dilimizdə aşağıdakı mənalarda işlənir:

1. bir şeyi və ya birini bir daha görmək arzusu;
2. ayrılıq, fəraq, hicran və s.

Azərbaycan türkləri arasında *Həsrət*, *Həsrətov* ad və soyadları mövcuddur.

Qərbi Azərbaycan ərazisinin tarixi abidələrini tədqiq edən erməni alimlərindən biri olan *Qriqor Ohanesoviç Hasratyan*, akademik *Ezras Hasratoviç Hasratyan*, professor *Vartan Sergeyeviç Hasratyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

461. Hoppalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *hoppa*n feilindən *n-l* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Dilimizdə *hoppa*nmaq sözü tullanmaq, atlanmaq, sıçramaq, atılmaq mənalarında işlənir.

Bu söz, görünür, əvvəl ləqəb, sonra isə soyad kimi işlənmişdir. İrəvan şəhərindən *Vramik Hoppalyan*, *Stepan Hoppalyan* və b. bir çox sıravı erməni bu soyadı daşıyırlar.

462. Hunanyan//Unanyan.

Hunanyan erməni soyadı qədim türk etnoslarından olan *hun* türklərinin adına *-an* cəmlik şəkilçisi əlavə etməklə yaranmış *hunlar* anlamında *Hunan* şəxs adından düzəldilmişdir. *Hunan* adının “*hunlara xas*”, “*hunlara aid*” mənalarını bildirdiyi də iddia olunur.

Bizcə, bu soyadı daşıyan ermənilər IV yüzildə dünyaya meydan oxuyan hunların törəmələridir. Deməli, ermənilərin soykökündə türk hunlar da iştirak etmişlər.

Azərbaycanın Tovuz rayonu ərazisindəki qədim *Hunan*//*Xunan* qala-şəhər adı ilə müqayisə oluna bilər.

Adın *Unan* variantına gəldikdə isə, E.Sevortyana görə, *Unan* şəxs adı, türk dillərinin müxtəlif dialektlərində işlənən *-una* feilinin əmr formasından *-ni* şəkilçisinin köməyi ilə düzəldilmişdir. Bəziləri də *-una*, *ona*, *-unu*, *-nu* komponentlərinin “o” şəxs əvəzliyinin yönlük hal formasından (kimə? – ona) düzəlməsini iddia edirlər. Bizcə, bu iddiaların heç birinin elmi əsası yoxdur. Adın *Unan* variantı *Hunan* adından “h” samitinin düşməsi ilə yaranmışdır.

Qədim türklərdə quruluşca uyğun gələn *Anahun* şəxs adıyla da müqayisə etmək olar.

1681-1715-ci illərdə Lvov şəhər erməni arxiyepiskopu *Vartan Hunanyan*, 1999-cu ildə Ermənistan parlamentinə silahlı basqın edib, baş naziri, parlament sədrini və b. adamları güllələyən erməni terrorçusu *Nairi Hraçayeviç Unanyan* və b. bu soyadları daşıyırlar.

463. Xaçaturyan//Xaçatryan//Xaçaturyants//Xaçaturov

Xaçaturyan erməni soyadının etimoloji izahı ilə bağlı iki variant irəli sürmək mümkündür. Birincisi, bu soyad Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *xaç* və *tur* sözlərinin birləşməsindən əmələ gəlmiş *Xaçatur* şəxs adından yaranmışdır. *Xaçatur* şəxs adının mənası isə “*turun xaçı*”, “*türkün xaçı*” deməkdir. İkinci varianta görə, bu soyad türkmənşəli *xaç* sözü ilə *dur* sözlərinin birləşməsindən əmələ gəlmiş *Xaçadur* şəxs adından *d-t* əvəzlənməsi ilə yaranmışdır və mənası “*xaç durmaq*”, yəni xristianların ibadətinə uyğun olaraq “*xaç vurmaq*” deməkdir.

Xaç sözünün türk mənşəyi barədə ayrıca tədqiqatda söz açacağıq.

Ümumiyyətlə, dilimizdəki *xaç* komponentli bütün sözlər (xaçvarı, xaçlı, xaçnişan, xaçdaş, xaçpərəst, xaç- pərəstlik, xaççiçəklilər fəsiləsi, Xaçmaz toponimi, Xaç- bulaq yaylağı və s.) türk mənşəlidir. Bu da təsadüfi deyil. Çünki Qafqazda xaçpərəstliyi yayanlar türklər olmuş və xaçın türk mənşəyi barədə elmi ədəbiyyatda artıq kifayət qədər yazılmışdır.

Tanınmış erməni bəstəkarı, SSRİ və Azərbaycan SSR Xalq artisti, dörd dəfə (1941, 1943, 1946, 1950) Stalin mükafatı laureatı *Aram İliç Xaçaturyan*, professorlar *Karen Arsenoviç Xaçaturov*, *Levon Surenoviç Xaçaturyants*, *Avak Xaçaturoviç Xaçatryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

464. Xaçbulaqyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *xaç* və *bulaq* sözlərindən yaranmış *Xaçbulaq* toponimindən düzəldilmişdir.

Xaçbulaq – Azərbaycanın Daşkəsən rayonunda yaylaq adıdır. Burada Orta Tunc dövrünə aid çoxlu arxeoloji abidələr

– kurqanlar vardır.

Rusiyanın Krasnoyarsk şəhərində fərdi sahibkar *David Sergeyeviç Xaçbulaqyan*, yenə orada *Nikolay Xaçbulaqyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

465. Xaçikyan.

Xaç komponentli bütün erməni soyadları kimi, *Xaçikyan* soyadı da türkmənşəlidir. *Xaçikyan* soyadı Azərbaycan dilindəki *xaç* sözündən və *-ik* sözdüzəldici şəkilçisindən yaranmış *Xaçik* şəxs adından düzəldilmişdir.

Xaç sözündən Xaçaturyan soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Akademiklər *Levon Stepanoviç Xaçikyan*, *Eduard Yere-moviç Xaçikyan* bu soyadı daşıyırlar.

466. Xaçoyan//Xaçiyan.

Xaçaturyan və *Xaçikyan* erməni soyadları kimi, *Xaçoyan* erməni soyadı da türkmənşəlidir və Azərbaycan dilindəki *xaç* sözündən yaranmış əzizləmə bildirən Xaço şəxs adından düzəldilmişdir.

Xaç sözündən Xaçaturyan soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Tiflis dövlət erməni dram teatrının aktrisası *Mari Xaçoyan*, akademik *Eduard Yefremoviç Xaçiyan*, Amerika şahmatçısı, grossmeyster *Melikset Zavenoviç Xaçiyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

467. Xaçvankyan.

Xaçvankyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *xaç* və *vəng//vank* sözlərindən yaranmış *xaçvank* sö-

zündən düzəldilmişdir.

Xaç sözündən *Xaçaturyan* soyadından danışarkən bəhs etmişik. *Vəng//vank* isə alban xristian məbədlərinə verilən türk-mənşəli addır, *yazılı daş abidə, əbədi abidə* anlamlarına gəlir.

Professor *Vahram Vahanoviç Xaçvankyan*, Ermənistanın Xalq artisti, erməni aktyor və rejissoru *Karp Mixayloviç Xaçvankyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

468. Xalacyan.

Bu erməni soyadı qədim *xalac* (xələc) türk etnosunun adından düzəldilmişdir. Qərbi Azərbaycanın Zəngəzur mahalının Qafan rayonu ərazisində oğuz-türk mənşəli *xələclər (xalacclar)* Xələc kəndində yaşayırdılar. *Xələc (xalac)* etnoniminə Azərbaycanın Qubadlı, Abşeron, Salyan, Ucar rayonlarındakı oykonimlərdə də rast gəlirik. T.Hacıyevin fikrincə, er. əv. IV yüzildə Orta və Ön Asiyada türk etnosu olan *xalacclar* yaşamışlar. O yazır ki, Makedoniyalı İsgəndər Orta Asiya ərazisində *xalacclara* rast gələrkən onların türklərə oxşadığını söyləmişdir. Makedoniyalı İsgəndər Qafqazda rast gəldiyi türklərdən başqa, Orta və Ön Asiyada da onların soydaşlarına rast gəlmiş və onları türklərə oxşatmışdır.

M.Qaşqarlı *xalac//qalac* sözünün *qal* və *aç* komponentlərindən ibarət olduğunu yazmış və onların *qalib açmaq* mənası bildirdiyi fikrini irəli sürmüşdür. F.Rəşidəddin də “Oğuznamə”sində qədim oğuz-türk etnosu kimi, xalacın adını çəkmişdir. Bu etnosun yayılma arealı çox genişdir. Türkiyə, Türkmənistan və Özbəkistan respublikalarında rast gəldiyimiz Xələc (Xalac) etnotoponimləri, Cənubi Azərbaycandakı Xalacıstan etnotoponimi və s. faktlar bir daha sübut edir ki, *Xalacyan* erməni soyadı *Xalac (Xələc)* türk etnosunun adından düzəldilmişdir.

V.İ.Slavina İranın toponimlərindən danışarkən *xalac* etnotoponiminin adını çəkir. O, yazır ki, *xalac* (*xələc*) türklər qədim zamanlarda Türkmənistandan Sitan və Hindistan arasındakı vilayətə köçmüşlər. *Xalaclar* cəsur və qorxmaz döyüşçülər idi və onlardan müxtəlif tayfaların hökmranlığı dövründə muzdlu əsgər kimi istifadə etmişlər. Onlar hətta Hindistanda öz dövlətlərini yarada bilmişdilər. Hələ XIII-XVI yüzillərdə *xalaclar* (*xələclər*) öz doğma dialektlərində danışirdilər və onlara İrandan Hindistana qədər uzanan geniş ərazilərdə rast gəlmək olurdu. Onların bir hissəsi də Əfqanıstan ərazisində məskunlaşmışdır.

Kalaçyan və *Qalaçyan* erməni soyadları ilə ekvivalentdir Rusiyanın Krasnodar diyarının Gelincik şəhərində *Alidə Xalacyan*, Moskva şəhərindən *Karen Xalaçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

469. Xalafyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *xələf* ümumi ismindən əmələ gəlmiş *Xələf* şəxs adından ə-a əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Öncə övlad, varis mənasında işlədilən ərəb mənşəli *xələf* sözü türklər tərəfindən şəxs adı kimi qəbul edilmiş, sonra isə ermənilərə keçmişdir.

Xələf sözünün *Xəlifə* və *Xəlfə* paralelləri vardır.

Ümumiyyətlə, Azərbaycan dilində *xələf* sözü aşağıdakı mənalarda işlənir:

1. sonradan gələn, birinin yerinə keçən və ya keçməli olan, ya da olacaq, gələcəkdə taxt-taca, var-dövlətə, sərvətə sahib çıxacaq, onun işinin davamçısı, onu əvəz edən və ya edəcək adam (*Ya tələf olmalı, ya xələf!* – Atalar sözü);

2. Övlad, varis – *Dedim ki, gözəl xələf olarsan,
Bir ailəyə şərəf olarsan.*

M.Ə.Sabir

Memar Rusiya Rəssamlıq Akademiyasının müxbir üzvü *Hakop Albertoviç Xalafyan*, statik analiz üzrə alim *Aleksan Albertoviç Xalafyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

470. Xalatyan//Xalatyants//Xalatov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *xalat* sözündən düzəldilmişdir.

Xalat sözünün dilimizdə aşağıdakı mənaları vardır:

1. Orta Asiya xalqlarının ətəkləri üst-üstə gələn, ya-xasız açıq üst geyimi, zolaqlı xalat: özbək xaladı, qırğız xaladı, türkmən xaladı, sehrli xalat;

2. evdə və ya işdə geyilən, yaxası düymə və ya bağla bağlanan yüngül üst geyimi: həkim xaladı, çit xalat, güllü xalat və s.;

Azərbaycan dilində keçmişdə xoş xəbər, müjdə gətirənlərə verilən hədiyyə, bəxşiş, ənam anlamında *xələt* sözü də var ki, bunu *xalat* sözü ilə müqayisə etmək olar.

Jurnalist, dramaturq Samvel Mheroviç Xalatyan, professorlar *Qriqori Abramoviç Xalatyants*, *Semyon Sergeyeviç Xalatov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

471. Xalpaqçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qalpaq* ismindən və sənət, peşə bildirən *-çı* şəkilçisindən yaranmış *qalpaqçı* sözündən *q-x* əvəzlənmələri və sözün sonundakı “*i*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Qalpaq sözü dilimizdə, əsasən, iki mənada işlədilir. Birincisi, mahuddan, keçədən, bezdən və ya dəmirdən qayrılan baş örtüsü – papaq. İkincisi, müxtəlif şeylərin üstünə qoyulan qapaq, örtü.

Sənətsünaslıq doktoru, professor *Ohanes Xaçaturoviç*

Xalpaxçyan, incəsənət tarixçisi *Varduhi Ohanesovna Xalpaxçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

472. Xanağyan.

Xanamiryan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki titül, rütbə və mənəb bildirən türkmənşəli *xan* və eynimənalı *ağa* sözlərindən əmələ gəlmiş *Xanağa* mürəkkəb şəxs adından sözün sonundakı “a” saitinin düşməsi *yolu* ilə düzəldilmişdir.

Erməni müğənnisi *Sevak Xanağyan*, Rusiyanın Moskva şəhərin məktəblərindən birində riyaziyyat müəllimi *Anahid Tsolakovna Xanağyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

473. Xanamiryan//Xanamirov.

Xanamiryan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki titül, rütbə və mənəb bildirən türkmənşəli *xan* və eyni mənalı ərəb mənşəli *əmir* sözlərindən əmələ gəlmiş *Xanəmir* mürəkkəb şəxs adından *ə-a* əvəzləməsi ilə düzəldilmişdir.

Bu soyadın necə düzəlməsi barədə *Amirxanyan* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Xan komponenti ilə şəxs adlarının düzəlməsi təcrübəsi dilimizdə geniş yayılmışdır: *Xanəli*, *Xanbala*, *Xan- dadaş*, *Xanlar*, *Xansuvar*, *Ağaxan*, *Əmirxan*, *Alxan* və s.

Xan sözü Azərbaycan dilində aşağıdakı mənələrdə işlənir:

1. Orta çağlarda Şərqi ölkələrinin bir çoxunda feodal hakimlərin titulu və bu titulu daşıyan şəxs.

2. Məcə: ağa, hökəmrən:

Neçəkə, yar ilə həməzəban idim,

Xalq içində sultan idim, xan idim. (Q.Zakir)

3. Aşıq-aşıq oyununda başçı, hakim, kibrit oyununda xan, yediillik xan;

4. Mürəkkəb şəxs adlarının komponenti kimi: *Xanbuta*,

Xanmirzə, Xanış, Əhmədxan, Azadxan, Muradxan, Ağaxan və s;

Xan sözündən söz yaradıcılığı prosesində də fəal istifadə olunaraq *xanlıq, xanədan, xandostu, xanədanlıq, xanım, xanım-xatın, xanəgah* kimi sözlər yaradılmışdır.

Erməni sovet balet artisti, Ermənistan SSR Xalq artisti *Vanuş Gerasimoviç Xanamiryan*, tibb elmləri doktoru *Rafael Minasoviç Xanamiryan*, professor *Aleksandr Rubenoviç Xanamirov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

474. Xanazatyan.

Xanazatyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki titül, rütbə və mənəb bildirən türkmənşəli *xan və azad* sözlərindən əmələ gəlmiş *Xanazad* mürəkkəb şəxs adından *d-t* əvəzləməsi ilə düzəldilmişdir. “*Xan azad edən*” və ya “*azad xan*” anlamalarına gəlir.

Xan sözünün mənə və funksiyaları barədə *Xanamiryan* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

1886-cı ildə Hnçak partiyasını yaradanlardan biri olan *Ruben Xanazatyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

475. Xanbabyan.

Xanbabyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki titül, rütbə və mənəb bildirən türkmənşəli *xan və baba* sözlərindən əmələ gəlmiş *Xanbaba* mürəkkəb şəxs adından eliziya hadisəsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Bu soyaddakı *xan* titulu barədə *Xanamiryan* soyadından, *baba* komponenti haqqında isə *Babayan* soyadından danışarkən ətraflı bəhs etmişik.

Tibb elmləri doktoru, professor *Mesrop Vazgenoviç Xanbabyan*, bu soyadı daşıyır.

476. Xancyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki titul, rütbə, mənəsb bildirən türkmənşəli *xan* sözündən və mənsubiyyət anlamı bildirmək üçün *xan* sözünə qoşulmuş -çı şəkilçisindən eliziya yolu və ç-c əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

“*Xançı*” kəlməsi dilimiz üçün işlək olmasa da, dilimizin qramatik qanunlarına görə, prinsipcə “*xan sevən*”, “*xan tərəfdarı*” (müqayisə et: *şahsevən*) anlamında yradılması da istisna deil.

1930-1936-cı illərdə Ermənistan KP MK birinci katibi olmuş *Ağası Gevondoviç Xancyan*, nasir, dramaturq *Qurqen Vazgenoviç Xancyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

477. Xandamiryan//Xandamirov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *xan* və *dəmir* sözlərindən düzəldilmişdir. Hər iki komponent haqqında Azadxanyan və Dəmiryan soyadlarından danışarkən bəhs etmişik.

Xandəmirov çaldı çapdı mahalı.

O ki özün tutub keçəl qurumsaq. (Q.Zakir)

Erməni *Xandəmirov* (*Xandəmiryan*) XIX yüzildə Şuşa şəhərinin komendantı olmuşdur.

Xarkov vilayəti “Erməni milli icması” ictimai təşkilatının sədri *Samvel Hrandikoviç Xandamiryan*, Birinci dünya müharibəsi iştirakçısı, rus ordusunun qvardiya zabiti *Mikael Fridonoviç Xandamirov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

478. Xangeldyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki titul, rütbə, mənəsb bildirən türkmənşəli *xan* sözündən və *gəldi* feilindən əmələ gələn *Xangəldi* ləqəbindən ə-e əvəzlənməsi və sözün sonundakı “i” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərində fərdi sahibkar *Andrey Ağvanoviç Xangeldyan*, Rusiyanın Krasnodar diyarında fərdi sahibkar *Arsen Sergeyeviç Xangeldyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

479. Xanyan//Xanoyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli titul, rütbə, mənəb bildirən *xan* sözünə “o” bitişdirici saitinin artırılması ilə düzəldilmişdir. Ermənilərdə belə səsartımı təcrübəsi geniş yayılmışdır. Məsələn: Xaçoyan, Saroyan, Mikoyan, Zakoyan, İştöyan və s.

Kürdlər və qaraçılar arasındakı *Xano* şəxs adları da türkmənşəli *xan* sözündən yaranmışdır.

Professor *Sokrat Ağalaroviç Xanyan* bu soyadı daşıyır.

480. Xanzadyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli titul, rütbə, mənəb bildirən *xan* sözünə fars mənşəli *-zadə* şəkilçisi əlavə edilməklə əmələ gəlmiş *xanzadə* sözündən yaranmış *Xanzadə* şəxs adından eliziya hadisəsi yolu ilə düzəldilmişdir. Mənası “*xan oğlu*”, “*xan nəslindən olan*” deməkdir.

Bəyzadə adı ilə müqayisə etmək olar.

Ermənilərin ən millətçi yazıçılarından olan, Zəngəzurun Gorus şəhərindən *Sero Nikolayeviç Xanzadyan*, professor, admiral və Fransanın baş kartoqrafı *Zadik Xanzadyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

481. Xarabacaxyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *xaraba* sözündən və *caq* komponentindən yaranmış *xarabacaq* (*xarabacıq*) sözündən *q-x* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *xaraba* sözü dağılmış, uçulmuş, vi-ranə qalmış hər hansı bir ev, tikili, yurd anlamında işlədilir.

Professor *Abqar Vartanoviç Xarabacaxyan*, Rusiyanın Rostov vilayətində fərdi sahibkar *Yelena Hakopovna Xarabacaxyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

482. Xaracanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qara* və *can* sözlərindən *q-x* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Erməni tələffüzündə qaraya *xara* deyilməsi burada öz izini qoymuşdur.

Ermənistan milli simfonik orkestrinin yaradıcılarından biri, dirijor *İspir Ohanesoviç Xaracanyan*, pianoçu, sənətsü-nas, ictimai xadim *Raffi İspiroviç Xaracanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

483. Xaraxaşyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qara* və *qaş* sözlərindən yaranmış *Qaraqaş* ləqəbindən *q-x* əvəz-lənmələri ilə düzəldilmişdir. Xaracanyan soyadı kimi, burada da erməni tələffüzündə qaraya *xara* deyilməsi öz izini qoy-muşdur.

Professor *Qriqori Mixayloviç Xaraxaşyan*, tibb elmləri namizədi *Andrey Vladimiroviç Xaraxaşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

484. Xaratyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli peşə, sənət bildiren *xarrat* ismindən eliziyaya hadisəsi (qoşa “r” samitinin birinin düşməsi) ilə düzəldilmişdir. Ağac və taxtadan müxtəlif ev əşyaları, mebel düzəldən sənətkara *xarrat* deyilir.

Bu soyad onu daşıyanların ulu babasının həmin peşənin sahibi olduğunu göstərir.

Ermənistan Respublikasının Xalq artisti, rəqqas, xoreoqraf *Rudolf Qurgenoviç Xaratyan*, Rusiya Federasiyasının Xalq artisti *Dmitri Vadimoviç Xaratyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

485. Xarmandaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *xırman* ismindən və *-dar* şəkilçisindən yaranmış xırmandar sözündən *ı-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *xırman* sözü həm dəni sünbüldən ayırma əməliyyatına deyilir, həm də taxılı döymək, təmizləmək və qurutmaq üçün əvvəldən hazırlanmış meydançayaya.

Xırman sahibinə, xırmanda işləyən adama isə *xırmandar* deyilir.

Professor *Qurgen İvanoviç Xarmandaryan*, nasir, publisist, tərcüməçi *Anahit Xarmandaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

486. Xastyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *xəstə* sözündən *ə-a* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “ə” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Səhhəti yerində olmayan, bir xəstəliyi olan, naxoş, azarlı adama xəstə deyilir. Xəstəlik təkcə fiziki yox, həm də mənəvi cəhətdən, ruhən olur. Məsələn “erməni xəstəliyi” deyilən bir xəstəlik bu millətin ruhən xəstə olması mənasında işlədilmişdir.

Rusiyanın Soçi şəhərindən *Stepan Razmikoviç Xastyan*, Rusiyanın Moskva şəhərində stilist-saçdüzəldən *Liana Ardaşevna Xastyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

487. Xatisyan//Xatisyants//Xatisov.

Xatisyan//Xatisyants erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *hadis* sözündən yaranmış *Hadis* şəxs adından *h-x*, *d-t* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Xatırladıriq ki, *hədis* Məhəmməd peyğəmbərin Quranın bəzi ayələrini daha açıq bir dillə ifadə etmək üçün söylədiyi sözlər məcmusudur. *Hədis* danışan adama isə *hadis* deyilir.

Erməni Ararat Respublikasının baş naziri (1919-1920) *Aleksandr Ohanesoviç Xatisyants (Aleksandr İvanoviç Xatisov)*, Rusiyadan *Artur Xatisyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

488. Xatlamaciyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *qatlama* ismindən və peşə, sənət bildirən *-çi* şəkilçisindən yaranmış *qatlamacı* sözündən *q-x*, *ç-c* *ı-i* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *qatlama* yağda bişirilmiş qat-qat çörəyə, yağlı fətirə deyilir.

Rusiyanın Rostov şəhərindən musiqiçi, akkordeonçalan *Qriqori Ardaşesoviç Xatlamaciyan*, Rusiyanın Rostov şəhərindən *Hakop Lusegenoviç Xatlamaciyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

489. Xazarçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Xəzər* etnotoponimindən və peşə, sənət bildirən *-çi* şəkilçisindən yaranmış *Xəzərçi* ləqəbindən ə-a, *ç-c* əvəzlənmələri və sözün sonundakı “*i*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Xəzərlər əsasən Şimali Qafqazda və Volqaboyu ərazidə yayılmış, bir çox türkmənşəli xalqların formalaşmasında fəal iştirak etmiş qədim türk tayfalarından biridir. *Az-kas-xaz* türkləri – *azərlər*, *kaspilər* və *xəzərlər* eyni etnosdur və bugünkü

Azərbaycan türkləri – *azərlər* onların varisləridirlər.

Rusiyanın Krasnodar diyarında fərdi sahibkar *Sanatruk Hamazaspoviç Xazarçyan*, Rusiyanın Soçi şəhərində həkim-ginekoloq *Zurab Hraçikoviç Xazarçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

490. Xeyriyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *xeyir* ismindən səstartımı (“i” saitinin artırılması) yolu ilə yaranmış *Xeyri* şəxs adından düzəldilmişdir.

Xocalı soyqırımının şahidi olan, sonra Beyruta yerləşib, yazdığı kitabda bu faciənin dəhşətlərini etiraf edən erməni mənşəli, Beyrut doğumlu jurnalist *Davud Mansur Xeyriyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

491. Xlqatyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *xilqət* ismindən eliziya hadisəsi (“i” saitinin düşməsi) və *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində ərəbmənşəli *xilqət* sözünün aşağıdakı mənaları var: 1) yaradılış, yaradılma; 2) təbiət, xasiyyət.

Professor *Fridrix Ohanesoviç Xlqatyan*, Ermənistanın Armavir şəhərinin meri *Ruben Xlqatyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

492. Xocabekyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *xoca* sözündən və titül, rütbə, mənəb bildirən *bəy//bek* sözlərindən yaranmış *Xocabəy* şəxs adından düzəldilmişdir. Türk dilində *xoca* sözü daha çox müəllim, ustad anlamlarına gəlir. Bəzən hörmət əlaməti olaraq insanlar yaşca özlərindən böyüklərə *xocam* deyə müraciət edirlər.

Türk dillərində *xoca* sözünün mənaları barədə Xocayan soyadından danışarkın bəhs etmişik.

İqtisad elmləri doktoru, akademik *Vladimir Yeğişeviç Xocabekyan*, rəssam *Vano Georgiyeviç Xjcabekyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

493. Xocayan//Xocoyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *xoca* sözündən düzəldilmişdir.

Türk dillərində *xoca* sözü aşağıdakı mənalarda işlənir:

1. keçmişdə mədrəsədə təhsil alıb başma sarıq sarıyan, cübbə geyən dindar adam və ya din xadimi;

2. *müəllim, mürəbbi, tərbiyəçi*. - Birisinin xocası siz analar, o birisinin xocası biz müəllimlər. (A.Şaiq)

Ermənicə müəllim (*xoca*) *dasadur* deməkdir, lakin ermənilər arasında *Dasaduryan* soyadı yoxdur.

Erməni diplomatı *Eduard Rafaeloviç Xocayan*, tibb elmləri doktoru, professor *Anna Borisovna Xocayan*, Böyük Vətən müharibəsi iştirakçısı, general-mayor *Smbat Hambartsumoviç Xocoyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

494. Xondkaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *xotkar* ismindən səstartımı (“*d*” samitinin artırılması) və *t-d* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Hokmdar, başçı anlamında işlədilən *xotkar* sözünə “Koroğlu” dastanında tez-tez rast gəlirik. Bizə elə gəlir ki, Osmanlı saraylarında sultana müraciət forması kimi geniş istifadə olunan *hunkar//honkar* ifadəsi elə *xotkar* kəlməsinin əsasında dayanır.

Professor Hovakim Avetoviç Xondkaryan, 1919-1920-ci illərdə sosialist-inqilabçılar partiyasından erməni Ararat Res-

publikasının ədliyyə naziri olmuş *Arşam Tevosoviç Xondkaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

495. Xosrovyan//Xosroyev.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Xosrov* şəxs adından düzəldilmişdir.

Farsmənşəli *Xosrov* adı *hakim, hökmdar, xeyirxah, xeyir verən* anlamlarında işlədilir. Qədim fars hökmdarlarının və onların ədəbi-bədii obrazlarının adından yayılmışdır.

Tibb elmləri namizədi *Aşxen Mavrovna Xosrovyan*, Ermənistanın Əməkdar artisti, aktyor *Razmik Nikodimoviç Xosroyev* və b. bu soyadı daşıyırlar.

496. Xoşbekyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki fars mənşəli *xoş* və türkmənşəli titul, rütbə, mənəb bildirən *bəy//bek* sözlərindən yaranmış *Xoşbəy* şəxs adından düzəldilmişdir.

Xoş sözü dilimizdə aşağıdakı mənalarda işlənir:

1. ürəyəyatan, xoşlandırıan, xoşagələn, bəyənilən, yaxşı, gözəl və s.: - *Xoş söz eşitmək həmişə xoş olur.*

2. bəxtəvər, xoşbəxt, bəxti gətirən:

Xoş o aşıqə kim, məclisində yarı ola,

Vüsali-yardə fəxrəndə rüzigari ola. (S.Ə.Şirvani)

3. yaxşı, gözəl: *Xoşdur.*

4. xoşla, könüllü (olaraq), zorsuz, öz xoşuna, öz razılığı ilə, öz xoşu ilə: *İşi xoşla görərlər.*

Xoş sözü söz birləşmələrində “*xoş gəldin*”, “*xoş getdin*”, “*xoş gördük*”, “*xoş halına*”, “*xoşa gəlmək*”, mürəkkəb şəxs adlarında isə birinci komponent kimi (*Xoşqədəm, Xoşbəxt*) də geniş işlədilir.

Rusiyanın Moskva vilayətinin Lyubertcı şəhər sakini

Xaçatur Minasoviç Xoşbekyan, Stavropol sakini *Harutyun Robikoviç Xoşbekyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

497. Xublaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində *gözəl, dilbər* anlamında olan *xublar* sözündən əmələ gəlmiş *Xublar* şəxs adından düzəldilmişdir.

Dilimizdə *xub* sözünün “*yaxşı*”, “*razıyam*” mənaları da var.

Akademik *Martin Haykoviç Xublaryan*, Kırım Muxtar Respublikasının Dövlət komitəsində millətlərası münasibətlər və deportasiya olunmuş vətəndaşlarla iş sektorunun müdiri *Şamir Gevorkoviç Xublaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

498. Xudabaşyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *xuda* və *baş* komponentlərindən yaranmış *Xudabaş* mürəkkəb şəxs adından düzəldilmişdir.

Soyadın birinci komponentini “*allah*”, “*tanrı*” anlamlarında olan fars mənşəli *xuda* sözü ilə bağlamaq da olardı. Lakin “*xuda başı*” söz birləşməsi heç cürə “*Xudanm başı*” kimi izaha gəlmir. İkinci komponent olan *baş* sözü yuxarıdakı sözlərlə əlaqəyə girə bilməz. Çünki *xuda, allah, tanrı* sözləri elə *böyük, ulu, başçı* deməkdir. Biz buna *kəndxuda* (yəni kəndin başçısı, kəndin böyüyü, kəndin ağası) sözündə rast gəlirik.

İkinci ehtimala görə, bu soyad *quda başı* söz birləşməsindən düzəldilmişdir. Lakin qudaların heç vaxt başçısı olmur, quda elə qudadır.

Uçuncu ehtimala görə, Xudabaşyan (Xudobaşev) soyadı *xas oda başı* (türk sultanının saray xidmətçilərinin başçısı) birləşməsindən düzəldilmişdir. Söz birləşməsindəki *xas oda* –

saray xidmətçilərinin, qul və kənzilərin otağı deməkdir, başı isə *saray xidmətçilərinin otaq rəisi* mənasını daşıyır (L.Budaqov, I, səh. 525).

Xudabaş adı Kırım tatarları arasında geniş yayılmışdır. Bizcə, Kırımdan Gürcüstana keçmiş *Odabaş* adlı türk xristianlığı qəbul etmiş və *Xudabaşyan* soyadını qəbul etmişdir. Rusiyada *Xudobaşev* soyadı daşıyan xeyli sayda erməni, daha doğrusu erməniləşmiş insan vardır.

Onlara Gürcüstan və İranda da rast gəlmək mümkündür.

Beləliklə, bizcə də, *Xudabaşyan (Xudobaşev)* soyadlarındakı *xuda* elementi ilə *Allah, Tanrı, ilahi* mənası bildirən fars mənşəli “*xuda*” sözünün heç bir əlaqəsi yoxdur.

Ermənistan parlamentinin (Milli Yığıncağının) deputatı *Emma Aramaisovna Xudabaşyan*, musiqişünas, musiqi tənqidçisi *Qarine Emmanuilovna Xudabaşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

499. Xudaverdyan//Xudaverdiyan.

Xudaaverdyan//Xudaaverdiyan soyadı ekvivalentdirlər. Hər iki soyad farsmənşəli “*Xuda*” və müxtəlif türk dillərində *berdi-verdi* feil formalarından yaranmış *Xudaverdi* mürəkkəb şəxs adından düzəldilmişdir.

Soyadın birinci komponenti “*allah*”, “*tanrı*” anlamlarında olan farsmənşəli *xuda* sözdən, ikinci komponenti isə *verdi* feilindən ibarətdir ki, bu da “*Allah verdi*” anlamına gəlir.

Feilin “*verdi*” formasına “*berdi*” şəklində Orta Asiya türklərinin dilində rast gilinir. Məsələn, *Berdınazarov, Berdınazar, Xudayberdi* və s.

Yeri gəlmişkən, Azərbaycan dilində bu soyadın üç variantı özünü göstərir: ərəbmənşəli “*Allah*” sözdən *Allah-verdi*, farsmənşəli “*Xuda*” sözdən *Xudaverdi*, türkmənşəli

“*Tanrı*” sözündən *Tanrıverdi* şəxs adları və maraqlıdır ki, hər üç variantda ermənilərdə soyad mövcuddur.

Tibb elmləri doktoru, professor *Drastamat Haqapetoviç Xudaverdyan*, tarix elmləri doktoru, professor *Konstantin Surenoviç Xudavrđyan*, Rusiyanın Beloreçensk şəhərindən *Sarkis Xudaverdiyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

500. Xumaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *xumar* sözündən yaranmış *Xumar* şəxs adından düzəldilmişdir.

Xumar sözünün Azərbaycan dilində həm süzgün baxış mənası var, həm də keflilik, məstlik anlamı var.

Sovet dövlət və partiya xadimi *Aşot Xumaryan*, Rusiyanın Omsk şəhərində fərdi sahibkar *Valeri Georgiyeviç Xumaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

501. Xurdayan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *kiçik* mənasında olan *xırda* sözündən yaranmış *Xırda* şəxs adından *-u* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Rusiyanın Əməkdar incəsənət xadimi, professor *Qriqor Dzeronoviç Xurdayan*, Rusiyanın Rostov vilayətinin Çaltır şəhərindən *Arşaluy Setrakoviç Xurdayan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

502. Xurşudyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *günəş* mənasında *xurşid* sözündən yaranmış *Xurşud* şəxs adından düzəldilmişdir. Farsmənşəli bu söz öncə klassik şeirdə gözəllik epitetlərindən biri kimi işlədilmiş, sonra isə türklər tərəfindən şəxs adı kimi götürülmüşdür. *Xurşud* şəxs adı, bircə, ermənilərə Azərbaycan

türklərindən keçmişdir. Çünki bu soyadın erməni dilində *Xurşidyan* variantı yox, Azərbaycan tələffüzündəki *Xurşudyan* variantı geniş yayılmışdır.

Xurşidim, xavərim, hilalim, sənsən,

Şəkərim, şərbətim, zülalım sənsən. (M.V.Vidadi)

“*Xurşid*” – günəş deməkdir. Ermənicə isə günəşə *arev* deyirlər.

Akademik *Lendruş Arşakoviç Xurşudyan*, professor *Eduard Şahenovıç Xurşudyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

503. Xutikyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *xötək* sözündən *o-u, ə-i* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində camışın balasına *xötək* deyilir. Camışın balasının bir adı da *balaqdır*.

Rusiyanın Yekaterinburq şəhərindən *Argışt Xutikyan*, Ukraynanın Zaporojye şəhərindən *Karim Xutikyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

504. İçməlyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ıçmək* feilindən yaranmış *ıçməli* düzəltmə sifətindən əmələ gələn *İçməli* ləqəbindən *ə-e* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*i*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

İçməli sözü dilimizdə *ıçməyə yararlı, şirin* anlamlarında işlədilir.

Rusiyanın Krasnodar diyarının Krasnodar şəhərində “*Pervoye slovo*” klinikasının baş həkimi *Albert Misakoviç İçməlyan*, Krasnodar diyarının Soçi şəhərində fərdi sahibkar *Ohanes Andronikoviç İçməlyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

505. İgityan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*igid*” sifətindən *d-t* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Dilimizdə işlənən “*igid*” sifətinin *mərd, qəhrəman, qorxmaz, cəsur* qarşılığı, Anadolu türklərinin dilində isə *yigit* ekvivalenti vardır.

Ermənicə “*igid*” – *heros* deməkdir və ermənilərdə *Herosyan* soyadına rast gəlinmir. *Heros* sözü latın mənşəli sözdür və rus dilində *qeroy* ekvivalenti vardır.

1988-ci il hadisələri zamanı SSRİ Ali Sovetinin deputatı olan daşnak İgityan bu soyadı daşıyır.

Gürcüstan doğumlu *Samvel Harutyunoviç İgidyan*, Rusiyanın Novosibirsk şəhər sakini *Anton Kimikoviç İgidyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

506. İkilikyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*iki*” miqdar sayından və *-lik* sözdüzəldici şəkilçisindən düzəlmiş “*ikilik*” sözündən yaranmışdır.

İki miqdar sayından dilimizdə *ikiillik, ikilik, ikiüzlü, ikitərəfli, ikiəlli, ikiayaqlı* (adam mənasında), *ikicanlı* (hamilə canlılar haqqında), *ikibucaqlı, ikiqanadlı, ikisöz lü, ikigözlü* və s. sözlər düzəlmişdir.

Plastik cərrah *Artyom Araikoviç İkilikyan*, Yakutsk şəhər sakini *Karen Vigenoviç İkilikyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

507. İncikyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*incik*” sözündən düzəldilmişdir.

İncik sözünün dilimizdə bir mənası var: incimiş, küsmüş, rəncidə olmuş, xətrinə dəymiş, ürəyi sınımış.

Akademik *Mayya Hrantovna İncikyan*, iqtisad elmləri namizədi *Ruben Ohanesoviç İncikyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

508. İnciqulyan//İncikulyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*inci*” və “*gül*” sözlərindən yaranmış *İncigülü* sözündən erməni dilinin qanunlarına uyğun olaraq *g-q//k* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*ü*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Biz bu soyadın ikinci komponentinin “*gül*” sözündən yox, “*qul*” sözündən ibarət olmasını onunla əsaslandırırıq ki, ermənilərdə *İncikulyan* soyadı ilə yanaşı, *İnciqulyan* soyadı da var və bu ikinci soyadında artıq “*gul*” sözündən istifadə olunmuşdur.

2013-cü il avqustun 8-də könüllü şəkildə Azərbaycan tərəfinə keçən erməni hərbiçisi *Hakop İnciqulyan*, Rusiyanın Moskva şəhərindən *Arsen İnciqulyan*, Ukraynadan *Vardan İncikulyan*, Dnepropetrovsk şəhərindən *Movses Azatoviç İncikulyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

509. İpakyan//İpekyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ipək* ismindən yaranmış *İpək* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

İpək sözünün mənası barədə *İpekçyan* soyadından danışıarkən bəhs etmişik.

Professor *Aleksandr Pavloviç İpakyan*, erməni yazıçısı və teatr xadimi *Kaspar İpekyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

510. İpekçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ipək* ismindən və sənət, peşə bildirən *-çi* şəkilçisindən yaranmış

ipəkçi sözündən və sözün sonundakı “i” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

İpək tut yarpaqları ilə bəslənən barama qurdlarının əmələ gətirdiyi çox incə və parlaq tellər və bu tellərdən toxunan qiymətli parçalara deyilir. Həm ipək istehsalı, həm də ipək parça satışı ilə məşğul olan şəxslərə isə *ipəkçi* isə deyilir.

Azərbaycan qədimdən *ipəkçiliklə* məşğul olan bir ölkə kimi tanınmışdır.

Biologiya elmləri doktoru *Ninel Mnatsakanovna İpekçyan*, Rusiyanın Krasnodar diyarının Soçi şəhərində fərdi sahibkar *Artur Albertoviç İpekçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

511. İsabekyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *İsa* şəxs adından və türkmənşəli titul, rütbə, mənəsb bildirən *bəy//bek* sözlərindən yaranmış *İsabəy* şəxs adından düzəldilmişdir.

İsa adı yunanca “İsus” adının ərəbləşmiş formasıdır. “*Allahın köməyi, Tanrının yardımı, mərhəməti*” anlamlarına gələn bu söz tarixə xristianların peyğəmbəri olan *İsa peyğəmbərin* adı kimi düşmüş və təkcə xristian dünyasında deyil, İslam aləmində də geniş yayılmışdır.

Erməni rəssamı *Eduard Hamayakoviç İsabekyan*, rəssam *Aram Eduardoviç İsabekyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

512. İsaxanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *İsa* şəxs adından və türkmənşəli titul, rütbə, mənəsb bildirən *xan* sözlərindən yaranmış *İsaxan* mürəkkəb şəxs adından düzəldilmişdir.

Rus ordusunun general-mayoru, Rusiya Federasiyasının qəhrəmanı *Gevork Anuşavanoviç İsaxanyan*, Moskva şəhər

1329 sayılı orta məktəbin direktor müavini *Narine Levonovna İsxanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

513. İsaqulyan//İsaqulyants.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *İsa* şəxs adından və türkmənşəli *qul* sözündən yaranmış *İsaqulu* mürəkkəb şəxs adından sözün sonundakı “u” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir. “İsanın qulu” anlamındadır.

Erməni siyasi xadimi *Qarnik Samveloviç İsaqulyan*, akademik *Vaçe Hovanesoviç İsaqulyants* və b. bu soyadı daşıyırlar.

514. İskandaryan//İskanderyan.

Bu erməni soyadı Makedoniyalı Filippin oğlu Aleksandrın dilimizdəki *İskəndər* şəxs adından düzəldilmişdir. İsgəndər şəxs adındakı “gən” hecası ermənilər tərəfindən “kan” şəklinə salınmış, “ə” saiti isə “a” ilə əvəz edilmişdir.

Türk xalqları arasında *İskender*, *İskandar* və *İsgəndər* şəxs və *İskenderov*, *İskandarov* və *İsgəndərov* formalarında yazılan soyadlar vardır.

Qaraqoyunlu hökmdarlarından birinin adı *İskəndər Mirzə* olmuşdur. Dahi Nizami Gəncəvinin ölməz “İsgəndərnamə” poemasında Makedoniyalı İsgəndərin adı, bizcə, türklər tərəfindən eramızdan əvvəl IV yüzildə *İsgəndər* kimi işlənmişdir.

İrəvanda Qafqaz İnstitutunun direktoru *Aleksandr Maksoviç İskandaryan*, professor *Q.P.İskanderyan* bu soyadı daşıyırlar.

515. İsrailyan//İsrailyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *İsrail/İsrayıl* şəxs adından düzəldilmişdir. B.Abdullayev “Bibliya”-nı əsas

götürərək adın mənasını “Allaha, Tanrıya qalib gələnlər” kimi açıqlamışdır. Soydaşlarımız arasında xeyli sayda *İsrayıl* şəxs və *İsrayılov* soyadına rast gəlirik. Xristian aləmində bu ad *İzrail* kimi yazılıb tələffüz edilir, onu *İsrail* (*İzrail*) dövlətinin adında da müşahidə edirik. Əgər bu şəxs adı ermənilərə xristianlardan keçmiş olsaydı, ondan *İsrailyan* və *İsraelyan* yox, məhz *İzrailyan* erməni soyadı əmələ gələrdi, lakin ermənilər arasında belə bir soyad yoxdur.

Sovet İttifaqı Qəhrəmanı *Liparit Mirzoyeviç İsraelyan*, nasir, dramaturq *Vrej Saqateloviç İsraelyan*, “MedTelekom-Bolqariya” şirkətinin rəhbəri *Suren Robertoviç İsrailyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

516. İşxanyan/İşxanov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli qədim soyadlardır. Qədimdə Oğuzların əyalət hökmdarları “*iç xan*” adlanırdılar. Bu, xüsusilə İç Oğuz dastanı olan “*Kitabi-Dədə Qorqud*” dastanlarında aydın görünməkdədir. Həmin “*iç xan*” termini sonralar ermənilərə də keçmiş, onlar hökmdarları cüzi fonetik dəyişikliklə (ç-ş əvəzlənməsi ilə) “*işxan*” adlandırmağa başlamışlar. *İşxanyan* soyadı da həmin “*işxan*” anlamında olan “*işxan*” sözündən düzəldilmişdir.

Professorlar *Rafael Avetisoviç İşxanyan*, *Boris Sarkisoviç İşxanov* bu soyadı daşıyırlar.

517. İştöyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*iş*” ismindən düzəldilmişdir. Müxtəlif türk xalqlarında *yos* (çuvaşlarda “*e*” və “*i*” arasında səs), sarı uyğurlarda *ıs*, tatarlarda *aş* (“*a*” ilə “*i*” arasındakı səs) formalarında işlənir. Lakin bu soyadın Azərbaycan və Anadolu türklərinin dilində işlənən

“*iş*” sözündən düzəlməsi şübhəsizdir.

Bu sözün türk dillərində aşağıdakı mənaları var:

1. *sarı-uyğur, tatar və yakut dillərindən başqa, bütün türk dillərində iş, yəni məşğuliyyət növü kimi: iş görmək, iş girmək, işdən çıxmaq, iş düşmək, işi başından aşmaq, işi qurtarmaq, işi başa vurmaq və s;*
2. məşğuliyyət, xidmət, fəaliyyət növü kimi;
3. qaraim, tarakay dialektlərində – *hərəkət*;
4. qaqauz və uyğur dialektlərində düzəlmiş şey (əşya), yerinə yetirilmiş nə isə;
5. türk, Azərbaycan türkcəsi və uyğur dialektlərində – “*iş*”, “*hadisə*”, “*məqsəd*”. Qədim türk lüğətində – *iş, vəziyyət*;
6. Azərbaycan və Anadolu türklərində mürəkkəb ismin birinci komponenti kimi: *işgüzar, işbilən, işbaz, iş-güc, işgö-rən, işverən, işçi* və s.;
7. Azərbaycan türkcəsi və çağatay dialektlərində – *dö-yüş və savaş*;
8. Bəla, hadisə, günah və s.

Bizcə, *İştöyan* erməni soyadı *iş* isminin yerlik hal formasından *də-to* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Anadolu türklərində *işdə* sözünü *ıştə* aralıq sözü ilə müqayisə etmək olar.

“*İş*”ə ermənicə *qordz* deyirlər, lakin ermənilərdə *Qor-dzyan* soyadı yoxdur.

Erməni sovet futbolçusu *Levon Harutyunoviç İştöyan* və b. bu soyadı daşıyırlar. Yeri gəlmişkən, L.İştöyan 1988-ci ildə ABŞ-a köçmüş və Los-Ancelesdə “Ararat” adlı futbol məktəbi açmışdır.

518. Kababçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *kabab* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çı* sözdüzəldici şəkilçisindən yaranmış *kababçı* düzəltmə sözündən sözün sonundakı “ı” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Dilimizdə, adətən, şişə taxılıb köz üstündə qızardılan tikə-tikə doğranmış ətdən, bəzən də balıqdan ibarət yeməyə *kabab* deyilir.

Beynəlxalq ABBA akademiyasının təsisçisi və prezidenti *Karo Kababçyan*, Abxaziyanın Suxumi şəhərindən *Alik Kababçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

519. Kabakçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qabacaq* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çı* sözdüzəldici şəkilçisindən yaranmış *qabacaqçı* düzəltmə sözündən *q-k* əvəzlənmələri və sözün sonundakı “ı” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Qabacaq sözünün Azərbaycan dilində aşağıdakı mənaları var:

1. Qarpız, qovun cinsindən olan bostan bitkisi, balqabaq, küdu;
2. əvvəl, irəli;
3. əvvəlki, keçmiş;
4. alın, məsələn: *Büllur buxaq, lalə yanaq, ay qabacaq* (*Aşıq Ələsgər*) və s.

Fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor *Tiqrən Kabakçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

520. Kabakyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qabacaq* sözündən *q-k* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Qabaq sözünün Azərbaycan dilindəki mənaları barədə Kabakçyan soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Filip Kabakyan, Anjela Kabakyan, Sevan Kabakyan və b. çox sayda sırayi erməni bu soyadı daşıyır.

521. Kahramilyan//Kahramilyanov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qəhrəman* sözündən yaranmış *Qəhrəman* şəxs adından düzəldilmişdir. *Qəhrəman* sözü öncə ayama (ləqəb), sonra isə şəxs adı kimi işlədilmişdir. *Qəhrəman* şəxs adı nisbi sifət kimi “*qəhrəman xalq*”, “*qəhrəman şəhər*”, “*qəhrəman ordu*”, “*qəhrəman sərkərdə, general, əsgər*” və s. birləşmələrində işlədilir. *Qəhrəman* sifətinin *cəsur, igid, qorxmaz, mərd* kimi sinonimləri, *qorxaq, ağciyər* və s. antonimləri vardır.

Ermənicə “*qəhrəmana*” – *heros* deyirlər, lakin ermənilər arasında *Herosyan* soyadına rast gəlinmir.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, *heros* sözü latın mənşəlidir və rus dilində *qeroy* paraleli vardır.

Rusiyanın Krasnodar diyarının Abinsk şəhərində fərdi sahibkar *Hakop Amiloviç Kahramilyan*, Moskva şəhər sakini *Ruben Eduardoviç Kahramilyan*, professor *Andrey İvanoviç Kaqramanov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

522. Kalantaryan//Kalantarov//Kalantar.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki dilimizə fars dilindən keçən *Kəlantər* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Keçmişdə dilimizdə bu söz *şəhərin inzibati işlərinə baxan vəzifəli şəxs (bazarbaşı)* anlamında işlənmişdir.

Professorlar *Jenya Andranikovna Kalantaryan, Avetis Hayrapetoviç Kalantarov, Stepan İsayeviç Kalantarov* və b. bu

soyadı daşıyırlar.

523. Kalayçyan//Kalaycyan.

Kalayçyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türk-mənşəli “*qalay*” əlvan metalının adına -*çı* sözdüzəldici şəkilçisi əlavə etməklə yaranmış *qalayçı* peşə adından *a-e* əvəzlənməsi və eliziya (sözün sonundakı “*i*” saitinin düşməsi ilə) hadisəsi nəticəsində düzəldilmişdir.

Soyadın ikinci variantı isə *ç-c* əvəzlənməsi ilə reallaşmışdır.

Mis qab-qacağı qalaylayan, qalay qatı çəkən sənətkara *qalayçı* deyilir.

Rusiyanın Krasnodar diyar sakini *Artur Qriqoroviç Kalayçyan*, Soçi futbol komandasının müdafiəçisi *Arkadi Artəşevoviç Kalaycyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

524. Kalaçyan.

Bu erməni soyadı qədim *xalac* (xələc) türk etnosunun adından düzəldilmişdir. *Xalacyan* və *Qalaçyan* erməni soyadları ilə ekvivalentidir.

Kalaçyan soyadının etimologiyası ilə bağlı ətraflı məlumat üçün bax: *Xalacyan*.

O ki qaldı bu etnonimin *kalaç* variantına, biz bu variantda Mahmud Qaşğaridə rast gəlirik. *Xalac* etnonimini həm də *qalac* şəklində qeydə alan M.Qaşğari bu sözün *qal* və *aç* komponentlərindən ibarət olduğunu yazmış və onların *qalib açmaq* mənası bildirdiyi fikrini irəli sürmüşdür.

Erməni idmançısı *Suren Varazdatoviç Kalaçyan*, 1977-ci il avqustun 5-də SSRİ tarixində dövlət bankının soyulması baxımından ən irihəcmli oğurluq hadisənin icraçıları *Nikolay Sarkisoviç Kalaçyan* və *Feliks Kalaçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

525. Kalpakyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *qalpaq* sözündən q-k əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Qalpaq sözünün dilimizdə əsasən iki mənası var: birincisi mahuddan, keçədən, bezdən və ya dəmirdən və s. qayrılan baş örtüsü, ikincisi müxtəlif şeylərin üstünə qoymaq üçün qapaq, örtü.

Livan parlamentinin erməni deputatı, daşnak *Sepux Kalpakyan*, erməni ssenaristi *Sarkis Kalpakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

526. Kaltaxçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türk- mənşəli *qaltax* (at yəhərinin altına qoyulan tərlik) sözündən -çı sözdüzdüldüci şəkilçinin köməyi ilə yaranmış peşə bildirən *qaltaxçı* düzəltmə ismindən ç-c əvəzlənməsi və eliziya hadisəsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Qaltax sözünün *qoltuq* sözü ilə, bircə, heç bir qohumluq əlaqəsi yoxdur.

Erməni dövlət xadimi, professor *Pavel Sergeyeviç Kaltaxçyan*, sovet filosofu *Suren Tigranoviç Kaltaxçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

527. Kamalyan//Kamalov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəbmənşəli *ka-mal* sözündən yaranmış *Kamal* şəxs adından düzəldilmişdir. Azərbaycan türkləri, tatar, özbək, qazax, türkmən və b. dillərində *Kamal*, Anadolu türklərində isə *Kemal* kimi işlədilir.

Kamal sözünün dilimizdə aşağıdakı mənalı vardır:

1. kamillik, yetkinlik: – *Oğul sən hələ uşaqsan, kamala*

dolanda dünyanı dərk edəcəksən.

2. elm, ürfan, fəzilət: – *Kamala çatmağın öz yolları var;*

3. ağıl, zəka, dərrakə: – *Ağıllı danışmaq üçün adamın başında gərək kamal olsun.*

4. izafət tərkiblərində sözlərə qoşularaq onlara tamlıq, mükəmməllik, bitkinlik məzmunu verir, məsələn: *kamali-ədəblə, kamali ehtiramla* və s.

Kamalyan soyadı türk dillərindəki *Kəmalə, Kemala, Kamala* qadın, *Kamal, Kamalov* kişi ad və soyadları ilə müqayisə edilə bilər.

İqtisad elmləri doktoru *Artak Kacikoviç Kamalyan*, ürək cərrahı, tibb elmləri namizədi *Hayk Şavarşeviç Kamalyan*, professor *Aramais Albertoviç Kamalov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

528. Kamanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *kaman* sözündən yaranmış *Kaman* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *kaman* sözünün *kamança* anlamından başqa, bir anlamı da *oxatan yaydır* ki, dilimizdəki *Kamandar* şəxs adı da buradan yaranmışdır. Yeri gəlmişkən, *Kamandar* şəxs adı da iki mənaya malikdir: birincisi *oxatan*, mahir atıcı, ikincisi keçmişdə ağasının yanında ox-yayını gəzdirən xidmətçiyə də *kamandar* deyilirdi.

Ukraynanın Mariopol şəhərindən *Rudolf Razmikoviç Kamanyan*, Ukraynanın Zaporojye şəhərindən *Anna Aleksandrovna Kamanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

529. Kamaryan.

Bu erməni soyadının etimoloji izahı ilə bağlı iki versiya irəli sürmək olar. Birincisi, o, Azərbaycan dilindəki *“kəmər”*

sözündən düzəldilmişdir. Kəmər sözünün isə dilimizdə bir neçə anlamı var: 1) qayıq; 2) metal və ya saxsı boru (su kəməri, neft kəməri və s.); 3) qapı, pəncərə üstündə yarım dairə şəklində tağ.

İkinci versiyaya görə isə, *Kamaryan* soyadı Qafqazda və Yaxın Şərqdə geniş yayılmış və Azərbaycan türklərinin etnoqenezində fəal iştirak etmiş *qamər* türklərinin adından yaranmışdır.

Rusiyanın Moskva şəhərində fərdi sahibkar *Ohanes Removiç Kamaryan*, yenə də Moskva şəhərindən həkim-stomatoloq *Liliya Samvelovna Kamaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

530. Kandalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki “*qandal*” sözündən yaranmış *Qandal* ləqəbindən *q-k* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Qaçaq Qandal Nağının ləqəbi ilə müqayisə oluna bilər.

Keçmişdə ağır cinayət işləmiş məhbusların əl və ayaqlarına keçirilən dəmir halqalı zəncirə *qandal* deyilirdi.

Rusiyanın Moskva şəhərində fərdi sahibkar *Ara Saribekoviç Kandalyan*, Rusiyanın Xantı-Mansiyski Muxtar Dairəsinin Xantı-Mansiyski şəhərində fərdi sahibkar *Artur Petrosoviç Kandalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

531. Kandaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki “*qapı ağzı, astana*” anlamına gələn türkmənşəli *kandar* sözündən düzəldilmişdir. Dilimizdə “*kandarına ayaq basmamaq*” frazeoloji birləşməsi “*bir daha qapısını açmamaq*” anlamında geniş yayılmışdır.

Kandar – evin qapısının ağzına, astanaya deyilir.

Tibb elmləri doktoru, akademik *Karen Aleksandroviç Kandaryan*, ABŞ silahlı qüvvələrinin polkovniki *Everett Kandaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

532. Kankanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki farsmənşəli *kankan//kinkan* sözündən yaranmış *Kankan* ləqəbindən düzəldilmişdir. Azərbaycan dilində *kankan* əl ilə quyu qazana, quyuçuya deyilirdi.

Tibb elmləri doktoru, professor *Aramazd Pargevoviç Kankanyan*, memar, Rusiya Federasiyasının Xalq rəssamı *Janvaljan Mehranoviç Kankanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

533. Kapantsyan//Kapantsyants.

Bu erməni soyadı *Qaf* dağının adından *f-p* əvəzlənməsi və *-an* şəkilçisindən düzəlmiş *Qafan* etnotoponimindən *ts//s* cəmlilik şəkilçisi əlavə etməklə yaranmışdır. Mənası “*qafan-lılar*” deməkdir.

Tərtər və Şəmkir rayonlarının ərazisində *Qapanlı* toponimi də eyni kökdəndir. Bu adların çəki aləti kimi işlədilən *qapan* sözü ilə heç bir genetik əlaqəsi yoxdur.

Akademik V.V.Bartold *Qazlıq* dağının adını *Qafqaz* kimi izah etmişdir. Bəs onda bu *Qaf* hardan peyda oldu?! V.V.Bartoldun izahına inansaq, onda, dağın adı *Qafqaz* deyil, *Qaz-qaz* olardı. Böyük *Qafqaz* dağ silsiləsinə daxil olan *Kazbek* dağının adındakı “*Kaz*” (*s-z, q-k*) komponenti məhz *Qazlıq* dağının adından götürülmüşdür və *Qazlıq dağının bəyi, ağası, sahibi, yiyəsi* mənasını verən *Kazbek* sözü ta qədimlərdən mövcuddur. Professor Ə.Dəmirçizadə *Qafqaz* sözünü belə izah edir: aydın olur ki, *Qafqaz* sözü dağ mənasında olan “*qaf*” sözü ilə tayfa adı bildirən “*qaz*” sözlərindən başqa bir şey deyildir.

Sonra o, qeyd edir ki, “*Kitabi-Dədə Qorqud*”da adı çəkilən *Qazlıq* dağı *Qafqaz* dağından başqa ayrı mənə bildirə bilməz. *Kazbek* dağı etnotoponimdir. Bizcə, *bəy//bek* sözü də “*b*” cingiltili samitindən əvvəl gələn *kas* etnosunun adındakı “*s*”

kar samiti cingilti olmuşdur. Əgər hissiyatımız bizi aldatmırsa, onda *Kazbek* etnotoponimdir və *kasların*, yəni *xəzərlərin böyüyü*, *bəyi* mənasına gələ bilər. *Kas* etnosunun türkdilli olduğunu M.Seyidov və Q.Qeybullayev də qeyd edirlər. Qafqaz və Kazbek sözləri etnotoponimdir və hər iki sözdə *qaz* və *kaz*, *k-q*, *s-z* əvəzlənmələri türk dillərinə xas olan qanuna uyğunluqlardır.

Hay-erməni tarixi və dili üzrə tanınmış mütəxəssis akademik Qriqor Ayyavzoviç *Kapantsyan*, Rusiyanın Çelyabinsk vilayətinin Maqnitogorsk şəhər sakini *Pavel Hakopoviç Kapantsyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

534. Kapancyan.

Bu erməni soyadının Azərbaycan dilindəki türk- mənşəli *qapan* sözündən və *-çı* sözdüzəldici şəkilçisinin köməyi ilə yaranmış peşə bildirən *qapançı* düzəltmə ismindən *q-k*, *ç-c* əvəzlənmələri və eliziyaya hadisəsi (sözün sonundakı “*i*” saitinin düşməsi) yolu ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində ağır şeyləri çəkmək üçün istifadə olunan böyük tərəziyə *qapan*, bu tərəzidə işləyən adama isə *qapançı* deyilir.

Rusiyanın Kurqansk vilayətində fərdi sahibkar *Lusya Daniellovna Kapancyan*, yenə də Kurqansk vilayətində fərdi sahibkar *Armen Sarqisoviç Kapancyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

535. Kaplanyan//Qaplanyan.

Kaplanyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qaplan* sözündən *q-k* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *qaplan* adı altında *isti ölkələrdə yaşayan, pişik cinsindən çox yırtıcı və çevik olan heyvan – pələng* nəzərdə tutulur.

Erməni teatr aktyor və rejissoru *Hraçya Nikitoviç Kaplanyan*, tibb elmləri namizədi *Mayram Viktorovna Kaplanyan*, professor *Hraçya Nikitoviç Qaplanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

536. Karabaşyan.

Karabaşyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*qara*” və “*baş*” komponentlərindən ibarət olan türkmənşəli “*qarabaş*” mürəkkəb sözündən q-k əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Qarabaş sözünün dilimizdə “*qulluqçu qadın və ya qız*” anlamı vardır.

Biologiya elmləri doktoru, professor *Leon Vağarşakoviç Karabaşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

537. Karacyan.

Karacyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*qaraçı*” ümumi ismindən yaranmış *Qaraçı* ləqəbindən q-k, ç-c əvəzlənmələri və sözün sonundakı “*i*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Qaraçılar Avropa, Asiya və Afrikada köçəri halda yaşayan, əcslən Hindistandan olan xalqdır.

Erməni jurnalisti *Artyom Slavikoviç Karacyan*, aktrisa, Gürcüstanın Əməkdar artisti *Arus Melikovna Karacyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

538. Karagebakyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qara* və *köpək* sözlərindən yaranmış *Qaraköpək* ləqəbindən q-k, k-g, ö-e, ə-a əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Rusiyanın Krasnodar diyarının Novorossiysk şəhərindən

Martin Karagebakyan, Moskva şəhərindən *Norayr Karagebakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

539. Karagözyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qara* və *göz* sözlərindən əmələ gəlmiş mürəkkəb *Qaragöz* şəxs adından düzəldilmişdir.

Soyadın “*qara*” komponenti barədə *Qarabekyan* soyadından danışarkən bəhs etmişik. “*Göz*” isə çoxmənalı söz olsa da, burada müstəqim mənasında, görmə orqanının adı kimi verilmişdir.

Əslən Şəmkir rayonundan olan Sosialist Əməyi Qəhrəmanı *A.H.Karagözyan*, professor *Konstantin Qriqoryeviç Karagözyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

540. Karakeşişyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*qara*” və “*keşiş*” komponentlərinin birləşməsindən əmələ gəlmiş *Qarakeşiş* şəxs adından düzəldilmişdir. Soyaddakı *qara/kara* əsli sifətdir, məcazi mənada işlənmişdir, çünki erməni keşişləri həmişə qara rəngli paltar geyinir, başlarına uzunqulaqlı qara qalpaq qoyurlar. Ona görə də türklər onları xarici görünüşünə görə, *qara keşiş* adlandırmış, lakin zaman keçdikcə bu söz birləşməsindən ermənilər erməni soyadı düzəltilmişlər.

Qara keşiş söz birləşməsinə “Əsli və Kərəm” dastanında da rast gəlirik.

Ermənicə “*qara*” – *sev*, “*keşiş*” isə *derder*, *papaz* deməkdir, lakin ermənilərdə *Sevderderyan* və ya *Sevpapazyan* soyadı yoxdur. Bütün bunlar *Karakeşişyan* soyadının türkmənşəli olduğunu bir daha təsdiq edir.

Həkim-endokrinoloq *Suzanna Firdusovna Karakeşiş-*

yan, Rusiyanın Belqorod şəhərində fərdi sahibkar *Vazgen Samveloviç Karakeşişyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

541. Karaqulyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “qara” və “qul” komponentlərinin birləşməsindən əmələ gəlmiş *Qaraqul* ləqəbindən *q-k* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Keçmişdə *qaraqul* qara irqə mənsub olan hər bir adama, zənciyə verilən ad idi. Bu sözün ekvivalenti qulam idi. Bu fakt bir daha sübut edir ki, ermənilərin etnogenezində bir çox xalqlardan, hətta zəncilərdən olan qullar da iştirak etmişlər.

Erməni ictimai xadimi *Artur Vladimiroviç Karaqulyan*, kinoaktyor, ssenarist *Karen Karaqulyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

542. Karamanyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *Qaraman-Karaman* qəbiləsinin adından düzəldilmişdir. 1256-1471-ci illərdə Anadoluda Karamanoğulları bəylərbəyliyi fəaliyyətdə olmuş və bu bəylərbəylik 1471-ci ildə Osmanlı İmperatorluğunun tərkibinə qatılmışdır.

Qaramanlı qəbiləsi Azərbaycan ərazisində əsasən Bərdədə və Gəncədə məskunlaşmışdılar. F.Sümərin yazdığına görə, bu qəbilə öz adını bu bölgənin başçısı olmuş Əmir Qaramandan almışdır.

Qaramanlı qəbiləsi öncə Qaraqoyunlu Xanədanının, sonralar isə Qaraqoyunlular dövlətinin qurulmasında misilsiz rol oynamışdır. Hal-hazırda Balkanlarda, Türkiyə Respublikasında, Gürcüstanın Axısqa və Qaraçöp mahallarında, Azərbaycanın Tərtər, Bərdə, Yevlax, Göyçay, Neftçala, Cəbrayıl və Qubadlı rayonları ərazisində məskunlaşmış qaramanlılara rast gəlmək olar. Bunlardan başqa, Qərbi Azərbaycanın (indiki Ermənistanın)

Qaraqoyunlu dərəsinin Qaraqaya və Yanıqpəyə kəndlərində, Barsarkeçər rayonu ərazisində xeyli sayda *qaramanlılar* yaşayırdılar.

Rusiyanın Novorossiysk şəhərində fərdi sahibkar *Yefrem Aramoviç Karamanyan*, Altay Respublikası prokurorunun baş köməkçisi *Eduard Karamanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

543. Karamyan.

Bu erməni soyadı türk dillərində *mərhəmət, lütf, lütfkar* mənaları bildirən *kərəm* sözündən düzəlmiş *Kərəm* şəxs adından yaranmışdır. Əvvəllər ümumi isim olan *kərəm* sözü sonralar şəxs adı kimi işlənmişdir. *Kərəm* şəxs adı islamiyyətdən sonra türklərə, sonuncular vasitəsilə ermənilərə keçmiş, şəxs adındakı “ə” saitləri “a” ilə əvəz edilmişdir, çünki ermənilərdə “ə” saiti yoxdur.

Karamyan soyadını türk dillərində işlənən və geniş yayılmış *Kərəm, Karam, Kerem* və *Kərəmov, Karamov, Keremov* şəxs ad və soyadları ilə müqayisə etmək olar. Ermənilərdə erməniləşmiş türk albanlar arasında *Melik- Karamov* və *Melik-Karamyan* ikili soyadlarına da rast gəlinir.

Məşhur “Əsli-Kərəm” dastanının qəhrəmanlarından biri məhz *Kərəmdir*.

Professor *Artaşes İvanoviç Karamyan*, tibb elmləri doktoru, professor *Artaşes İvanoviç Karamyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

544. Karancyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *kərən* sözünün xalq dilindəki tələffüz forması olan *karan* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çı* sözdüzəldici şəkilçisindən yaranmış *kərənçi//karançı* sözündən *ç-c* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “i” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində yonulmamış yoğun və uzun ağaca, dirəyə *kərən*/*karan*, onu kəsib-satan adama isə *kərənçi* deyilir.

Harutyun Karancyan və b. bir çox sıravı erməni bu soyadı daşıyır.

545. Karanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *kərən* sözünün xalq dilindəki tələffüz forması olan *karan* sözündən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində yonulmamış yoğun və uzun ağaca, dirəyə *kərən*/*karan* deyilir.

Yazıçı *Konstantin Harutyunoviç Karanyan*, Rusiyanın Tambov şəhərində fərdi sahibkar *İzabella Karenovna Karanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

546. Karaoğlanyan.

Karaoqlanyan erməni soyadı *q-k* və ya *ğ-q* əvəzlənməsi ilə “*qara*” və “*oğlan*” sözlərindən əmələ gəlmiş *Qaraoğlan*//*Karaoğlan* türkmənşəli mürəkkəb şəxs adından düzəldilmişdir.

Qara sözünün müxtəlif türk dillərində əsl və məcazi mənalarda *kara* paraleli vardır (türkmən, özbək, qazax, qaraim, tatar, uyğur və s.) və bu, çoxmənalı sözdür. Bu barədə *Qarabekyan* soyadından danışarkən ətraflı bəhs etmişik.

Oğlan sözü ümumi isimdir və insanın cinsini bildirir və *qız* qarşılığı vardır. Bu sözə türkmən, türk, Azərbaycan türkcəsi, qaraim, özbək, kabardin-balkar, qaqauz, sarı uyğur, çagatay və şərqli türklərin dialektlərində (L.Budaqov) *oğlan* formalarında rast gəlirik.

Tatar və qaraimlərdə “*uşaq*”, “*körpə*” (L.Budaqov), *ana bətnindəki körpə*, *dünyaya gəlməmiş uşaq* (Malov), türkmən, türk, Azərbaycan türkləri, Krım tatarları, qaraim, qumıx və

özbək dillərində *oğlan*, Azərbaycan türkləri və qırğızlarda *yeniyyətə* mənalarında işlənir.

Ə.Dəmirçizadə *oğlan* sözünün *doğulan* sözündən əmələ gəlməsini qeyd edir. Çox maraqlıdır ki, türkmənşəli *doğulan* sözündəki *-ulan* komponenti rus və polyak dillərində *yüngül süvari* anlamı verir. Eyni komponentə çex dilində də rast gəlirik. Qədim rus dilində “*ulan*” – *zadəgan*, çex dilində *leyb* – *qvardiyaçı* mənalarında işlənmişdir. *Oğlan*, *oğul*, *oğlaq* sözlərindəki “*oğ*” sözün kökü, *-lan*, *-ul*, *-laq* isə sözdüzəldici şəkilçilərdir. Ə.Dəmirçizadənin fikri ilə razılaşsaq, hər üç söz *doğulan* sözündən düzəldilmişdir və bu sözlərdə “*doğ*” feilinin əmr forması iştirak edir. Lakin bu sözün (*doğulan*) qız övlada aid olmadığını əsas gətirərək biz belə bir ehtimalı da irəli sürməyə qərarlıyıq ki, *oğlan* sözünün etimologiyasında *doğulan* yox, məhz türk dillərində *nəsil*, *boy*, *tayfa* anlamı bildirən *ok* sözü dayanır. Çünki türk təfəkkürünə görə, *oğlan* nəslin davamçısıdır, *ok* olandır.

Ok//Oğ komponentinə Oğuz xanın adında da rast gəlirik.

Ermənicə *oğlan*, *oğul* – *dğa* deməkdir və ermənilər arasında *Karadğayan* soyadına rast gəlinmir.

Rusiyanın Stavropol şəhərində fərdi sahibkar *Harri Albertoviç Karaoğlanyan*, yenə həmin şəhərdə sahibkar *Sergey Artaşesoviç Karaoğlanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

547. Karapetyan//Karapetyants.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qara* və *bəd//bət* sözlərindən yaranmış *qarabəd//qarabət* sözlərindən *k-q*, *b-p* və *ə-e* əvəzlənməsi yolu ilə əmələ gəlmiş *Karapet* şəxs adından düzəldilmişdir.

Burada *qarabət/qarabəd* sözü *qara kimi*, *qara təhər*, *qarabəniz* anlamlarında başa düşülməlidir.

Ermənicədə “*qara*” sözünə *sev* deyirlər. Halbuki ermə-

nilərdə *Sevbedyan* soyadına rast gəlinmir.

Akademiklər *Mkrtyç Artashesoviç Karapetyan*, *Boris Karapetoviç Karapetyan*, professor *Artemiy Mixayloviç Karapetyants* və b. bu soyadı daşıyırlar.

548. Karimyan//Karumyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *kəram* və *səxavət sahibi*, *lütf və ehsan sahibi*, *mərhəmətli* anlamlarında olan *kərim* sözündən yaranmış *Kərim* şəxs adından ə-a, ikinci variantda (*Karumyan*) isə həm də *i-u* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Karimyan soyadının ekvivalenti *Karamyan* soyadıdır.

Ermənistanın Əməkdar incəsənət xadimi, bəstəkar və ifaçı *Sergey Karimyan*, tərcüməçi *İrina Vartanovna Karumyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

549. Karinyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qarın* sözündən *q-k*, *ı-i* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Əslən Bakının Balaxanı kəndindən olan ədəbiyyatşünas, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, akademik *Artashes Balasiyeviç Karinyan* və b. bu soyadı daşımışdır.

550. Kartaşyan//Kardaşyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*qardaş*” sözündən birinci variantda *q-k*, *d-t*, ikinci variantda isə ancaq *q-k* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Müxtəlif türk dillərində *qardaş//kardaş//qardeş//kartaş//qağdaş//qədəş//kardes* formalarında işlənir.

Qardaş bir ata-anadan olub, Azərbaycan türklərində ancaq oğlanlar arasındakı (*qardaş*), Türkiyə türklərində isə həm

oğlanlar, həm də oğlanla qızlar arasındakı (*kardeş, kızkardeş*) qohumluq münasibəti bildirir.

Qardaş sözü *qarındaş//karındaş//karıntaş//karıntin* formasından düzəlmiş isimdir. Əski türk dillərində *qarın- daş* kimi işlənən söz sonralar *-ın* şəkilçisinin düşməsi ilə *qardaş* formasını almışdır. Mənası *bir qarında, bir bətdə yatmış* deməkdir. *Qardaş* sözünün dilimizdə *dadaş, qağa, qaqa* kimi qarşılıqları müxtəlif dialektlərdə indi də işlənir. Mürəkkəb şəxs adları *Balaqardaş, Qardaşxan, Ağaqardaş* şəxs adlarında “*qardaş*” komponentinə rast gəlinir. Abşeron türkləri arasında *qərdeş, qədəş* formalarında müraciət forması kimi geniş istifadə olunur.

Ruslar arasındakı türkmənşəli *Kartaşov*, türklərdəki *Qardaşov* soyadları ilə ekvivalentdir.

Qardaş sözünün türkmənşəli olduğunu ölməz “*Kitabi-Dədə Qorqud*” dastanı da təsdiq edir:

1. “*Bənim yeddi qız qarındaşım sorar olsam, sağımı, ağrım?*” – Mənim yeddi qız qardaşımı sorsam (soruşsam), sağdırlarmı, ağrın alım?!

2. “*Beyrək baqdı, gördü kim, kiçi qız qarındaşı pı-nardan su almağa gəlir*”. – Beyrək baxıb gördü ki, kiçik qız qardaşı (bacısı) bulaqdan su götürməyə (aparmağa) gəlir.

Bizcə, *qarındaş (qardaş)* sözü öncə qədim türklərdə yalnız qızların *qarındaş (qardaş)* olmasını bildirmişdir və qaynaqlarda oğlan *qarındaş* formasında rast gəlinmir. Deməli, oğlana *qardaş* kimi edilən müraciət forması sonralar yaranmışdır.

Amerikanın Kaliforniya ştatının Los-Anceles şəhərində anadan olmuş erməni əsilli fotomodel, realiti-şou ulduzu, aktrisası *Kim Kardaşyan* (atası Robert Qardaşyan Türkiyə ermənisidir), Ukraynanın Dnepr şəhər sakini *Şuşanik Kartaşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

551. Karyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *kar* sözündən yaranmış yaranmış *Kar* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində eşitmə qabiliyyətinin tamamilə və ya qismən itirmiş adamlara *kar* deyilir.

Tibb elmləri namizədi *Qohar Levonovna Karyan*, Moskva şəhər 1287 sayılı məktəbində müəllim işləyən *Susanna Aleksandrovna Karyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

552. Kasaboğlyan.

Kasaboğlyan erməni soyadı “*qəssab*” və “*oğlu*” sözlərindən əmələ gəlmiş *Qəssaboğlu* türkmənşəli mürəkkəb şəxs adından *q-k*, *ə-a* əvəzlənməsi və eliziya hadisəsi ilə düzəldilmişdir. Mənası *qəssab oğlu*, yəni atası qəssab olmuş, qəssabçılıqla məşğul olan erməninin oğlu.

Ermənicə *oğlan*, *oğul* – *dğa* deməkdir və ermənilər arasında *Kasabdğayan* soyadına rast gəlinmir.

Erməni sovet futbolçusu, SSRİ-nin idman ustası *Samvel Mixayloviç Kasaboğlyan*, müəllimə *Armenuhi Mnatsakanovna Kasaboğlyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

553. Kasabyan//Kasabov//Xasabyan//Xasabov.

Kasabyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki “*qəssab*” sözündən əmələ gəlmiş *Qəssab* ləqəbindən *q-k/x*, *ə-a* əvəzlənmələri və eliziya hadisəsi (“s” samitinin düşməsi) yolu ilə düzəldilmişdir.

Qəssab – qoyun, mal və s. kəşib, ətini satmaqla məşğul olan adama deyilir.

Erməni müğənnisi *Samvel Kasabyan*, SSRİ DTK-sının gizli əməkdaşı *Arşaluys Kasabyan*, Rusiyanın Kislovodsk şə-

hərindən *Karen Kasabov*, Rusiyanın Rostov şəhərindən *Larisa Xasabyan*, professor *Levon Mixayloviç Xasabov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

554. Kasparyan//Qasparyan//Kasparov//Qasparov//Kasparyants.

Bu erməni soyadı qədim xəzər türk etnosunun *kaspi* adından kalka yolu ilə düzəldilmişdir. Tarixi mənbələrdə Xəzər dənizi boyunca məskunlaşmış türk xalqları, həmin mənbələrin kimlər tərəfindən qələmə alınmasından asılı olaraq, gah *kas//kaz//qas*, gah *kaspilər*, gah da *xəzərlər* kimi təqdim olunmuşlar. *Kas* etnoniminə qədim türk dillərində cəmlilik və ya boy (tayfa) anlamı bildirən *pi//bi* şəkilçisi əlavə etməklə düzəldilən *kaspi* (*kaslar*, *kas boyu*) adı həm də *Xəzər* dənizinin keçmiş *Kaspi* adında əbədiləşmişdir.

Kasparyan soyadı da türkmənşəli *kas-pi-ar*, yəni *kas boyunun* (*kasların*) *adamları*, *kaslar* anlamında olan *Kaspar* şəxs adından yaranmışdır.

Biz *kasların* adına *Kaspiana*, yəni *kasların* dövləti adında da rast gəlirik. Deyilənlər təsdiq edir ki, ermənilərin söykökündə qədim “*kas*” türk etnosu da iştirak etmişdir. *Kaspar* adlı ermənilərə ahıllarımız *Kəspər*, *Kəsbər* deyə müraciət edirdilər. Bu türkmənşəli şəxs ad və soyadına, təbiidir ki, yəhudilərdə də rast gəlinir: *Kasparov* və *Kasper Uaynberq* ad və soyadları buna misaldır. Bu da yəhudilərin bir hissəsinin xəzər mənşəyindən xəbər verir

SSRİ Xalq artisti *Qohar Mikaelovna Kasparyan*, professorlar *Aşot Armenakoviç Kasparov*, *Sergey Aleksandroviç Kasparyants*, *Mixail Leonoviç Qasparov*, *David Vazgenoviç Qasparyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

555. Kastanayan.

Bu erməni soyadı türk dilindəki *kestane* (*şabalıd*) sözündən *e-a* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Professorlar *Aleksandr Aleksanoviç Kastanayan*, *Emmanuil Martinoviç Kastanayan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

556. Kasyan.

Bu erməni soyadı qədim xəzər türk etnosunun *kas* adından düzəldilmişdir. Tarixi mənbələrdə Xəzər dənizi boyunca məskunlaşmış türk xalqları, həmin mənbələrin kimlər tərəfindən qələmə alınmasından asılı olaraq, gah *kas//kaz//qas*, gah *kaspilər*, gah da *xəzərlər* kimi təqdim olunmuşlar. Hətta bu ərazidəki qədim Azərbaycan dövlətinin adı xəritələrdə *Kaspiana* kimi qeydə alınmışdır.

Kas etnonimi ilə bağlı *Kasparyan* soyadından danışarkən ətraflı bəhs etmişik.

1920-1921-ci illərdə Ermənistan K(b)P-nin rəhbəri olmuş *S.Kasyan*, akademik *Martin Vahanoviç Kasyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

557. Katanyan.

Bu erməni soyadı müxtəlif türk dillərində *kətan*, *ketan*, *kitan*, *katan* formalarından biri olan Azərbaycan dilindəki *kətan* ismindən *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Kətandan alınmış parça cod və sərt olur. Soydaşlarımız arasında az da olsa *Kətanov* soyadı daşıyanlara rast gəlinir.

Bu soyadın İtaliya mənşəli *Kataniya* şəxs adı ilə birbaşa heç bir əlaqəsi yoxdur.

Professorlar *Aram Qriqoryeviç Katanyan*, *Ruben Pavloviç Katanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

558. Katıkyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *qatıq* sözündən *q-k* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Qatıq südü bişirib, azca soyutduqdan sonra içərisinə maya qataraq hazırlanan ağartı növü.

Qatıq sözü bəzən iradəsiz, kəsərsiz, mədəniyyətsiz insanlara təhqir mənasında müraciət kimi də işlədilir.

Rusiyanın Ulyanovsk vilayətinin Novospsski rayonunda fərdi sahibkar *Ohanes Sanasaroviç Katıkyan*, Ulyanovsk vilayətinin Radişşev rayonunda fərdi sahibkar *Harutyun Sasunoviç Katıkyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

559. Kayfecyan.

Bu erməni soyadı türk dilindəki *kahve (kofe)* (Azərbaycan dilində: *qəhvə*) sözündən və peşə, sənət bildirən *-çi* sözdüzəldici şəkilçisindən yaranmış *kahveçi* düzəltmə sözündən *h-y*, *v-f*, *ç-c* əvəzlənmələri ilə və sözün sonundakı “*i*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Qəhvə hazırlayıb satan adama *qəhvəçi*, türklər *kahveçi* deyirlər.

Rusiyanın Soçi şəhərindən *Karina Kayfecyan*, Abxaziyanın Suxumi şəhərindən *Vladimir Kayfecyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

560. Kazaxetsyan.

Kazaxetsyan erməni soyadı türkmənşəli qazax//kazax//kasax etnoniminə erməni qrammatikasında *-li* mənası bildirən *-ets* şəkilçisi artırmaqla düzəldilmişdir.

Arxitektor *Aram Aramoviç Kazaxetsyan*, İrəvanda istehsalatda müxtəlif rəhbər vəzifələrdə işləmiş *Qurgen Artaşesoviç Kazaetsyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

561. Kazaryan//Kazarov//Kazaryants//Qazaryan//Qazarov.

Kasparyan soyadı kimi, bu erməni soyadı da *Xəzər* (*kaslar*) etnosunun adından götürülmüşdür. N.A.Baskakov *Xəzər* ittifaqının tərkibində X yüzilin əvvəllərində başqa (bizans, ərəb, yəhudi vəb.) tayfa adları ilə bərabər *Xəzər-Xazar*, *Kuazar* etnosunun da adını çəkir. Sonra o, qeyd edir ki, *xazar//qazar* forması rus dili üçün xasdır və nümunə kimi türkmənşəli *Kazarovski* (*x-k* əvəzlənməsi) soyadını göstərir.

Halbuki er.əv. 1-ci minilliyin ortalarından tarixi mənbələrdə adı çəkilən *xəzərlər* (*kaslar*) Qafqazın ən qədim türk boylarındandır. *Kaspilərə* (*Xəzərlərə*) tarixi ədəbiyyatda *kas* formasında rast gəlinir. *Kaspi//kasbi* etnosunun adındakı *-pi//bi* morfemi bir tərəfdən tayfa, boy, digər tərəfdən cəmlilik bildirdiyindən *Kaspi//kasbi* adı *kas boyu*, *kaslar* anlamına gəlir. *Kasların* (*xəzərlərin*) türk etnosu olduğunu, er. əv. V yüzilə aid xəritədə də görürük. Moskvada nəşr edilmiş “Ümumdünya tarixi” kitabındakı xəritədə Xəzərin şimal-qərb sahilləri *kasların* ərazisi kimi göstərilmişdir.

Xəzər dənizinin həm Xəzər, həm də Kaspi adları bu dənizin sahillərində yerləşmiş və minillər boyu bölgədə hegemon rol oynamış *kas//xas-xəzər* türk boyunun adından götürülmüşdür.

Kazar//Qazar//Kozar şəxs adını *Xəzər* dənizi və soydaşlarımız arasında *Xəzər* şəxs adı ilə müqayisə etmək olar.

Bizcə, N.A.Baskakovun *Kazarovski* türkmənşəli rus soyadının “*qaz*” feilinin əmr formasından düzəlməsi haqqındakı izahı ağılabatan deyil. Bunu eyni kökdən və əsasdan ibarət olan türkmənşəli *Qazaryan//Kazaryan* erməni soyadları haqqında da demək olar.

Akademik *Vahan Osipoviç Kazaryan*, professorlar *Semyon Armenakoviç Kazarov*, *Karine Eduardovna Kazaryants*,

əslən Bakıdan olan Sovet İttifaqı Qəhrəmanı *A.A.Qazaryan*, professor *Robert Arsenoviç Qazarov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

562. Kazımyan//Kazumyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Kazım* şəxs adından düzəldilmişdir.

Kazım adının mənası hirsini uda bilən, hövsələli, səbirli anlamlarına gəlir.

Rusiyanın Moskva şəhərindən *Vladimir Armaisoviç Kazımyan*, tanınmış iş adamı, “Kazumyan” şirkətinin prezidenti *Suren Qaqikoviç Kazumyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

563. Kekeçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *kökə* və peşə, sənət bildirən *-çi* sözdüzəldici şəkilçisindən yaranmış *kökəçi* sözündən *ö-e* əvəzlənməsi və “*i*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

“*Nə yoğurdum, nə yaptım, hazırca kökə tapdım*” atalar sözü folklorumuzda geniş yayılmışdır.

Müğənni *Srbuhi Kekeçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

564. Keklikyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *kəklik* sözündən yaranmış Kəklik şəxs adından *ə-e* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində toyuq cinsindən əlvan tüklü çöl quşuna *kəklik* deyilir.

Professor *Hamabartsum Keklikyan*, Rusiyanın Petropavlovsk-Kamçatsk şəhərindən *Eduard Andranikoviç Keklikyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

565. Kemurçyan//Komurçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *kömür* ümumi ismindən və peşə, sənət bildirən *-çü* sözdüzəldici şəkilçisindən yaranmış *kömürçü* sözündən *ö-e, ü-u, ç-c* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*ü*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *kömür* sözü iki anlamda işlədilir. Birincisi, yerin altından çıxarılan bərk yanacaq, ikincisi, odunu yandırır, basdırmaqla alınan tünd qara rəngli bərk yanacaq. Kömür hazırlayıb satan adama isə *kömürçü* deyilir. Azərbaycanda, əsasən, odun *kömürçülü*yü ilə məşğul olan adama *kömürçü* deyilir ki, *Kemurçyan* erməni soyadının da bu tip “*kömürçü*”dən yarandığı özlüyündə aydındır.

Texnika elmləri doktoru, professor *Aleksandr Levonoviç Kemurçyan*, Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərindən *Natalya Kemurçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

Mxitaristlərin ən yüksək dini mərtəbəsinə yüksələn, 1707-ci ildə ortodoks erməni qriqorian kilsəsi tərəfindən xalqın gözü qarşısında edam edilən *Ter Qomidas Komurçyan* da bu soyadı daşımışdır.

566. Keprulyan.

Keprulyan erməni soyadı türk dilindəki *köprü* toponiminə *-lü* şəkilçisi artırmaqla və *ö-e, ü-u* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Böyük türk alimi *Fuad Köprülünün* soyadı ilə müqayisə oluna bilər.

Qədim və müasir erməni dili üzrə professor *Qarapet Keprulyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

567. Kerestecyan.

Bu erməni soyadı türk dilindəki material odun anlamında *kereste* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çi* sözdüzəldici şəkilçisindən yaranmış *keresteçi* sözündən *ç-c* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*i*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Dilçi, yazıçı, jurnalist, tərcüməçi, türk dilinin etimologiyasına dair lüğətin müəllifi *Bedros Kerestecyan*, 1865-1888-ci illərdə dünya ermənilərinin katolikosu *IV Gevork – Qriqor Kerestecyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

568. Keşişyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *keşiş* sözündən əmələ gəlmişdir. Xristianlarda dini rütbədir. Türklər erməni qriqorian kilsəsinin ruhani rəhbərinə keşiş, ermənilər isə “*der-der*” və ya “*papaz*” deyirlər.

“*Qara keşiş*” ifadəsi ilə folklorumuzda tez-tez qarşılaşırıq.

Tibb elmləri doktoru, professor *Yelena Solomonovna Keşişyan*, rejissor *Alek Keşişyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

569. Kiracyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *kirə* sözünə sənət, peşə bildirən *-çi* şəkilçisi artırmaqla yaranmış *kirəçi* sözündən əmələ gələn *Kirəçi* ləqəbindən *ə-a*, *ç-c* əvəzlənmələri və sözün sonundakı “*i*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Bir şeyin müəyyən haqq müqabilində müvəqqəti olaraq sahibi tərəfindən başqasına istifadəyə verilməsinə *kirə*, istifadəyə götürən, hər hansı bir evdə *kirə* ilə yaşayan adama isə *kirəçi* deyilir. *Kirəçi* sözünün ekvivalenti *kirənişindir*.

Rusiyanın Krasnodar diyarında fərdi sahibkar *David*

Harutyunoviç Kiracyan, Blaqoveiensk şəhərində fərdi sahibkar *Ara Jirayroviç Kiracyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

570. Kişmişyan//Kişmişov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki xüsusi üzüm növündən qurudulmuş, insan orqanizmi üçün çox faydalı və şərq mətbəxində geniş istifadə olunan *kişmiş* sözündən yaranmış *Kişmiş* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Bu soyadı daşıyan ermənilərin əcdadları 1828-ci il bədnam Türkmənçay müqaviləsindən sonra Azərbaycan və Gürcüstan ərazilərinə ruslar tərəfindən köçürülmüşlər. Gürcüstan onomastikasında *Kişimişev* soyadlı erməni qeydə alınmışdır.

Rəssam *Yerem Vaşinqtonoviç Kişmişyan*, Rusiyanın Orenburq vilayətində fərdi sahibkar *Samvel Lavrentyeviç Kişmişyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

571. Klcyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qıl* ümumi ismindən və peşə, sənət bildirən *-çı* sözdüzəldici şəkilçisindən yaranmış *qılçı* sözündən *q-k*, *ç-c* əvəzlənməsi və sözün ilk və son hecasındakı “*ı*” saitlərinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Keçmişdə *keçi* qəzili (ona *qıl* da deyilir) ilə ələk, çatı və s. toxunurdu. “*Ələkçinin qıl verəni*” ifadəsi də buradan yaranmışdır. O *qılı* (*qəzili*) hazırlayana isə *qılçı* deyirdilər.

1990-cı ildən Avstraliya və Yeni Zelandiya yepiskopluğunun yepiskopu *Hakop Klcyan*, Ukraynanın Odessa şəhərindən *Norvard Stepanovna Klcyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

572. Koçaryan//Koçaryants//Koçar//Koçarov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*köç*” feilinin əmr formasından *-əri* sözdüzəldici şəkilçisi vasitəsilə düzəlmiş *köçəri* düzəltmə sözündən əmələ gəlmiş *Köçəri* şəxs adından *ö-o*, *ə-a* əvəzlənmələri və eliziya hadisəsi (“*i*” saitinin düşməsi) ilə yaranmışdır. Lakin onu da qeyd edək ki, feilin əmr formasında olan “*köç*” sözünün isim kimi işlənən “*köç*” omonimi də vardır. Türk xalqlarının dilində aşağıdakı formalarda, lakin eyni mənada işlədilir:

1. Azərbaycan türkcəsi, türkmən və türk dillərində “*köç*”;
2. türkmən dialektlərində “*koç*”;
3. protobulqarlarda, qaraim, qırğız və uyğur dialektlərində “*köç*”;
4. qaraimlərdə “*keç*”;
5. tatar və uyğurlarda “*küç*”, sarı uyğurlarda “*küş*”;
6. başqurdlarda “*küs*”;
7. çuvaşlarda “*kus*”.

Köç sözünün bütün bu formaları aşağıdakı mənaları bildirir:

1. bir yerdən başqa yerə köçmə;
2. köçəri ailə, tayfa və ya qəbilə;
3. şahmatda gediş;
4. həyatdan köçmə, yəni vəfat etmək;
5. sürgün, sürülmə, köçürülmə, əsir;
6. hərəmxana, gəcavə;
7. ər evinə gəlin getmə, köçmə, ərə getmə.

Məhsuldar əsas kimi, “*köç*”dən feilin məsdər forması və zamanları düzəldilir.

“*-kün*” sözdüzəldici şəkilçisi ilə *köçkün* sözü əmələ gəlmişdir.

Ermənistanın əslən Dağlıq Qarabağdan olan son prezidentlərindən biri *Robert Köçəryan* məhz həmin soyadı daşıyır.

Bu, onun köçəri mənşəyindən xəbər verir.

Azərbaycan türkləri arasında *Köçəri* şəxs adı bu gün də işlənməkdədir.

Professorlar *Qarnik Surenoviç Koçaryan*, *Norayr Markaroviç Koçaryan*, *Samvel Qriqoryeviç Koçaryants*, yazıçı *Hraçiya Koçaroviç Koçar*, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor *Hrant Yeqoroviç Koçarov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

573. Koçinyan.

Koçinyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *köç* sözündən və *-an* feili-sifət şəkilçisindən əmələ gəlmiş *köçən* sözündən *ö-o*, *a-i* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Köç sözünün müxtəlif türk dillərində işlənmə variantları və mənaları barədə *Koçaryan (Köçəryan)* soyadından danışarkən ətraflı bəhs etmişik.

1966-1974-cü illərdə Ermənistan KP MK birinci katibi işləmiş *Anton Yervandoviç Koçinyan*, opera müğənnisi *Harutyun Koçinyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

574. Konakyan.

Konakyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qonaq* sözündən yaranmış *Qonaq* ləqəbindən *q-k* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Qonaq Azərbaycan dilində görüşmək və s. xoş məqsədlə birinin evinə gələn adama deyilir. Bundan başqa, dilimizdə *qonaq* sözünün *müvəqqəti olaraq bir yerə düşmüş adam*, *gəldi-gedər* anlamları da var.

Ermənistanın İrəvan şəhər sakini *Melanya Konakyan*, Rusiyanın Moskva şəhərindən *Marina Konakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

575. Korqanyan//Korqanov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qorx* feilinə feildən sifət düzəldən *-an* şəkilçisi artırmaqla yaranmış *qorxan* sözündən *q-k*, *x-q* əvəzlənməsi ilə yaranmış *Qorxan* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Əslən Gəncədən olan erməni aktyoru, Azərbaycan SSR Xalq artisti *Mikael Aleksandroviç Korqanyan*, 26 Bakı komissarından biri olan *Qriqori Nikolayeviç Korqanov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

576. Kosyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *kos* sözündən düzəldilmişdir.

Azərbaycanda keçmişdə top əvəzinə *kos* olardı və müxtəlif top oyunları kosla həyata keçirilərdi. Hətta *kos* adı ilə bağlı müxtəlif uşaq oyunlarımız olmuşdur: *kosaldıqaç*, *kos-kos* və s.

Erməni şair və dramaturqu *Samvel Norayroviç Kosyan*, tibb elmləri doktoru, professor *Şavarş Arzumanoviç Kosyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

577. Kotancyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *kotan* sözündən *-çı* sözdüzəldici şəkilçisinin köməyi ilə əmələ gəlmiş *kotançı* düzəltmə ismindən eliziya hadisəsi yolu və “ç”-“c” əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində yer şümləməyə üçün enli metal kəhvahını olan kənd təsərrüfatı alətinə *kotan* deyilir. Gördüyü işin təyinatına uyğun olaraq, kotanın müxtəlif növləri olur. Kotan sürən, kotanla yer şümləyən əkinçiyə isə *kotançı* deyilir.

Ata-babaları Ərzurum və Sasun mənşəli professor *Hayk*

Sarkisoviç Kotancyan, Ermənistan Respublikasının Xalq artisti *Rafael Artyomoviç Kotancyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

578. Kotanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *kotan* sözündən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində yer şumlamaq üçün enli metal kəhvahını olan kənd təsərrüfatı alətinə *kotan* deyilir. Gördüyü işin təyinatına uyğun olaraq, kotanın müxtəlif növləri olur.

Kotancyan erməni soyadı ilə eyni kökdəndir.

Ermənistan parlamentinin deputatı *Mikael Xaçikoviç Kotanan*, erməni siyasətçisi *Hayk Artyomoviç Kotanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

579. Krbaşyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qır və baş* sözlərindən yaranmış *Krbaş* ləqəbindən erməni dilinin qanunlarına uyğun olaraq *q-k* əvəzlənməsi və “*i*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Krbaş sözünün dilimizdə aşağıdakı mənaları var: 1) neft qalıqlarından hazırlanan, damlara, səkilərə salınan qara rəngli qatı maddə; 2) düzən, çöl.

Erməni sovet futbolçusu, yarımmüdafiəçi *Yervand Mesropoviç Krbaşyan*, Rusiyanın *Nijni Novqorod şəhərində Qarik Krbaşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

580. Kuçuk-Ohanesyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli, *az, balaca* anlamlarında olan *kiçik* sözündən yaranmış *Kiçik* ləqəbindən və *Ohanes* çəxs adından erməni dilinin qanunlarına

uyğun olaraq *i-u* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Professor *Xristofor İvanoviç Kuçuk-Ohanesyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

581. Kuçukyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli, *az, balaca* anlamlarında olan *kiçik* sözündən yaranmış *Kiçik* ləqəbindən erməni dilinin qanunlarına uyğun olaraq *i-u* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Texnika elmləri doktoru, akademik *Arman Taqvoroviç Kuçukyan*, Rusiyanın Rostov vilayətində fərdi sahibkar *Sevak Bağdasaroviç Kuçukyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

582. Kuluncukyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qu-lunc* sözündən yaranmış *Qulunc* sözündən və qiçiltmə mənası bildirən *-uq* şəkilçisindən erməni dilinin qanunlarına uyğun olaraq *q-k* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Fotoqraf *Mane Kuluncukyan, Artyom Kuluncukyan, Tatevik Kuluncukyan* və bir çox sırası erməni bu soyadı daşıyır.

583. Kuregyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *kü-rək* sözündən erməni dilinin qanunlarına uyğunlaşdırılaraq *ə-a, k-g* və *ü-u* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində bədənin arxasının yuxarı hissəsinə *kürək* deyilir. Dilimizdə məcazi mənada *kürək* sözü həm də *arxa, dayaq* mənasında işlədilir.

Erməni jurnalisti *Ruzana Küregyan*, musiqişünas, sənətşünaslıq doktoru *Tatyana Surenovna Küregyan*, yunan-roma

güləşnövü üzrə rus və yunan idmançısı *Artyom Sarkisoviç Küregyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

584. Kurkçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *kürk* sözündən -*çü* sözdüzəldici şəkilçisinin köməyi ilə əmələ gəlmiş *kürkçü* düzəltmə ismindən sözün sonundakı “ü” saitinin düşməsi və “ç”-“c” əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Keçmişdə əsasən qoyun dərisindən, indi isə daha çox süni dərilərdən tikilən isti qış geyimimi olan *kürk* tikib satmaqla məşğul olan adama *kürkçü* deyilir.

Rusiyanın Krasnodar dairəsində fərdi sahibkar *Jora Melikoviç Kurkçyan*, professor *Çarlz Kurkçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

585. Kuşyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *quş* sözündən *q-k* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərində fərdi sahibkar *Robert Norikoviç Quşyan*, yenə də Rusiyanın Xabarovsk şəhərindən *Lyova Kuşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

586. Kuyumçyan.

Bu erməni soyadı türk dilindəki *kuyum* sözündən -*çü* sözdüzəldici şəkilçisinin köməyi ilə əmələ gəlmiş *kuyumçu* düzəltmə ismindən eliziya hadisəsi (sözün sonundakı “ü” saitinin düşməsi) yolu və “ç”-“c” əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Türk dilində zərgərlik məmulatlarına *kuyum*, zərgərə isə *kuyumçu* deyilir.

Gürcüstandan *Arkadi Kuyumçyan*, *Nayri Kuyumçyan*,

Ermənistan Statistika xidmətinin demoqrafiya bölməsinin rəisi *Qarine Kuyumçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

587. Kyalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *kəl* sözündən erməni dilinin qanunlarına uyğunlaşdırılaraq *ə-ya* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində iş heyvanı kimi istifadə olunan camışın erkəyinə *kəl* deyilir. *Kəl arabası* ifadəsi də buradan irəli gəlir.

Əsasən dağlarda, meşələrdə yaşayan çöl heyvanına da *kəl* deyilir, məsələn, *kəl ovuna çıxmaq*, *kəl vurmaq* və s.

Amma *kəl* sözü ən çox məcazi mənada yekəpər, güclü, zorba, qüvvətli, işdən yorulmayan adam haqqında işlədilir.

Tibb elmləri doktoru, professor *Qohar Petrosovna Kyalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

588. Kzartmyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qızartma* sözündən 1-ci hecadakı “i”, sonuncu hecadakı “a” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *qızartma* sözü üç mənada işlənir. Birincisi, milli yemək növüdür – tavada və s.-də ət, balıq və s. Məsələn: ət qızartması, balıq qızartması, kartof qızartması... İkincisi, qızarıncaya qədər qızdırmaq, közərtmək mənasında qızartmaq feili: dəmiri kürədə qızartmaq, kömürü üfürüb qızartmaq ... Üçüncüsü, adamı *utandırıb-qızartma*...

Erməni pianoçusu və bəstəkarı Vigen Kzartmyan və b. bu soyadı daşıyırlar.

589. Qabancyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qaban* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çı* şəkilçisindən yaranmış qabançı sözündən *ç-c* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*ı*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində vəhşi donuzun erkəyinə *qaban*, *qaban* işi ilə məşğul olan adama *qabançı* deyilir.

Rusiyanın Samara şəhərindən *Amaliya Qabancyan*, Stavropol şəhərindən *Vanessa Qabancyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

590. Qabanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qaban* sözündən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində vəhşi donuzun erkəyinə *qaban* deyilir.

Rusiyanın Moskva vilayətinin Lyubertsı şəhərində fərdi sahibkar *Siranuş Ohanesovna Qabanyan*, Moskva şəhərində notarius *Nina Georgiyevna Qabanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

591. Qadakçyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli “*qadaq*” sözündən *q-k* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Dilimizdə *qadaq* deyəndə *bıçaq*, *qayçı*, *kəlbətin kimi alətlərin tiyəsinə canına bərkidən bənd*, *ox* başa düşülür. Məsələn: – *Bıçağın qadağı laxlayır*.

Dilimizdə bir “*qadaqda saxlamaq*” ifadəsi də var ki, bu da “*müəyyən həddi gözləmək*” anlamına gəlir. Məsələn: – *Dilini həmişə qadaqda saxla, bala*.

Tibb elmləri namizədi *Konstantin Armaisoviç Qadakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

592. Qadakyən.

Bu erməni soyadı türkmənşəli “*qadaq*” sözündən *q-k* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Qadaq sözünün Azərbaycan dilində mənası barədə *Qadaqçyan* erməni soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Rusiyanın Moskva vilayətində hüquqşünas *A.L.Qadakyən* və b. bu soyadı daşıyırlar.

593. Qadaryən.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *tale*, *qismət*, *müqəddərat*, *alın yazısı* anlamında olan *qədər* sözündən yaranmış *Qədər* şəxs adından düzəldilmişdir.

Rusiyanın Rostov vilayətinin Çaltır kəndində fərdi sahibkar *Rita Xristoforovna Qadaryən*, yenə də Rostov vilayətindən *Manuşak Tiqrənovna Qadaryən* və b. bu soyadı daşıyırlar.

594. Qadayan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *qada* sözündən düzəldilmişdir.

Dilimizdə *qada* sözü, adətən, iki mənada işlədilir: birincisi *dərd*, *bəla*, *müsbət*, *fəlakət* mənasında, ikincisi *oğlan* anlamında. İkinci variantda *qada* sözü *gədə* sözünün ekvivalenti və dialekt formasıdır.

ABŞ-ın Atlanta şəhərindən *Lena Qadayan*, Rusiyadan *Tatyana Qadayan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

595. Qalaçyan.

Bu erməni soyadı qədim *xalac* (xələc) türk etnosunun adından düzəldilmişdir. *Xalacyən* və *Kalaçyan* erməni soyadları ilə ekvivalentdir.

Qalaçyan soyadının etimologiyası ilə bağlı ətraflı məlumat üçün bax: *Xalacyan*.

Ermənistanın Yunanıstandakı səfiri *Qagik Qalaçyan*, Ermənistan SSR Xalq artisti, müğənni *Qohar Hambartsumovna Qalaçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

596. Qalakçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qalaq* sözündən və sözdüzəldici *-çı* şəkilçisindən yaranmış peşə, sənət bildirən *qalaqçı* düzəltmə sözündən düzəldilmişdir.

Qalaq sözü hər hansı bir əşyanın topalanmış, qalaqlanmış forması (daş qalağı, odun qalağı, taxta-şalban qalağı və s.) olmaqdan başqa, əsasən, qurumuş təzəkdən və ya kəsilmiş bəsmadan (hər ikisi mal-qara peyinindən yanacaq kimi hazırlanırdı) qurulmuş təpəyə, *gərmə//kərmə qalağına* deyilirdi. *Qalaq* düzəldən adam isə *qalaqçı*, yəni *qalaq quran*, *qalaq vuran* adlanırdı.

Rusiyanın Vladivostok şəhərindən kiçik sahibkar *Arman Aşotoviç Qalakçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

597. Qalamkaryan//Qalamkarov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *qələm* ismindən və *kar* sözündən yaranmış *Qələmkar* ləqəbindən *ə-a* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Qələmkar sözü Azərbaycan dilində iki mənada işlədilir: 1) parça və s. üzərində incə naxışlar çəkən usta, nəqqaş; 2) qıraqları haşiyəli və ortası güllü parça.

Professorlar *Hamayak Artyomoviç Qalamkaryan*, *Ruben Hamayakoviç Qalamkaryan*, *Lev Vartanoviç Qalamkarov*, *Xaçatur Artyomoviç Qalamkarov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

598. Qalamyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *qələm* ismindən ə-a əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Qələm sözü Azərbaycan dilində çoxmənalı sözdür və aşağıdakı anlamlarda işlədilir:

- 1) yazı yazmaq üçün istifadə olunan əşya;
- 2) üslub, yazı: – Onun gözəl qələmi var;
- 3) peyvənd üçün qələm kimi kəsilmiş nazik şiv və s.

Təbriz doğumlu erməni-amerikan skripkaçalan, professor *İvan Aleksandroviç Qalamyan*, Ermənistanın Tatev şəhərindən *Karen Qalamyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

599. Qalfayan.

Bu erməni soyadı türk dilindəki *kalfa* ismindən *k-q* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Türkiyə türkcəsində *kalfa* köməkçi, kənz mənalarda işlənməklə yanaşı, sarayda kənzilər, xidmətçilər üzərində nəzarətçilərə də *kfa* deyilirdi.

Erməni şairi, dramaturqu, dövlət və kilsə xadimi *Xoren Qalfayan*, ABŞ-ın Şərqi erməni yeparxiyasının başçısı, arxiyepiskop *Mambre Qalfayan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

600. Qalikian.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qalıq* sözündən *ı-i, k-q* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Qalıq sözü dilimizdə aşağıdakı mənələrdə işlədilir:

- 1) bir şeyin işləndikdən sonra artıq qalan hissəsi;
- 2) bir ədədi digər ədədə bölərkən qalan kəmiyyət;
- 3) keçmişdə olmuş bir şeyin qalmış izləri.

Eçmiədzin kilsəsinin baş arxitektoru *Artsrun Qabrieloviç*

Qalikyan, Ermənistan SSR Əməkdar müəllimi *Susanna Avetisovna Qalikyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

601. Qalumyan//Qalumov.

Bu erməni soyadı türkmənşəli “*kalım*” sözündən *k-q, ı-u* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Orta Asiya, Qazaxıstan, Başqırdıstan və s. türk dillərində, Azərbaycan türklərinin dilindəki “*başlıq*” sözünün “*kalım*” paraleli işlənir. Bu söz rus dilinə də keçmişdir və eyni mənanı daşıyır. Bəy evi tərəfindən toydan, düyündən öncə qız evinə verilən pul və davara, məbləğindən və sayından asılı olmayaraq, *kalım* deyilir.

Ermənicə kalım (başlıq) “*vernaqır*” kimi tərcümə edilir, lakin ermənilərdə *Vernaqıryan* soyadına rast gəlinmir. Bu sözdəki “*ver*” komponenti də türk mənşəlidir və feilin əmr formasından başqa bir şey deyil.

Professorlar *Qalust Hakopoviç Qalumyan*, *Erast Aleksandroviç Qalumov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

602. Qalyan//Qaloyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli “*qal*” feilindən düzəldilmişdir. İkinci variantda “*qal*” feilinə “*o*” saiti də əlavə olunmuşdur.

Rusiyanın Naxodka şəhərindən *Sergey Qalyan*, akademiklər *Galust Anuşavanoviç Галоян*, *Armen Anuşavanoviç Qaloyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

603. Qamaryan.

İslamiyyətdən sonra ərəblərin göy çisimlərindən biri olan Ayı *Qəmər* adlandırması məlumdur. Qəmər sözünə poetik əsərlərdə, şeir və poemalarda tez-tez rast gəlinir. *Ay* sözünün

qarşılığI olan “*qəmər*” sözü zaman keçdikcə Azərbaycan dilində şəxs adı kimi işlənmişdir.

Qəmər şəxs adındakı “ə” saitləri “a”saiti ilə əvəz edilmiş, ad *Qamar* şəklinə salınmış və ondan *Qamaryan* soyadı düzəldilmişdir.

Lakin bu soyadın belə izahı zamanı Qafqazda, o cümlədən Qərbi Azərbaycanda er. əv. I minilliyin 1-ci yarısında məskunlaşmış *Qəmər* türklərini də yaddan çıxarmaq lazım deyil. Xatırladıriq ki, Qərbi Azərbaycanda qəmərlərin adı ilə müxtəlif toponimlər mövcud olmuşdur (Qəmərli kəndi, Qəmərli rayonu, Gümrü şəhəri və s.)

Rusiyanın Krasnodar şəhərində erməni həkim-fizioterapevt *Harri Arturoviç Qamaryan*, yenə də Krasnodar şəhərində erməni həkim-pediatr *Anahid Aleksandrovna Qamaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

604. Qambaryan//Qambarov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Qəmbər* şəxs adından “ə” saitlərinin “a” ilə əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Bizcə, *Qəmbər* şəxs adı öncə “çay daşı” mənasında işlənən “*qəmbər*” ismindən düzəlmiş addır. Deməli, “çay daşı” mənasında işlənən *qəmbər* ümumi ismi xüsusi isim olan *Qəmbər* şəxs adından çox-çox öncə yaranmışdır.

Görkəmli islam sərkərdəsi Əli ibn-Əbutalibin sadıq qulu və mühafizəçilərindən birinin adı da Qəmbərdir.

Azərbaycan türklərində *Qəmbər* və *Qəmbərov*, Orta Asiya, Qazaxıstan, Tatarıstan və Başqırdıstan türklərində *Kambar* və *Kambarov* ad və soyadları ilə müqayisə edilə bilər.

Əslən Qarabağdan olan və *Qambaryan* soyadı daşıyan ermənilərin bu soyadı Xındırıtında yaşamış görkəmli türk

aşığı Aşiq Qəmbərin adından götürməsi də ehtimal olunur. Lakin bu, inandırıcı deyil, Qəmbər adı və Qambaryan soyadı eyni mənbədən qidalanırlar.

Professorlar *Stepan Poqosoviç Qambaryan, Spartak Semyonoviç Qambarov, Yuri Stapanoviç Qambarov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

605. Qanalanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qan* və *alan* komponentlərindən yaranmış *qanalan* mürəkkəb sözündən düzəldilmişdir.

Qan sözü dilimizdə müxtəlif söz birləşmələrinin tərkibində fəal iştirak etmişdir: qan təzyiqi, qanıqara, qansoran (zəli), qanverən (donor), qanitirən, qansatan, qanlı köynək, duru qan, qan qrupu, qan uddurmaq, qan qusdurmaq, qanbağır etmək, qanlı olmaq, qanlı-bıçaq olmaq və s.

Alan komponentinin birinci hecası feilin *al* əmr formasından *-an* sözdüzəldici şəkilçisinin köməyi ilə düzəldilən feili-sifətdir.

Ədəbiyyatşünas və folklorşünas, Azərbaycan folklor mətnlərinin erməniləşdirilməsində usta olan akademik *Aram Tiqranoviç Qanalanyan*, ədəbiyyatşünas *Ohanes Tiqranoviç Qanalanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

606. Qandilyan//Qandelyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *qəndil* ümumi ismindən ə-a, *i-e* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində asma lampaya *qəndil* deyilir.

Bioloq, pədaqoq *Papin Artəşesoviç Qandilyan*, Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərindən *İrina Qandelyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

607. Qanyan//Qanayan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qan* ümumi ismindən düzəldilmişdir. Soyadın ikinci variantında sözün kökünə “a” saitinin artırılması baş vermişdir.

Rusiyanın Vladivostok şəhərindən *Vladimir Qanyan*, professor *Stepan Qanayan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

608. Qarabekyan//Qarabekova//Karabekyan//Karabekova.

Qarabekyan//Karabekyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qara* və titul, rütbə və mənəsb bildirən *bəy* (*bay, biy, bey, beq, bek*) komponentlərindən əmələ gəlmiş mürəkkəb *Qarabəy* şəxs adından düzəldilmişdir. *Bəy* sözü öncə ümumi isim, sonra isə xüsusi ismin komponenti kimi mövcud olmuşdur.

Bu soyadda *qara* sözünün *kara* formasını da təbii qarşılamaq lazımdır və Türk dillərində *q-k* samitlərinin bir-birini əvəzləməsi qanunauyğunluğu bəllidir.

Qara//kara sözü əsli sifətdir və əşyanın əlamətini, yəni rəngini bildirməkdən başqa, *böyük, iri, nəhəng* kimi mənalar da daşıyır. Məsələn, Qaraqum, Qarabağ, Qaradağ, Qaraqaya, Qaraçuxur, Qarayazı və s. toponimlərdə “qara” sözü məhz *böyük, iri, nəhəng* anlamlarında işlədilmişdir.

Anadolu və Azərbaycan türklərində *qara//kara* sözünün “*siyah*” qarşılığı da məlumdur.

Ermənicə “*qara*” – *sev* deməkdir və ermənilər arasında *Sevbekyan* soyadına rast gəlinmir.

Professor *Yelena Vladimirovna Qarabekova*, dirijor, skripkaçalan *Gevorq Qarabekyan*, amerikan dirijoru *Aram Karabekyan*, texnika elmləri doktoru *İvan Patvakanoviç Karabekov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

609. Qaracyan.

Qaracyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*qaraca*” ümumi ismindən yaranmış *Qaraca* ləqəbindən sözün sonundakı “*a*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Qaraca sözü burada *qara rəngli, qaramtil* anlamında işlədilmişdir.

S.S.Axundovun “Qaraca qız” hekayəsindəki *Qaraca* obrazı ilə müqayisə oluna bilər.

Professor *Gevork Harutyunoviç Qaracyan*, Rusiyanın Novorossiysk şəhərində fərdi sahibkar *Ruslan Robertoviç Qaracyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

610. Qaragedyan.

Qaragedyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*qara*” və “*gədə*” sözlərindən yaranmış *Qaragədə* (yəni “*qara oğlan*”) ləqəbindən düzəldilmişdir.

Ukraynanın Snejnoye qəsəbəsindən *Denis Qaragedyan, Diana Qaragedyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

611. Qaraxanyan//Karaxanyan//Karaxanov.

Qaraxanyan//Karaxanov erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*qara*” və titullar, rütbə və mənəb bildiren *xan, han, kan, kaqan, kağan, hakan* komponentlərindən əmələ gəlmiş *Qaraxan* mürəkkəb şəxs adından düzəldilmişdir. Bu soyada daha çox *Karaxanyan* şəklində də rast gəlirik.

Qaraxan şəxs adını “Oğuznamə”lərdə müşahidə edirik. Rəvayətə görə, Oğuz xanın atasının adı *Qara xan* olmuşdur. *Xan* sözü öncə ümumi isim, sonra isə xüsusi ismin komponenti kimi mövcud olmuşdur.

Soyadın *qara* komponenti haqqında *Qarabekyan* soya-

dından danışarkən ətraflı bəhs etmişik.

Ermənicə “*qara*” – *sev* deməkdir və ermənilər arasında *Sevxanyan* soyadına rast gəlinmir.

Azərbaycan, Orta Asiya, Qazaxıstan və s. türk ölkələrində və Rusiyada məskunlaşmış ermənilər yaşadıkları mühitə uyğunlaşaraq və erməni satqınlığını və riyakarlığını ört-basdır etmək üçün *Qaraxanyan* əvəzinə *Qara-xanov//Karaxanov* soyadını da qəbul etmişlər.

Rəssam-arkitektör *Devin Qaraxanyan*, professorlar *Geğam Hakopoviç Karaxanyan*, *Eduard Avetisoviç Karaxanov*, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı, ixtiraçı mühəndis *Levon Harutyunoviç Karaxanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

612. Qaraqaşyan//Qaraqaş.

Qaraqaşyan//Qaraqaş erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*qara*” sifətindən və *qaş* ismindən yaranmış *Qaraqaş* mürəkkəb şəxs adından düzəldilmişdir. Bu soyada *Qaraqaş* şəklində də rast gəlirik.

Azərbaycandakı Qaraqaşlı soyadı ilə müqayisə oluna bilər.

Ukraynanın Xarkov şəhərindən *Arsen Qaraqaşyan*, Ermənistan SSR-in Əməkdar artisti *Süzan Hovanesovna Qaraqaş* və b. bu soyadı daşıyırlar.

613. Qaranyan//Karanyan.

N.A.Baskakov türkmənşəli *Qaranov* rus soyadını izah edərkən onun “*Quran*”, ərəbcə “*Qiran*” və ya “*Sahibi-qiran*” (zamanın sahibi) – xoşbəxt planetlərin birləşməsi və yaxud yaxınlaşması altında doğulmuş asiman, yəni Allah tərəfindən müdafiə edilən xoşbəxt adamın adından düzəldiyini iddia etmişdir. Bu baxımdan, *Qaranyan* erməni soyadı da həmin şəkildə izah olunmalıdır. Lakin Baskakovun bu izahının heç

bir elmi əsası yoxdur, çünki islam dininə, müsəlmanlara və onların müqəddəs kitabı “Qurani-Kərimə” nifrət edən qriqorian ermənilərin bu soyadı “Quran”ın adından alması bir o qədər inandırıcı görünmür.

Bizcə, bu soyad türkmənşəli *qara//kara* sözündən və cəmlilik bildirən *-an* şəkilçisindən yaranmış, sonra isə qoşa “a” səsinə birinin düşməsi nəticəsində yaranmış *Qaran//Karan* sözündən düzəldilmişdir. Mənası “*qaralar*” anlamına gəlir.

Rusiya Federasiyasının Xalq artisti, saksafonçalan *Georgi Aramoviç Qarayan*, “Tarixi Ermənistan. 100 il sonra” kitabının müəllifi *Metyu Karanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

614. Qarayan//Karayan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qara* sözündən yaranmış *Qara* şəxs adından düzəldilmişdir. Erməni dilində bu soyadın *Karayan* variantı da müşahidə olunmaqdadır.

Erməni şairi *Hasmik Sedrakovna Qarayan*, şair, nasir *Robert Muşeqoviç Karayan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

615. Qarbuzyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qar* və *buz* sözlərindən yaranmış *qarbuzz* sözündən düzəldilmişdir.

İrəvan şəhər polis idarəsinin keçmiş rəis müavini *Armen Qarbuzyan*, Belarusiyadan *Artur Qarbuzyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

616. Qareginyan.

Qareginyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*qara*” sifətindən və *gün* ismindən yaranmış *Qaragün* mürəkkəb şəxs adından *a-e, ü-i* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

“Dədə Qorqud” dastanlarındakı Qazan xanın qardaşı *Qaragünə* adı ilə müqayisə oluna bilər

İrəvan şəhərindən *Aşot Qareginyan*, Rusiyanın Krasnodar şəhərindən *Samvel Qareginyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

617. Qareyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *qare* sözündən düzəldilmişdir. “*Oxucu, oxuyan, qiraət edən*” anlamlarında işlədilən ərəbmənşəli bu söz Azərbaycan klassik ədəbiyyatında tez-tez işlənmiş, daha sonralar arxaıkləşmişdir. Böyük satirik şair Mirzə Ələkbər Sabirin məşhur:

A qare, nə bərəldirsən gözünü,

Yoxsa bu ayınədə əyri görürsən özünü, –

beyti bu gün də dillər əzbəridir.

Kənd təsərrüfatı elmləri namizədi *Razmik Simonoviç Qareyan*, Çuvaşiya Respublikasında fərdi sahibkar *Samvel Sergeyeviç Qareyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

618. Qaribcanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəb mənşəli *və-tənindən uzaqda, qürbətdə yaşayan* anlamında olan *qərib* sözündən yaranmış *Qərib* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi ilə *və* əzizləmə mənasında işlənən *-can* komponentindən əmələ gəlmiş *Qəribcan* şəxs adından düzəldilmişdir.

Qərib adının izahı barədə Qaribyan soyadından danışarkən bəhs etmişik.

-can komponenti isə fars mənşəli olsa da, o da erməni dilinə Azərbaycan türklərinin dilindən keçmişdir. Mənası *can qərib*, yəni *yazıq, fağır qərib* anlamına gəlir və əzizləmə mənasından başqa, həm də kiminsə qəribə can yandırmasına, halına acımasına işarə kimi başa düşülə bilər.

Türk dillərindəki Əlican, Qaracan, Ağacan, Gülcan, Canbaxış, Alimjan, Jansu, Babojan və s. şəxs adlarında *can* və *jan* paralellərinə rast gəlinir.

Akademik *Gevork Baqratoviç Qaribcanyan*, professorlar *Baqrat Tiqranoviç Qaribcanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

619. Qarıbyan//Qarıbov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəb mənşəli *qərib* sözündən yaranmış *Qərib* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi ilə yaranmışdır. Yad, özgə, əcnəbi, yadelli, dədə-baba yurdunu bu və ya başqa səbəblərdən tərk etmiş, yad yerdə məskunlaşmış, müvəqqəti olaraq yaşayış yerini tərk etmiş adama *qərib* deyirlər.

Qərib şəxs adı ərəb mənşəli olsa da, bu şəxs adı ermənilərə Azərbaycan türklərinin dili vasitəsilə keçmişdir.

Azərbaycanın Xalq artisti, 1960-70-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının solisti *Adam Qarıbyan*, professor *Henrix Sarkisoviç Qarıbov*, akademiklər *Ararat Sahakoviç Qarıbyan*, *Qriqori Markaroviç Qarıbyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

620. Qarqaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan türklərinin etnogenezində fəal iştirak etmiş *qarqar* etnonimindən düzəldilmişdir.

Qarqarlar əsasən Qarabağ ərazisində yaşamışlar. Antik və ilk orta əsrlərdə Qarabağın bir hissəsi *Qarqarlar ölkəsi* adlanmışdır. Əsasən indiki *Qarqar çayı* hövzəsində yaşamış qarqar tayfası qədim müəlliflərin verdiyi məlumata görə, Alban tayfa ittifaqına daxil idi. *Qarqarlar* haqqında məlumat verən müəlliflər, onu Qafqaz Albaniyasının ən qədim və ən iri tayfalarından biri hesab etmiş və ilk orta əsrlərdə onların Mil

düzünün bir hissəsinə yayıldığını göstərmişlər. Burada *qarqarların* özlərinə məxsus eyniadlı şəhər də mövcud olmuşdur.

Professor *Vahan Haykoviç Qarqaryan*, Rusiyanın Moskva şəhərindən *Anahit Qarqaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

621. Qasumyan//Qasumyants//Kasumyan.

Bu erməni soyadı müsəlman mənşəli aylardan (noyabr) birinin adını bildirən *Qasım* aynın adından yaranmış *Qasım* şəxs adından *-u* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Azərbaycan türkləri tərəfindən ərəb işğalından sonra qəbul edilmiş *Qasım* adı az sonra ermənilər tərəfindən mənimsənilmiş və ondan *Qasumyan* erməni soyadı düzəldilmişdir. XIV yüzilin yarısına qədər Rusiya ərazisində, Ryazan quberniyası tabeliyində mövcud olmuş *Qasım* xanlığının adı bir daha sübut edir ki, bu adı türklər uzun illərdir ki, fəxrlə daşıyırlar.

Volqa çayı ilə gəmidə Qafqazlara hücum etmək məqsədi gündən I Pyotr Qasım şəhərindəki müsəlman-türk camisini görmüş və onun kimlərə məxsus olduğunu soruşduqdan sonra cameni top atəşinə tutdurmuşdur. Camenin xarabalıqları indi də qalmaqdadır.

Rusiyanın Krasnodar diyarının Armavir şəhərində fərdi sahibkar *Artur İvanoviç Qasumyan*, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor *Vitali Eduardoviç Qasumyants*, biologiya elmləri doktoru, professor *Aleksandr Hovanesoviç Kasumyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

622. Qatrçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *qatır* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çı* şəkilçisindən yaranmış *Qatır* ləqəbindən ikinci hecadakı “*ı*” və sözün sonundakı “*ı*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Qatır eşşəklə madyanın cütləşməsindən törəyən ev heyvanıdır.

Erməni dilçi və tarixçisi *Hovsep Qatrçyan*, Fransanın Paris şəhərindən *David Qatrçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

623. Qavalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qaval* sözündən yaranmış *Qaval* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Qaval – üzünə dəri çəkilmiş sağanaqdan ibarət zıncırovlu və ya zıncırovsuz musiqi alətidir. Azərbaycan muğam ifaçıları qavaldan geniş istifadə edirlər.

Rusiyanın Saratov şəhərində fərdi sahibkar *Aleksandr Albertoviç Qavalyan*, Rusiyanın Voloqda vilayətində *Mher İşxanoviç Qavalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

624. Qazançyan//Qazancyan //Kazançyan//Kazancyan.

Qazançyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qazan* isminə sənət, peşə bildirən *-çı* sözdüzəldici şəkilçisi əlavə etməklə yaranmış *qazançı* ləqəbindən eliziya hadisəsi (“*ı*” saitinin düşməsi) ilə düzəldilmişdir. Bu soyadın erməni dilində erməni dilinin qanunlarına uyğun olaraq həm də *Qazancyan* (*ç-c* əvəzlənməsi ilə), *Kazançyan* (*q-k* əvəzlənməsi ilə), *Kazancyan* (*ç-c* əvəzlənməsi ilə) variantları mövcuddur

Misdən və ya başqa metaldan qazan qayıran usta anlamında *qazançı* sözünün *qazançı* etnonimi ilə heç bir əlaqəsi yoxdur. Ermənilər daha çox sənət, peşə adamı olduqları üçün *Qazançyan* soyadı da məhz *qazançı* peşəsi ilə bağlı soyaddır.

Rusiyanın Stavropol diyarında fərdi sahibkar *Vladislav Oriqoryeviç Qazançyan*, Abxaziya vətəndaşı, yazıçı, “Makedoniyalı İsgəndər: ehtiras və ağıl” romanının (2010) müəllifi *Emiliya Qazancyan*, texnika elmləri namizədi *Petros Parqe-*

voviç *Kazançyan*, professor *Poqos Karapetoviç Kazancyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

625. Qazinyan.

Qazinyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *qazı* sözündən yaranmış *Qazı* ləqəbindən 1-i əvəzlənməsi və 2-ci şəxsin təkinə aid mənsubiyyət şəkilçisi (“-n”) artırmaqla düzəldilmişdir.

Professor *Qagik Sergeyeviç Qazinyan*, Ermənistan Respublikası xarici işlər nazirinin müavini *Karine Qazinyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

626. Qazyan//Qazyants//Qaziyev.

Qazyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *qazı* sözündən yaranmış *Qazı* ləqəbindən eliziya hadisəsi (“ı” saitinin düşməsi) ilə düzəldilmişdir.

Keçmişdə müsəlmanlarda dini məhkəmə işlərinə baxan ruhaniyə, şəriət hakiminə *qazı* deyilirdi.

Etnoqraf, folklorçu, tarixçi *Alvard Saruxanovna Qazyan*, 1966-1981-ci illərdə İrəvan Dram Teatrının aktyoru *Barxudar Qazyan*, bərpəçi-rəssam *Armen Surenoviç Qazyants*, texnika elmləri doktoru, professor, Azərbaycan EA həqiqi üzvü, neft sənayesi üzrə mütəxəssis, 1883-cü ildə Şuşa qəzasının Aşan kəndində anadan olmuş *Qriqor Mkrtiçyeviç Qaziyev*, texnika elmləri doktoru, professor, Azərbaycan EA həqiqi üzvü (1945), neft sənayesi üzrə mütəxəssis *Qriqor Nikitoviç Qaziyev* və b. bu soyadı daşıyırlar.

627. Qocoyan//Kocoyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *qoca* sözündən yaranmış *Qoca* şəxs adından *a-o*, ikinci variantda həm də *q-k*

əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Qoca sözünün Azərbaycan dilində aşağıdakı mənaları var:

- 1) yaşlı, qocalmış;
- 2) yaşı ötmüş kişi;
- 3) qədim, köhnə;
- 4) kişi, ər.

İrəvandan “Anntrans” şirkətinin əməkdaşı *Karine Surenovna Qocoyan*, Ermənistan SSR-in Xalq rəssamı *Hakop Karapetoviç Kocoyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

628. Qonceyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *qönçə* sözündən yaranmış *Qönçə* şəxs adından *ç-c* və *ə-e* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Açılmamış qızılgül və ya başqa çiçək, gülün tumurcuğu anlamlarına gələn farsmənşəli *qönçə* klassik Azərbaycan ədəbiyyatında ən çox rast gəlinən bədii təsvir və ifadə vasitələrindəndir.

Ermənistan parlamentinin deputatı, parlamentin maliyyə-kredit, büdcə və iqtisadi məsələlər daimi komissiyasının üzvü *Qriqor Karpisoviç Qonceyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

629. Qorqodyan//Korkotyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan və digər türk dillərindəki türkmənşəli *Qorqud//Korkut* şəxs adından *u-o* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Dədə Qorqud və ya Qorqud Ata – türk, altay və oğuz əfsanələrində, nağıllarda və xalq hekayələrində adı çəkilən bir ozan və kahindir. Azərbaycan türklərinin ana kitabı olan “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanlarını birləşdirici obrazdır.

Abxaziyanın Qaqra şəhərindən *Arsen Qorqodyan*,

1932-ci ildə İrəvanda ermənicə nəşr olunmuş “Son yüzildə Sovet Ermənistanının əhalisi (1931-1931)” kitabının müəllifi *Zaven Korkotyan*, Ermənistanın Veloidman milli federasiyasının baş katibi *Aşot Ağasiyeviç Korkotyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

630. Qortsunyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qorçu* ismindən yaranmış *Qorçu* ləqəbindən və 2-ci şəxsin təkinə aid mənsubiyyət şəkilçisindən *ç-ts* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Səfəvilər dövründə şahın seçmə, xas qvardiyasının üzvləri *qorçu* adlanırdı. *Qorçubaşı* isə Səfəvi şahlarının seçmə qvardiya döyüşçülərinin – *qorçuların başçısı* olub, dövlətin sütunu (Ərkani-dövlət) hesab edilirdi. *Qorçubaşı* etimad əd-dövlədən sonra Səfəvilər dövlətinin ən böyük əmirlərindən idi. Bütün qorçuların işini qorçubaşı idarə edirdi.

“Paris qəhvəsi” şirkətinin keçmiş sahibi, əslən erməni olan fransalı sahibkar *Valeri-Aşxen Qortsunyan*, Rusiyanın Moskva şəhərindən *Ağavard Qortsunyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

631. Qoryan//Qoroyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qor* sözündən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində “*qor*” ocaq və ya təndirdə odun yandıqdan sonra qalan xırda od parçalarına, kül arasında işıldaşan xırda kömür parçalarına deyilir.

Hüquq elmləri namizədi, dosent *Ella Vladimirovna Qoryan*, Rusiyanın Vladivostok şəhərindən, Moskva şəhərindən *Artur Varazdatoviç Qoryan*, İrəvan şəhərində “*Prometey*” şir-

kətlər qrupunun rəhbəri *Rafael Vahaqnoviç Qoroyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

632. Qrqaşaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *qırx* sayından və *yaşar* sözündən yaranmış *qırxyaşar* mürəkkəb sifətdən *x-q* əvəzlənməsi və “*i*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Qırxyaşar sözü “*qırx yaşında olan*” anlamındadır.

Professor *Serj Perç Qrqaşaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

633. Qukasyan.

Bu erməni soyadı Albaniya katolikosu olmuş *Qukas* şəxs adından düzəldilmişdir. AMEA-nın müxbir üzvü Voroşil Qukasyan özünü erməni deyil, məhz türk adlandırır. Bizcə, ermənilər bu soyadı 1836-cı ildə Dağlıq Qarabağ ərazisində yaşayan albanları erməniləşdirən zaman onlardan əxz etmişlər və ya bu günkü *Qukasyanlar* alban-türk *Qukasın* törəmələridirlər.

Ermənistanın Gümrü şəhərinin meri *Vardan Kolyayeviç Qukasyan*, Ermənistan Respublikası Səhiyyə nazirinin müavini *Aleksandr Georgiyeviç Qukasyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

634. Qulakyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*qulaq*” sözündən yaranmış Qulaq ləqəbindən sonuncu hecəda *q-k* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *qulaq* insanlarda və heyvanlarda eşitmə orqanının adıdır. Qulaqları örtmək üçün papağın yanlarından sallanan hissəsinə də *qulaq* deyilir. Bir şeyin qırağı, yanı, kənarı, ucu anlamında da *qulaq* sözü işlədilir.

Erməni rejissoru, dramaturqu *Armen Karapetoviç Qulakyan*, Moskva şəhərində fərdi sahibkar *Karine Hamletovna Qulakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

635. Qulamyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*qulam*” sözündən yaranmış *Qulam* şəxs adından düzəldilmişdir.

Qədim zamanlarda qula, köləyə, nökerə, xidmətçi oğlana *qulam* da deyilirdi.

Rusiyanın Yekaterinburq şəhərindən *Varuj Qulanyan*, yazıçı, ictimai xadim *Merujan Sarkisoviç Ter-Qulanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

636. Qulanyan//Ter-Qulanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*qulan*” sözündən yaranmış *Qulan* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində atın körpə balasına *qulan* deyilir.

Qulan sözünün bir variantı da *qulundur*.

Rusiyanın Yekaterinburq şəhərindən *Varuj Qulanyan*, yazıçı, ictimai xadim *Merujan Sarkisoviç Ter-Qulanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

637. Qularyan//Ter-Qularyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *gül-mək* feilindən yaranmış *Gülər* şəxs adından düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində “*daim şən, güləruz*” anlamında olan *gülər* sözünün ekvivalenti *güləş* sözüdür.

Ermənistanın Tavuş mərzinin (vilayətinin) qubernatoru, arxitektör *Armen Hrantoviç Qularyan*, erməni siyasi və ictimai xadimi *Merujan Sarkisoviç Ter-Qularyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

638. Qulazyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *Gülyaz* şəxs adından erməni dilinin qrammatik qanunlarına uyğun olaraq *g-q, ü-u* əvəzlənmələri və “y” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Ermənistan SSR-ın Xalq artisti *Olqa Nikolayevna Qulazyan*, Moskva şəhərindən *Qayana Qulazyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

639. Qulinyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*qulun*” sözündən yaranmış *Qulun* ləqəbindən *u-i* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilindəki *qulan* sözünün ekvivalentidir, deməli, atın körpə balasına həm də *qulun* deyilir.

Rusiyanın Yekaterinburq şəhərindən *Varuj Qulanyan*, yazıçı, ictimai xadim *Merujan Sarkisoviç Ter-Qulanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

Rusiyanın Novosibirsk şəhərindən *Bakur Qulinyan*, Moskva şəhərindən *Aram Qulinyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

640. Quliyən//Quliyants//Quloyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*qul*” sözündən düzəldilmişdir. Öncə əsl mənasında işlənən *qul* (nökər) sözünə “*u*” fonemini artırmaqla *Qulu* şəxs adı yaradılmış, sonra da müxtəlif türk dillərində *Kulu*, *Kuli* şəxs adları düzəldilmişdir.

Orta Asiya türklərində Məhdimqulu//Mehtimkuli, Abasqulu, Pirqulu, Ağaqlu, Şahqulu, Ocaqqulu şəxs adlarında “*qulu*” komponentinə rast gəlinir.

Yazıçı *Boris Şahenyaroviç Quliyən*, arxitektör *Hayk Aşotoviç Quliyants*, Ermənistan parlamentinin deputatı *Murad Aramoviç Quloyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

641. Qulumyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*qul*” sözündən və 2-ci şəxsin təkinə aid *-um* mənsubiyyət şəkilçisi artırmaqla yaranmış *Qulum* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *qul* sözünün mənaları barədə Qulyan erməni soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Rusiyanın Stavropol diyarının Georgiyevsk şəhərindən *İliç Qulumyan*, yüngül atletika üzrə beynəlxalq dərəcəli idman ustası *Oksana Vladimirovna Qulumyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

642. Qulyan//Qulyants.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*qul*” sözündən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *qul* sözü aşağıdakı mənalarda işlədilir:

- 1) qədim dövrlərdə müharibələrdə əsir tutulub satılan adam;
- 2) xidmət üçün satın alınmış adam;
- 3) öz iradəsini, hərəkətlərini tamamilə bir şeyə və ya başqasına tabe etmiş adam.

Öncə əsl mənasında işlənən *qul* (nökər) sözünə “*u*” fonemini artırmaqla *Qulu* şəxs adı da yaradılmışdır ki, bu barədə Quliyən erməni soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Məhsuldar əsas kimi, “*qul*” sözündən *qulluq//kulluk*, *qulluqçu* sözləri əmələ gəlmişdir.

Qul (nökər) ermənicə *tsord*, *tsara* deməkdir, lakin ermənilərdə *Tsordyan* və *Tsarayan* soyadları yoxdur.

Qondarma “DQR”-in parlament sədri *Aşot Vladimiroviç Qulyan*, tibb elmləri namizədi *Hrant Samsonoviç Qulyan*, professor *Eduard Samsonoviç Qulyants* və b. bu soyadı daşıyırlar.

643. Qumaşyan.

Qumaşyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki “*qumaş*” sözündən düzəldilmişdir.

Azərbaycanda *qumaş* geniş yayılan parça növüdür. İpək, yun, kətan və s.-dən toxunmuş parçadır və ümumiyyətlə, parçadır.

Ağırliqqaldırma üzrə SSRİ və Gürcüstan SSR Əməkdar məşqçisi *Pavel Aleksandroviç Qumaşyan*, Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasında 2009-cu ilin aprelində törədilən terror aktının sifarişçisi, Gürcüstan vətəndaşı, erməni terrorçusu *Martin Qriqoryeviç Qumaşyan*, Perm şəhərində “Yoltikintisənaye” şirkətinin rəhbəri *Armen Vaçaqani Qumaşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

644. Qurquryan.

Qurquryan erməni soyadı Azərbaycan türkcəsindəki *güclü*, *qüvvətli*, *şiddətli* anlamlarında olan “*gur*” sözündən yaranmış *gur-gur* zərfindən erməni dilinin qrammatikasına uyğun olaraq *g-q* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Gur-gur sözü Azərbaycan dilində gurultulu, gurultu ilə anlamında işlədilir. Bol və güclü axınla gələn suyun çıxardığı səs, tonqalın güclü yanması haqqında da bu ifadə işlədilir: *çay gur-gur axır; tonqal gur-gur yanır.*

1-ci Qarabağ müharibəsi zamanı öldürülən *Артур Гур-гурян* və b. bu soyadı daşıyırlar.

645. Qurşunyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*qurşun*” sözündən düzəldilmişdir. Azərbaycan dilində *qurşun* sözü *güllə* mənasında işlənir. *Qurşunlamaq* ifadəsi *gülləyə tutmaq* anlamına gəlir.

Ermənistanın indiki Tavuş rayonundan *Avedis Qurşunyan*, Dərələyəz mahalının Ələyəz kəndindən *Ağapi Qurşunyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

646. Quşçyan.

Quşçyan erməni soyadı Azərbaycan türkcəsindəki “*quş*” sözündən və *-çu* sözdüzəldici şəkilçinin köməyi ilə əmələ gəlmiş *quşçu* peşə adından eliziya hadisəsi ilə düzəldilmişdir.

Tarixi qaynaqlar *quşçu* tayfasının adını qədim hunlarla bağlayır. Rəşidəddinə, Yazıçıoğluna və Sümərə görə, Oğuz türklərinin 24 boyunu təşkil edən Gün xan, Ay xan, Dağ xan, Göy xan, Ulduz xan və Dəniz xan oğullarının onqonları əti yeyilməyən vəhşi ov quşları olmuşdur.

Quş sözünə hind quşunun, şərq türklərdə Hindikuş dağının adlarında rast gəlirik. XIX yüzildə türk köyləri siyahısında Qafqazda tərkibində “*quş*” komponenti iştirak edən Quş, Quşçu, Quşlar, Dondar Quşçu və s. kimi 38 ədəd toponim qeydə alınmışdır. Deməli, Azərbaycan və Anadolu, eləcə də şərq türklərin soykökündə “*quşçu*” tayfası da iştirak etmişdir.

“*Quş*”a ermənicə *trçna*, “*quşçu*”ya isə *trçnabah* deyirlər. Tərcümədəki “*bah*” komponenti isə Anadolu türklərinin dilindəki “*bah*”, yəni *bax*, *bahan*//*baxan*-dan başqa bir şey deyil. Lakin ermənilər arasında *Trçnabahyan* soyadına rast gəlinmir.

Akademik *Aleksandr Xaçaturoviç Quşçyan*, MDB Parlamentlərarası Assambleyada Ermənistan parlamentinin nümayəndəsi *Feliks Yervandoviç Quşçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

647. Labacyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *lavaş* sözündən v-b, ş-c əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan xalqının milli çörək növünün adını bildirən *lavaş* sözünün etimoloji izahı ilə bağlı Əziz Ələkbərlinin ayrıca məqaləsi çap olunmuşdur. Məqalədə sözün etimologiyası onun bişirilmə texnologiyası ilə əsaslandırılmış və “*lap aç*” şəklində izah olunmuşdur. Rusların “*lapşa*” sözü kimi, ermənilərin *Labacyan* soyadı da qənaətimizdə tamamilə haqlı olduğumuzu bir daha təsdiq edir. Maraqlıdır, ermənilərdə “Lavaşyan”, “Lavaşçyan//Lavaşçıyan” soyadları olmadığı halda, *Labacyan* soyadı geniş müşahidə olunur.

Rusiyanın Moskva şəhərində Tədris-məsləhət mərkəzinin direktoru *Mariya Qriqoryevna Labacyan*, Moskva vilayətinin Lyubertsı şəhərindən *Sarkis Qriqoroviç Labacyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

648. Laçinyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *laçın* sözündən yaranmış *Laçın* şəxs adından düzəldilmişdir. Bizcə, *Laçın* şəxs adı keçmişdə ov ovlamaq üçün saxlanılan və təlim verilən yırtıcı quşun adından daha sonra yaranmışdır. Ola bilsin ki, *Laçın* adı öncə ayama, sonra isə şəxs adı kimi işlənmişdir.

Erməni dilində “*ı*” saiti olamasına baxmayaraq, o, incə “*i*” saiti ilə əvəz edilmiş, “*laçın*” formasına gətirilmiş və *Laçinyan* erməni soyadına çevrilmişdir.

Dilimizdə *laçın* sözü aşağıdakı mənələrdə işlənmişdir:

1. keçmişdə bəy, xan, sultan, əmir, şah və padşahların ova gedərkən özləri ilə aparırdıqları şahin cinsindən olan quş adı:

Eşq ilə çırpınan cəfaya dözər,

Laçın alçaqda, həm fəzada süzər. (A.Şaiq);

2. təntənəli müqayisələrdə cürət, hünər və igidlik rəmzi kimi məcazi mənalarda işlənib:

Eyvazım bənzər laçına,

Sonalar heyran saçma. (“Koroğlu” dastanı);

3. Bədii təşbehdə gözəlin gözlərinə işarə: iti baxışlı, iti gözlü, hər şeyi uzaq məsafədən seçən adamlara *laçın gözlü* deyirlər.

N.A.Baskakova görə *laçın* sözü türklərin ədəbi dilində, həm də tatar və bəzi türk-qıpçaq dillərində *laçın, laçin, laçun, lasun* formalarında işlənir.

Həkim *Samvel Vladimiroviç Laçinyan*, ixtiraçı *Sergey Surenoviç Laçinyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

649. Lalayan//Lalayants.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *lələ* (dayə, hami, tərbiyəçi) sözündən *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Lələ sözünün dilimizdə aşağıdakı mənaları var:

1. Keçmişdə kübar və varlı ailələrdə oğlan uşağının tərbiyəsi ilə məşğul olan adam: – *Səba xanım, özümü çox fəna hiss edirəm, Qutluğ lələsinə tapşırıram* (M.S.Ordubadı);

2. Böyüyə, yaşlı kişiyyə müraciət forması: – *Lələ, səndən bir söz soruşacağam, gizləmə, doğrusunu söylə* (S.S.Axundov);

3. Hörmət üçün özündən böyük adamın adına əlavə olunan söz: – *Rəhmətlik bəy mənə Rəhim lələ deyirdi.* (Ə.Haqqverdiyev).

Lələ sözünün *atabəy* paraleli hələ Atabəylər dövləti zamanında da işlədilmişdir. Səlcuq sultanları vəliəhdlərinin tərbiyəçisinə “*atabəy*” deyirdilər. *Lələ* sözünün Səfəvilər dövründə “*atabəy*”lə əvəzlənməsini XVI yüzilə aid etmək olar. Şah İsmayılın tərbiyəçisinin – Hüseyn bəy Lələnin adı da dediklərimizi sübut edir. Daha sonralar “*lələ*” sözü başqa mənə-

lar da daşımağa başlamışdır. Məsələn, böyük qardaşa, əmioğ-luna, yaxın qohuma da *lələ* kimi müraciət edirdilər: “*Lələmin canı üçün*”, “*Lələmin canı haqqı*”.

Lələ sözünə mürəkkəb *Lələdağ*, *Lələtəpə* oronimlərində və *Lələkənd* oykonimində də rast gəlinir.

Lalayan soyadının, bizcə, *lələ* sözüylə heç bir əlaqəsi yoxdur.

Professorlar *Aleksandr Artsunoviç Lalayan*, *Karen Vladimiroviç Lalayan*, rus inqilabçısı, marksist, V.Leninin silah-daşı *İsahak Xristoforoviç Lalayants* və b. bu soyadı daşıyırlar.

650. Lalazaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *lələ* və *-zar* komponentlərindən əmələ gəlmiş fars mənşəli, Azərbaycan dilində vətəndaşlıq qazanmış *laləzar* sözündən yaranmış *Laləzar* şəxs adından düzəldilmişdir.

Laləzar sözü *laləlik*, *çiçəklik*, *güllük*, *çoxlu lələ bitən çəmən*, *çəmənlik* mənalarını bildirir. *Laləzar* öncə ümumi isim kimi işlənmiş, çoxlu güllük olan yer mənası bildirmiş, sonra isə şəxs adına çevrilmişdir.

Krımın Simferopol şəhərində fərdi sahibkar *Larisa Sergeyevna Lalazaryan*, yenə də Krımda fərdi sahibkar *Viktoriya Aramaisovna Lalazaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

651. Lalikyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *lal* sözündən və əzizlənmə mənası bildirən *-ik* şəkilçisindən yaranmış *Lalik* ləqəbindən düzəldilmişdir.

İrəvan şəhərindən *Soqomon Lalikyan*, *Yerem Lalikyan*, *Qurgen Lalikyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

652. Lambronski.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Ləmbəran* toponimindən düzəldilmişdir və mənası “*Ləmbəranlı*”dır.

Ləmbəran – Azərbaycanın Kəlbəcər rayonu ərazisində kənd adıdır.

12-ci yüzil Erməni kilsə xadimi, tarixçi *Nerses Lambronski* və b. bu soyadı daşıyırlar.

653. Lapaçyan//Lepeçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan və Anadolu türklərinin dilində işlənən *ləpə* sözündən *-çi* sözdüzəldici şəkilçisinin köməyiylə yaranmış peşə bildirən *ləpəçi* sözündən ə-a, ə-e əvəzlənməsi və eliziya hadisəsi ilə düzəldilmişdir.

Bu soyadın kökünü təşkil edən *ləpə* sözünü Dağlıq Qarabağda yaşayan erməni özünə soyad götürən zaman sözün türk mənşəli olduğuna heç məhəl də qoymamışdır.

Buradakı *ləpə* sözünün dəniz və çaylardakı kiçik dalğa anlamında *ləpə* sözünə heç bir aidiyyəti yoxdur, burada qoz və fındığın içindən çıxan çərəz nəzərdə tutulur.

Erməni əsilli Uruqvay vətəndaşı *Riçard Lapaçyan*, “Hayastan” adlanan ümumerməni fondunun Avstraliya filialının sədri *Hayk Lepeçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

654. Leylekyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *leylək* quşunun adından ə-e əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Dilimizdə *leyləyə Hacileylək* də deyilir. Xalq arasında uzundraz, boyu həddən artıq uzun olan adam haqqında da bəzən *Hacileylək* kəlməsi işlədilir.

1933-cü ildə ABŞ-ın Nyu-York şəhərində erməni din xa-

dimi *Leon Turyanı* siyasi fikir ayrılığına görə qətlə yetirən erməni-daşnak terrorçularından biri də *Madteos Leylekyan* olmuşdur. Nyu-York məhkəməsi ona ölüm hökmü kəsmiş, lakin Nyu-York qubernatoru bu hökmü ömürlük həbslə əvəz eləmişdir.

Fransa Erməni Assosiasiyaları Əlaqələndirmə Şurasının "France-Armenie" nəşrinin keçmiş redaktoru, "Ədalət və Demokratiya uğrunda Avropa-Erməni Federasiyası"nın sabiq icraçı direktoru *Lorent Leylekyan* və b. da bu soyadı daşıyırlar.

655. Lokmanyən.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *loğman* ismindən yaranmış *Loğman* şəxs adından *ğ-k* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Loğman əfsanəvi bir həkimin adı olub, klassik ədəbiyyatda və dildə bütün dərdlərə çarə edən, adamlara yol göstərən, bilici şəxs mənalarında işlənmişdir.

İrəvandan *Karina Lokmanyən*, *Karo Lokmanyən*, *Haykaz Lokmanyən* və b. bu soyadı daşıyırlar.

656. Lokyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində *dəvə* mənasında işlənən *lök* ismindən yaranmış *Lök* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Erməni dövlət və təsərrüfat xadimi *David Arsenoviç Lokyan*, Rusiyanın Krasnodar diyarından *Seyran Vartanoviç* və b. bu soyadı daşıyırlar.

657. Lulikyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *lülük*//*lülək* sözündən *ü-u*, *ə-i* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Çaydanın, qəhvədanın və s. su tökülən çıxıntılı burnuna *lülək* deyilir.

Rusiyanın Yekaterinburq şəhərindən *Hayk Revikoviç Lulikyan*, Moskva şəhərindən *Anjela Lulikyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

658. Luloyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *lül* sözündən yaranmış *Lül* ləqəbindən *ü-u* əvəzlənməsi və “o” səsartımı ilə düzəldilmişdir.

“*Lül*” sözü çox vaxt özündən sonra “*qəmbər*”, “*atəş*” sözlərini işlədərək ünvanlandığı şəxsin kefliliyinin son həddini bildirir.

Rusiyanın Moskva şəhərindən *Arsen Luloyan*, *Lilit Luloyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

659. Macityan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Məcic* şəxs adından *ə-a*, *d-t* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Ərəbmənşəli *Məcic* adının mənası şan-şöhrət sahibi, adlı-sanlı, şərəflidir.

Rusiyanın Yaroslavl şəhərindən *Timur Macityan*, Rusiyanın Novosibirsk şəhərindən *Alik Macityan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

660. Madatyan//Madatov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində *kömək*, *yardım*, *imdad*, *aman* mənalarında işlənən ərəbmənşəli *mədəd* sözündən yaranmış *Mədəd* azərbaycanlı şəxs adından *ə-a*, *d-t* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir. Bizcə, islamiyyət zamanında *mə-*

dəd sözü ümumişlək söz olmuş, sonralar şəxs adı kimi işlənməyə başlanmışdır.

Mədəd sözü öncə türklər tərəfindən ərəb dilindən əxz edilmiş, sonralar isə türklərin ərəzilərində yaşayan ermənilər tərəfindən qəbul edilmişdir.

XIX yüzilin 20-30-cu illərində ermənilərin Qarabağın dağlıq hissəsində yerləşdirilməsində böyük canfəşanlıq edən çar general-leytenantı *Valerian Qriqoryeviç Madatov (Rustam Qriqoryeviç Madatyan (1782-1829))*, XX yüzil erməni dramaturqu *V.H.Madatov*, erməni dövlət xadimi *Eduard Avetikoviç Madatyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

661. Mahalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *mahal* ismindən yaranmış *Mahal* şəxs adından düzəldilmişdir.

Keçmişdə vilayət səviyyəsində böyük ərəzi-inzibati vahidlər *mahal* adlanırdı.

Erməni tarixçisi, tarix elmləri namizədi *Artak Vladimiroviç Mahalyan*, Ermənistanın İrəvan şəhərindən *Sergey Mahalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

662. Mahçupyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində *utanmış, utanan, utancaq* anlamlarında işlədilən *məhcub* (türk tələffüzündə: *mahcup*) sözündən yaranmış *Məhcub* ləqəbindən *ə-a, c-ç, b-p* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Türkiyə Baş nazirinin erməni əsilli keçmiş müşaviri *Et-yen Mahçupyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

663. Mahmudyan//Mamudyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində *Mahmud* şəxs adından düzəldilmişdir. Soyadın ikinci variantında bu proses *Mahmud* şəxs adından “h” samitinin düşməsi ilə baş vermişdir.

Ərəbmənşəli *Mahmud* adının dilimizdə *təriflənmiş, şöhrətlənmiş, tərifəlayiq* mənaları vardır. Bu addan törəmə *Mahmudaxan*, *Mahmudalı//Mahmudəli*, *Mahmudbəy*, *Mahmudxan* adları da dilimizdə geniş yayılmışdır.

Erməni müğənnisi *Rüstəm Mahmudyan*, fransız alimi, Lozanna universitetinin ümumi dilçilik üzrə professoru *M.Mamudyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

664. Maxmuryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *məxmər* sözündən yaranmış *Məxmər* ləqəbindən *ə-a*, *ə-u* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *məxmər* üzü qısa xovlu parlaq ipək parçaya deyilir. *Məxmər* sözü dilimizdə söz yaradıcılığında da fəal iştirak etmişdir: *məxməri* (rəng), *məxmərək* (xəstəlik), *məxmərgülü* (bitki) və s.

Erməni aktrisası *Tatyana Lvovna Maxmuryan*, yazıçı *Karine Stepanovna Maxmuryan* və b. bu soyadı daşıyırlarlar.

665. Mailyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *mail* sözündən yaranmış *Mail* şəxs adından düzəldilmişdir. *Mail* sözünün aşağıdakı mənaları var:

1. hər hansı bir tərəfə əyilmiş, meyilli: mail xətt, mail səth;
2. bir şeyə və ya bir kəsə istəyi, həvəsi, meyli olmaq, ürəyi istəmək, qəlbi yanmaq, bağlanmaq, meyl etmək;
3. vurğun, sevən, istəyən;

4. Rəng bildirən sifətlərdən sonra gələrək bənzər, çalar, oxşar, yaxın mənasında işlədilir.

Çar Rusiyası dövründə Bakının neft milyonçusu kimi tanınmış Mailov (Mailyan) soyadlı erməni neftimizdən qazandığı pulların xeyli hissəsini Böyük Ermənistan yaratmaq məqsədi ilə xalqımızın əleyhinə xərcləmişdir.

20-ci yüzilin 1-ci yarısında Avropada musiqi təhsili alıb, Bakıda xormeystr işləyən, mahnı bəstələyən, adı tarixə Azərbaycan nəğmələrinin oğrusu kimi düşən *Anton Mailyan*, professorlar *Levon Rafaeloviç Mailyan*, *Rafik Ağakimoviç Mailyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

666. Makasçyan.

Bu erməni soyadı türk dilindəki *qayçı* anlamında olan makas sözündən və peşə, sənət bildirən *-çi* sözdüzəldici şəkilçisinin köməyi ilə əmələ gəlmiş *makasçı* (*qayçı düzəldən*) sözündən yaranmış Makasçı ləqəbindən eliziya hadisəsi (sözün sonundakı “ı” saitinin düşməsi) ilə düzəldilmişdir.

Makas sözündən fərqli olaraq, *makasçı* sözü türk dilində arqo kimi də işlənilir və “*qırışmal*”, “*sahibini yolan*” və s. anlamlarda işlədilir.

Rusiyanın Pskov şəhərində fərdi sahibkar *Qriqori Gevorkoviç Makasçyan*, Rusiyanın Kazan şəhərindən *Armine Makasçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

667. Maksudyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Maqsud şəxs* adından düzəldilmişdir. Ərəbmənçəli *maqsud*//*məqsud* sözünün niyyət, məqsəd, məram, arzu mənaları var.

Erməni din xadimi, arximandrit *Mesrop Maksudyan*, erməni mənşəli fransız teatr və kino aktyoru *Maks Maksudyan* və

b. bu soyadı daşıyırlar.

668. Maqakyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan xalqının təşəkkülündə fəal iştirak etmiş qədim türk tayfalarından olan *maq* boyunun adından və *tayfa*, *boy* anlamındaki “ok” sözündən düzəldilmişdir. “*Maq boyu*” anlamındadır.

Son tədqiqatlar nəticəsində maqların mənşələri sonrakı nəsilləri olması haqqında fikir irəli sürülmüşdür. Əvvəllər *Manq* (*ay*) formasında olmuş bu etnonimin qovuşuq “*nq*” səsinin “*q*” səsinə çevrilməsi ilə *maq* etnonimi yaranmışdır. Assur və Urartu mənbələrində *manna*, *mana* etnonimi var, *maq* etnonimi isə qeyd edilmir, qədim fars və antik mənbələrdə isə *manna* yox, hər yerdə *maq* etnonimi vardır.

Qərbi Azərbaycanın Qaraqoyunlu dərəsinin Əmirxeyir kəndindəki ən böyük tayfalardan biri bu gün də *maqlar* adlanır.

Akademik *İvan Georgiyeviç Maqakyan*, tibb elmləri namizədi *Ohanes Gevorkoviç Maqakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

669. Malakyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində geniş işlənən *mələk* sözündən yaranmış *Mələk* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Mələk sözü dini əsətlərdə Allahın göstəriş və əmrlərini yerinə yetirən, çox gözəl qadın surətində qeyri-maddi, qanadlı bir məxluqdur. Məcəzi mənada isə bu söz çox gözəl, xoşxasiyyət insanlar haqqında da işlədilir.

Erməni mənşəli amerikalı gitaraçısı və vokalisti *Daron Malakyan*, erməni futbolçusu, yarımmüdafiəçi *Qor Şavarşeviç Malakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

670. Malayan//Malayev.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində geniş işlənən *mala* sözündən yaranmış *Mala* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Mala sözü Azərbaycan dilində, əsasən, iki mənada işlədilir: birincisi, binanın iç və bayır divarlarına çəkmək üçün əhəng, sement və s.; ikincisi, şumlanmış torpağın kəsəklərini əzmək üçün istifadə olunan kənd təsərrüfatı aləti.

Rus diplomatı *Eduard Rubenoviç Malayan*, professorlar *Aleksandr Sergeyeviç Malayan*, *Artaşes Qriqoryeviç Malayev* və b. bu soyadı daşıyırlar.

671. Malxasyan//Malxasyants.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində geniş işlənən *mal* və *xas* sözlərindən yaranmış *Malxas* mürəkkəb şəxs adından düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *mal* sözü çoxmənalı sözdür və bu sözün mənaları barədə Malyan erməni soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Mal sözü kimi, *xas* sözü də Azərbaycan dilində çoxmənalı sözdür. Məsələn: 1) yalnız bir adama və ya bir şeyə məxsus olan, yalnız bir adam və ya bir şey üçün səciyyəvi olan; 2) saf, qatışıqsız, təmiz; 3) hökmdarın şəxsən özünə məxsus olan; 4) əyan, kübar və s.

Beləliklə, *Malxasyan* soyadı burada daha çox “*xas mal*”, “*kiməsə şəxsən məxsus olan*” anlamına gəlir.

Ermənistan parlamentinin deputatı *Ararat Tsolakoviç Malxasyan*, akademik *Aşot Hraçikoviç Malxasyan*, dilçi akademik *Stepan Sarkisoviç Malxasyants* və b. bu soyadı daşıyırlar.

672. Malikyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *malik* sözündən yaranmış *Malik* şəxs adından düzəldilmişdir. *Malik* şəxs adını ərəbmənşəli hesab edənlərin, bircə, heç bir elmi əsası yoxdur. Apardığımız araşdırmalar zamanı məlum oldu ki, *-ik* affiksi türkmənşəlidir. Biz buna Malik (*Maluk*) türk adlarında da rast gəlirik. *Malik* – *sahib*, *yiye* anlamında işlənir.

Mamik, *Malik*, *Məlik*, *Melik* formaları müxtəlif türk xalqlarında şəxs adı kimi işlənir.

Livan skripkaçalan *Ara Malikyan*, Türkiyə doğumlu Hollivud aktyoru *Gevorq Malikyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

673. Malyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *mal* sözündən yaranmış *Mal* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *mal* sözü çoxmənalı sözdür və bir çox mənalarda işlədilir. Məsələn: 1) iribuynuzlu ev heyvanı; 2) fərasətsiz, bacarıqsız, düşüncəsiz, dilsiz, key adam; 3) parça, arşınmalı; 4) var-dövlət, sərvət və s.

Erməni rejissoru *Aşot Surenoviç Malyan*, aktyor *David Melkumoviç Malyan*, professor *Henrix Surenoviç Malyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

674. Mamikonyan//Mamikonyants.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *Mamik* (*Mamuk*) şəxs adından düzəldilmişdir.

Erməni ensiklopediyasında qeyd edilir ki, III yüzilin birinci yarısında (221-226-cı illər) Çen ölkəsindən (bəzi qaynaqlarda Cin kimi qeyd olunur) *Mamik* (*Mamuk*) və Konak (Qonaq) adlı iki nəfər Ermənistana gəlmişdir. Lakin ensiklopediyada

onların Ermənistana gəldiyi yol göstərilir. *Mamik (Mamuk)* və Konak “ermənilərin” tərəfinə keçən zaman, yəni III yüzildə nə Qafqazda, nə də Bizans ərazisində indiki Ermənistan hay dövləti olmamışdır. O zamanlar haylar Babilistanda yaşayırdılar.

M.Seyidov yazır ki, *Mamik (Mamuk)* türk oğludur və bugünkü *Mamikonyanların* əcdadıdır. Çen (Cin) ölkəsi Orta Asiyada fəaliyyətdə olan Kuşan çarlığının tərkibində olmuşdur. Bizcə, Mamik (Mamuk) və Konak Xəzər dənizinin cənubundan İrana, oradan isə Mesopotamiyaya gəlmiş və ermən çarı Xosrov onları öz təbəəliyinə qəbul etmiş, onlara əyan rütbəsi verərək Tayk vilayətində yerləşdirmişdir. Lakin Tayk toponiminə nə bugünkü Ermənistan, nə də Türkiyə ərazisində rast gəlinir.

Erməni tarixçisi Musa Xorenli yazır ki, Sasanilərin hökmdarı I Şapurun (?-272). hökmranlığı (239/241-272) dövründə Mamikonyanların əcdadı möhtəşəm və böyük torpaqdan Ermənistana gəlmişdir. O, Mamikin şimal-şərq ölkələrinin birindən gəldiyini qeyd edir. Dahi türkşünas Murad Hacı onların qıpçaq olduqlarını özünün “Qıpçaq çölünün yovşanı” əsərində də yazır. Professor Q.Qeybullayev qeyd edir ki, Mamikin törəmələrindən olan Mamikonyanlardan görkəmli dövlət xadimləri və sərkərdələr çıxmışdır.

Professorlar *Hakop Qasparoviç Mamikonyan, Vardan Rafaeloviç Mamikonyan, Lev Hrazdanoviç Mamikonyants* və b. bu soyadı daşıyırlar.

675. Mamoyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *Mamay* şəxs adından *a-o* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Tatarlarda “*mamay*” uşaqları, körpələri qorxudan dəhşətli heyvana deyilir. Bizcə, *mamay* sözü öncə ayama kimi işlədilmiş, sonralar isə şəxs adı kimi götürülmüşdür. Xatırlatmaq yerinə düşər ki, məşhur türk

hökmdarlarından biri *Mamay xan* olmuşdur.

Deməli, türk dillərində *mamay-mamoy* formaları bu sözün türkmənşəli olduğunu bir daha təsdiq edir.

Azərbaycan türkləri arasında *Mamoy* və *Mamoyev* şəxs adı və soyadına rast gəlinir.

Rusiyanın Poltava vilayəti radasının deputatı Sergey Çoloeviç Mamoyan b. bu soyadı daşıyırlar.

676. Mamunyan/Mamunts.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *məmnun* (razı) sözünün danışıq variantı olan *Məmun* şəxs adından düzəldilmişdir.

Doğrudur, bu soyadın Abbasilər xəlifəsi Harun ər-Rəşidin (766-809) oğlu *Məmunun* adından götürülmə olmasını da ehtimal etmək olar. *Məmun* 809-813-cü illərdə Xorasan valisi olmuşdur. Ermənilərin o zamanlar Abbasilər dövlətinin ərazisində yaşadıkları barədə əlimizdə dəqiq məlumat yoxdur. Lakin L.Qumilyov özünün “Qədim türklər” əsərində yazır ki, I yüzildə Urmiya tərəflərdə yaşayan xeyli sayda erməni İran təbəəliyini qəbul edərək atəşpərəst oldular. Deməli, İran, Xorasan və Misirdə hökmranlıq edən Harun ər-Rəşidin hökmranlığı dövründə Xorasanda vali olan oğlu *Məmunun* qoşunları tərkibində ermənilərin olması da mümkündür. Belə olan surətdə, *Mamunyanların* (*Mamunts*) əcdadlarının bədnam 1828-ci il Türkmənçay müqaviləsindən sonra Qarabağa məhz İrandan köçürmə olması ehtimaldan reallığa doğru yeni bir addımdır. Xatırladaq ki, *Mamunts* soyadlı erməni uzun müddət Ağdərə rayonunun Qırmızı kənd sovxozunun direktoru olmuş, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdür.

Lakin biz yenə də *Mamunyan//Mamunts* soyadının türkmənşəli *Məmun* (*Məmnun*) şəxs adından yaranması fikrində

israrlıyıq.

Məmun adının dilimizdə aşağıdakı mənaları vardır:

1. sakit, rahat, təvazökar, özünü ələ alan;
2. əliaçıq, xeyirxah, qonaqpərvər [Radlov, IV səh. 2129].

Lakin Baskakov ikinci mənani şübhəli hesab edir. O, *mamon* (*mamun*) sözünün birinci mənada ləqəb kimi işlənən sözdən düzəldiyini düzgün hesab edir (N.A.Baskakov səh. 54-55).

Dağlıq Qarabağın Ağdərə rayonundan olan Sosialist Əməyi Qəhrəmanı *Samvel Vaniyeviç Mamunts*, erməni vətəndaşı *Qarik Mamunyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

677. Manasyan//Minasyan.

Manas//Manaş türk mənşəli şəxs adı türklər arasında geniş yayılmışdır. “Oğuznamə”nin Altay variantında Alp-Manaş, qırğızlarda Manas, Azərbaycan türkləri arasında Manaf formasında rast gəlinir. Bəzi tədqiqatçılar Anadoludakı Maraş şəhər adının da *n-r* əvəzlənməsi ilə *Manas* şəxs adından düzəldiyini iddia edirlər.

Qədim türk-qırğız eposunun qəhrəmanı *Manas* adı ilə müqayisə edilir. İkinci soyad isə birincidən *a-i* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. *Manaşir* və *Manaşirovla* müqayisə etmək olar.

Yeri gəlmişkən, Qərbi Azərbaycanın Loru mahalındakı Allahverdi rayonunun mərkəzi də *Manas* qəsəbəsi adlanırdı. Bu ad sonralar dəyişdirilib *Allahverdi* qoyuldu.

Dağlıq Qarabağdan olan Sovet İttifaqı Qəhrəmanı *İ.M.Manasyan*, professor *Aleksandr Sarkisoviç Manasyan*, 1991-1993-cü illərdə İrəvan şəhərinin baş arxitektoru *Mkrtyuç Minasoviç Minasyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

678. Mandalyan.

Mandal erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *mandal* sözündən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *mandal* sözü *qapının cəftəsi, siyirtməsi* mənalarında işlənmişdir. Məsələn: “*Dəmir qapıların sanballı qıfılları zırınqıltı ilə açıldı, ağır mandallar cəftələrdən çıxarıldı*” (Y.V.Çəmənşəminli). “*Mandallı qapı*” deyəndə *arxasına kilid vurulmuş, cəftəli, siyirtməli qapı* nəzərdə tutulmuşdur.

Sovet dövlət və partiya xadimləri *Xristofor Levonoviç Mandalyan, Tatevos Geğamoviç Mandalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

679. Manqasaryan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli “*man*” və “*qasar*” komponentlərinin birləşməsindən əmələ gəlmiş *manqasar* sözündən düzəldilmişdir. Biz adın etimologiyası ilə bağlı belə bir versiyaya üstünlük veririk ki, *qas//kas* və *ər* komponentlərindən yaranmış *qasar//kasar* (xəzər etnotoponimi də həmin sözdəndir) *boyuna aid olan* anlamında işlənən *manqasar* etnonimi sonradan soyada çevrilmişdir.

Təbii ki, adın etimologiyasından bəhs edəndə aşağıdakı versiyaları da unutmamaq lazım deyil: birincisi, qədim türklərdə *mengü//menü* sözü abidə, yazılı daş abidə anlamında işlənmişdir; ikincisi, *Manqu//Məngü xan* böyük türk sərkərdələrindən birinin adıdır (həmin *Manqu xan* ki, monqol-tatar xanı *Batı xanın* yaxın silahdaşlarından biri idi və monqol-tatar işğalından sonra Qafqaz bölgəsi onun hakimiyyəti altında olmuşdur); üçüncüsü, *manqut* türk tayfalarından birinin adıdır.

Lakin *Manqasaryan* soyadında biz *man-qasar* versiyasının üzərində dayanmaqda israrlıyıq.

Orta Asiyadakı *Manqışlaq* toponimi ilə müqayisə oluna

bilər.

Professor *Rafael Aramoviç Manqasaryan*, qarmonçalan, beynəlxalq konkurslar laureatı *Pavel Manqasaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

680. Mansuryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Mansur* şəxs adından düzəldilmişdir.

Ərəbmənşəli Mansur şəxs adı qalib, müzəffər anlamına malikdir. Dilimizdə Mansur adının Mansurə, Mənsur, Mənsurə variantları da geniş yayılmışdır.

Beyrut doğumlu erməni bəstəkarı *Tiqrən Yegiyeviç (İliç) Mansuryan*, aktyor *Razmik Mansuryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

681. Mantaşyan//Mantaşev.

Bu erməni soyadının hər iki komponenti türkmənşəli “*mən*” və “*taş*” sözlərindən əmələ gəlmiş *Məntaş//Mantaş* şəxs adından düzəldilmişdir. I şəxsin təkində işlədilən *mən* şəxs əvəzliyi müxtəlif türk dillərində *mən, man, men, bən, ben* formalarında mövcuddur. Dilimizdə işlədilən “*daş*” isminə və feilin əmr forması olan “*daş*” sözünə isə *daş, taş, tas, das* formalarında rast gəlinir.

Mantaş şəxs adını Bəktaş, Bəkdaş, Bektaş, Bekdaş şəxs adları ilə müqayisə etmək olar.

Akademik *Adolf Hayrapetoviç Mantaşyan*, XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəllərində Rusiya neft maqnatı *Aleksandr İvanoviç Mantaşev* və b. bu soyadı daşıyır.

682. Manuçaryan//Manuçarov.

Bu erməni soyadının *Mənuçöhr* şəxs adından düzəlməsi ehtimal olunur. *Mənuçöhr* əfsanəvi Pişdadiyan sülaləsinin 7-ci

padşahı və İrəcin nəvəsidir.

I Mənuçöhr (?-1034) Şirvanşah Yəzid ibn Əhmədin oğludur. I Mənuçöhr dövründə Dərbənd hakimliyi Şirvanın tərkibindən çıxdı. 1029-cu ildə Mənuçöhrün Dərbənd hücumu müvəffəqiyyətsizliyə uğradı və o, qardaşı Əbu Mənsur Əli tərəfindən qətlə yetirildi.

II Mənuçöhr Səlcuqilər dövlətinin süqutundan sonra hakimiyyətə gələn Kəsrənilər sülaləsinə (1027-1382) mənsub olan şahlardan biridir.

Manuçaryan soyadının türk-qıpçaq oğlu *Mamukun (Mamik)* adından düzəlmiş türk mənşəli *Manuk* şəxs adından səş düşümü (eliziya hadisəsi) və *çar* sözünün birləşməsindən yaranmış *Manuçar* şəxs adından düzəlməsi də ehtimal olunur.

Çingiz xanın nəslindən olan Menqu xanın (1251-1259) əsl adı isə *Mançudur*. *Manuçaryan* soyadının Babək üsyanı yatırıldıqdan sonra ərəb xəlifəsi tərəfindən Azərbaycana göndərilmiş Afşinin dayısı oğlu, əslən türk olan *Mançurun* adından düzəlməsi də ehtimal olunur.

Mançu//manu türk etnosunun adı, *çur* isə *u-a* əvəzlənməsi isə türkcə *çur*, monqolca *sur*, yəni qüvvətli, qüdrətli, əzəmətli deməkdir.

Professor *Aleksandr Baqratoviç Manuçarov*, futbolçu *Edqar Vaqrikoviç Manuçaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

683. Manukyan.

Bu erməni soyadı türk-qıpçaq oğlu *Mamukun (Mamik)* adından *m-n* əvəzlənməsi ilə düzəlmiş türkmənşəli *Manuk* şəxs adından düzəldilmişdir.

Mamikoyan erməni soyadı ilə müqayisə oluna bilər.

Professorlar *Armenak Sarıbekoviç Manukyan*, *Levon Karlenoviç Manukyan* və b. bu soyadı daşıyırlarlar.

684. Maranqozyan.

Bu erməni soyadı türk dilindəki *dülgər* anlamındakı *maranqoz* ümumi ismindən yaranmış *Maranqoz* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Rusiyanın Moskva şəhərindən *Mkrıç Sergeyeviç Maranqozyan*, Gürcüstanın Axalkələk şəhərindən *Aram Maranqozyan* və b. bu soyadı daşıyırlarlar.

685. Maraşlyan.

Bu erməni soyadı Türkiyədə bu gün Kahramanmaraş adlanan tarixi *Maraş* şəhərinin və *Maraş* bölgəsinin adından düzəldilmişdir. *Maraşlı*, yəni *Maraşdan olan*.

Tarixdən bildiyimiz kimi, Cənubi Qafqazda, o cümlədən Qərbi Azərbaycanda məskunlaşan ermənilərin böyük bir hissəsi Türkiyədən köçürülüb gətirilənlərdir ki, onların arasında Maraşdan olanlar da az deyil və onlar *Maraşlyan* soyadını götürməklə özlərinin Maraşdan gəlmə olduqlarını unutmamağa çalışırlar.

İrəvanda “Maraşlyan” atelyesinin sahibi *Emma Maraşlyan*, Ermənistan Respublikasının Diaspora nazirinin müavini *Vardan Qriqoryeviç Maraşlyan* və b. bu soyadı daşıyırlarlar.

686. Marcanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *mərcan* ümumi ismindən yaranmış *Mərcan* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Mərcan sözünün dilimizdə aşağıdakı mənaları vardır:

1. zoologiyada dənizin dibində qayalara yapışaraq dəstələr şəklində hərəkətsiz yaşayan dəniz heyvanı, onlar elmdə Yer kürəsinin ən qədim heyvanları hesab olunur.

2. daşlaşmış halda olan həmin heyvanın bəzi növlərinin işləndikdən sonra bəzək şeyləri qayıрмаq üçün istifadə edilən ağ-qırmızı, çəhrayı və ya ağ rəngli əhəng çöküntüsü; həmin çöküntüdən hazırlanmış bəzək əşyaları.

Mərcan ismindən *mərcanvari*, yəni mərcana bənzər, mərcana oxşar, mərcan kimi; *mərcanqulu* – bəzi onurğasız heyvanların əsasən qıvrım və ya oval laylı qutucuq şəklində olan qoruyucu bərk qabığı; *mərcanı* – quşüzümü sözləri düzəldilir.

Texnika elmləri namizədi *Ara Harutyunoviç Marcanyan*, Rusiyanın Nijni Novqorod şəhərində fərdi sahibkar *Karen Norikoviç Marcanyan* və b. bu soyadı daşıyırlarlar.

687. Mardanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Mərdan* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. *Mərd* sözündən *-an* cəm şəkilçisinin köməyi ilə düzəlmiş *Mərdan* şəxs adı *mərdlər mənasını verir*.

Mərd sözünün dilimizdə aşağıdakı anlamları vardır:

1. kişi:

*Üç nəfər mərd sahibi-iman,
Üçü bir yerdə etdilər peyman.*

Ə.Qəmküsar

2. sözündə, əhdində möhkəm olan adam, vəfalı, etibarlı, alicənab:

*Koroğlu əyilməz yağıya, yada,
Mərdin əskik olmaz başından qada.*

“Koroğlu” eposu

3. igid, qəhrəman, cəsur, qorxmaz adam:

Sifət kimi: xalqımızın mərd oğulları.

Soydaşlarımız arasında xeyli sayda *Mərdan* və *Mərdanov* şəxs adları və soyadlarına rast gəlirik.

Həkim-stomatoloq *Zaven Ladikoviç Mardanyan*, tibb elmləri namizədi *Hayk Vanikoviç Mardanyan* və b. bu soyadı daşıyırlarlar.

688. Matinyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *mətin* sözündən yaranmış *Mətin* şəxs adından ə-a əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. *Mətin* sözü Azərbaycan dilində *möhkəm*, *bərk*, *dözümlü*, *sarsılmaz*, *mətanətli* mənalarını verir.

Fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, akademik *Sergey Haykoviç Matinyan*, radioloq *Narek Qareginoviç Matinyan* və b. bu soyadı daşıyırlarlar.

689. Mavisakalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *mavi* və *saqqal* sözlərindən yaranmış *Mavisaqqal* ləqəbindən q-k əvəzlənməsi və qoşa “q” samitlərindən birinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində ərəbmənşəli *mavi* sözü *açıq göy*, *aydın göy* olan rəngi bildirir. Türkmənşəli *saqqal* sözü isə kişilərin üzlərində və alt çənələrinin üstündə bitən tük anlamında işlədilir. *Saqqal* sözü Azərbaycan dilindəki bir çox deyimlərin formalaşmasında müstəsna rol oynamışdır. “Saqqalım yoxdur, sözüm keçmir”, “saqqalın ağarsın”, “saqqala salam vermək”, “saqqalı ələ vermək”, “saqqalının çal vaxtında” və s.

Erməni bəstəkar *Melik Babkenoviç Mavisakalyan*, telejurnalist *Robert Mavisakalyan* və b. bu soyadı daşıyırlarlar.

690. Mehrabyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəbmənşəli *mehrab* sözündən əmələ gəlmiş *Mehrab* şəxs adından düzəldilmişdir.

İslam dininə xidmət etmək məqsədilə məscidlərin qiblə tərəfində divarda namaz qılarkən pişnamazın və onun ardınca başqa namaz qılanların üzlərini çevirdikləri oyuq yer *mehrab* adlanır.

Professor *Andranik Ambartsumoviç Mehrabyan*, partiya və dövlət xadimi *Vulen Hamayakoviç Mehrabyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

691. Mehranyan.

Bu erməni soyadı “*mehr*” və “*an*” komponentlərindən düzəlmiş *Mehran* şəxs adından yaranmışdır.

Fars mənşəli *mehr* sözünün aşağıdakı mənaları var:

1. sevgi, məhəbbət; 2. Günəş; 3. sözün üçüncü mənası ərəb mənşəlidir və evlənən kişi tərəfindən aldığı qadına-qıza nikahda talaq üçün təyin edilən pul, kəbin pulu anlamını verir.

Dilimizdə geniş işlənən *Mehri*, *Mehralı* və *Mehrali* şəxs adları ilə müqayisə oluna bilər.

Mehranyan soyadının *Mehranilər* sülaləsinin adı ilə izah olunmaq ehtimalının mümkünlüyü də yaddan çıxarılmamalıdır.

Politoloq *Andranik Mehranyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

692. Mehrbanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *mehriban* sözündən yaranmış *Mehriban* şəxs adından “*i*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Mehriban sözü Azərbaycan dilində *səmimi*, *şəfqətli*, *xoş rəftarlı*, *yaxşı münasibət bəsləyən* anlamlarında işlədilir.

Rusiyanın Rostov vilayətinin Bataysk şəhərindən *Armen Mehrbanyan*, İrəvan şəhərindən *Qaşik Mehrbanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

693. Mejlumyan//Mejlumov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *yazıq, ağır* mənası bildirən *məzlum* sözündən “əz” morfemini “ej” ilə əvəz etmək yolu ilə düzəldilmişdir.

Bizcə, bu soyadın *Məcnun* şəxs adı ilə heç bir əlaqəsi yoxdur.

Professorlar *Rafael Artashesoviç Mejlumyan, Aşot Arsenoviç Mejlumov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

694. Melikbekyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində titul, mənəb, rütbə bildirən ərəb mənşəli *məlik//melik* sözündən və yenə də titul, mənəb, rütbə bildirən *bəy//bek* sözündən yaranmış *Məlikbəy* şəxs adından *ə-e* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Səfəvilər dövründə tarixi Albaniya ərazisində əhalisi xristian olan ərazilərdə kiçik dairələr – *məlikliklər* yaradılır və bu məlikliklərin idarəsi *məlik* titulu verilən yerli xristian feodallara tapşırılırdı. Bu məliklərin səlahiyyətləri ağa və bəylərə bərabər tutulur və xana tabe olurdular.

Teatr və kino aktyoru *Qriqori Sarkisoviç Melikbekyan*, Rusiyanın Volqoqrad şəhər sakini *Artur Aramaisoviç Melikbekyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

695. Melik-Paşayan//Melik-Paşayev.

Bu erməni soyadları Azərbaycan dilində titul, mənəb, rütbə bildirən ərəb mənşəli *məlik//melik* sözündən və türk-mənşəli hərbi rütbə bildirən *paşa* sözündən yaranmış *Paşa* şəxs adından düzəldilmişdir.

Məlik və *Paşa* adlarının mənə və mənşəyi barədə *Melikbekyan* və *Paşayan* soyadlarından danışarkən bəhs etmişik.

Professorlar *Marietta Albertovna Melik-Paşayan, Vram Samsonoviç Melik-Paşayev, Nerses Ohanoviç Melik-Paşayev* və b. bu soyadı daşıyırlar.

696. Melikset-bek//Melikset-bekov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində titul, mənşəb, rütbə bildirən ərəb mənşəli *məlik//melik* sözündən, *Sədi* şəxs adından və yenə də titul, mənşəb, rütbə bildirən *bəy//bek* sözündən yaranmış *Məliksədibəy* şəxs adından *ə-e* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Türklərdə *Satı, Satik, Satıq* şəxs adlarının olduğunu nəzərə alsaq, bizcə, *Seti* adının olmasını da nəzərdən qaçıрмаq olmaz. Çünki Qaraqoyunlu dərəsinin Əmirxeyir kəndi ərazisində *Seti talası* antroponiminə rast gəlinir.

Filologiya elmləri doktoru, professor *Leon Meliksetoviç Melikset-bekov* (erməni mənbələrində *Levon Meliksetoviç Melikset-bek* kimi də yazılır) və b. bu soyadı daşıyırlar.

697. Meliksetyan//Meliksetov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində titul, mənşəb, rütbə bildirən ərəbmənşəli *məlik//melik* sözündən və *Sədi* şəxs adından yaranmış *Maliksədi* şəxs adından *ə-e, d-t* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Buradakı “*set*” komponenti *Sədi* şəxs adından “*i*” səsinin eliziya yolu və *ə-e* əvəzlənməsi ilə əmələ gəlmişdir.

Türklərdə *Satı, Satik, Satıq* şəxs adlarının olduğunu nəzərə alsaq, bizcə, *Seti* adının olmasını da nəzərdən qaçıрмаq olmaz. Çünki, Qaraqoyunlu dərəsinin Əmirxeyir kəndi ərazisində *Seti talası* toponiminə rast gəlinir.

Meliksetbekyan erməni soyadı ilə eyni kökdəndir.

Professor *Arlen Vahaqoviç Meliksetov*, şair *Karo Gera-*

simoviç Meliksetyan, arxitektör *Hasmik Arşaluysovna Meliksetyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

698. Melik-Şahnazaryan//Melik-Şahnazarov.

Bu erməni soyadları Azərbaycan dilində titul, mənşəb, rütbə bildirən ərəb mənşəli *məlik//melik* sözündən və *Şahnəzər* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Məlik və *Şahnəzər* adlarının mənə və mənşəyi barədə *Məlikbekyan* və *Şahnəzaryan* soyadlarından danışarkən bəhs etmişik.

Professor *Aleksandr Mixayloviç Melik-Şahnazarov*, erməni politoloqu, “Voskanapat” analitik mərkəzinin rəhbəri *Levon Hrantoviç Melik-Şahnəzaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

699. Melikyan//Melikyants//Melikov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində titul, mənşəb, rütbə bildirən ərəbmənşəli *məlik* sözündən yaranmış *Məlik* şəxs adından *ə-e* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Biz *Məlik* şəxs adına “Dədə Qorqud” dastanındakı *Şöklü Məlik*, *Qıpçaq Məlik*, Səlcuqlu türklərinin sultanı *Məlik şah* adlarında da rast gəlirik.

Məlik sözünün, əsasən, iki anlamı var: 1. mülk sahibi; 2. hökmdar, padşah.

Mamik, *Malik*, *Məlik*, *Melik* formaları müxtəlif türk xalqlarında şəxs adı kimi işlənir.

Dağlıq Qarabağda yaşayan və albanlardan törəyən ermənilərin yaratdıqları ərəzi-inzibati bölgəyə məliklik, bu bölgənin hakiminə isə *məlik* adını biz vermişik.

Ermənistan parlamentinin deputatı *Spartak Seyranoviç Melikyan*, jurnalist, şair, tarixçi *Georgi Georgiyeviç Melikyants*, general, 1880-1881-ci illərdə Rusiya İmperiyasının Da-

xili İşlər naziri qraf *Mixail Tarieloviç Loris-Melikov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

700. Mxçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki tikinti materialı kimi, ağac və gön materiallarını bir-birinə çatmaq, calamaq, yapışdırmaq, birləşdirmək üçün istifadə olunan, dəmirdən hazırlanan, başı papaqlı, oval, ucu iti əşya olan *mıx* sözündən *-çı* şəkilçisinin köməyi ilə yaranmış *mıxçı* peşə bildirən düzəltmə ismindən səs düşümü yolu ilə düzəldilmişdir. *Mıx* sözünün mismar, qadax, kora sinonimləri müxtəlif dialektlərdə işlənir.

Məşhur Azərbaycan deyimi var: Mıxı mismara döndərən Kişi (Allah)!

Dilimizdə *“Yerində mıxlanıb qalmaq”* (tərpənməmək, donub qalmaq), *“mıx kimi durmaq”* (əyilməmək, tərpənməmək), *“atın və ulağın mıxını dəyişmək”* və s. kimi deyimlər də var.

Rusiyanın Krasnodar şəhər sakini *Qurgen Derenikoviç Mxçyan*, İrəvanda travmatoloq-ortoped *Serop Hamletoviç Mxçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

701. Mxitaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Muxtar şəxs* adından eliziya hadisəsi (“u” foneminin düşməsi) və proteza (“i” foneminin artırılması) yolu ilə düzəldilmişdir. Görkəmli alban tarixçisi, türk-sak oğlu Mxitar (əslində Muxtar) Qoçu erməniləşdirən zaman alimlərimiz hələ qəflət (qış) yuxusundan oyanmamışdılar. Ermənilər qoç abidələrimizi oğurlayıb Ere-buni muzeyində əcnəbilərə erməni abidələri kimi təqdim edəndə də alimlərimiz susurdular.

Türk dillərində *muxtar* sözü aşağıdakı mənələrdə işlənir:

1. sərbəst, azad, asılı olmayan, ixtiyarı özündə, suverən;

2. muxtariyyət hüququ olan ərazi vahidi, məsələn, muxtar respublika, muxtar vilayət;

3. yerli hakim, məsələn, kəndin muxtarı.

Professorlar *Artaşes Melkonoviç Mxitaryan*, *Arzik Martirosovna Mxitaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

702. Mihranyan.

Bu erməni soyadı qədim Azərbaycanın Alban dövrü tarixində mühüm yer tutan *Mehranilər* sülaləsinin adından yaranmış *Mehran* şəxs adından *e-i* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Tarixdən məlum olduğu kimi, Mehranilər sülaləsi Qafqaz Albaniyasını 628-705-ci illərdə idarə etmişlər. Bu sülalənin əsası Sasani şahının kürəkəni Mehran tərəfindən qoyulmuşdur. Moisey Kağankatlyıya görə, Mehran edam olunmaq təhlükəsindən qaçaraq miladi tarixilə 591-ci ildə öz nəslinə məxsus 30 min ailə ilə birlikdə Qafqaz Albaniyasının Girdiman vilayətinə gəlmiş, vilayətin nüfuzlu əyanlarını nahar yeməyinə dəvət edib, onları öldürmüş və Girdimanın sahibi olmuşdur.

Erməni bəstəkarı *Emma Vartanovna Mihranyan*, politoloq *Andranik Movsesoviç Mihranyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

703. Mikaelyan//Ter-Mikaelyan.

Bu erməni soyadı qədim *Mixail* yəhudi adının ərəbləşmiş forması olan *Mikayıl* şəxs adından düzəldilmişdir.

Xristianlar arasında Mişel, Maykl formalarında da işlənir. Bibliyada adı çəkilən əfsanəvi peyğəmbərin adındandır. Mikayıl Allaha bərabər olan, tanrı ilə bir olan mənası bildirir.

Dini rəvayətlərə görə, Allah işlərində ona kömək etmək üçün dörd icraçı mələk təyin edib: Cəbrayıl, Əzrayıl, İspafıl və *Mikayıl*. Hər biri arasında da iş bölgüsü aparıb. Onlardan ən xeyirxahı *Mikayıl* mələk hesab olunur. Onun vəzifəsi insanlara

ruzi yetirmək, pay verməkdir. Ona görə də o biri mələklərə nisbətən *Mikayılın* adı daha tez şəxs adına çevrilib və müxtəlif xalqlar arasında daha geniş yayılıb.

Dilimizdə *Mikayıl* adı və *Mikayılov* soyadı geniş yayılmışdır.

Akademik *Vardges Aleksanoviç Mikaelyan*, professor *Yervand Sukiasoviç Mikaelyan*, akademik *Mikael Levonoviç Ter-Mikaelyan*, və b. bu soyadı daşıyırlar.

704. Minnetyan.

Minnetyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *minnət* sözündən yaranmış *Minnət* ləqəbindən *ə-e* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Minnət sözünün Azərbaycan dilində *edilən hörmət və yaxşılığa qarşı daxilən duyulan borcluluq hissi, özünü borclu bilmə* mənası var. Dilimizdə *minnət* sözündən *minnət etmək, minnət qoymaq, minnət götürmək, minnətə getmək, minnət olsun* kimi söz birləmələri yaranmışdır.

ABŞ-ın Klarksson universitetinin professoru *Levon Minnetyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

705. Mirabyan.

Mirabyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *mirab* sözündən yaranmış *Mirab* ləqəbindən düzəldilmişdir. *Mir* komponenti ərəbcə, *ab* komponenti farsca olan *mirab* sözü keçmişdə bir məmur vəzifəsi olub və su təsərrüfatınabaxan, suvarma işlərinə nəzarət edən adama verilən ad idi.

Rusiyanın Moskva şəhərindən *Armen Mirabyan*, Ukraynanın Kiyev şəhərindən *Serjik Mirabyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

706. Mirakyan.

Mirak erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *mirək* sözündən yaranmış *Mirək* ləqəbindən ə-a əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

16-cı yüzil azərbaycanlı rəssam və memar *Ağa Mirək Mirzə Qiyasın* adı ilə müqayisə edilə bilər.

Erməni rejissor və kinooperator *Armen Baqratoviç Mirakyan*, tibb elmləri namizədi *Qaregin Avetikoviç Mirakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

707. Miricanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *miri* və əzizləmə mənası bildirən *can* sözlərinin birləşməsindən yaranmış *Mirican* şəxs adından düzəldilmişdir.

Rəis, başçı, ağa anlamlarında olan *mir//miri* sözü, adətən, kişi adlarının əvvəlinə artırılaraq onların peyğəmbər-seyid nəslindən olduqlarına işarə edir.

Tibb elmləri doktoru, professor *Muşeğ Misakoviç Miricanyan*, aktrisa *Virginiya Karpovna Miricanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

708. Mirumyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *miri* və 1-ci şəxsin təkinə aid *-im* mənsubiyyət şəkilçisinin birləşməsindən yaranmış *Mirim* ləqəbindən *i-u* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Miri sözünün mənası barədə *Miricanyan* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Professor *Rimma Artavazdovna Mirumyan*, Rusiyanın Krasnoyarsk diyarında fərdi sahibkar *Aram Vahramoviç Mirumyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

709. Mirza-Avaqyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *mirzə* və türk-mənşəli “*avaka*” ismindən *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Mirzə sözünün mənaları barədə *Mirzoyan* soyadından, *Avaqyan* soyadı barədə isə *Avakyan//Avaqyan//Avaqyants//Avakov* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Tibb elmləri doktoru, professor *Qriqori Levonoviç Mirza-Avaqyan*, professor Arutyun *Qriqoryeviç Mirza-Avaqyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

710. Mirzabekyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *mirzə* və titul, rütbə, mənəb bildirən *bəy* sözlərinin birləşməsindən yaranmış *Mirzəbəy* şəxs adından *ə-a*, *bəy-bek* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Mirzə sözünün mənaları barədə *Mirzoyan* soyadından, *bəy* sözündən isə eyni komponentli əvvəlki soyadlardan danışarkən bəhs etmişik.

Mirzə ermənicə *qraqir* deməkdir və ermənilər arasında *Qraqirbekyan* soyadı yoxdur.

Akademik *Emil Haykoviç Mirzabekyan*, professorlar *Hayk Hovanesoviç Mirzabekyan*, *Anahid Havakimovna Mirzabekyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

711. Mirzaxanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *mirzə* və titul, rütbə, mənəb bildirən *xan* sözlərinin birləşməsindən yaranmış *Mirzəxan* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Mirzə sözünün mənaları barədə *Mirzoyan* soyadından, *xan* sözündən isə eyni komponentli əvvəlki soyadlardan da-

nışarkən bəhs etmişik.

Erməni yepiskopu *Vazgen Mirzaxanyan*, Xaçatur Abovyan adına Erməni Dövlət Pedaqoji Universitetinin rektoru *Ruben Karlenoviç Mirzaxanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

712. Mirzoyan

Türklər erkən orta çağlardan günümüzə qədər oxuyub-yazdığı bacaran adama *mirzə* deyirdilər. *Mirzə* şəxs adı öncə peşə adı bildirmiş, sonralar isə ayama (ləqəb) formasında işlədilmiş və tədricən şəxs adına çevrilmiş, bu şəxs adından isə ə-o əvəzlənməsi ilə *Mirzoyan* erməni soyadı yaradılmışdır.

Mirzə sözü əslən ərəbmənşəli olub “*əmir nəslindən olan*” mənasını bildirən “*əmirzadə*” sözündən eliziya hadisəsi ilə düzəldilmişdir. *Mirzə* “*hörmətli*”, “*savadlı*”, “*oxumuş*” və “*katib*” mənalarında işlədilmişdir. Deməli, *Mirzə* sözü *Əmirzadə* sözünün qısaldılmış formasıdır.

Dilimizdə *mirzə* sözünün aşağıdakı mənaları vardır:

1. şəxs adlarından sonra gəldikdə şahzadəlik, əvvəl gəldikdə isə rütbə bildirir: *İsgəndər Mirzə, Şahrux Mirzə, Sam Mirzə, Abbas Mirzə; Mirzə Cəlil, Mirzə Ələkbər Sabir, Mirzə Şəfi, Mirzə Kazım bəy* və s.;

2. keçmişdə savadlı, elmlı, hörmətli şəxslərim adlarının əvvəlinə əlavə edilib: *Mirzə Fətəli, Mirzə Şəfi, Mirzə Ələkbər* və s.;

3. keçmişdə yazı-pozu işləri ilə məşğul olan adam, katib, dəftərxana işçisi: *O, dövlət idarəsində mirzə işləyirdi.*

Mirzə ermənicə *qraqir* deməkdir və ermənilər arasında *Qraqiry*yan soyadı yoxdur.

Sovet partiya və dövlət xadimi, 1920-ci illərdə AK(b)P Bakı komitəsinin, AK(b)P MK-nın katibi olmuş qatı erməni millətçisi, daşnak *Levon İsayeviç Mirzoyan*, Bakı doğumlu

futbolçu, bir vaxtlar Bakının “Neftçi” klubunun oyunçusu *Aleksandr Baqratoviç Mirzoyan*, akademik *Lüdvik Vasilyeviç Mirzoyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

713. Misiryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Misir* şəxs adından düzəldilmişdir. Öncə Misir dövlətinin adını bildirən *Misir* sözü “*böyük şəhər*”, “*iri yaşayış məntəqəsi*” kimi məlum olmuşdur. *Misir* şəxs adı Misir dövlətinin adından çox-çox sonralar yaranmışdır.

Azərbaycanda da *Misir* şəxs adına rast gəlinir.

Rusiyanın Volqoqrad şəhərində fərdi sahibkar *Armen Evaldikoviç Misiryan*, Moskba şəhər sakini *Yuri Sergeyeviç Misiryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

714. Miskaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *mis* əlvan metal adından və fars mənşəli *gər* sözündən əmələ gəlmiş *misgər* sözündən *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Misgər sözü dilimizdə “*mişdən mis məmulatları hazırlayan*” mənasında peşə bildirir. Bizcə, həmin peşə sahibi olan erməni peşəsini özünə soyad kimi qəbul etmişdir.

Lakin onu da qeyd etmək lazımdır ki, soyadlarımız arasında *Misgər* və *Misgərov* şəxs ad və soyadına rast gəlmək olar.

Rusiyanın Kaluqa şəhərindən *Qohar* (Gövhər//Göhər) *Miskaryan*, rəssam *Qara Miskaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

715. Msrlyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Misir* sözünə türkmənşəli *-li* sözdüzəldici şəkilçisinin əlavə edilməsi ilə

əmələ gəlmiş *Misirli* ləqəbindən eliziya hadisəsi – “i” saitlərinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Erməni opera müğənnisi *Liana Msrlyan*, tarixçi *Zaven Msrlyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

716. Mudiryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *müdir* sözündən yaranmış *Müdir* ləqəbindən *ü-u* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Müdir sözü Azərbaycan dilində bir idarəni, müəssisəni idarə edən adama, idarə başçısına deyilir.

Vahan Mudiryan, *Anahit Mudiryan* və başqa çoxlu sayda sırası erməni bu soyadı daşıyırlar.

717. Muğnetsyan.

Ermənilərdə yaşadıkları yer-yurd adları ilə bağlı soyadlardan biri də *Muğnetsyan* soyadıdır. Belə soyadlar adətən, Azərbaycan dilində -lı⁴ şəkilçisini əvəz edən *tsi* (rusçada “*yu*” – ermənicədə “*gh*”) şəkilçisi ilə düzəldilir. *Muğnetsyan* soyadı da Əştərək rayonu ərazisindəki Muğni kənd adından götürülmüşdür. *Muğnetsi*, yəni *Muğneli*.

Erməni şair və nasiri *Vahan Martinoviç Muğnetsyan*, Rusiyanın Barnaul şəhərində fərdi sahibkar *Nuna Arkimedovna Muğnetsyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

718. Mumçyan//Mumcyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *mum* sözünə sənət, peşə bildirən *-çı* şəkilçisi artırmaqla əmələ gəlmiş *mumçu* ismindən yaranmış *Mumçu* ləqəbindən sözün sonundakı “u” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir. Soyadın ikinci variantında bura *ç-c* əvəzlənməsi də əlavə olunmuşdur.

Rusiyanın İrkutsk şəhərində fərdi sahibkar *Levon Muşeqoviç Mumçyan*, Rusiyanın Moskva şəhərində fərdi sahibkar *Vahan Edikoviç Mumçyan*, Krasnodar şəhərində həkim-uroloq *Karen Vladimiroviç Mumçyan*, Soçi şəhərində həkim-ginekoloq *Anahit Hrnovna Mumçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

719. Muradyan//Muradov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəbmənşəli *murad* sözündən yaranmış *Murad* şəxs adından düzəldilmişdir. *Murad* şəxs adı öncə türklər tərəfindən qəbul edilmiş, sonralar isə türk dilləri vasitəsilə erməni dilinə keçmişdir. *Murad arzu, istək, məqsəd, niyyət, dilək və kam* mənaları bildirir. Keçmiş SSRİ məkanında yaşayan türk xalqları arasında *Muradov//Muradova, Muratov//Muratova* soyadı geniş yayılmışdır. Ruslarda da *Muratov* soyadı işlənməkdədir.

Akademik *Rudolf Muradoviç Muradyan*, professorlar *Arşak Trdatoviç Muradyan, Viktor Aslanoviç Muradyan*, sənətsünəşliq namizədi *Yevgeniya Haykovna Muradova* və b. bu soyadı daşıyırlar.

720. Musaelyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Musa* şəxs adından və türkmənşəli *el* sözündən düzəldilmişdir. Mənası "*Musanın eli*" deməkdir. *Musa* Bibliyada adı çəkilən əfsanəvi peyğəmbərin qədim yəhudi adı olan *Moiseyin* ərəbləşmiş formasıdır. *Musa* şəxs adı islamiyyətdən sonra türklərə keçmiş, türklərdən isə ermənilər tərəfindən qəbul edilmişdir. *Musa* şəxs adına xristianlarda *Moisey, Moşe*, ermənilərdə *Movses* formalarında rast gəlirik.

Musaelyan soyadı ilə yanaşı, ermənilərdə *Movsesyan* soyadı da var.

Rusiya Federasiyasının Əməkdar artisti, pianoçu *Sergey*

Aleksandroviç Musaelyan, Rusiyanın Perm Şəhərinə Perm Dövlət Universitetinin fəlsəfə kafedrasının müəllimi *Leva Askanazoviç Musaelyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

721. Musikyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Musa* şəxs adından və türkmənşəli kiçiltmə-əzizləmə mənası bildirən *-ik* affiksindən düzəldilmişdir. Mənası *balaca, kiçik Musa* deməkdir. Bir daha xatırladıyıq ki, *Musa* şəxs adı ərəblərdən türklərə, türklərdən isə ermənilərə keçmiş və soyad kimi işlənmişdir.

Dilimizdə *Musa* adı və *Musayev* soyadı geniş yayılmışdır.

Rusiyanın Moskva şəhərindən *Ani Gevorkovna Musikyan*, menecer *Vartan Voskanoviç Musikyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

722. Mustafyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Mustafa* şəxs adından sözün sonundakı “*a*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir. Mənası “*seçilmiş, bəyənilmiş*”dir. Məhəmməd peyğəmbərin adlarından biridir.

1998-ci ildən İstanbulda erməni apostol kilsəsinin başçısı olan *Mesrop Mustafyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

723. Nacaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *dülgər, xarrat* anlamında olan Nəccar ləqəbindən *ə-a* əvəzlənməsi və “*c*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Professor *Nikolay Arsenoviç Nacaryan*, Qazaxıstanın “Astana” klubunun futbolçusu, yarımmüdafiəçi *Gevorq Arsenoviç Nacaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

724. Nadaryan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *Nodar* şəxs adından *o-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Nadar şəxs adını Azərbaycanda çox məşhur Nadir şəxs adı və məşhur aktyor *Nodar Şaşıkoğlunun* adıyla müqayisə etmək olar.

Tərcüməçi *Lena Armenakovna Nadaryan*, Rusiyanın Perm şəhərindən *Saqatel Nadaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

725. Nadiryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *az tapılan, az təsadüf edilən, az ələ düşən* anlamlarında olan *nadir* sözündən yaranmış *Nadir* şəxs adından düzəldilmişdir.

Yazıçı, jurnalist *Roman Rudolfoviç Nadiryan*, futbolçu *Artur Nadiryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

726. Nağdalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *nəğd* (tələffüz forması *nağd*) sözü ilə *Əli* şəxs adından yaranmış *Nağdəli* mürəkkəb şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi və eliziya hadisəsi ilə düzəldilmişdir.

Dilimizdə *nəğd* sözünün *nisyə* əksi məlumdur.

Ermənistan parlamentinin vitse-spikeri *Hermine Mikaelovna Nağdalyan*, 2002-ci il dekabrın 28-də İrəvanın küçələrində siyasi məqsədlə güllələnən erməni jurnalisti *Tiqran Hovanesoviç Nağdalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

727. Naqaşyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində peşə, sənət bildirən *nəqqaş* sözündən *ə-a* əvəzlənməsi və “q” qoşa samitinin biri-

nin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *nəqqaş* sözü ümumiyyətlə *rəssam*, *şəkilçəkən* anlamından başqa, evlərin divarına, tavanına, şeylərin üstünə sulu və ya yağlı boya ilə naxış vuran sənətkara deyilir.

Erməni rəssamı *Ohanes Mkrtiçeviç Naqaşyan*, aktrisası *Hasmik Ohanesoviç Naqaşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

728. Nalbandyan//Nalbandov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilində peşə, sənət bildirən *nalbənd* sözündən düzəldilmişdir. *Nalbənd* sözü mürəkkəb isimdir və türkmənşəli “*nal*” və “*bənd*” sözlərindən yaranmışdır. Keçmişdə kənd təsərrüfatı heyvanlarını (qoşquya qoşulan) yaz, yay və payız əkinindən öncə nallayırdılar. Həmin peşə sahibinə isə *nalbənd* deyirlər. Elm və texnika sürətlə inkişaf edəndən sonra “nalbəndlik” peşəsi arxaizmə çevrildi.

Sözün ikinci hissəsi bənd etmək, bərkitmək, mıxla nalı heyvanların dırnağına vurmaq *anlamına gəlir*.

Nalbənd ermənicə *nalvarpet* deməkdir. Lakin ermənilər arasında *Nalvarpetyan* soyadına rast gəlinmir.

XIX yüzil erməni yazıçısı *Mikael Lazareviç Nalbandyan*, SSRİ Xalq rəssamı *Dmitri Arkadyeviç Nalbandyan*, akademik *Aram Baqratoviç Nalbandyan*, professor *Sergey Sergeyeviç Nalbandov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

729. Nalçacyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *nalça* (kiçik *nal*) sözünə sənət, peşə bildirən *-çı* şəkilçisi artırmaqla əmələ gəlmiş *nalçaçı* ismindən yaranmış *Nalçaçı* ləqəbindən *ç-c* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*ı*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Professor *Albert Ağabekoviç Nalçacyan*, İrəvandan *Tiqran Rubenoviç Nalçacyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

730. Namazyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *namaz* sözündən yaranmış *Namaz* şəxs adından düzəldilmişdir.

Namaz müsəlmanların gündə beş dəfə müəyyən vaxtlarda müəyyən qaydalar üzrə icra etdikləri bu ibadətin, aydındır ki, xristian olan ermənilərə heç bir aidiyyəti yoxdur, sadəcə olaraq, bu soyad *Namaz* şəxs adından mexaniki şəkildə götürülmüşdür.

Artyom Namazyan, Vahan Namazyan və b. bu soyadı daşıyırlar.

731. Nanaqulyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *nənə* və *qul* sözlərindən *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *nənə* sözü bir neçə mənada işlədilir. Məsələn: 1) ananın və ya atanın anasına deyilir; 2) nəvəsi olan hər hansı bir qadına deyilir; 3) bəzi bölgələrdə anaya deyilir; 4) yaşlı qadınlara hörmətlə müraciət formasıdır.

Soyadın “*qul*” komponentinə gəldikdə isə, bu barədə *Qulyan* erməni soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Biologiya elmləri doktoru *Siranuş Gerasimoviç Nanaqulyan*, erməni diplomatı və siyasi xadimi *Qarnik Aşotoviç Nanaqulyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

732. Nanayan//Nanoyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *nənə* sözündən *ə-a//o* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində atanın və ya ananın anasına *nənə* deyilir. Bu söz hər bir nəvəsi olan qadına da şamil edilir və ümumiyyətlə, yaşlı qadınlara da müraciət forması olaraq *nənə* deyilir.

Rusiyanın Ulyanovsk şəhərində fərdi sahibkar *Qor Ha-*

kopoviç Nanayan, Rusiyanın Tümen şəhərində fərdi sahibkar *Spartak Culbertoviç Nanayan*, Rusiyanın Rostov vilayətinin Çaltır kəndindən *Boğos karapetoviç Nanoyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

733. Naribekyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki farsmənşəli *nər* (dövə) və türkmənşəli titullar, rütbə və mənəb bildirən *bəy/bek* sözlərindən *ə-e* əvəzlənməsi və *i* səstartımı ilə düzəldilmişdir.

Nər sözünün dilimizdə aşağıdakı mənaları var:

1. bir çox türk dillərində (qazax, qaraqalpaq, özbək, türkmən və Azərbaycan türkcəsində) – erkək dövə, bir hürküclü çox güclü dövə cinsi;

2. mərd, igid, cəsur, alicənab adam.

Nəhayət, *Narbekov* soyadında *nar* komponentinin *nər* yox, məhz *nar* sözündən düzəlməsi ehtimalı da mövcuddur. Lakin biz bu ehtimalı məqbul saymırıq, çünki meyvə kimi *nar* sözü heç vaxt insanlara şamil edilərək “*nar adam*” ifadəsi işlənməyib, işlənməyibsə, *nar* sözünün şəxs adına, oradan da soyadına keçmə ehtimalı qeyri-mümkündür. Amma mərd, igid adamlara həmişə “*nər adam*” deyiblər və bu söz əvvəl ayama, sonra şəxs adı və nəhayət, soyad kimi işlənmişdir.

Naribekyan soyadını ruslardakı *Narbekov* və latış- lardakı *Narbekovas* soyadları ilə müqayisə etmək olar. Lakin onu da xatırladaq ki, hər iki soyadı daşıyanlar türkmənşəli insanlar olub. Məsələn, *Narbekovas* soyadını daşıyan latış qaraim türküdür.

Rusiyanın Yekaterinburq şəhərində fərdi sahibkar *Hacik Saribekoviç Naribekyzn*, Sverdlovsk vilayətində fərdi sahibkar *Arsen Vartanoviç Naribekyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

734. Narimanyan//Narimanov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Nəriman* şəxs adından düzəldilmişdir. *Nəriman* şəxs adı öncə farslardan türklərə, türklərdən isə ermənilərə keçmişdir. *Nəriman* şəxs adı mürəkkəb isimdir və “*nər*” və “*man*” komponentlərindən düzəldilmişdir.

Narbekyan soyadında olduğu kimi, burada da *nar* komponentinin sözün hansı mənasından yaranması üzərində mübahisə aparmaq olar: 1. *mərd, igid, cəsür, alicənab adam* mənasında *nər* sözündən; 2. *dəvə* anlamında *nər* sözündən; 3. *nar* meyvəsinin adından. Təbii ki, biz birinci variantda üstünlük veririk. Bu soyadda *man* isə *adam, kişi* anlamındadır.

Ermənicə “*dəvə*”yə *uğd*, “*kişi*”yə, “*adam*”a *mart* deyirlər. *Nar* ermənicə *nur* deməkdir. Lakin ermənilər arasında *Uğdmanyən, Uğdmartyən* və ya *Nurmanyən, Nurmartyən* soyadlarına rast gəlmirik.

Nəriman//Nariman şəxs adını Azərbaycan dilindəki *Nərbəy, Nərminə, Nərmin* və s. şəxs adları ilə müqayisə etmək olar.

Tibb elmləri doktoru, professor, İrəvan Dövlət Tibb Universitetinin rektoru *Mikael Zaxaroviç Narimanyən*, professor *Georgi Stepanoviç Narimanov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

735. Narinyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *narın* sözündən yaranmış *Narın* şəxs adından *-i* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Narın sözü Azərbaycan dilində, əsasən, iki mənada işlədilir: birincisi, *son dərəcə xırda, toz kimi*; ikincisi, *zərif, incə, nazik*.

Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, 1905-ci ildə Qarabağın indiki Ağdərə rayonunda doğulmuş *Nikolay Artyomoviç Na-*

rinyan, sovet quruluşçu rəssamı *Rimma Anatolyevna Narinyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

736. Naroyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *nar* sözündən yaranmış *Nar* sözünə “o” saitinin artırılması yolu ilə düzəldilmişdir.

Nar sözü Azərbaycan dilində iki mənada işlədilir. Birincisi, fars dilindən dilimizə keçən və klassik ədəbiyyatımızda geniş işlənən *od*, *atəş* anlamında *nar* sözü, ikincisi, Azərbaycanda geniş yayılmış *nar* meyvəsinin adı kimi.

1927-ci ildən 1944-cü ilə qədər İstanbul patriarxı, arxiyepiskop *Mesrop (Xaçatur) Naroyan*, Rusiyanın Krasnodar şəhərində fərdi sahibkar *Tiqrən Aşotoviç Naroyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

737. Nasibyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *qismət*, *pay*, *hissə*, *bəhrə*, *bəxt*, *bəxtə çıxan* mənalarında işlənən nəsib sözündən yaranmış *Nəsib* şəxs adından ə-a əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Nəsib şəxs adına müxtəlif türk dillərində *Nəsib*, *Nə- sip*, *Nasib*, *Nesib* formalarında rast gəlinir. İslamiyyətdən sonra *Nəsib* şəxs adı türklər tərəfindən götürülmüş və ermənilər bu sözü türk dilləri vasitəsilə qəbul etmişlər.

Erməni futbolçusu *Sergey Nasibyan*, Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərindən *Alik Civanoviç Nasibyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

738. Nasiryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *nasir* sözündən yaranmış *Nasir* şəxs adından düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində nəsr əsərləri yazan yazıçıya *nasir* deyilir.

Rusiyanın Rostov şəhərindən *Tengiz Nasiryan*, yenə Rostov şəhərindən *Albert Nasiryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

739. Nazanyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *Nazan* şəxs adından düzəldilmişdir.

Daha çox Türkiyə türkləri arasında yayılmış bu adın Azərbaycan dilində ekvivalenti *Nazənindir*.

Tibb elmləri namizədi *Ararat Artyomoviç Nazanyan*, Moskva şəhərində fərdi sahibkar *Yuri Qareginoviç* və b. bu soyadı daşıyırlar.

740. Nazarbekyan//Nazarbekov

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Nazar/Nəzər* şəxs adından və titül, mənəb, rütbə bildirən türkmənşəli *bəy//bek* sözündən düzəldilmişdir.

Adın *Nazar//Nəzər* komponenti haqqında *Nazaryan* soyadından, *bek* komponenti haqqında isə *Abeqyan* soyadından danışarkən ətraflı bəhs etmişik.

1886-cı ildə “Hnçak” partiyasını yaradanlardan biri olan *Avetis Nazarbekyan*, çar generalı *Foma İvanoviç Nazarbekov* (*Tovmas Hovanesoviç Nazarbekyan*) və b. bu soyadı daşıyırlar.

741. Nazaryan//Nazarov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Nazar/Nəzər* şəxs adından düzəldilmişdir. Türk dillərində hər iki forma işlənir.

Dilimizdə *nəzər* sözünün aşağıdakı mənaları var:

1. baxma, baxış, baxmaq tərz, gözlərin ifadəsi; *xoş nə-*

zərlə baxmaq, acıqlı nəzərlə süzmək, incə nəzər, göz, baxış;

2. *gözündə, təsəvvüründə, düşüncəsinə görə;*

3. *göz, diqqət, himayə, kömək.* – Nəzərin üstümüzdən əskik olmasın.

4. *bədbəxtlik, uğursuzluq, gözə gəlmə, gözdəymə:* – Mat-məəttəl qalmışam ki, bu nə bələdi, nəzərdi, gözdü.

Sabit söz birləşmələrində *nəzərə gəlmək, nəzərə yetirmək, nəzər etmək, nəzərdə tutmaq, nəzərdən yayındırmaq, nəzərdən salmaq (salınmaq), nəzərdən düşmək, nəzər vermək, nəzəri cəlb etmək, nəzərə almaq* və s. formaları var.

Akademiklər *Armen Georgiyeviç Nazarov, Lemik Unanoviç Nazarov, professor Ernest Ağacanoviç Nazaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

742. Nazikyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *nazik* sifətindən düzəldilmişdir. Bəzi türk dialektlərində *nəzik* formasında da işlənir.

Dilimizdə *nazik* sözünün aşağıdakı mənaları var:

1. *qalın, yoğun olmayan, incə:* nazik kitab, nazik ip, nazik təbəqə;

2. *yüngül, zərif materialdan hazırlanmış, qalınlığı az olan:* nazik şüşə, nazik köynək, nazik parça, nazik yorğan;

3. *incə, zərif, qəşəng, gözəl:* nazik bilək, nazik barmaq;

4. *arıq, cansız, cılız, zəif;* – *Görmüşəm, uzun, nazik oğlandır.*

5. *incə təbiətli, ədəbli, nəzakətli, incə:* – *Doktor şıq geyinmişdir, rəftarı mülaüiyim və nazik idi.* (Y.V.Çəmən- zəmənli).

6. *incə, kövrək, ürəyi tez inciyən.* – *Onun çox nazik ürəyi var.*

Mürəkkəb sözlərin komponenti kimi: *nazikbaldır (lı),*

nazikbel(li), nazikbədən(li), nazikbığ(lı), nazikvüc-ud(lu), nazıqabıq(lı), nazıkdış(li), nazıkdodaq, nazıkməzac, nazıktəhər, nazıkürək(li), nazıkanə və s.

Rusiya aktyor və kinorelissoru *Armenak Davidoviç Nazıkyan*, texnika elmləri namizədi, dosent *Georgi Artyomoviç Nazıkyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

743. Nazinyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəbmənşəli *tərtib edən, nizama salan, nəzm yazan, şair* anlamlarında olan *nazim* sözündən yaranmış *Nazim* şəxs adından *m-n* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Nazinyanların əcdadları 1921-ci ildə Türkiyədən öz soydaşları olan hay daşnaklarının əlindən qaçmış və indiki Ermənistan ərazisində – Qazax qəzasının Karvansara bölgəsində məskunlaşmışlar.

Həkim-ginekoloq *Arman Sergeyeviç Nazinyan*, Rusiyanın Tuapse şəhərindən olan *Hayk Nazinyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

744. Nazloyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *nazlı* sözündən yaranmış *Nazlı* şəxs adından *ı-o* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *nazlı* sözü *işvəli, qəmzəli* anlamında işlədilir. Türk xalqlarında qadın adı ilə soyadı götürmək qəbul edilən olmasa da, ermənilər üçün bunun bir o qədər fərqi yoxdur və Nazlıyan soyadı da Nazlı qadın adından düzəlmişdir.

Psixologiya elmləri namizədi *Qaqik Mikaeloviç Nazloyan*, Ukraynanın Kiyev şəhərindən *Arşak Nazloyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

745. Nigaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *gözəl, məhbub, yar, sevgili* mənalarında işlənən *nigar* sözündən yaranmış *Nigar* şəxs adından düzəldilmişdir.

Rusiyanın Stavropol şəhərində fərdi sahibkar *Artur Qriqoryeviç Nigaryan*, Rusiyanın Krasnodar diyarında fərdi sahibkar *Papik Movsesoviç Nigaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

746. Novruzyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *novruz* sözündən yaranmış *Novruz* şəxs adından düzəldilmişdir.

“*Yeni gün*” mənasında olan *Novruz* həm də Şərqdə yazın girməsi bayramıdır.

Novruz bayramı Şimal yarımkürəsində astronomik yazın başladığı, gecə-gündüz bərabərliyi günündə (martın 20-si, 21-i və ya 22-sində) keçirilir. Bir sıra xalqlar yaz fəslinin gəlməsini təbiətin canlanması ilə bağlamış, bu münasibətlə şənliklər keçirmiş, onu yeni ilin başlanğıcı kimi bayram etmişlər. Qədim zamanlardan başlayaraq Azərbaycan, İran, Əfqanıstan, Tacikistan, Özbəkistanda və bir çox şərq ölkələrində baharın gəlişini şənliklərlə qarşıyırlar. Martın 21-i İran və Əfqanıstanda rəsmi təqvimin ilk günü sayılır.

2009-cu il sentyabrın 30-da Novruz YUNESKO tərəfindən qeyri-maddi mədəni irs siyahısına daxil edilmiş, 23 fevral 2010-cu ildə isə BMT Baş Assambleyasının 64-cü sessiyasının iclasında mart ayının 21-i "Beynəlxalq Novruz Günü" elan edilmişdir.

Rusiyanın Kazan şəhərində fərdi sahibkar *Hasmik Karapetovna Novruzyan*, erməni rəssamı *Ruben Marutoviç Novruzyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

747. Nşanyan//Nişanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *nişan* sözündən eliziya hadisəsi ilə (“i” foneminin düşməsi) düzəldilmişdir. Professor Q.Qeybullayev xalqımız arasında keçmiş tarixi ənənəyə malik olan, dərin kök salmış *nişan* sözünün ermənilər tərəfindən oğurlanaraq *nşan* formasında işlədildiyini qeyd etmişdir.

Nişan sözünün dilimizdə aşağıdakı mənaları var:

1. Əsər, əlamət iz:

*Vidadi, xəstəni gəl indi tanı,
Hanı o sən görən şəkli-nişanı.*

M.V.Vidadi.

2. Bir şeyi başqa bir şeydən ayıran əlamət, tanınmaq üçün qoyulan işarə, nişanə;

3. Güllə, ox və s. ilə vurulmalı olan hədəf, nöqtə, nişanə, nişangah, nişana almaq (götürmək), silahı hədəfə tuşlamaq;

4. hər hansı bir xidmət və ya hər hansı bir hadisənin xatirəsinə görə bir təşkilat tərəfindən verilən üstü yazılı, şəkilli və s.-dən hazırlanmış xüsusi lövhəcik;

5. oğlan tərəfindən qızı nişanlamaq məqsədilə göndərilən üzük, şiriniyyat və s.

Kolumbiya universitetində erməni dili və mədəniyyəti üzrə professor *Mark Nişanyan*, fransız dizayner *Veronik Nişanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

748. Nubaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *nübar* sözündən yaranmış *Nubar* şəxs adından düzəldilmişdir. Mənası *ilk bar*, *ilk övlad*, *hər şeyin ilki* deməkdir. Azərbaycan türklərində bu ad da qadın adıdır və onun soyad kimi götürülməsi ermənilər üçün normal haldır.

Geyim model və dizayneri *Mari Aksel Nubaryan*, Misir siyasət xadimi *Nubar Nubaryan (Nubar paşa)* və b. bu soyadı daşıyırlar.

749. Nuralyan//Nuralov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *nübar* sözündən yaranmış *Nubar* şəxs adından düzəldilmişdir. Mənası *ilk bar, ilk övlad, hər şeyin ilki* deməkdir. Azərbaycan türklərində bu ad da qadın adıdır və onun soyad kimi götürülməsi ermənilər üçün normal haldır.

Raçik Nuralyan, Roma Nuralyan, ədəbiyyatşünas, professor *Eduard Lazareviç Nuralov*və b. bu soyadı daşıyırlar.

750. Nurbekyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəbmənşəli “*nur*” – *işıq, şüa* sözündən yaranmış *Nur* şəxs adından və türk-mənşəli titül, rütbə və mənəb bildirən *bəy//bek* sözündən yaranmış *Nurbəy//Nurubəy* mürəkkəb şəxs adından düzəldilmişdir.

Nur sözünün dilimizdə *aydınlıq, işıq, maarif* kimi mənaları var: *nur saçmaq, nura boyamaq, nura qərq olmaq, nura batmaq* və s.

“*Nur*”a ermənicə *luys* deyirlər. Lakin ermənilərdə *Luys-bekyan* soyadına rast gəlinmir.

Rusiyanın İrkutsk şəhərində həkim-cərrah *Qriqori Valeryeviç Nurbekyan*, Belorusiyada “Beloresk yağ-pendirkombinat”ın direktoru *Ağvan Sarkisoviç Nurbekyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

751. Nuricanyan//Nurincanyan//Nuricanov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəbmənşəli “*nur*” – *işıq, şüa* sözündən yaranmış *Nuru* şəxs adından və türkmənşəli

əzizləmə mənası bildirən *can* sözündən yaranmış *Nurucan* mürəkkəb şəxs adından *u-i* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Nur sözünün dilimizdəki mənaları barədə *Nurbekyan* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Ermənistanın ilk hərbi komissarı *Hakop Soğomonoviç Nuricanyan*, Sankt-Peterburq konservatoriyasının professoru *Eleonora Xristoforovna Nuricanyan*, professor *Henrix Avakoviç Nuricanov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

Bu soyadın *Nuri* adından sonra “n” samitinin artırılması variantı da qeydə alınmışdır. Məsələn, Böyük Vətən Müharibəsi iştirakçısı *Sos Veniaminoviç Nurincanyanın* soyadı buna misal ola bilər.

752. Nuriyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəbmənşəli “*nur*”-*işıq, şüa* sözündən yaranmış *Nuru* şəxs adından *u-i* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Nuru şəxs adının kökündə duran *nur* sözünün dilimizdəki mənaları barədə *Nuryan* erməni soyadından danışarkən bəhs etmişik.

İngilis dili müəllimi *Janna Hraçyevna Nuriyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

753. Nurumyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *işıq, şüa* mənasında olan “*nur*” sözündən və 1-ci şəxsin təkinə aid *-um* mənsubiyyət şəkilçisindən yaranmış *Nurum* ləqəbindən düzəldilmişdir. Mənası “*mənim nurum*”dur.

Nur sözünün dilimizdəki mənaları barədə *Nuryan* erməni soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Fransanın Paris şəhərindən *Vahan Nurumyan*, İrəvanda

Maliyyə Nazirliyinin əməkdaşı *Marianna Nurumyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

754. Nuryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki “*nur*” sözündən yaranmış *Nur* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Nur sözünün dilimizdə *aydınlıq, işıq, maarif* kimi mənalara var: *nur saçmaq, nura boyamaq, nura qərq olmaq, nura batmaq* və s.

“*Nur*”a ermənicə *luys* deyirlər. Lakin ermənilərdə *Luysyan* soyadına rast gəlinmir.

Rusiyanın Krasnodar diyarında fərdi sahibkar *Harut Harutoviç Nuryan*, Rusiyanın Soçi şəhərindən *Valya Nuryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

755. Odacyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *oda* sözünə peşə, sənət bildirən *-çı* sözdüzəldici şəkilçisi artırmaqla yaranmış *Odaçı* ləqəbindən *ç-c* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Keçmişdə otağa *oda*, karvansara və mehmanxanalarda otaqlara baxan və onların açarlarını saxlayan adama *odabaşı* deyirdilər. *Odabaşı* sözünün bir variantı da *odaçı* idi. *Odaçı* daha çox *oda-otaq kirayəyə verən adam* anlamında işlədilir.

Erməni mənşəli amerikalı musiqiçisi *Şavo Odacyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

756. Oğulyan.

Oğulyan erməni soyadı türkmənşəli *oğul* sözündən yaranmış *Oğul* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Kişi cinsindən olan övlada *oğul* deyilir.

Rusiyanın Maykop şəhərində fərdi sahibkar *Aram Norikoviç Oğulyan*, həmin Maykop şəhərindən *Karina Oğulyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

757. Ohancanyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *Ohan* şəxs adından və əzizləmə mənası bildirən *can* komponentindən düzəlmiş *Ohancan* şəxs adından əmələ gəlmişdir.

Ohan adının mənşəyi barədə *Ohanyan* soyadından danışıarkən bəhs etmişik.

Professor *Vladimir Qriqoryeviç Ohancanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

758. Ohanesyan.

Ohanesyan erməni soyadı türkmənşəli *Ohanyan* soyadının *Ohan* sözünün sonuna *os//es* yunan şəkilçisi artırmaqla düzəldilmiş variantından başqa bir şey deyil.

Professorlar *Laura Saribekovna Ohanesyan*, *Lavrentiy Çahenoviç Ohanesyan*, *Ohanes Vardanoviç Ohanesyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

759. Ohanyan//Ohanov.

Ohanyan erməni soyadı türkmənşəli *Ahani* adı, farslarda *Aqanın* soyadı və yenə də farslarda *Əhani* adları ilə müqayisə olunur. *Ohan* şəxs adı Suriyada da geniş yayılmışdır.

Başqa bir ehtimala görə, *Ohan* şəxs adı saklarda *Vahan* şəxs adından “v” foneminin düşməsi və *a-o* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Bu ehtimala üstünlük verərək *Ohan* şəxs adının türkmənşəli olmasını iddia edirik. N.Baskakov da *Aqanın* soyadını türkmənşəli hesab edir.

Professorlar *Qacik Martirosoviç Ohanyan, Arnold Aramoviç Ohanov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

760. Olanyan.

Bu erməni soyadının etimoloji izahında iki variant irəli sürmək mümkündür. Birincisi, bu soyad Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *oğlan* sözündən “ğ” samitinin düşməsi nəticəsində əmələ gəlmişdir. İkincisi, türk dilində xitab kimi işlənən *ulan* (“ey” anlamında) sözündən yaranmışdır. Hər iki variantda söz əvvəl ləqəb kimi işlədilmiş, sonra ondan soyad düzəldilmişdir.

Rusiyanın Rostov vilayətinin Aksay şəhərində şirkət rəhbəri *Artur Vazgenoviç Olanyan*, Rusiyanın Rostov şəhərində yaşayan *Xazar Olanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

761. Orbelyan//Orbeli.

“Sisakan tarixi” əsərinin müəllifi, əslən turk (Çin ölkəsindən) olan Stepan Orbelian yazır ki, cinlilər III yüzildə Çin Bakurun başçılığı ilə Daryal (türkcə “*dar*” – *darısqal* və “*yol*”, yəni *Daryol*) keçidindən keçərək Gürcüstana gəlmişlər. Gürcü çarı onları hörmətlə qəbul edərək *Orbeli* (“Qartal yuvası”) qalasında yerləşdirmişdir.

Cinlilərin hakim sülaləsi bu qalada yaşadığına görə *Orbeli* adlandırılmışlar. Bu sülalə min ilə yaxın hakimiyyətdə olmuş və 1117-ci ildə süqut etmişdir. Orbeli knyaz nəslü Gürcüstanda keçən yüzilə qədər yaşamış və onlardan görkəmli şəxsiyyətlər, alimlər çıxmışdır. Görkəmli gürcü alimi və akademiki *Orbeliani* məhz bu sülalənin törəmələrindəndir.

Erməni tarixçisi Adonts keçən yüzilin əvvəlində yazmışdır ki, Gürcüstanda knyaz Orbelianlar öz əcdadlarını çinlilərin ölkəsində axtarırlar və Çin Bakuru özlərinin ulu əcdadları hesab

edirlər. *Orbeli xan* 1117-ci ildə Gürcüstanda Lori qalasını tikdirmişdir. Lakin ermənilər və gürcülər Orbelilərə qarşı mübarizəyə başladılar. Nəticədə bu xan nəslinin bir hissəsi qoşunu ilə Sisakana köçüb gəlmiş, xristian dinini qəbul etmiş, sonra da burada hakimiyyəti ələ almışlar. XIII yüzildə Sisakan hakimi Stepan Orbelian idi. Onun 1290-cı ildə yazdığı “Sisakan tarixi” əsərinin, təəssüflər olsun ki, əsli yox, ancaq əski ermənicəyə tərcüməsi bizə qədər gəlib çatmışdır. Bizcə, erməni tarixinə dair bütün kitablar kimi, bu əsər də türk dilində yazılmış, sonralar ermənilər tərəfindən ermənicəyə tərcümə olunmuş, daha doğrusu erməniləşdirilmiş və əsərin əsli məhv edilmişdir.

Zəngəzurda qədim qalalar və istehkamları da onlar tikmişlər. Stepan Orbelian yazır ki, Qarabağda Dizak qalasını Sisak nəslə tikdirmişdir. Sisakanın digər məşhur qalası Şəki (Saki) qalası idi. Bu qalanın xarabalıqları Bazarçay sahilində indiyədək qalmaqdadır. Qala dağıldıqdan sonra əhali Şəki adlı kənd yaratmışdır. Məşhur ədəbiyyatşünas Əziz Şərif də bu kənddən idi.

Sisakların türk olduğunu göstərən bir fakt da var. Alban tarixçisi Musa Kağankataylı yazır ki, Sisaklar Ya-fəsin nəslinə mənsubdur. Yafəs dedikdə müəllif türkləri nəzərdə tutur. V yüzil erməni tarixçisi Musa Xorenli isə yazır ki, Siyuni hakimləri erməni yox, Sisak, yəni türk sülaləsindəndir.

San-Fransisko şəhərində Beynəlxalq ticarət şurasının prezidenti *Harri Aqaparonoviç Orbelyan*, Akademiklər görüşməli fizioloq, akademik, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı *Levon Abqaroviç Orbeli*, şərqşünas alim, 1934-1951-ci illərdə Ermittajın direktoru, 1943-1947-ci illərdə Ermənistan SSR EA-nın ilk prezidenti *İosif Abqaroviç Orbeli* və b. bu soyadı daşıyırlar.

762. Ordinyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ordu* (hərbi hissə, düşərgə, xanın sarayı, qərargahı) sözündən düzəldilmişdir.

Türk, Azərbaycan türkcəsi, Krım tatarları, qumıx dialektlərində, qədim uyğur və çağatay dillərində *ordu*, yakutlarda *ordu*, türkmənlərdə, qumıx, qazax, noqay, qaraqalpaq və uyğurlarda *orda* (Malov) kimi işlənmişdir.

“Ordu” sözünün dilimizdə aşağıdakı mənaları var:

1. Bu ad altında bütün qohumların və yaxınların bir yerə toplaşaraq düşmən üstünə getməyi başa düşülür. Sonralar bu ad “*düşərgə*” mənasında işlənmişdir. Yakut dilində dayanacaq yeri, qədim uyğur və çağatay dillərində *xanın düşərgəsi* mənasını bildirir.

2. Türk, Azərbaycan türkcəsi, Krım tatarlarında *qoşun*; türk, Azərbaycan türkcəsi, Krım tatarları, qumıx dillərində *ordu korpusu*, “Dədə-Qorqud” dastanında *bəyin başına toplaşan əyanlar və onu müşayiət edənlərə* deyilir.

3. Çağatay, Azərbaycan türkcəsi, uyğur, qırğız, qazax dillərində və uyğur dialektlərində *sultanın çadırı*, *saray*, *xanın sarayı* mənalarında işlənir.

4. *Orda* – türk, qumıx, noqay, tatar, başqurd, özbək dillərində “*çadır*” mənasındadır.

Batı xanın hökmrənliyi zamanında onun qurduğu dövlət Qızıl Orda adlanırdı. Tatar-moğol türkcəsində “*orda*” – *çadır* deməkdir. Deməli, *Qızıl Orda* – *qızıl çadır*, yəni *sultanın yaşadığı çadır*, *saray*, *iqamətgah*, *qərargah* anlamına gəlir.

Ermənicə “*ordu*”ya *banaq* deyirlər. Ermənilərdə isə *Banaqyan* soyadına rast gəlinmir.

Rusiyanın Moskva şəhərindən *Anahit Ordinyan*, Ulyanovsk vilayətindən *Konstantin Ordinyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

763. Orduxanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ordu* (hərbi hissə, düşərgə, xanın sarayı, qərargahı) və titl, rütbə, mənəb bildirən “*xan*” sözlərindən yaranmış *Orduxan* şəxs adından düzəldilmişdir.

Soydaşlarımız arasında *Orduxan* və *Orduxanov* ad və soyadları müşahidə olunur. *Orduxan* adı *xanın ordusu* və ya *xanın çadırı* mənalarını bildirir.

Ermənicə “*ordu*”ya *banaq* deyirlər. Ermənilərdə isə *Banaqxanyan* soyadına rast gəlinmir.

Rusiyanın Moskva şəhərində fərdi sahibkar *Arsen Lavrentyeviç Orduxanyan*, Almaniyada erməni akademikləri cəmiyyətinin sədri *Azad Orduxanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

764. Orduyan//Ordyan

Bu erməni soyadları Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ordu* (hərbi hissə, düşərgə, xanın sarayı, qərargahı) sözündən düzəldilmişdir. Soyadın *Ordyan* variantında eliziya hadisəsi (“*u*” foneminin düşməsi) baş vermişdir.

Tibb elmləri doktoru, professor *Semyon Lyudvikoviç Orduyan*, kimya elmləri doktoru, professor *Mikael Baxşiyeviç Ordyan*, fizika-riyaziyyat elmləri namizədi *Albert Avetisoviç Ordyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

765. Ormancyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *orman* sözünə peşə, sənət bildirən *-çı* sözdüzəldici şəkilçisi artırmaqla yaranmış *Ormançı* ləqəbindən *ç-c* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *orman* sözü *meşə* anlamında işlədilir.

Rusiyanın Soçi şəhərində fərdi sahibkar *Ovanes Vardgesoviç Ormancyan*, yenə də Soçi şəhərində fərdi sahibkar *Hakop Mqrduçeviç Ormancyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

766. Ormanyən.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *orman* sözündən yaranmış *Orman* şəxs adından düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *orman* sözü *meşə* anlamında işlədilir. Bu sözdən *ormanlı*, *ormanlıq* düzəltmə sözləri yaranmışdır.

1841-ci il İstanbul doğumlu erməni din xadimi və tarixçisi, arxiyepiskop *Maqakiya Ormanyən*, doktor *Mişel Ormanyən* və arvadı *Armenuhi Ormanyən* və b. bu soyadı daşıyırlar.

767. Osmanyən.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *Osman* şəxs adından düzəldilmişdir.

Osman şəxs adı Məhəmməd peyğəmbərin yaşadı və silahdaşı, gələcək xəlifə Osman ibn Affanın adından götürülmədir. Lakin biz bu fikirdəyik ki, islama düşmən münasibət bəsləyən xristian ermənilərdəki *Osmanyən* soyadı heç də xəlifə *Osmanın* adından götürülmə deyil. Çox güman ki, bu ad türk Osmanlı dövlətinin əsasını qoyan I Osmandan (1258-1324//1326) sonra türklər arasında geniş yayılmış *Osman* şəxs adından alınmış və sonra da soyadına çevrilmişdir.

Kənd təsərrüfatı elmləri doktoru, professor *Artyom Karloviç Osmanyən*, Rusiyanın Rostov vilayətində fərdi sahibkar *Arşaluyş Xaçikoviç Osmanyən*, və b. bu soyadı daşıyırlar.

768. Otaryən.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *otar* feilinin əmr formasından düzəldilmişdir.

Otar sözü türkmən, Azərbaycan türkcəsi, qaraim, qumıx, qazax, noqay, qaraqalpaq, qırğız, yakut və özbəklərdə *odar* (*t-d* əvəzlənməsi), altay dilində *utar* (*o-u* əvəzlənməsi), tatar, başqurd və çuvaş dillərində müxtəlif formalarda, lakin eyni mənada işlənir.

Otar sözü türk dillərində aşağıdakı mənalarda işlədilir:

1. *aul, kənd və qəsəbədən uzaq olan sahə, otlaq* (türkmən, altay, qaraim, tuva, qırğız, qazax, noqay, qaraqalpaq və Azərbaycan türkcəsində);

2. mal-qara həyəti, mal-qaranın bəsləndiyi yer, pəyə (Kazan tatarlarının dilində);

3. *xutor* (qumıx, tatar, başqurd, çuvaş dillərində); *malikanə* (tatar və qumıxlarda);

4. *kənd* (qumıx dilində); kiçik rus kəndi (noqaylarda);

5. *uzaq ölkələr* (qırğız və qaraqalpaq dialektlərində);

6. *sürü, naxır* (qazax, noqay və özbək dillərində).

Rus dilində işlənən *otara* sözünün (qoyun sürüsünə deyirlər) türk mənşəli “*otar*” sözündən götürüldüyü şübhəsizdir.

Otar sözündən *otarmaq, otaracaq, oturacaq* və s. sözlər düzəlir. Xəzərlərdə *Otar* şəxs adı olmuşdur, gürcülərdə isə *Otari* adı bu qəbiləyəndir.

Rusiyanın Moskva şəhərində həkim *Karine Koryunovna Otaryan*, Kursk vilayətinin Jeleznoqorsk şəhərində *Sasun Raşidoviç Otaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

769. Otyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ot* ümumi ismindən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində ağaclara, kollara mənsub olmayan yaşıl gövdəli incə bitkiyə *ot* deyilir.

Nəzərə alsaq ki, Azərbaycanın bəzi bölgələrində *od* sözü

bu gün də “ot” şəklində tələffüz olunur, onda bu soyadın Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *od* (atəş) sözündən düzəlmə olması ehtimalı da istisna deyil,

Erməni yazışı, jurnalist, publisist və ədəbiyyat tənqidçisi *Yervand Otyan*, Almaniyanın Frankfurt şəhərindən *Anatoli Otyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

770. Ovçıyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ov* sözündən və sənət, peşə bildirən *-çi* sözdüzəldici şəkilçisindən yaranmış *ovçu* sözündən düzəldilmişdir. Görünür, bu söz əvvəl ləqəb kimi işlənmiş, sonra soyadına çevrilmişdir.

Azərbaycan SSR Xalq artisti (1973), erməni teatr aktyoru *Beniamin Afanasyeviç Ovçıyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

771. Ozanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ozan* sözündən yaranmış *Ozan* şəxs adından düzəldilmişdir. Keçmişdə türklər sazla (qopuzla) çalıb-oxuyanlara *ozan* deyirdilər. Hal-hazırda “*ozan*” sözünü “*aşıq*” sözü əvəz etmişdir.

Ozan sözünün xalq arasında aşağıdakı mənaları var:

1. qədim el şairi, aşiq;
2. məcazi mənada: çoxdanışan, lağlağı, uzunçu, naqqal.

Türklərin ən qəddar düşməni, Türkiyədə, Zəngəzur, Göyçə mahallarında və Qaraqoyunlu dərəsində türkləri qırıb məhv edən, Türkiyədən qaçmış erməni qulduru, tayqulaq *Andronik Torosoviçin* soyadı *Ozanyandır*.

Tarix boyu hay-ermənilərdə *ozan*-aşiq olmayıb.

772. Ozmanyandır.

Bu erməni soyadı türk dilindəki *uzman* sözündən yaranmış *Uzman* ləqəbindən *u-o* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Türk dilində müəyyən sahə üzrə biliyi və təcrübəsi olan mütəxəssisə *uzman* deyirlər.

Rusiyanın Novosibirsk şəhərində *Afandi Ozmanyandır*, *Alixandır Ozmanyandır* və b. bu soyadı daşıyırlar.

773. Pahlevanyandır.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *pəhləvandır* sözündən yaranmış *Pəhləvandır* şəxs adından *əh-ax*, *ə-e* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *pəhləvandır* sözünün iki anlamı var. Bunlardan birincisi hər hansı bir *çox güclü, igid, qəhrəman adam* haqqında işlədilən ifadədir. İkincisi isə, *güləşlə məşğul olan adama*, *güləşçiyə* verilən addır.

Professor *Alina Aşotovna Pahlevanyandır*, Ermənistan SSR-in Əməkdar inşaatçısı *Qurqen Artəşesoviç Pahlevanyandır* və b. bu soyadı daşıyırlar.

774. Paxlyandır.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *paxıl* sözündən yaranmış *Paxıl* ləqəbindən “*i*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində başqasının üstünlüyünə, uğuruna, yaxşılığına dözməyən, bunu gözü götürməyən, dargöz adama *paxıl* deyilir

Rusiyanın Krasnodar diyarında fərdi sahibkar *Mkrtiç Adıbekoviç Paxlyandır*, Rusiyanın Rostov şəhərində həkim *Yelena Viktorovna Paxlyandır* və b. bu soyadı daşıyırlar.

775. Palazyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *palaz* sözündən yaranmış *Palaz* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində yundan və ya pambıqdan toxunma enli, uzun, qalın, xovsuz parça növünə *palaz* deyilir.

Rusiyanın Krasnodar diyarında fərdi sahibkar *Anjela Haykovna Palazyan*, Penza şəhərindən *Armen Sergeyeviç Palazyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

776. Pambuxçyan//Pambuxçyants.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *pambıq* sözündən peşə, sənət bildirən *-çı* sözdüzəldici şəkilçisi vasitəsilə düzəlmiş *pambıqçı* düzəltmə ismindən *ı-u*, *q-x* əvəzlənməsi və “*ı*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində pambıq əkib-becərməklə məşğul olan kəndliyə pambıqçı deyilir.

“Ukraynanın ermən ittifaqı” təşkilatının prezidenti *Hayk Nuricanoviç Pambuxçyan*, Belorusiyanın Mogilyov şəhərində “Bellacio” restoranının direktoru *Karen Sarkisoviç Pambuxçyan*, professor *Valeri Gevorkoviç Pambuxçiyants* və b. bu soyadı daşıyırlar.

777. Pambukyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *pambıq* sözündən *ı-u* əvəzlənməsi ilə yaranmış *pambuk* sözündən düzəldilmişdir. Belə ki, ermənilər pambığa *pambuk* deyirlər.

Azərbaycan dilində *pambıq* deyəndə qozalarının içindəki liflərdən iplik hazırlanan kolşəkilli cənub bitkisi, həmçinin bu bitkinin ağrəngli lifləri nəzərdə tutulur. Azərbaycanda pambıq bitkisi və pambıq istehsalı xüsusilə sovet dövründə çox geniş

yayılmışdı.

Ermənistan parlamentinin deputatı *Harutyun Karapetoviç Pambukyan*, müğənni *Harut Pambukyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

778. Papaxçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *papax* sözündən peşə, sənət bildirən *-çı* sözdüzəldici şəkilçisi vasitəsilə düzəlmiş *papaxçı* düzəltmə ismindən eliziya hadisəsi yolu ilə yaranmışdır.

Rus dilində *papaxa* formasında işlənir.

Papax ermənicə *qlxarq*, *papaxçı* isə *qlxaqaqorts* deməkdir. Ermənilərdə *Qlxarqyan* və ya *Qlxqaqaqortsyayn* soyadları yoxdur.

Rusiyanın Krasnodar diyarında sahibkar *Aram Qriqoriyeviç Papaxçyan*, *Georgi Samsonoviç Papaxçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

779. Papazyan.

Bu erməni soyadı Türkiyə türkcəsindəki *papaz* sözündən yaranmış *Papaz* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Papaz – bəzi xristian kilsələrində priskopos ilə diyakoz arasında yer alan din adamına verilən dini rütbədir.

Papaz sözünün türkcəyə yunan dilindəki *papas* sözündən keçdiyi məlum olsa da, bu soyadın *Papasyan* yox, *Papazyan* şəklində olması onun ermənilərə yunan dilindən yox, məhz türk dilindən keçdiyini təsdiqləyir.

İstanbul doğumlu erməni sovet teatr və kino aktyoru, SSRİ Xalq artisti *Vağram Kameroviç Papazyan*, pianoçu *Harutyun Karapetoviç Papazyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

780. Paracanyan//Paracanov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *para* və *can* sözlərindən yaranmış *paracan* sözündən düzəldilmişdir.

Buradakı “*para*” sözünün pul mənasındaki *para* sözü ilə heç bir əlaqəsi yoxdur. Buradakı *para* *bütöv olan bir şeyin yarısı, bir parçası* anlamındadır. *Can* sözünün dilimizdəki mənaları barədə isə Canibekyan erməni soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Deməli, Paracanyan soyadı “*canın yarısı*”, “*canın parası*” anlamındadır.

Kinorejissor, rəssam *Sergey Paracanov* (*Sarkis Paracanyan*), Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərindən *Levon Haykoviç Paracanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

781. Partakçyan//Bardakçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *bardaq* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çı* şəkilçisindən yaranmış *Bardaqçı* ləqəbindən *q-k*, *b-p* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *bardaq* su və ya başqa mayələr tökmək üçün saxsıdan, çinidən və s-dən qayrılmış qulplu və ya qulpsuz darboğaz qaba, səhəngə, cürdəyə deyilir.

Fəlsəfə elmləri doktoru, professor *Gevorq Partakçyan* (*Bardakçyan*) və b. bu soyadı daşıyırlar.

782. Paruyryan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *Parur* şəxs adından “*y*” sonor samiti əlavə edilməklə düzəldilmişdir. *Parur* şəxs adı isə *par/bar-var* (*b-p*, *b-v* əvəzlənməsi ilə) və “*ur*” - *varis*, *övlad* komponentlərindən yaranmışdır. Türkdilli saklar arasında *Paruyr* şəxs adına rast gəlinir.

Alban çarı olmuş Urnayrın adı ilə müqayisə edilə bilər.

Paruyrun etnik mənsubiyyətini – türk olduğunu təsdiq edən

başqa fakt da var. Musa Xorenli yazır ki, Paruyr Sak oğlu Midiya çarı Kiaksarın Assuriyanın paytaxtı Nineva şəhərini tutmasında iştirak etmişdir. Deməli, Sak oğlu Paruyr Kiaksarın müttəfiqi olmuşdur. Nineva şəhəri isə er.əv. 612-ci ildə tutulmuşlar.

Rusiyanın Novosibirsk şəhərində fərdi sahibkar *Edqar Mişai Paruyryan*, İrəvan şəhərindən *Astğik Paruyryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

783. Paşayan//Paşinyan.

Bu erməni soyadları türkmənşəli hərbi rütbə bildirən *paşa* sözündən yaranmış *Paşa* şəxs adından düzəldilmişdir.

Ermənilərdə heç vaxt *paşa* olmamışdır və onlara *paşa* rütbəsini türk sultanları vermişlər. Lakin onlar türklərə dönük çıxmış, onlara arxadan zərbə vurmuşlar. Osmanlı Türkiyəsində *paşa* hərbi rütbəsini, adını sultanlar fərmanları ilə verirdilər. Bu rütbə indiki general rütbəsinə bərabər sayılırdı.

Paşinyan soyadı da *Paşayan* soyadının variantıdır, “a” saitinin düşməsi və “in” affiksi artırmaqla *Paşa* şəxs adından düzəldilmişdir.

Kimya elmləri doktoru, professor *Ararat Aleksandroviç Paşayan*, professorlar *Qurgen Hamayakoviç Paşinyan*, *Rafael Xorenoviç Paşinyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

784. Patkanyan//Patkanov.

Soyadın türkmənşəli olmasını onu təşkil edən *pat* (*b-p* əvəzlənməsi ilə “bat” sözündən) və *kan* (*q-k* əvəzlənməsi ilə *qan* sözündən) komponentləri də təsdiq edir. Bəzi müəlliflər “bat” komponentini feilin əmr formasının göstəricisi hesab edərək soyadı düzəldən *Batqan/Patkan* adının *qana bat*, *qana batmaq*, *qana bulanmaq* anlamına gəldiyini iddia edir. Lakin biz bu yozumla qətiyyəən razı deyilik. Burada söhbət *Bat-kan-*

dan, Batı xandan, Batur xandan, igid xandan gedir.

Yeri gəlmişkən, böyük gürcü publisisti və tarixçisi Aleksandr Çavçavadze özünün “Erməni alimləri və fəryad edən daşlar” əsərində Sankt-Peterburq universitetinin proffessoru *Patkanovun* adını çəkir və üzünü ona tutaraq onu qaraçı mənşəli adlandırır və xitabən deyir ki, keçmişinlə öyünmə, çünki sən qaraçıdan törəmişən.

Professor *Kerop Petroviç Patkanov*, şair, nasir, tərcüməçi *Rafael Qabrieloviç Patkanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

785. Perixanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *pəri* ümumi isminin və titul, mənşəb, rütbə bildirən *xan* sözünün birləşməsindən yaranmış *Pərixan* şəxs adından *ə-e* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Bundan başqa, qadınlar arasında *Pəri* şəxs adı geniş yayılmışdır və onun *gözəl, qəşəng, sənəm* və s. sinonimləri vardır. Gözəllərin vəsfində *pəri* sözündən geniş istifadə edilir. *Pəri* şəxs adına *Pərizad (Pərzad, Pərzat)* qadın adındakı komponentdə də rast gəlirik.

Farsmənşəli hesab edilən *pəri* sözünün aşağıdakı mənaları var:

1. cinlərin ən gözəl hesab olunan qismi;
2. məcazi mənada: çox gözəl qadın.

Tarix elmləri doktoru *Anahit Georgiyevna Perixanyan*, Rusiyanın Krasnodar şəhərində fərdi sahibkar *Mais Kamoyeviç Perixanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

786. Pinaçyan//Pinacyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *pinəçi* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çi* şəkilçisindən yaran-

miş *Pinəçi* ləqəbindən ə-a əvəzlənməsi və sözün sonundakı “i” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Dilimizdə ayaqqabı təmiri ilə məşğul olan adama *pinəçi* deyilir.

Rusiyanın Kemerovo şəhərində fərdi sahibkar *Levon Melikoviç Pinaçyan*, Rusiyanın Çelyabinsk şəhərində fərdi sahibkar *Artur Vanuşoviç Pinaçyan*, professor *Varas Vağarşakoviç Pinacyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

787. Pirumyan//Pirumov//Pirimov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan insanının inanc yeri, pənah gətirdiyi, ümidini və arzusunu, diləyini bağladığı *ocaq* anlamında olan *pir* sözünün 1-ci şəxsin təkinə aid mənsubiyyət şəkilçisi qəbul etmiş *pirim* sözündən yaranmış *Pirim* şəxs adından düzəldilmişdir.

Pirim şəxs adı *Ovçu Pirim* kimi də nağıllarımızın əsas qəhrəmanlarından biridir.

Professorlar *Gevork Petroviç Pirumyan*, *Ulyan Haykoviç Pirumov*, professor *Xristofor Nikolayeviç Pirimov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

788. Piruzyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki fars mənşəli *Firuz* şəxs adından *f-p* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Bu şəxs adı öncə farslardan türklərə, türklərdən isə ermənilərə keçmişdir. *Firuz* – qalib, üstün, müzəffər, qalib gəlmiş mənaları bildirir. Ermənilər “p” friaktiv samitini həmişə kar “p” kimi tələffüz etdiklərinə görə *Firuz* şəxs adı *Piruz* formasını aldıqdan sonra *Piruzyan* soyadı düzəldilmişdir.

Cənubi Azərbaycanda rast gəlinən *Piruz* şəxs adı ilə müqayisə etmək olar.

Tibb elmləri doktoru, akademik *Lev Aramoviç Piruzyan*, tibb elmləri doktoru, professor *Anastas Levonoviç Piruzyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

789. Portakalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *portağal* sözündən *ğ-k* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. *Portağal* Azərbaycanın cənub bölgələrində bitən sitrus meyvəsinin adıdır.

1885-ci ildə Vanda təsis edilən ilk erməni siyasi partiyası “Armenakan” partiyasının yaradıcısı *Mkrtyç Portakalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

790. Raşidyan//Raşidyants.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki igid, qəhrəman, qorxmaz, düzgün, doğru anlamlarında olan *rəşid* sözündən *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Arxitektura doktoru, professor *Harri Haykoviç Raşidyan*, Rusiyanın Moskva şəhərindən *Naira Aşotovna Raşidyan*, Rusiyanın Əməkdar arxitektoru, professor *Karen Haykoviç Raşidyants* və b. bu soyadı daşıyırlar.

791. Rustamyan//Rostomyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Rüstəm//Rustam* şəxs adından düzəldilmişdir.

Bu şəxs adı öncə ərəblərdən türklərə, türklərdən isə ermənilərə keçmişdir. *Enlikürək, boylu-buxunlu* anlamındadır.

Ermənilərdə bu soyadın *Rostomyan* variantı da müşahidə edilməkdədir ki, bu özü də *Rüstəm* adının ermənilərə aid olmadığını təsdiqləyən faktlardandır. Belə faktlara erməni dilində tez-tez müşahidə olunmaqdadır. Bu, o deməkdir ki, ermənilərə yad olan belə adların onlarda konkret bir anlamı,

yazılış forması yoxdur.

Ermənistan parlamentinin deputatı *Armen Yeznakoviç Rustamyan*, bəstəkar *Stepan Arzumanoviç Rostomyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

792. Rzaxanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Rza* şəxs adı ilə titül, mənəb, rütbə bildirən *xan* sözünün birləşməsindən yaranmış *Rzaxan* şəxs adından düzəldilmişdir.

Gürcüstanda erməni kilsəsinin başçısı *Vazgen Rzaxanyan* bu soyadın daşıyıcısıdır.

793. Saatçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki vaxt bildirən, vaxt göstərən cihazın – *saatın* adından və sözdüzəldici *-çı* şəkilçisinin köməyi ilə yaranmış peşə bildirən *saatçı* sözündən düzəldilmişdir.

Saatçı sözünün ekvivalenti *saatsazdır*. Bu peşə sahibinə ermənicə *jamaqordz* deyilir, amma ermənilərdə *Jamaqordzyan* soyadı yoxdur.

Rusiyanın Krasnodar şəhərində avtoinstruktur *Sergey Maqakoviç Saatçyan*, Krasnodarda fərdi sahibkar *Qriqori Artavasoviç Saatçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

794. Sadaqyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *sadaq* sözündən yaranmış *Sadaq* ləqəbindən düzəldilmişdir. Mənası ox qabıdır.

Rusiyanın Krasnodar şəhərindən *Gevork Sadaqyan*, Rusiyanın Surqut şəhərindən *Armen Sadaqyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

795. Sadiqyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *sadiq* sözündən yaranmış *Sadiq* şəxs adından düzəldilmişdir. Mənası sədaqətli olan, sədaqətli, vəfalıdır.

İrəvan şəhərindən *Roza Sadiqyan*, Rusiyanın Rostov vilayətindən *Vladimir Vyaçelavoviç Sadiqyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

796. Safaryan//Seferyan.

Bu erməni soyadı müsəlmanlarda ilin aylarından biri olan *səfər* ayının adından yaranmış Azərbaycan dilindəki *Səfər* şəxs adından düzəldilmişdir. İslama və müsəlmanlara nifrət edən ermənilərin müsəlman təqviminə aid olan *Səfər* ayının adını özləri üçün soyad götürmələri çox qərribə görünür.

Səfər sözünün dilimizdə aşağıdakı mənaları var:

1. ay adı;
2. səyahət, başqa bir yerə getmə.

Professorlar *Qarnik Hraçyeviç Safaryan*, *Samvel Arake-
loviç Safaryan*, *Sona Sarkisovna Seferyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

797. Sağabalyan.

Bu erməni soyadının türkmənşəli *sağa* və *bala* komponentlərindən ibarət olduğu özlüyündə aydındır.

Ümumiyyətlə ermənilərin etnogenezində türk boylarının fəal iştirak etdiyini, bu türk boylarının sırasında erkən orta əsrlərdə qıpçaq türklərinin, daha irəlidə – antik və qədim dövrlərdə isə *sak* türklərinin mühüm yer tutduğunu nəzərə alsaq, onda *sak*/*saq*//*sağ* komponentli sözlərə bir az daha diqqətli olmaq lazım gəlir. Bu halda, *Sahakyan*, *Sağabalyan*, *Sahiyan*, *Sakanyan* və s.

soyadlarının türk mənşəyi heç bir mübahisə doğurmur.

Sağabalyan soyadının ikinci komponenti isə bala sözündən “a” saitinin düşməsi yolu ilə əmələ gəlmişdir. Soyad sonundakı sait səsin düşməsi erməni soyadları üçün tipik haldır: *Ağababyan, Ağabalyan, Bostancyan, Çaxmakçyan* və s. kimi.

Erməni yazıçısı *Ruslan Parnavazoviç Sağabalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

798. Sağatelyan.

Bu erməni soyadı ermənilər tərəfindən çox məharətlə “*sağa tökülən tel*”, “*sağ tərəfə daranmış tel*” söz birləşməsindən düzəldilmişdir.

Sağatel sözünü *Siyatel*, yəni *siyah telli/qara telli* şəxs adı ilə müqayisə etmək olar.

Professor *Hraçiya Markosoviç Sağatelyan*, hıkim-onkoloq *Tatul Şopenoviç Sağatelyan*, geologiya-minereologiya elmləri doktoru, akademik *Armen Karlenoviç Sağatelyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

799. Sahakyan//Sahakyants//Sahakov.

Bu erməni soyadı Qafqazın qədim etnoslarından olan türkdilli *sakların* adından düzəldilmişdir. Adın ilkin variantı *Sakakdır* ki, bu da “*sak boyu*”, “*saklar*” anlamına gəlir. Sonradan *k-h* əvəzlənməsi ilə ad *Sahak* şəklinə düşmüş, ondan da *Sahakyan* erməni soyadı yaranmışdır.

VI yüzildə yaşamış Bizans tarixçisi Menandr yazır ki, qədim türkləri *saklar* deyər çağırırdılar.

R.Q.Latam adlı bir tədqiqatçı yazır ki, kuman skifləri (iskid və ya işquz), massaketlər, saklar, peçeneqlər (bacanaqlar), xəzərlər və hunlar öz mənşələri etibarlı ilə türkdürlər və bunu sübut etməyə ehtiyac yoxdur.

İ.M.Dyakonovun fikrincə, sakların dövləti Sakasenanın, yaxud Şakaşenanın (Şəki toponimi bunu əks etdirir) ərazisi şimalda Kür çayının sağ axarından tutmuş (indiki Qazax, Dilican, Tovuz, Şəmkir, Gəncə, Bərdə, Tərtər, Goranboy, Yevlax və s.), cənubda Urmu (Urmiya) gölünün sahillərinə qədər uzanırdı.

Sak etnoniminin adı Zəngəzurdakı Şəki qalasının və eyniadlı kəndin, Şəki şəhərinin və Zakatala rayon mərkəzinin adında yaşayır və onları tam hüquqlu etnotoponim adlandırmaq daha düzgün olardı. Sakatala zaman keçdikcə öz orfoqrafiya və orfoepiya çalarlarını dəyişərək *s-z* əvəzlənməsi ilə Zaqatala formasında işlənməyə başlanmışdır. Ona görə də etnotoponim, antroponim, fitotoponim və toponimlərə çox ehtiyatla yanaşmaq lazımdır. Çünki hər hansı bir hərf və ya səsin dəyişməsi gələcəkdə nəticəsi məlum olmayan yanlışlıqlar törədə bilər.

Er. əv. I minillikdə Orta Asiya və Qazaxıstan çöllərində yaşayan əhalinin əsas hissəsi olan türklərin təşəkkülündə saklar mühüm rol oynamışlar.

Sakların adına eramızdan öncə VII yüzillikdə yaradılmış “Avesta”da da rast gəlirik. Burada sakların yaşadığı ərazi *Turan* adlanır və saklar *tur* kimi təqdim edilir.

Saklar türk xalqlarının tarixində dərin iz qoymuş qədim etnoslardan biridir.

İqrar Əliyev kimi alimlərimiz, hətta bir sıra əcnəbi tarixçilərin belə fikirlərinin əksinə olaraq, sakları irandilli hesab edir, düşmən dəyirmanına su tökürlər. Saklar Azərbaycana 2700 il bundan öncə, yəni işqzların hökmranlığı dövründə gəlmişlər. Deməli, saklar 2700 ildən artıqdır ki, Qafqazda, İranda və Urmiya təbəflərdə yaşayırlar, lakin başqa etnoslar kimi, onların da adı dəyişmişdir. Saklar da işqzlar kimi, erməniləri Urmu (Urmiya) gölü ətrafında görmüşlər və bu hadisə təxminən e.ə. 680-ci ildə baş vermişdir.

Sakların Sakasena adlı dövləti olan zaman haylar dağ-

larda yabarı otla qıdalanırdılar.

Gürcülərdə *Saakaşvili* və *Saakadze* soyadları ilə ekvivalentdir.

Akademik *Qurgen Seropoviç Saakyan*, professorlar *Artur Artuşoviç Saakyan*, *Boqdan Artaşesoviç Saakov*, rejissor, ssenarist, Ermənistanın Xalq artisti *Robert Arşaviroviç Sahak-yants* və b. bu soyadı daşıyırlar.

800. Sahyan.

Bu erməni soyadının da kökündə qədim *sak* etnoniminin dayandığını iddia edirik.

İlk baxışda burada *Sah//Şah* sözlərindəki *ş-s* əvəzlənməsindən danışmaq olar. Lakin erməni dilində *Şahyan* soyadının geniş yayıldığını nəzərə alaraq, bu fikirdən daşınıırıq. Və fikirləşirik ki, *Sahakyan*, *Sağabalyan*, *Sakanyan* və s. soyadları kimi *Sahyan* soyadı *sak* türklərinin adından yaranmışdır. Bunu söyləməyə ermənilərin etnogenezində *sak* türklərinin fəal iştirak etməsi də əsas verir.

Erməni şairi *Hamo Sahyan*, kimya elmləri doktoru, akademik *Aşot Seroboviç Sahyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

801. Sailyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki dilənçi, yolçu anlamında olan *sail* sözündən yaranmış *Sail* şəxs adından düzəldilmişdir.

Klassik ədəbiyyatda bu söz tez-tez işlənsə də, bu gün artıq dilimizdə köhnəlmiş sözlər sırasına keçməkdədir. Aşıq Ələsgərin məşhur beyti var:

Hüsnün sadağası, canın zəkati

Sail olan binəvaya düşərmi?

Erməni sovet aşığı *Ata Sucoyeviç Sailyan* (Aşıq Ata),

Rusiyanın Vladimir şəhərində fərdi sahibkar *Armen Roma-yeviç Sailyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

802. Sakanyan.

Bu erməni soyadının da kökündə qədim *sak* etnonimi dayanır. *-an* şəkilçisinin cəmlilik bildirdiyini nəzərə alsaq, *Sakan* – *Saklar* anlamına gəlir. *Sahakyan, Sahyan, Sağabalyan* və s. soyadları ilə eyni kökdəndir.

Erməni yazıçısı və jurnalisti *Artavazd Matevosoviç Sakanyan*, elmi-kütləvi filmlər rejissoru *Yelena Sarkisovna Sakanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

803. Salahyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *salah* sözündən yaranmış *Salah* şəxs adından *h-x* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Tədqiqatçılar *salah* sözünün ayın axırıncı günü (L.Budaqov), qırpaq (kazax, noqay, qaraqalpaq) şivələrində isə “hədiyyə, mükafat-təltif” anlamlarında işləndiyini (N.A.Baskakov, səh.217) qeyd etmişlər.

Lakin tədqiqatçıların bu ehtimalları bizə bir qədər inandırıcı gəlmir.

Salaxyan şəxs adını Qərbi Azərbaycanın Qaraqoyunlu dərəsinin Salah, Qazax rayonunun Daş Salahlı, Orta Salahlı, Qıraq Salahlı, Bərdənin Salah kəndlərinin adı ilə müqayisə etmək olar.

Bizcə, Salah adı ərəb dilindəki *salih* sözündəndir və *düzgün, həqiqət sevən, dinin qanunlarını yerinə yetirən* anlamındadır. Ermənilər, sadəcə olaraq, bu mənalara varmadan bu soyadı Azərbaycan türklərinin *Salah* şəxs adından götürmüşlər.

Erməni sovet tənqidçisi və ədəbiyyatşünası *Hakop Nşanoviç Salahyan*, Rusiyanın Stavropol diyarında fərdi sahibkar *İqor Vladimiroviç Salahyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

804. Salimyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Səlim* şəxs adından ə-a əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. İslamiyyətdən sonra bu ad türklər tərəfindən qəbul edilmiş, türklərdən isə ermənilərə keçmişdir. *Səlim* (ərəbcə *salim*) – *sağlam, bütöv, tam* mənaları bildirir.

Ruslar arasında türkmənşəli s-ş əvəzlənməsi ilə Şa- limov soyadı mövcuddur. N.A.Baskakov bu soyadın *Səlim* şəxs adının türk variantından əmələ gəldiyini qeyd edir. O göstərir ki, *Səlim* şəxs adı fars mənşəli “*şah*” – *hökmdar, padşah* və ya ərəbcə “*alim*” – *elmi azad, elm sahibi* sözlərindən düzəldilmişdir. Lakin biz “*Şah alim*”dən Şalimov soyadının düzəlməsi ilə qətiyyənlə razı deyilik.

Rusiyanın Kaluqa şəhərində fərdi sahibkar *Marina Fayzımovna Salimyan*, Novosibirsk vilayətinin Novosibirsk şəhərində fərdi sahibkar *Şamil Usoyeviç Salimyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

805. Sanaqyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *sənək* (ədəbi dildə *səhəng*) sözündən ə-a, k-q əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *sənək* – su daşımaq üçün misdən və ya gildən qayrılmış qulplu, qarınlı, darboğaz qaba deyilir.

Erməni nasir və tərcüməçisi *Olqa Harutyunovna Sanaqyan*, Çexiya vətəndaşı *Armen Sanaqyan*, İrəvan şəhərindən *Alla Sanaqyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

806. Sanamyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *gözəl, dilbər* mənalarını bildirən *Sənəm* qadın şəxs adından ə-a əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

“*Sənəm*” ermənicə “*sirun*” deməkdir və ermənilərdə *Sirunyan* soyadına rast gəlinmir.

Kinooperator *Georgi Minasoviç Sanamyan*, aktyor, ssenarist, şoumen *Vadim Sanamyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

807. Sandikyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *sandıq* ümumi ismindən yaranmış *Sandıq* ləqəbindən *ı-i, q-k* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Sandıq taxtadan dqzəldilib, üzəri dəmirlə işlənmiş, açarla açılıb-bağlanan qapaqlı iri uzunsov qutuya deyilir və adətən, içərisinə paltar və başqa şeylər qoymaq üçün nəzərdə tutulur.

Tatarıstan Respublikasında şirkət rəhbəri *Mkrıtiç Artəşəsoviç Sandikyan*, Rusiyanın Krasnodar şəhərindən *Armik Sandikyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

808. Sanduxçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *sandıq* ümumi ismindən və peşə, sənət bildirən *-çı* şəkilçisindən yaranmış *Sandıqçı* ləqəbindən *ı-u, q-x* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Sandıq sözünün mənası barədə *Sandikyan* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Sandıq sözünün ekvivalenti *sandıqdar* sözüdür və keşmişdə sarayda, yaxud zadəgan evlərində maliyyə (pul) işlərinə baxan adama *sandıqdar* deyirdilər.

Rusiyanın Samara şəhərində “SANSMAYL” MMC-nin direktoru *Ohanes Levonoviç Sanduxçyan*, Rusiyanın Moskva şəhərindən *Ruzanna Sanduxçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

809. Santuryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *səntur* ümumi ismindən *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Səntur – toxmaqla çalınan musiqi alətidir. Toxmaqla çalındığına görə, həm simli, həm də zərb musiqi aləti sayılır. Azərbaycanda bu alət XIX yüzillə qədər istifadə olunub. Sənturun ən qədim növü Şumer mədəniyyətinə qədər gedib çatır.

Gürcüstanın Tiflis şəhərindən olan biznesmen və diplomat *Suren Semyonoviç Santuryan*, Rusiyanın Moskva şəhərindən *Hrant Rubenoviç Santuryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

810. Saracyan//Saracev.

Bu erməni soyadı *saracılı* türk boyunun adından yaranmış *Sarac* şəxs adından düzəldilmişdir. Qafqazda Azərbaycan türklərinin yaşadığı ərazilərdə *Saracılı*, *Sarıcalar* toponimlərinə sıx-sıx rast gəlirik.

Saracılı etnonimi ilə *Əfşar//Avşar* türklərinin *Sarıcalar* türəsi, əslində, eyni etnonimdir. *Qayı* türklərinin bir qolu olmuş *Əfşarlar* isə IX yüzillə qədər Qıpçaq çöllərində yaşamış, sonralar səlcuqlarla bərabər Azərbaycana və Kiçik Asiyaya gəlmiş, burada məskunlaşmışlar.

Professorlar *Vaqram Georgiyeviç Saracyan*, *Georgi Vardoviç Saracyan*, dirijor *Konstantin Soqomonoviç Saracev* və b. bu soyadı daşıyırlar.

811. Sarafyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *sərraf* sözündən yaranmış *Sərraf* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi və qoşa “r” samitindən birinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *sərraf* sözünün iki mənada işləndiyini görürük: 1) tez başa düşən, tanıyan, bilən, arif;

2) müəyyən faizlə pul dəyişməklə məşğul olan adam.

Erməni mənşəli amerikan aktrisası *Anjela Sarafyan*, amerikan kinorejissoru, aktyoru və ssenaristi *Deran Sarafyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

812. Sardaryan//Sardarov//Zardaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilinə fars dilindən keçmiş və *başçı*, *dövlət başçısı*, *baş komandan* mənalarında işlənən *sərdar* sözündən yaranmış *Sərdar* şəxs adından ə-a əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Məsələn: Qafqaz sərdarı (Qafqaz canişini) və s. İrəvan xanlarına həmişə *İrəvan sərdarı* demişlər, onların sarayları *Sərdar sarayı*, tikdirdikləri məscid isə *Sərdar məscidi* adlanmışdır.

Sərdar sözü erməni dilinə *hramanadar* kimi tərcümə olunur, lakin ermənilərdə *Hramanadaryan* soyadı yoxdur.

Hüquq elmləri doktoru *Karen Hektoroviç Sardaryan*, bəstəkar, dirijor *Yervand Sergeyeviç Sardaryan*, professor *Armen Sergeyeviç Sardarov*, Ermənistan SSR Xalq rəssamı, professor *Ohanes Mkrtiçeviç Zardaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

813. Sarhadyan

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *sərhəd* sözündən ə-a əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Sərhəd sözünün dilimizdə aşağıdakı mənaları var:

1. hər hansı bir ölkənin ərazisinin həndəvəri, kənarı, sınırı;
2. hərəkət və söhbətlərə sərhəd qoymaq, həddini aşmamaq;
3. ölkənin ərazisini yadellilərdən, casuslardan qoruyan əsgər, komandır, qoşun və s.: *sərhədçi*.

Rusiyanın Volqoqrad şəhər sakini *Yeohan Vahaqovna Sarhadyan*, Rusiyanın Vladivostok şəhərində diş həkimi *Tsolak Sarhadyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

814. Saribekyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *sarı* (*t-i* əvəzlənməsi ilə) və titul, mənəb, rütbə bildirən *bəy//bek* (*bey, bay, biy*) sözlərindən yaranmış *Sarıbəy* şəxs adından düzəldilmişdir.

Bəy (*bek, bay, bey, biy*) sözünün türk mənşəli olduğunu tərkibində bu komponent olan soyadlardan danışarkən açıqlamışıq.

Dilimizdə *sarı* sözü bir çox mənə və funksiyalarda işlənmişdir:

1. narıncı rənglə yaşıl arasında olan rəng kimi: *sarı çit, sarı qələm* və s.;

2. mürəkkəb şəxs adlarının birinci komponenti kimi: *Sarıvəlli, Sarıbəy, Sarı Şəmistan* və s.;

3. ad və soyad kimi: *Sarı, Sarıyev* və s.;

4. *ləqəb* kimi: *Sarı Yaqub, Sarı Məmməd* və s.;

5. *toponimlərdə*: *Sarı yer, Sarı torpaq, Sarı qaya, Sarı dərə, Sarı təpə, Sarıtau adından Saratov* və s.;

6. *qoşma* kimi: *tərəf, səmt* – qapıya sarı getmək;

7. *ötrü, üçün* kimi: *Ondan sarı ki, heç nədən adamı şərləyirlər*;

8. sabit söz birləşmələrində: *Sarı ev – ruhi xəstələr üçün xəstəxana*; *ürəyinə sarı yağ* kimi yayılmaq; *sarı simə vurmaq*; *sarı simdə çalmaq* və s.

Sarı sözü ermənicəyə *değın* kimi tərcümə olunur, *lakin* ermənilərdə *Değınbekyan* soyadı yoxdur.

Rəssam *Aramais Volodayeviç Saribekyan*, Sovet İttifaqı Qəhrəmanı *İşxan Barseqoviç Saribekyan*, Ermənistan parlamentinin deputatı *Karen Bağışeviç Saribekyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

815. Sarikyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *sarıq* sözündən *ı-i* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Sarıq sözünün Azərbaycan dilində aşağıdakı mənaları var:

1. Başa sarınan sarıq;
2. Hər hansı bir yaranı bağlamaq üçün uzun kəsilmiş tənzip;

3. Sarğı ilə bağlanmış bağı.

Tibb elmləri doktoru *Siranuş Hakopovna Sarikyan*, rejissor *Karo Sarikyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

816. Sarinyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *sərin* sözündən *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində az soyuq, ilıq ilə soyuq arasındakı havaya, suya və s. *sərin* deyilir.

Yazıçı, dramaturq, tərcüməçi, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, Şuşa doğumlu *Qaregin Baxşiyeviç Sarinyan* (Qaregin Bes), ədəbiyyatşünas, akademik *Sergey Nersesoviç Sarinyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

817. Sarkaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *başçı, iş başçısı, iş sahibi* mənalarında işlənən *sərkər* sözündən *ə-a* əvəzlənməsi ilə yaranmış *Sərkər* şəxs adından düzəldilmişdir. *Sərkər* sözü dilimizin ahəng qanununa uyğun olaraq *sərkər* (*Sərkər*) kimi də işlənir.

Dilimizdəki qoşun başçısı anlamında olan *sərkərdə* sözü də həmin kökdəndir.

Bundan başqa, soydaşlarımız arasında *Sərkər, Sər-kərov* adma və soyadına da tez-tez rast gəlmək olar.

Rusiyanın Rostov şəhərindən *Harut Sarkaryan*, Moskva şəhərindən *Sergey Sarkisoviç Sarkaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

818. Sarmakeşyan.

Bu erməni soyadı türk dilindəki dolma anlamında *sarma* sözündən və sözdüzəldici *-keş* şəkilçisindən yaranmış *Sarmakeş* ləqəbindən düzəldilmişdir. Mənası “*sarma (dolma) həvəskarı*”dır.

Rusca “Qolos Armenii” radiosunun şərhçisi *Qayane Sarmakeşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

819. Saroyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *sarı* sifətindən yaranmış *Sarı* ləqəbindən və ya *Sarı* adından *ı-o* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Yeri gəlmişkən, ermənilərin Tərtər rayonu ərazisindəki Bəyim Sarov kəndində 1828-ci ildən sonra məskunlaşdığını nəzərə alsaq, bu kəndin *Sarı Bəyim*, yaxud *Sarı bəyin xanımı* anlamına gəldiyini də qeyd edə bilərik. Hətta el arasında *Erməni Sarovu* da deyirlər. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, həmin kəndin yaxınlığındakı kəndə isə *Bəyim Sarov* əvəzinə qısaldılmış şəkildə və ya ola bilsin ki, həmin kəndləri fərqləndirmək üçün *Müsəlman Sarovu* deyirlər.

Sarı sözü ermənicəyə *değın* kimi tərcümə olunur, *lakin* ermənilərdə *Değ* inyan soyadı yoxdur.

Mühacir erməni ailəsində doğulmuş amerikan yazıçısı *Uilyam Saroyan*, şair *Qaqik Amatunoviç Saroyan* və b. bu soyadı daşımışdır.

820. Saruxanyan//Saruxanov.

Bu erməni soyadının hər iki komponenti türkmənşəli olub, Azərbaycan dilindəki *sarı* sifəti və titul, rütbə, mənşəb bildirən mürəkkəb şəxs adları və soyadlarının komponenti kimi işlədilən *xan* sözündən yaranmış *Sarı-xan* şəxs adından *ı-u* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Xan komponenti barədə *Azadxanyan, Amirxanyan* və s., *sarı* komponentindən isə *Saribekyan* soyadından danışarkən ətraflı bəhs etmişik.

Türkiyədə XVI yüzildə *Saruxan* adlı bir boy bəyi olmuşdur. İrəvan xanlığının Vedibasar mahalında Xalisa kəndi yaxınlığında 1918-ci ilə qədər *Sarıxanlı* adlı tarixi bir kənd də mövcud idi. İrəvanın sonuncu xanı Hüseynqulu xanın qardaşı, görkəmli sərkərdə Həsən xan sarışın olduğu üçün o, *Sarı xan* ləqəbi ilə məşhur idi.

Professorlar *Vazgen Hovanesoviç Saruxanyan, Ohanes Vazgenoviç Saruxanyan, Valeri Armenoviç Saruxanov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

821. Sarvanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *sarvan* sözündən yaranmış *Sarvan* şəxs adından düzəldilmişdir.

Dilimizdə *sarvan* sözünün *sarban* ekvivalenti də var. Karvan başı çəkən adama, dəvəçiyə Azərbaycan dilində *sarvan* deyilir.

Rusiyanın Stavropopol diyarında fərdi sahibkar *Karen Mejlumoviç Sarvanyan*, Rusiyanın Moskva şəhərindən *Ani Hrayrovna Sarvanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

822. Saryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli rəng bildirən *sarı* sözündən eliziya hadisəsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Sarı sözünün dilimizdə mənaları barədə Saribekyan soyadından danışarkən ətraflı bəhs etmişik. *Saryan* soyadı *Saribekyan*, *Saroyan*, *Saruxanyan* erməni soyadları ilə eyni kökdəndir.

SSRİ Xalq rəssamı, akademik *Martoros Sergeyeviç Saryan*, professorlar *Vilyam Karpoviç Saryan*, *Levon Aramoviç Saryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

823. Sataryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Səttar* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi və eliziya hadisəsi ilə əmələ gəlmişdir.

Səttar şəxs adı ərəblərdən alınmış, türk dili vasitəsilə erməni dilinə keçmişdir. Mənası *örtən*, *gizlədən*, *bağışlayan* deməkdir.

Gürcüstanın Tiflis şəhərindən Arman Sataryan, Moskva şəhərindən Levon Sataryan və b. bu soyadı daşıyırlar.

824. Satunyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *sətin* sözündən *ə-a*, *i-u* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *sətin* – geniş yayılmış parça növüdür.

Erməni arxiyepiskopu *Qaregin Satunyan*, Rusiyanın Surqut şəhərindən *Karine Satunyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

825. Saturyan.

Bu erməni soyadı er. əv. XVIII yüzildə yaşamış *Sa-tuni* şəxs adından *n-r* əvəzlənməsi ilə yaranmış *Satur* şəxs adından düzəldilmişdir.

Satur adının qədim türk dilindəki “*saymaq*” anlamında olan *sa* sözündən və *tur* komponentindən ibarət olaraq, “*saymaq*”, “*sayıb durmaq*” mənasında olmasını ehtimal etmək olar.

Bundan başqa, bu şəxs adının şümercə *ürkək* mənası verən *sa* və *vəhşi dağ keçisi* anlamında olan *tur* sözündən ibarət olmaqla *dağ keçisi kimi ürəkək* kimi mənə daşımalarını iddia etmək olar.

Digər ehtimala görə, *Satuni* lullubi çarlarından birinin adıdır. Sözdəki “*sat*” komponentinin türkmənşəli olduğunu əvvəlki oçerklərdə diqqətinizə çatdırmışıq. Lakin bu şəxs adının mənası açılmamışdır.

Bu erməni soyadının Saturn planeti ilə heç bir əlaqəsi yoxdur. Xatırladıyıq ki, Şərq astrologiyasında Zühəl adı ilə məşhur olan səyyarə müasir astronomiya elmində Saturn adlanır və uzaqlığına görə o, Günəşdən sonra 6-cı yerdə durur. Qədim yunanlarda əkin allahı kimi də təsvir edilmişdir.

Ukraynanın Donetsk şəhərində yaşayan *Anatoli Baxşiyeviç Saturyan*, Belorusiyada yaşayan *Artur Armenoviç Saturyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

826. Satyan//Satoyan//Satunts.

Türklər arasında *Satı* şəxs adına da rast gəlinir. Bizcə, *Satı* şəxs adı IV yüzildə alban çarı olmuş *Satonun* adından düzəldilmişdir. Türkcə “*saday*” – *istəkli, sevimli* sözündəndir. IX yüzildə uyğurlarda *Sada xan*, qədim türklərdə *Sada* şəxs adı ilə müqayisə edilə bilər.

Buna görə də erməni soyadı *Satoyanın* türkmənşəli *Sato//Satı* şəxs adından düzəlməsi fikrini irəli sürürük.

Lakin bu erməni soyadının *sat* feilinin əmr formasından düzəlməsi ehtimalını da nəzərə almaq lazımdır. Üstəlik, nəzərə alsaq ki, erməni-haylar satqın bir millətdir, onda bu barədə

daha ciddi düşünmək lazım gəlir.

Erməni sovet bəstəkarı, dirijoru, Ermənistanın Xalq artisti *Aram Movsesoviç (Moiseyeviç) Satunts (Satyan)*, çağdaş erməni bəstəkarı və dirijoru *Aram Aramoviç Satyan* bu soyadı daşıyırlar.

827. Sayadyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *sayad* sözündən yaranmış *Sayad* şəxs adından düzəldilmişdir.

Əgər ərəbmənşəli *səyyad* sözü ovçu mənasını bildirirsə, dilimizdə işlənən *sayad* sözü “*adı sayılan*” “*hörmətli*” mənalarında işlənir. Buradan belə anlaşılır ki, “*səyyad*”la “*sayad*” arasında heç bir qrammatik və morfoloji qohumluq əlaqəsi yoxdur və *səyyad* sözündən fərqli olaraq, *sayad* sözü türkmənşəlidir.

Ermənilər arasında ilk dəfə *Sayadyan* soyadı daşıyan erməni aşiq-şairi Sayat Novadır. Addakı *Nova* komponenti isə fars mənşəli *yeni, təzə* sözündəndir. *Nova* sözünü *Novruz*, rus dilindəki “*noviy*” sözləri və sifətin qısa “*nova*” forması ilə müqayisə etmək olar.

Guya adı Harutyun Sayadyan olan, əslində, islamı qəbul edib, Seyid Nəva təxəllüsü ilə şeirlər yazan şair 1712-ci ildə Tiflisdə anadan olmuşdur. Onun məlum olan şeirlərinin 120-i türkcə yazılmışdır. O, gürcü çarı II İrak- linin sarayında şairlik etmiş, orada əyanlarla toqquşduqdan sonra kilsəyə getmiş və rahib olmuşdur.

Professor *Baqrat Georgiyeviç Sayadyan*, Ermənistan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin aparat rəhbəri *Qaqik Haykazoviç Sayadyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

828. Sazandaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *sazəndə*//*sazandar* sözündən düzəldilmişdir. İki variantda, həm *sazəndə*, həm də *sazandar* kimi işlədilən bu sözün dilimizdə 1) ümumiyyətlə çalğıçı, 2) simli musiqi alətlərində çalan musiqiçi və 3) tarzən, kamançaçalan, dəfçalan və xanəndədən ibarət ansaml anlamları var.

Erməni opera müğənnisi, SSRİ Xalq artisti *Tatevik (Tatyana) Tiqranovna Sazandaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

829. Sefilyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *səfil* sözündən yaranmış *Səfil* ləqəbindən *ə-e* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində daim yaşayış və iş yeri olmayan, səfəllət içində yaşayan, sərgərdan, sərsəri, veyl adamlara *səfil* deyilir.

Ermənistanda şovinst “Rejimsiz 100 il” hərəkatının rəhbəri, Livan doğumlu, Sarkisyan hakimiyyətinin siyasi müxalifəti *Jirar Sefilyan*, Rusiyanın Omsk şəhərindən *Arman Sefilyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

830. Sekizyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *səkkiz* miqdar sayından düzəldilmişdir.

Rusiyanın Rostov vilayətində fərdi sahibkar *Aşot Arme-noviç Sekizyan*, Rostov şəhərinin özündə fərdi sahibkar *İya Xaçaturovna Sekizyan*, “Ani” ansamblının iştirakçılarından biri *Vladimir Sekizyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

831. Seyranyan//Seyranov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *seyr etmək, tamaşa etmək, baxmaq* mənalarında işlənən ərəbmənşəli *seyran*

sözündən yaranmış *Seyran* şəxs adından düzəldilmişdir.

Seyran gəzinti yeri mənasında da işlənir. *Seyran* sözü öncə türklər tərəfindən götürülmüş, sonra isə türk dilləri vasitəsilə erməni dilinə keçmişdir. Soydaşlarımız arasında *Seyran* kişi və qadın adlarına rast gəlinir.

Professorlar *Aleksandr Paruyroviç Seyranyan*, *Baqrat Qareginoviç Seyranyan*, *Sergey Germanoviç Seyranov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

832. Simicyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *simic* sözündən yaranmış *Simic* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Erməni mənşəli amerikan ixtiraçısı *Lüter Corc Simicyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

833. Siradeğyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *sıra* – cərgə və *dağ* komponentlərindən düzəldilmişdir. Mənası *sıra dağlar*, *dağ silsiləsi* anlamına gəlir.

Ermənilərin “yer”mənasında işlətdikləri “*değ*” sözünün də elə türkmənşəli *dağ* sözündən düzəlməsi ehtimal olunur. Ermənicə *sıra* – *hert*, *dağ* isə *sar* deməkdir. Lakin ermənilərdə *Hertsaryan* soyadına rast gəlinmir.

Erməni yazıçısı, siyasi və ictimai xadimi *Vano Smbatoviç Siradeğyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

834. Sisakyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan xalqının təşəkkülündə mühüm rol oynamış qədim türk tayfalarından olan *sakların* *si//su* boyunun adını özündə yaşadan *sisak* etnonimindən ya-

ranmış *Sisak* şəxs adından düzəldilmişdir.

Akademik *Norayr Martirosoviç Sisakyan*, professor *Sos Hamayakoviç Sisakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

835. Sislyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*sis*” sözündən və *-li* şəkilçisindən yaranmış *sisli* sözündən sonundakı “*i*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir. Mənası *yerə çökmüş buluddan ibarət olan rütubətli duman, çən çökmüş yer, hava* deməkdir.

ASALA terrorçu erməni təşkilatının üzvlərindən biri – “Uxt Ararat” şurasının və “Hnçak” partiyasının üzvü, Beyrut doğumlu *Vazgen Sarkisoviç Sislyan*, müğənni *Sahak Sislyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

836. Sitaryan.

Ehtimala görə, bu erməni soyadı çalqı aləti “*sitar*”ın adından düzəldilmişdir. Başqa bir ehtimala görə, bu erməni soyadı türkmənşəli *sital* sözündən *l-r* əvəzlənməsi ilə yaranmışdır. *Sital(r)* – *sırtıq, üzlü, nadinc* anlamlarına gəlir. Məsələn: “*Bəs deyil? Sital uşağı sital, lap zəhləmi tökdünüz*” (Y.V.Çəmənzmənli).

Üçüncüsü, ola bilsin ki, bu erməni soyadı *Sitarə* şəxs adından eliziya hadisəsi ilə düzəlmişdir və ya *Sitarə* qadın adı varsa, mümkündür ki, bir *Sitar* kişi adı da mövcud olmuşdur (Həbib-Həbibə, Kamil-Kamilə, Nurlan-Nurlanə və s. kimi). *Sitarə* öncə ulduz mənasında işlənmiş, sonradan şəxs adına çevrilmişdir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, *Sitarə* plantetinin adı *Sitar*//*Sitarə* şəxs adından daha qədimdir.

İqtisad elmləri doktoru, akademik, sovet dövlət xadimi *Stepan Aramaisoviç Sitaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

837. Sofyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *sofi* ümumi ismindən yaranmış *Sofi* şəxs adından “i” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *sofi* sözü iki anlamda işlədilir: 1) təsəvvüfə mənsub adam, təsəvvüflə məşğul olan adam; 2) ikiüzlü, riyakar. Təbii ki, erməninin təsəvvüflə heç bir əlaqəsi yoxdur, ikinci mənə isə erməni xislətinə xeyli yaxındır.

Tibb elmləri doktoru, akademik *Aşot Sergeyeviç Sofyan*, Rusiyanın Pokrov şəhərində həkim-stomatoloq *Armen Arsenoviç Sofyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

838. Soxakyan.

Bu erməni soyadı türk dilindəki türkmənşəli küçə anlamında *çokak* ümumi ismindən *k-x* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Tibb elmləri namizədi *Artur Robertoviç Soxakyan*, Krasnoyarsk diyarının Krasnoyarsk şəhərindən *Vladimir Araratoviç Soxakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

839. Solakyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *çolak* ümumi ismindən yaranmış *Çolak* ləqəbindən *ç-s* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Maraqlıdır ki, ermənilərdə həm *Çolakyan*, həm də *Solakyan* soyadına rast gəlirik.

Çolaq/çolak sözünün mənası haqqında *Çolakyan* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərindən *Nvard Solakyan*, aktyor *Filipp Solakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

840. Stamboltsyan.

Bu erməni soyadının Türkiyənin keçmiş baş şəhəri olmuş İstanbul şəhərinin adından düzəlməsi şəxsiz və şübhəsizdir. Öncə Bizansa məxsus olan bu şəhərin adı Konstantinopol olmuş, 1453-cü il may ayının 29-dan 1923-cü il oktyabrın 13-dək Türkiyənin paytaxtı olmuşdur.

Soyadın əsas mənası İstanbul sözündən *-çu* söz- düzəldici şəkilçisinin köməyi ilə yaranmış İstanbulçu və ondan *n-m* əvəzlənməsi və eliziya yolu ilə *Stambolçyan* erməni soyadı düzəldilmişdir.

Akademik *Rafael Paruyroviç Stamboltsyan*, akademik *Qaqik Qriqoryeviç Stamboltsyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

841. Subaşiyeu.

Bu erməni soyadı türk dilindəki *subaşı* sözündən *ı-i* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Keçmişdə Osmanlı Türkiyəsində *subaşı* sözü dövrünə görə bir neçə mənada işlədilmişdir. Birincisi, şəhərin su təminatına və suyun bölüşdürülməsinə cavabdeh məmur; ikincisi, kənd, şəhər icmalarının baş müfəttişi kimi; üçüncüsü, ərazi idarəetmə strukturunun başçısı.

Professor *Vahan Kasparoviç Subaşiyeu* və b. bu soyadı daşıyırlar.

842. Suçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *suç* sözündən düzəldilmişdir. Mənası *günah, təhqirdir*. Belə bir məşhur atalar sözü də var: *Yol böyüyündür, suç kiçiyin*.

Professor *Aram Vartanoviç Suçyan*, Rusiyanın Krasnodar şəhərində fərdi sahibkar *Jora Hraçikoviç Suçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

843. Suleymanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Süleyman* şəxs adından *ü-u* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. *Süleyman* adı əfsanəvi *Süleyman* peyğəmbərin adından götürülmüşdür. Xristianlarda *Solomon*, *Soğomon*, *Soqomon* variantlarında mövcud olan bu ad müsəlmanlar tərəfindən *Süleyman* kimi işlədilir.

Rəvayətə görə, *Süleyman* peyğəmbər quşların və heyvanların dilini bilən ən ünlü peyğəmbər olmuşdur. Allah həтта küləyin əsib-əsməməsini də *Süleyman* peyğəmbərə həvalə edibmiş. O, Davud peyğəmbərin sevimli oğludur.

Türk, Azərbaycan, özbək türkcələrində *Süleyman*, qaxaxlarda *Süleyman* kimi işlədilməkdədir. Soydaşlarımız arasında *Süleyman*, *Süleymanov* və *Süleymanlı* şəxs ad və soyadları geniş yayılmışdır.

Ermənilərdə *Soğomonyan* soyadı da vardır.

Etnopsixoloq, psixologiya elmləri namizədi *Andranik Hrantoviç Suleymanyan*, Göyçə mahalının Qaranlıq rayonundan *Artavazd Suleymanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

844. Sultənşah.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *sultan* və *şah* sözlərindən ibarət *Sultənşah* şəxs adından düzəldilmişdir.

Erməni professor *Yevgeni Haykoviç Sultənşah* və b. bu soyadı daşıyırlar.

845. Sultanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *sultan* sözündən yaranmış Sultanyan düzəldilmişdir.

Süleyman adı əfsanəvi *Süleyman* peyğəmbərin adından götürülmüşdür. Xristianlarda *Solomon*, *Soğomon*, *Soqomon*

variantlarında mövcud olan bu ad müsəlmanlar tərəfindən *Süleyman* kimi işlədilir.

Erməni teleaparıcısı və aktrisası *Narine Sultanyan*, tibb elmləri doktoru *Tiqrən Lvoviç Sultanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

846. Sumbatyan//Smbatyan//Smbatyants.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *Sumbat* şəxs adından düzəldilmişdir. Türkcə *sum//sun* – *gözətçi, nəzarətçi*, “*bat*” isə – *mətin, bahadır, bağatur, baqadur, igid* mənaları bildirən sözdür.

Sumbat şəxs adı “*sum*” komponentini Sumqayıt və Ukraynanın Sumi şəhərlərinin adındakı “*sum*”la müqayisə etmək olar. Bizcə, xəzərlərdə, peçeneqlərdə *Sum* adlı şəxs olmuşdur. *Sumbat* şəxs adının *Sunbat* paraleli də var və *m-n* sonor samitlərin əvəzləməsi ilə düzəldilmişdir.

“*Bat*” komponentinə isə albanlarda *Urbat*, VI yü- zildə Orta Asiyada Ağ hunlarda *Qrunbat*, türk bulqarlarda *Kurbat*, 755-ci ildə Xorasanda ərəblərə qarşı 70 gün üsyan etmiş türk oğlu *Sunbad* (*d-t* əvəzlənməsi), XII yüzildə Azərbaycanda oğuz-səlcuq əmirilərindən Əbubəkr Bahəddin *Sumbat* şəxs adlarında rast gəlirik.

Səhl ibn *Smbat* (*Sumbat*, *Sunbat*) IX yüzilin birinci yarısında Aranda ərəblərdən asılı feodal Şəki hakimi idi. Şəki qalası və eyni adlı etnonim (*sak//şak//zak//şök//şek// şək*) Zəngəzur mahalındadır. Ərəblər tərəfindən Səhl kimi verilən şəxs adı *sak* etnoniminin dəyişmiş, ərəbləşdirilmiş formasıdır. Deməli, Səhl ibn *Sumbat* (*Smbat*, *Sunbat*) *Sak* oğlu, salınmış Şəki kəndi isə *Sak* oğlu *Sumbat*ın tabeçiliyində olmuşdur. “*Kitabi-Dədə Qorqud*” eposundakı Şöklü Məlik məhz həmin *Sak* oğlu (Şəkli) Məlikdir.

Yadelli işğalçılara qarşı ölüm-dirim savaşında, ərəblərə

qarşı mübarizədə Babəkin müttəfiqi və silahdaşı olmuş Sak oğlu Sumbatın Babəkin son günlərində onu tutub ərəblərə təhvil verməsi artıq min ildən çoxdur ki, müzakirə mövzudur.

Professor *Mejlum Albertoviç Sumbatyan*, sənəşünaslıq doktoru, erməni ictimai və dövlət xadimi *Armen Baqratoviç Smbatyan*, erməni yepiskopu *Artak Smbatyants* və b. bu soyadı daşıyır.

847. Sundukyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *sandıq* sözündən düzəldilmişdir. Ərəb dilində *sənduq* şəklində olan bu söz ərəb dilindən türk dillərinə keçdikdən sonra *sandıq*, *sanduk*, *sunduk* formalarında işlənmiş, ahəng qanuna tabe olmuş və dilimizin lüğət tərkibini zənginləşdirmişdir.

Beləliklə, *sandıq-sunduk* sözü ermənilərə türk dili vasitəsilə keçmişdir.

Tanınmış erməni yazıçısı, dramaturqu *Qabriel Mkrtiçeviç Sundukyan*, hazırda İsraildə yaşayan *Aleksandr Sundukyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

848. Suratyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *surət* sözündən yaranmış *Surət* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Dilimizdə *surət* sözünün aşağıdakı mənaları var:

- 1) zahiri görünüş, şəkil;
- 2) üsul, qayda, tərz;
- 3) bir şeyin əslindən köçürülmüş nüsxəsi, üzü;
- 4) ədəbiyyatda tip, obraz, xarakter;
- 5) portret, təsvir;
- 6) riyazi kəsirdə bölünən ədəd və s.

Murat Suratyan, Armen Suratyan və b. bu soyadı daşıyırlar.

849. Sürməliyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *Sürməli* toponimindən *ü-u*, *ə-a* əvəzlənmələri və sözün sonundakı “*i*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Sürməli İrəvan xanlığının 15 mahalından biridir, indi Türkiyə ərazisində, Ağrı dağı ilə Araz çayı arasında yerləşir.

Erməni əsilli amerikan yazıçısı, “Xanımlar və cənablar, sözüm sizədir” kitabının müəllifi *L.Z.Sürməliyan*, Rusiyanın Rostov vilayətinin deputatı *Harutyun Armenakoviç Sürməliyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

850. Suvaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli “*atlı*” anlamında olan *süvar* sözündən *ü-u* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Ata və ya başqa heyvanın belinə minməyə süvar (süvar olmaq), atlıya atlı əsgərə isə süvari deyilir

Akademik *Yuri Mixayloviç Suvaryan*, Ukraynanın Poltava şəhərindən *Nazeli Arşakovna Suvaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

851. Şabanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Şaban* şəxs adından düzəldilmişdir. Öncə ilin aylarından birini bildirən *şaban* sözü sonralar şəxs adı və soyadı kimi işlənməyə başlanmışdır. İslam dinini qəbul edən türk xalqları arasında *Şaban* kişi adı geniş yayılmışdır. *Şaban* adı ay təqviminin səkkizinci ayının (yəni avqustun) adından əmələ gəlmişdir.

N.A.Baskakova görə, *şaban* sözünün *çoban* sözündən əmələ gəlməsi ağılabatan deyil.

Rusiyanın Həştərxan şəhərində Ermənistanın diaspor

nümayəndəsi *Karo Surenoviç Şabanyan*, rəssam *Arsen Şabanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

852. Şahazizyan//Şahaziz.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *şah* ümumi ismindən və əziz sözündən yaranmış *Şahəziz* şəxs adından ə-a əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

“*Şah*” keşmişdə İranda və Əfqanıstanda hökmdarın daşdığı titul idi. Azərbaycan dilində söz yaradıcılığında da bu söz fəal iştirak etmişdir, məsələn: *şahlıq*, *şahanə*, *şahzadə*, *Şahbeyt*, *şahdamar* və s.

1997-1998-ci illərdə Təbiəti Mühafizə naziri olmuş *Sarkis Levonoviç Şahazizyan*, filoloq, ermənişünas alim, professor *Yervand Hakimoviç Şahaziz* və b. bu soyadı daşıyırlar.

853. Şahbazyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *tərlan*, *şahin*, *qaçaq* və *igid* mənaları bildirən *şahbaz* sözündən yaranmış *Şahbaz* şəxs adından düzəldilmişdir.

Şahbaz adındakı *baz* komponenti dilimizdə çox geniş arealda işlənir – quşbaz, arvadbaz, yerlibaz, qumarbaz, itbaz və s. Misal çəkilən sözlərdə “*baz*” komponenti məşğuliyyət mənası bildirir. Bizcə, *Şahbaz* şəxs adındakı “*baz*” komponenti *sevən* mənası daşıyır.

Şahbaz isminin *şahsevən* paraleli məlumdur.

Professorlar *Hayk Xaçaturoviç Şahbazyan*, *Yevgeni Sergeyeviç Şahbazyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

854. Şahgaldyan//Şahgeldyan//Şahgildyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki farsmənşəli *şah* və türk mənşəli *gəldi* feilinin keçmiş zaman formasından dü-

zəlmiş hibrid soyaddır. Feilin *gəldi* keçmiş zaman forması feilin əmr formasından – *gəl* feilindən *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Ermənilər feildəki *-gə* komponentini *-qe* ilə də əvəz etmişlər. Belə əvəzetmələr erməni dilində türk mənşəli sözləri erməniləşdirmək üçün edilir.

Gəl sözündən gəlir, gəlmək, gəlirdi, gəldi, gələcək, gələcəkdir kimi feil formaları düzəldilir.

Gəl söz kökündən “qazanc” anlamında *gəlir*, “qabaqdakı günlər, aylar, illər” anlamında *gələcək*, “qızın oğlan evinə köçməsi” anlamında *gəlin* sözləri də düzəldilmişdir.

Gəldi ermənicə *yeqala* deməkdir və ermənilər arasında Şaxyeqalyan soyadlı erməniyə rast gəlinmir.

Şahgəldi sözünü qazaxlarda Amangəldi (Amangel- di) şəxs adı ilə müqayisə etmək olar.

Ermənistan parlamentinin deputatları *Mher Levonoviç Şahgeldyan* və *Samvel Surenoviç Şahgaldyan*, professor İosif *Vasilyeviç Şahgildyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

855. Şahxatunyan//Şahxatuni.

Şahxatunyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *şah* ümumi ismindən və türk mənşəli *xatun* (*xatın, xanım, xanımlar xanımı*) sözlərindən yaranmış *Şahxatun* mürəkkəb şəxs adından düzəldilmişdir. Mənası *şahın (padşahın) xatunu, xanımlar xanımı* anlamına gəlir.

Anadolu türkcəsində “x” boğazarxası samit olmadığına görə onlarda *xatun* sözü *hatun* kimi işlədildiyindən biz qəti fikirdəyik ki, ermənilərdəki *Şahxatunyan* soyadı məhz Azərbaycan türkcəsində işlənən *şah* və *xatun* sözlərindən düzəldilmişdir.

1877-1878-ci illər rus-türk müharibəsinin iştirakçısı, general-mayor *Gevorq Ohanesoviç Şahxatunyan* bu soyadı daşımışdır.

1441-1828-ci illərdə Çuxur-Səd bəylərbəyliyi və İrə-

van xanlığını idarə edən əmir, sərdar və xanların siyahısını tərtib edən keşiş *Hovanes Şahxatunyan* bu soyadı daşıyır.

Texnika elmləri doktoru, professor *Yelizaveta Avetovna Şahxatuni*, XIX əsr erməni aktyoru *Vağarşak Şahxatunyan*, Daşnaksutyun partiyasının üzvü *Avetik Tiqranoviç Şahxatunyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

856. Şahicanyan//Şahicanov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *şah* ümumi ismindən və *can* sözlərindən yaranmış və ismin yiyəlik hal şəkilçisini əvəz edən “i” saiti ilə birləmiş “*şahican*” mürəkkəb sözündən əmələ gələn *Şahican* şəxs adından düzəldilmişdir. “*Şahın (padşahın) canı*” anlamındadır.

Erməni mənşəli tanınmış rus jurnalisti *Vladimir Vladimiroviç Şahicanyan*, professor *Yevgeni Sumbatovç Şahicanov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

857. Şahidcanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəbmənşəli *şahid* və farsmənşəli *can* komponentlərindən əmələ gəlmiş *Şahidcan* mürəkkəb şəxs adından düzəldilmişdir.

Şahid sözünün dilimizdə aşağıdakı mənaları var:

1. bir hadisəni, əhvalatı, işi öz gözləri ilə görmüş, ya görən adam;
2. özünə məlum olan bir iş haqqında şəhadət vermək üçün məhkəməyə çağırılan şəxs.

Şahid ermənicə *vqa*, *akanades* deməkdir.

Erməni əsilli rus jurnalisti, psixologiyaya dair kitablar müəllifi *Vladimir Vladimiroviç Şahidcanyan*, Rusiyanın Voronej şəhərindən *Aram Şahidcanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

858. Şahinyan//Şaginyan//Şahenyanyan//Şahunyanyan//Şahunyants.

Şahin erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *şahin* (quş adı) ümumi ismindən yaranmış *Şahin* şəxs adından düzəldilmişdir. Soyadın *Şaginyan* variantı isə onun *h* səsi olmayan rus dilində *Şaqinyan* şəklində yazılış variantıdır.

Şahin sözü *möhkəm əyridimdikli, uzun, itiqanadlı quş* adı olmaqla yanaşı, məcazi mənada *cəsur, mərd, igid, qorxmaz adam* anlamlarında da işlədilir. Son zamanlar bu söz dilimizdə məcazi mənada təyyarəçilərə də şamil edilir: *Azərbaycan şahinləri havada dövrə vurub yerə endilər.*

Şahin quşu Oğuz türklərinin Gün xan oğullarının onqonu idi və onun ətini yemirdilər. *Şahin* ermənicə *baze* deməkdir. Ermənilərdə *Şahinyan* soyadı ilə yanaşı, həm də *Bazeyan* soyadının olması onlardan birinin türkmənşəli, digərinin isə haymənşəli olmasını təsdiq edir.

Tanınmış sovet yazıçısı *Marietta Sergeyevna Şaginyan*, Şəmkir rayonundan olan *Q.S.Şahenyanyan*, akademik *Artaşes Libaritoviç Şahinyan*, Yunanıstanın Afina şəhərindən *Qaregin Şahunyanyan*, professorlar *Georgi Mixayloviç Şahunyants*, *Rimma Mixaylovna Şahunyants* və b. həmin soyadları daşıyırlar.

859. Şahqulyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *şah* ümumi ismindən və türkmənşəli *qul* sözünün 3-cü şəxsin təkinə aid mənsubiyyət formasından yaranmış *Şahqulu* mürəkkəb şəxs adından sözün sonundakı “*u*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir. “*Şahın qulu*” anlamındadır.

Rusiyanın Yekaterinburq şəhərində fərdi sahibkar *Albert Davidoviç Şahqulyan*, Rusiyanın Soçi şəhərində fərdi sahibkar *Levon Surenoviç Şahqulyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

860. Şahqyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *şah* ümumi ismindən yaranmış *Şahqı* ləqəbindən sözün sonundakı “ı” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir. Bizcə, *Şahqı* ləqəbi *Şahqulu* şəxs adının əzizləmə mənasında deyilişdəki ixtisar formasıdır.

Arxitektura doktoru, professor *Qarnik Smbatoviç Şahqyan*, Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərindən *Hraçya Levonoviç Şahqyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

861. Şahmuradyan.

Bu soyad Azərbaycan dilindəki *şah* ümumi ismindən və *məqsəd*, *istək*, *arzu* anlamında olan ərəbmənşəli “*murad*” komponentlərindən yaranmış mürəkkəb *Şahmurad* şəxs adından düzəldilmişdir. *Şah* sözü farsmənşəli olsa da, türk dilləri vasitəsilə erməni dilinə keçmişdir. Ermənilərdə heç bir zaman *şah* titulu daşıyan olmamışdır. Murad şəxs adının izahı barədə Muradyan soyadından danışarkən ətraflı bəhs etmişik.

Şahmurad – şahın muradı, arzusu, istəyi anlamına gəlir.

Erməni opera müğənnisi *Armenak Sarkisoviç (Sergeyeviç) Şahmuradyan*, rəssam *Varos Aşotoviç Şahmuradyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

862. Şahnazaryan//Şahnazarov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *şah* ümumi ismindən və ərəbmənşəli *nəzər* sözlərinin birləşməsindən əmələ gəlmiş *Şahnəzər (Şahnazar)* mürəkkəb şəxs adından düzəldilmişdir.

Nəzər (Nazar) şəxs adının izahı *Nazaryan* soyadında verilmişdir.

Şahnazaryanların (Şahnazarov) əcdadları Dağlıq Qarabağ ərazisinə XVII yüzilin sonlarında İrandan köçürülmüşlər.

Onların ulu babası Dağlıq Qarabağda erməni məliyi idi və tez-tez türklərə qarşı asilik edirdi. Ona görə də Qarabağ xanı (1747-1760) Pənahəli xan Cavanşir (?-1760) onları ram etmək üçün həmin məlik nəslindən bir erməni qızına evlənmişdi.

Sovet dövlətinin son rəhbəri, Azərbaycan xalqının qatı düşməni, ermənipərəst M.S.Qorbaçovun köməkçisi erməni Şahnazarov həmin nəsiləndən olmuşdur.

Professorlar *Aleksandr Baqratoviç Şahnazarov, Georgi Xosroyeviç Şahnazarov, Tamara Konstantinovna Şahnazaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

863. Şahsuvaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki farsmənşəli *şah* və türkmənşəli “*atlı*” anlamında olan *suvar* sözlərindən yaranmış *Şahsuvar* mürəkkəb şəxs adından düzəldilmişdir. “*Atlıların başçısı*”, “*Mahir at sürən*” mənasındadır.

Professor *Marianna Levonovna Şahsuvaryan*, Ermənistanın müdafiə nazirinin mətbuat katibi, polkovnik *Seyran Nikolayeviç Şahsuvaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

864. Şahumyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *şah* ümumi ismindən və 1-ci şəxsin təkinə aid *-im* mənsubiyyət şəkilçisindən yaranmış *Şahım* ləqəbindən *ı-u* əvəzlənməsi yolu ilə düzəldilmişdir. “*Mənim şahım*” anlamındadır.

Professor *Sebastian Konstantinoviç Şahumyan*, 26 Bakı Komissarlarından biri olan *Stepan Georgiyeviç Şahumyan* (yeri gəlmişkən, sovet dövründə bizə *Şaumyan* kimi tanılırsa da, erməni yazılışında bu adamın soyadı “*Şahumyan*”dır, bax: *Մտերիան Շահումյան*) və b. bu soyadı daşıyırlar.

865. Şahverdyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *şah* ümumi ismindən və türkmənşəli *verdi* sözlərindən yaranmış *Şahverdi* şəxs adından adın sonundakı “i” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

“Şah” keşmişdə İranda və Əfqanıstanda hökmdarın daşdığı titul idi.

“Verdi” türkmənşəli komponentinin izahına *Alaberdyan//Alaverdyan* soyadlarından danışarkən bəhs etmişik.

Azərbaycanda *Şahverdi*, *Şahverdiyev* ad və soyadları vardır. İmişli rayonunda *Şahverdili* kəndi vardır.

Sovet partiya və dövlət xadimi *Daniel Aleksandroviç Şahverdyan*, Enerji infrastrukturuları və təbii ehtiyatlar nazirinin müşaviri *Levon Davidoviç Şahverdyan*, dosent *Nune Baqratovna Şahverdyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

866. Şahyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *şah* ümumi ismindən yaranmış *Şah* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Şahazizyan, *Şahinyan*, *Şahverdyan*, *Şahxatunyan*, *Şahgaldiyana*, *Şahmuradyan* və s. erməni soyadları ilə eyni kökdəndir.

Rusiyanın Krasnoyarsk şəhərində həkim-ginekoloq *Roza Honikovna Şahyan*, *Kartavenko klinikasının həkimi Vaqif Şahyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

867. Şairyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *şair* ümumi ismindən yaranmış *Şair* şəxs adından düzəldilmişdir.

Ərəbmənşəli bu söz dilimizdə vətəndaşlıq qazanaraq, şeir yazan şəxs anlamında işlədilir.

Ermənistan SSR Əməkdar artisti, *aktrisa Evelina Vani-*

kovna Şairyan, Kaplanyan adına İrəvan dram teatrının aktrisası *Naira Arturovna Şairyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

868. Şakaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *şəkər* ümumi ismindən yaranmış *Şəkər* şəxs adından *ə-a* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Şəkər sözü dilimizdə ərzaq məhsulunun adı olmaqla yanaşı, həm də məcazi mənalarda geniş sahədə işlənməkdədir. Dilimizdə şirin, dadlı olan hər şeyə *şəkər* deyilə bilir.

Şəkər şəxs adına dilimizdə hər iki cins arasında tez- tez rast gəlinir. *Şəkər* sözü ilə *şirin* sözü eyni mənəni daşıyır və qənd sözü ilə sinonimdir.

Şakaryan erməni soyadının qədim türk etnosu olan *sak-ların* adından düzəlməsi ehtimalı nə qədər ağlabatan olsa da, biz bu versiya ilə qəti razılaşmırıq. Çünki erməni dilində *sak* türk etnosunun adını daşıyan *Zakaryan* və *Şakaryan* soyadları kifayət qədər geniş yayılmışdır. Bu iki soyad dildə mövcud olduğu halda, *s-ş* əvəzlənməsi ilə Şakaryanı Sakaryanla bağlamağın heç bir elmi əsası yoxdur.

Professorlar *Armen Abramoviç Şakaryan*, *Qurgen Andreyeviç Şakaryan*, *Hraçik Qriqoryeviç Şakaryan*, erməni əsilli Amerika iş adamı *Demos İsaqoviç Şakaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

869. Şamaxyan

Bu erməni soyadı ermənilər tərəfindən yalnız 1828-ci ildən sonra, yəni *Şamaxı* ərazisində məskunlaşandan sonra *Şamaxı* şəhərinin adından *ı-i* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Dilican şəhərinin şimal-qərbində *Şamaxıyan* qəsəbəsində yaşayan ermənilər *Şamaxıdan* köçüb, Qərbi Azərbaycanda məs-

kunlaşmışlar.

Çox ehtimal ki, Şamaxı öz adını türk *kemax* etnosunun adından alınmışdır. Şamaxı toponimi *Kemaxa-Se-maxa-Şe-maxa* toponimindən törəmişdir.

Professor *Mariana Yeğişevna Şamaxyan*, “Anahid” Mədəniyyət Fondunun sədri *Nune Şamaxyan* və b. bu soyadı daşıyır.

870. Şamirxanyan

Bu erməni soyadı türkmənşəli *şamir* və titül, rütbə, mənəb bildirən *xan* sözlərinin birləşməsindən yaranmış *Şamirxan* şəxs adından düzəldilmişdir.

Şamir adı əfsanəvi Assuriya hökmdarı Şamiramın (Semiramida, Şammuramat) (er.əv.812-803) adından götürmədir.

Xan komponenti barədə isə *Azadxanyan*, *Amirxanyan* və s. soyadlardan danışarkən ətraflı bəhs etmişik.

Şuşa doğumlu aktyor, rejissor, Ermənistan SSR *Tiqrان Avakoviç Şamirxanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

871. Şarafyan

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *şəraf* ümumi ismindən yaranmış *Şəraf* şəxs adından *ə-a* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Ərəbmənşəli *şəraf* sözünün dilimizdəki izahı belə verilir: “İnsanın ictimai və şəxsi davranışında tutduğu mənəvi-əxlaqi prinsiplərin məcmusu; mənəvi yüksəklik, ululuq, heysiyyət”.

Erməni aktyoru *Levon Sergeyeviç Şarafyan*, bəstəkar, pianoçu *Vaçe Şarafyan* və b. bu soyadı daşıyır.

872. Şarmazanyan//Şarmazanov.

Bu erməni soyadı türk mənşəli *şar* və *mazan* komponentlərindən əmələ gəlmiş *şarmazan* mürəkkəb sözündən yaranmış

Şarmazan şəxs adından düzəldilmişdir. *Şaryan* soyadında *şar* sözünün türkmənşəli olduğunu nəzərinizə çatdırmışıq.

Mazan sözünü rus dilindəki türkmənşəli *Mazay* (*y- n* əvəzləməsi ilə) şəxs adı ilə müqayisə etmək olar.

Azərbaycan türkləri arasında *Mazan* adında və *Mazanov* soyadlı xeyli sayda adam var.

Ermənistan parlamentinin vitse-spikeri *Eduard Hovsepoviç Şarmazanov*, Rusiyanın Voronej şəhərindən *Liparit Smbatoviç Şarmazanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

873. Şaryan//Şaroyan.

Şumerlərdə (türkcə Sumərlərdə) An, Ea, Enlil, Ki, Utu, Ninni, İnana, Huma (sonuncunun Altay mənşəli Umay (Humay) ilahəsinin adı ilə eyniliyi diqqəti cəlb edir), Zuən, *Şar* (Şumerin Umma şəhərinin allahı), lulubilərdə vəkaslarda (xəzərlərdə) Harbe, Kiur (qədim türklərdə Kuar allahı ilə eyniliyi diqqəti cəlb edir) və başqa allahların adları ilə bağlı çoxlu şəxs adları məlumdur.

Lakin I Sarqonun (er.ə 2369-2314) vaxtında akkadlar Şumeri işğal etdikdən sonra semit mənşəli Allah adları ilə Altay-türk mənşəli Allah adları qarışmışdır. Şumerlərin Umma şəhərinin allahı *Şar* adlanırdı. Lakin akkادلarda da “r” sonor samitinin qoşalaşması və “u” saitinin əlavə edilməsi ilə *Şarru* allahın adı kimi işlənmişdir.

Bizcə, *Şaryan//Şaroyan* erməni soyadları Şumerin Umma şəhərinin allahı olan *Şar//Şarrunun adından* düzəldilmişdir.

Şaryan//Şaroyan erməni soyadını *Şarov* rus soyadı ilə müqayisə etmək olar. Bizcə, rus dilində kürə kimi işlənən “*şar*” isminin *Şarov* soyadındakı “*şar*” sözü ilə heç bir əlaqəsi yoxdur.

Rusiyanın Moskva şəhərində fərdi sahibkar *Vahan Şamşadoviç Şaryan*, “Saratov vilayəti erməni icması “Krunk” re-

gional ictimai təşkilatının sədri *Hamlet Ohanoviç Şaroyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

874. Şatiryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *şatir* ismindən yaranmış *Şatir* ləqəbindən *ı-i* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Ərəbmənşəli *şatir* sözünün Azərbaycan dilində *çörəkbişirən*, *çörəkçyan*, *çörəkçi* anlamları vardır.

Lakin dilimizdə *şən*, *şux* anlamlarında işlədilən bir *şatir* sözü də vardır ki, Şatiryan soyadının kökündə məhz *şatir* sözünün dayanacağı əsas verir bu erməni soyadının *şatir* sözündən yaranması iddiasını irəi sürək. Lakin biz yenə də bu soyadın kökündə *şatir* sözünün deyil, *şatir* sözünün durduğu fikrindəyik və “*ı*” saitinin “*i*” saitinə çevrilməsi də erməni dilinin qanunları üçün spesifik bir haldır.

Tanınmış erməni yazıçı, publisist və ictimai xadimi *Mikael Aleksandroviç Şatiryan*, tərcüməçi *Yelizaveta Mikaelovna Şatiryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

875. Şaharyants//Şehiryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *şəhər* ümumi ismindən birinci variantda *ə-a* əvəzlənmələri, ikinci variantda *ə-e*, *ə-i* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində inzibati idarələri, sənaye, ticarət, mədəniyyət mərkəzləri olan böyük yaşayış məntəqələrinə *şəhər* deyilir.

Ukraynanın Kiyev vilayət radasının deputatı Armen Şaharyants, Rusiyanın Moskva şəhərindən erməni millətindən olan *Anyela Şehiryan*, yenə də Moskva şəhərindən *Marqarita Şehiryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

876. Şirakatsi//Şirakyan//Çirakyan.

V yüzil erməni tarixçisi Musa Xorenli er. əv. II yü- zildə şimaldan türk bulqarların Ermənistanına gəlib *Şirak* əlayətində məskunlaşdığını yazmışdır. O qeyd edir ki, I yüzildə ermən *Şirak* oğlanlarından *Quşarı* Gəngər və Kolb əyalətlərinə hakim təyin etmişdir.

Şirak oğlanları və adamları ilə Albaniyaya gəlmiş, Arpaçay çayının sahilindəki düzənlikdə məskunlaşmışlar. Hal-hazırda Qərbi Azərbaycandakı *Şirak eli* məhz türk bulqarın adını daşıyır. Bu antroponimə Gürcüstan ərazisindəki “*Şirak düzü*”-nün adında da rast gəlirik. Orta çağlarda bu bölgə *Şirak-el*, yəni *şirakların eli, yurdu, obası, vətəni* adlanmışdır. Sonralar həmin toponim xalq dilində *Şörəyel* mahal adı kimi səslənmişdir.

Fransa Respublikasının prezidenti *Jak Şirak* da, ola bilsin ki, bu etnosun törəmələrindəndir. *Jak* şəxs adı isə, *sak* etnosunun adını əks etdirir. Və *Saklı Şirak* anlamına gəlir.

VII yüzil erməni tarixçisi, coğrafiyaçısı və filosofu kimi qələmə verilən Anani Şirakatsi (*Şiraklı* deməkdir) bulqar tarixçisi olmuş, onun türk dilində yazdığı əsərlər qədim erməni dilinə (qrabara) tərcümə olunmuş, əsərlərinin əsli isə məhv edilmişdir. Şirakatsinin adı da türk mənşəlidir, çünki VI yüzilə (dəqiqi: er. əv. 525-ci ilə) aid olan şəxs adlarının sırasında Azarinin də adı var və bu ad türkmənşəli şəxs adıdır. *Şirakların* bir hissəsi Naxçıvan tərəflərə gəlib çıxmışdır. Hazırda Naxçıvandakı *Çıraqqala* (*Çıraqqala-Çirakkala-Şirakkala*) adı bu etnosun adı ilə bağlıdır. Türk dillərinə xas olan *ş-ç* əvəzlənməsi yolu ilə *şirak-çirac* sözü düzəldilmişdir. *Şirakların* (*çirakların*) bir hissəsi isə Albaniya ərazisindəki Qanıx və Qabırlı çaylarının arasındakı vadidə məskunlaşmışlar.

Ermənilər tərəfindən erməni tarixçisi kimi qələmə verilən Şirakatsi – türk bulqar oğlu həmin dövrdə Şirak elində ya-

şamışdır.

Türk bulqar Şirakın oğlu Quşarm adı da türk mənşəlidir. *Quş – qartal, alıcı quş, ər və igid* mənaları daşıyır. Lakin ermənilər burada da tarixi saxtakarlığa yol verirlər. Belə ki, bir tərəfdən ermənilərin Ararat torpaqlarına eranın IV yüzilində köçdüklərini yazırlar, o biri tərəfdən isə er. əv. II yüzildə Şirakın Ermənistanına gəldiyini qeyd edirlər. Bu isə ziddiyyətli bir sayıqlamadır.

VII yüzil erməni tarixçisi, coğrafiyaçısı və filosofu kimi qələmə verilən *Anani Şirakatsi*, yazıçı *Arşavir Şirakyan*, *Araik Çirakyan* və bir çox sınavi erməni bu soyadları daşıyırlar.

877. Şirinyan//Şirinyants.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *şirin* sifətindən yaranmış *Şirin* şəxs adından düzəldilmişdir. Öncə əşyanın əlamətini bildirən, sonralar şəxs adı kimi işlənən *Şirin* adını bəzi müəlliflərin farsmənşəli hesab etməsinin heç bir elmi əsası yoxdur. Çünki, söz dilimizin ahəng qanununa tabedir və onda fars dilinin heç bir elementi görünür.

Azərbaycan türkləri arasında *Şirin* şəxs adına hər iki cinsdən olanlar arasında rast gəlinir.

Şirin sözü mürəkkəb şəxs adlarının birinci və ikinci komponenti kimi də söz yaradıcılığında fəal iştirak edir: *Şirindil*, *Şirin ağa*, *Adışirin* və s.

Şirin ermənicə *kaxter* deməkdir və ermənilərdə *Kaxcryan* soyadına rast gəlinmir.

Professor *Aleksandr Andreyeviç Şirinyants*, *futbolçu və memar Konstantin Vartanoviç Şirinyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

878. Şişməkyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *şiş-mək* feilindən düzəldilmişdir.

Şişmək feilinin Azərbaycan dilində aşağıdakı mənaları var:

1) zədə, xəstəlik və s. nəticəsində qalxmaq, köpmək, qabarmaq;

2) çox kökəlmək, piylənmək;

3) umsunmaq, tamarzı qalmaq.

Ermənilərin 1860-cı ildə Osmanlı İmperiyasında yaratdıqları ilk təşkilat olan “Xeyriyyəçilik İttifaqı”nın əsasını qoyanlardan biri *X.Şişməkyan* olmuşdur.

879. Şişmənyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *şiş-man* sifətindən düzəldilmişdir.

Dilimizdə çox kök, yekəqarın adamlara *şişman* deyilir.

Erməni siyasi və dövlət xadimi *Miron Konstantinoviç Şişmənyan*, Soçi polisi tərəfindən axtarışda olan erməni cina-yətkar *Artur Yervandoviç Şişmənyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

880. Şirvanyan//Şirvanzadə.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Şirvan* toponimindən və fars mənşəli *-zadə* komponentindən düzəldilmişdir.

VI yüzildən 1538-ci ilə qədər mövcud olmuş Şirvanşahlar dövlətinin ərazisi müxtəlif zamanlarda qüzeydə Dərbənddən güneydə Beyləqana, şərqdə Xəzər dənizindən, qərbdə Şəki-Gəncə ərazilərinə qədər böyük bir coğrafiyanı əhatə edirdi. Şirvanşahlar dövlətinin paytaxtı, əsasən, Şamaxı olmuşdur.

Şirvan toponimi Seyid Əzim Şirvani, Hacı Zeynalabdin Şirvani, Hacı Məhəmmədəli Şirvani kimi görkəmli şəxsiy-

yətlərin təxəllüsü kimi də işlənmişdir.

Ərəb müəllifləri yazırlar ki, *Şirvan* Şamaxıdan iki mənzil aralıda (iki günlük yol), düzənlikdə yerləşir. Qaynaqlarda isə XII yüzildən sonra *Şirvan* şəhərinin adı bir daha çəkilmir. Bizcə, *Şirvan* şəhəri güclü zəlzələ və ya başqa təbii fəlakət nəticəsində yox olmuşdur. Lakin *Şirvan* zona adı altında bu gün də yaşayır.

Professor *Tatyana Aramovna Şirvanyan*, yazıçı *Aleksandr Minasoviç Şirvanzadə*, Yerusəlim erməni yeparxiyasının patriarxı *Aris Şirvanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

881. Şorluyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *şor* ismindən *-lu* sözdüzəldici şəkilçisi əlavə etməklə yaranan *Şorlu* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Şor sözünün dilimizdə bir sıra anlamları var. İlk növbədə yada ağırtı növü olan *şor* düşür, yəni çürüdülmüş süzölmüş ay-randan hazırlanmış ağırtıya *şor* deyilir. İkincisi, duzlu anlamındadır. Və nəhayət, üçüncüsü, *şoran*, yəni duzlu torpaq.

Tibb elmləri doktoru, professor *Partex Makaroviç Şorluyan*, ali dərəcəli həkim-otalmoloq *Emma Beneaminovna Şorluyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

882. Şorşoryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *şor* isminin təkrarından yaranmış *şorşor* sözündən düzəldilmişdir.

Professorlar *Minas Xaçaturoviç Şorşorov*, *Stepan Mkrtiçeviç Şorşorov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

883. Şukuryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *şükr*//*şükür* sözündən yaranmış *Şükür* şəxs adından *ü-u* əvəzlənməsi ilə dü-

zəldilmişdir.

Azərbaycan dilində şükr sözü *yaxşılıq bilmə, minnətdarlıq, yaxşılığa görə təşəkkür* mənalarında işlədilir.

Fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, akademik *Samvel Kimoviç Şukuryan*, tibb elmləri doktoru, professor *Artur Kimoviç Şukuryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

884. Şuşanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *Şuşa* oymağının yaranmış *Şuşan* şəxs adından düzəldilmişdir. *Şuşa* şəhərinin adı isə *şüşə* sözündən götürülmüşdür. *Şuşa* adına qədim türk torpağı olan Sibirdə də rast gəlirik.

Şuşanyan erməni soyadının mənası *şuşalılar* deməkdir.

Yazıçı *Nataliya Radikovna Şuşanyan*, Böyük Vətən müharibəsi iştirakçısı, Abxaziya doğumlu *Harut Varterosoviç Şuşanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

885. Tahmazyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Təhməz* şəxs adından *ə-a* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Adıgey Respublikasında təsərrüfat rəhbəri işləyən *Vağinak Ardaşoviç Tahmazyan*, Rusiyanın Krasnodar şəhərində 1 saylı diyar klinik xəstəxanasında travmatoloq həkim *Karapet Karapetoviç Tahmazyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

886. Taxtacyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *taxta* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çı* şəkilçisindən əmələ gəlmiş *taxtaçı* düzəltmə ismindən eliziyə hadisəsi, yəni “*t*” saitinin düşməsi nəticəsində yaranmışdır. Mənası “taxta işləri

ilə məşğul olan usta” və ya ümumiyyətlə “taxta işləri ilə məşğul olan, taxta alıb-satan adam” deməkdir.

Biologiya elmləri doktoru, akademik *Armen Leonoviç Taxtacyan*, professor *Levon Armenoviç Taxtacyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

887. Talanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *talan* ismindən düzəldilmişdir.

Dilimizdə *talan* sözü *qarət*, *soyğun* anlamında işlənmişdir.

Tibb elmləri namizədi *Karen Aleksandroviç Talanyan*, Rusiyanın Krasnodar şəhərində müəllim işləyən *Olqa Rafaelovna Talanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

888. Talışyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *talış* ismindən düzəldilmişdir.

Talışlar Azərbaycan Respublikasının cənub-şərqində yaşayan farsdilli xalqlar qrupuna daxil olan kiçik xalqdır.

Qərbi Azərbaycanın Əştərək rayonunda *Talış* adlı kəndin mövcudluğu və ermənilər arasında *Talışyan* soyadının geniş yayılması göstərir ki, ermənilərin içərisində haylaşmış türklər, qaraçılar, yunanlar, kürdlər, aysorular və s. xalqlarla yanaşı, talışlar da az olmamışdır.

Rusiyanın Moskva vilayətində fərdi sahibkar *Mkrtiç Talışoviç Talışyan*, yenə orada fərdi sahibkar *Hasmik Talışovna Talışyan*, Rusiyanın Rostov vilayətində fərdi sahibkar *Eduard Aqaronoviç Talışyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

889. Tamamyan.

Tamamyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *tamam* sözündən yaranmış *Tamam* şəxs adından düzəldilmişdir. Dilimizdə *tamam* sözü bir sıra mənalarda işlənsə də, hamısında *bitmə*, *çatma*, *qurtarma*, *bitkinlik*, *bütövlük*, *tamlıq* anlamı vardır.

Ermənistan Polis idarəsinin Baş cinayət-axtarış idarəsinin sabiq rəisi, polis general-mayoru *Hovanes Tamamyan*, Rusiyanın Moskva şəhərindən *Tatevik Tamamyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

890. Tamasyan.

Tamasyan erməni soyadı Azərbaycan bir sıra bölgələrindəki, xüsusilə İrəvan çuxuru dialektindəki *tamas* (pomidor pastası anlamında *tomat* sözünün xalq danışiq dili variantı) sözündən yaranmış *Tamas* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Fizika-riyaziyyat elmləri namizədi Sankt-Peterburq Dövlət Universitetinin dosenti *Qriqori Şalikoviç Tamasyan*, Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərində psixoloq *Ararat Ohane-soviç Tamasyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

891. Tamazyan.

Tahmazyan erməni soyadı kimi, *Tamazyan* erməni soyadı da Azərbaycan dilindəki *Təhməz* şəxs adından *ə-a* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir. Fərq ondadır ki, burada “h” samiti bütövlükdə atılmışdır.

2001-2004-cü illərdə Ermənistanın baş prokuroru *Aram Artsivoviç Tamazyan*, tibb elmləri doktoru, professor *Hamlet Sergeyeviç Tamazyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

892. Tambalyan.

Tambalyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *tənbəl* ümumi ismindən yaranmış *Tənbəl* ləqəbindən *ə-a*, *n-m* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir. Əslində, Azərbaycan dilində də *tənbəl* sözü *təmbəl* kimi tələffüz olunur və ermənilər də bu sözün danışığıdakı tələffüz formasını əsas götürüblər.

Azərbaycan dilində tənbəllik edən, işdən, zəhmətdən qaçan adama *tənbəl* deyilir.

Ermənistanın Gümrü şəhərindən *Armine Tambalyan*, *Aram Tambalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

893. Tamiryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *təmir* sözündən düzəldilmişdir.

Dilimizdə bir şeyin xarab olmuş, sınımış, dağılmış, sökülmüş yerini düzəltmə, qaydaya salma, bərpa etmə işinə *təmir* deyilir.

Ermənistanın Gümrü şəhərindən *Hasmik Tamiryan*, yenə də Gümrü şəhərindən həkim *Anahit Tamiryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

894. Tamrazyan//Tamrazov.

Bu erməni soyadı əfsanəvi Pişdadyan sülaləsinin üçüncü hökmdarı olmuş *Təhmurəsin* Azərbaycan tələffüzünə uyğunlaşdırılmış *Təhmuraz* variantından düzəldilmişdir. *Təhmurəs* “Şahnamə” qəhrəmanlarından biridir. Dilimizdə işlədilən *Təhmuraz* şəxs adı ermənilər tərəfindən Azərbaycan türklərindən alınmış və ondan *Tamrazyan* (“h” və “u” səslərinin düşməsi və *ə-a* əvəzlənməsi ilə) erməni soyadı düzəldilmişdir.

Akademik *Hrant Smbatoviç Tamrazyan*, geologiya-minerologiya elmləri doktoru *Qurqen Pavloviç Tamrazyan*, inqi-

labçı və Böyük Vətən müharibəsi iştirakçısı *Yervand Stepanoviç Tamrazov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

895. Tanyan.

Bu erməni soyadının *d-t* əvəzlənməsi ilə *dan* sözündən düzəlməsi ehtimal olunur. *Dan* sözü burada həm feilin əmr forması, həm *səhər erkən* mənalarında başa düşülə bilər. *Dan* feilindən *danmaq, danlaq, danılmaq, danılan, danılmış, danılmaz* kimi sözlər düzəlmək olar. İkinci mənada isə *dan* sözü “*dan yeri sökülür*”, “*Dan ulduzu*”, “*danüzü*” və s. deyim və ifadələrdə işlənir.

Anadolu türkləri *dan* sözünü *d-t* əvəzlənməsi ilə *tan* kimi işlədirlər.

Lakin yaddan çıxarmaq lazım deyil ki, qədim türk dilində *tan* sözü də geniş yayılmış sözlərdəndir. Onlardan biri də bədən, cisim mənasında *tan//tən* sözüdür.

Tanımaq feili də bu soyadın yaranmasında iştirakçı ola bilər.

Tanyan soyadlı erməni terrorçusu Qərb ölkələrində türk diplomatlarının qanını axıtmışdır.

Rusiyanın Rostov şəhərindən *Lusine Tanyan*, İrəvandan *Artur Tanyan* və b. bir çox sırası erməni bu soyadı daşıyır.

896. Tarcumanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *tərcüməçi* mənasını bildiren *tərcüman* sözündən “ə” və “ü” incə saitlərinin qalın “a” və “u” qalın saitlərlə əvəz edilməsi yolu ilə düzəldilmişdir. Türk dillərində *dilmanc, tilmanc, tolmac* kimi formaları vardır.

Ərəb dilindən dilimizə keçən *tərcüman* sözünün aşağıdakı mənaları vardır:

1. tərcüməçi;
2. xəbər verən;
3. ifadə edən.

Ermənicə tərcüməçi *tarkmaniç* deməkdir və bu söz də tərcüməçi isminin kalkasından başqa bir şey deyil.

Tərcüməçi sözü ilə bağlı *Tolmaçyan* soyadına da baxmaq olar.

Rusiyanın Moskva şəhərindən *Armen Levonoviç Tarcumanyan*, Bakı doğumlu və 1984-də Əfqanıstanda həlak olmuş leytenant *Mixaaıl Artavazdoviç Tarcumanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

897. Tarkanyan//Tarxanyan.

Qədim türklərdə və monqollarda mühüm dövlət vəzifəsi, sərkərdə, indiki anlamda desək, general səviyyəsində bir hərbiçi, savaşıçı.

Hər iki variantda erməni soyadları müşahidə olunmaqdadır.

Amerikanın Ohayo ştatından basketbolçu və məşqçi *Cerri Tarkanyan*, 2015-ci ildə Nevada ştatından Amerika Konqresinin üzvlüyünə namizədliyini irəli sürmüş erməniəsilli *Denni Tarkanyan*, erməni arxitektör, professor *Artur Artavazdoviç Tarxanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

898. Tarverdyan//Tarverdiyev.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki “*Tanrı*” (Allah, Xuda) sözündən və *verdi* keçmiş zaman feilindən eliziya hadisəsi (səs düşümü) yolu ilə yaranmış mürəkkəb *Tanrıverdi* şəxs adının şifahi nitqdəki *Tarverdi* formasından düzəldilmişdir. Türk dillərində Allahverdi, Xudaverdi, Xudayberdi, Haqverdi, Xaliquverdi və s. şəxs adları kimi paralelləri var.

Ermənistan Dövlət Aqrar Universitetinin rektoru *Arşaluy Poqosoviç Tarverdyan*, RSFSR Xalq artisti, SSRİ Dövlət Mükafatı Laureatı *Mikael Leonoviç Tarverdiyev*, professor *Mariya Hakopovna Tarverdiyeva* və b. bu soyadı daşıyırlar.

899. Tataryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *tatar* etnonimindən düzəldilmişdir.

Tatar sözü Tatristan Respublikasının əsas əhalisi olan türkmənşəli tatar xalqının adından daha geniş anlayışdır. 13-15-ci əsrlərdə Qızıl Ordanı təşkil edən müxtəlif türk və monqol xalqlarına da *tatarlar* deyiblər. Bu gün belə Volqaboyu və Sibirdə yaşayan türkdilli bəzi xalqlara da *tatar* deyilir. Hətta 19-cu əsrdə və 20-ci əsrin əvvəllərində ruslar Azərbaycan türklərinə də *tatar* deyirdilər.

Rusiyanın Moskva şəhərində həkim *Feliks Eduardoviç Tataryan*, hüquq elmləri doktoru, professor *Vladilen Haykoviç Tataryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

900. Tatevosyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *tat* və *ev* sözlərindən yaranmış *tatev* mürəkkəb sözüne *-os* yunan şəkilçisinin qoşulmasından alınmış *Tatevos* şəxs adından düzəldilmişdir.

Qərbi Azərbaycanın (indiki Ermənistanın) Gorus rayonu ərazisində yerləşən qədim alban məbədi *Tatev* monastırının adı ilə müqayisə oluna bilər.

Professorlar *Aleksey Tevanoviç Tatevosyan*, *Tamara Sarkisovna Tatevosyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

901. Tatikyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *tətik* ismindən ə-a əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Dilimizdə odlu silahların atəş açmaq üçün barmaqla geri çəkilən manivelasına *tətik* deyilir.

Tətik və *çaxmaq* sözləri ekvivalentdirlər.

Erməni yazıçısı və ssenaristi *Şahən Stepanoviç Tatikyan*, yazıçı, sənətşünas *Vahram Şahənoviç Tatikyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

902. Tavadyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Tavad* şəxs adından düzəldilmişdir.

Tibb elmləri doktoru, professor *Levon Ağasiyeviç Tavadyan*, erməni dövlət və elm xadimi *Aşot Ağasiyeviç Tavadyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

903. Tavakalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəbmənşəli *təvəkkül* sözündən yaranmış *Təvəkkül* şəxs adından ə-a, ü-a əvəzlənməsi və *k* səsdüşümü yolu ilə düzəldilmişdir. *Təvəkkül* – *şükür, salam olsun* deməkdir. Bu söz əsasən Allah, Tanrı, Xuda, Rəbb kimi sözlərdə işlənir. Məsələn: *Allaha təvəkkül* və s.

Təvəkkül – ümidini allaha bağlamaq, ondan imdad dilmək, ümid etmək *mənalərini bildirir*.

Daşnatsyun partiyasının üzvü olan yüksək rütbəli erməni kilsə nümayəndəsi *Baqrat Tavakalyan*, erməni basketbolçusu *Artyom Tavakalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

904. Tekeyan.

Tekeyan erməni soyadı eliziya hadisəsi və ə-a əvəzlənməsi ilə türkmənşəli *təkə sözü*ndən düzəldilmişdir. Türkiyədəki Antalya bölgəsi tarixən *Təkə* sancağı adlanmışdır. Bu toponim isə, bircə *təkəli* etnonimindən – *təkəli* türk boyunun adından yaranmışdır.

Bu soyadı daşıyan ermənilərin *təkəli* türk boyundan törəmələri, bircə, şübhəsizdir. Səfəvilər dövlətinin qurulmasında da *təkəli (təkəlu)* türk boyunun xidmətləri olmuşdur.

Bircə, *təkəli-təkəlu* türk boyu da öz adını döllük üçün saxlanılan (bəslənilən) *təkə* – erkək keçi adından götürmüşdür.

Bir ehtimala görə də ermənilərin bu soyadı *təkəli* tayfasının adından yox, *təkə* heyvanının adından götürülmüşdür.

“*Çobanın meyli olsa təkədən pendir tutar*” atalar sözü xalqımızın arasında geniş yayılmışdır.

Türkiyə, İran, Azərbaycan və Gürcüstan ərazilərində xeyli sayda *Təkəli* kəndləri var.

Erməni şairi və ictimai xadimi *Vahan Mihrani Tekeyan*, Türkiyə (Adana) doğumlu, 1972-1999-cu illərdə İsfahanda erməni katolik kilsəsinin yepiskopu *Vartan Tekeyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

905. Temirxanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *dəmir, möhkəm, sağlam, yenilməz* anlamlarında olan türkmənşəli *Temir//Teymur* şəxs adından və rütbə, mənəsb bildirən *xan* sözündən yaranmış *Temirxan* şürekəb şəxs adından düzəldilmişdir.

Rusiyanın Kalininqrad şəhərindən *Venera Temirxanyan*, Rostov vilayətindən *Erik Temirxanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

906. **Temuryan//Demuryan//Temuryants.**

Azərbaycan dilində *dəmir, möhkəm, sağlam, yenilməz* mənaları bildirən *Teymur* şəxs adının *Teymur//Temir//Timur* variantları var. Bu baxımdan, *Temuryan* erməni soyadının türkmənşəli *Teymur* şəxs adından eliziya (“y” samitinin düşməsi) nəticəsində əmələ gəldiyini söyləyə bilərik. Erməni soyadları sırasında bu soyadın *Demuryan* ekvivalenti də müşahidə olunur. *Demuryan* soyadının Dəmir şəxs adından yox, *Teymur* şəxs adından yaranma olduğunu sübut edən əsas fakt ondan ibarətdir ki, erməni soyadları sırasında Dəmir şəxs adından yaranma *Damiryən və Demiryən* soyadları mövcuddur.

Sovet boksçusu, dördqat SSRİ çempionu *Levan Qriqor-yeviç Temuryan*, jurnalist *Avet Demuryan*, professor *Natalya Armenakovna Temuryants* və b. bu soyadı daşıyırlar.

907. **Terlemezyan.**

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *tərlə* felindəm *-məz* inkar şəkilçisi vasitəsilə yaranmış *tərləməz* feili sifətindən *ə-e* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Erməni rəssamı, qrafiki *Fanos Poqosoviç Terlemezyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

908. **Teryan.**

Teryan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ter* ümumi ismindən yaranmış *Ter* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Ter sözü ədəbi dildə vətəndaşlıq qazanmasa da, Azərbaycan dilinin Bərdə, Culfa, Gəncə, Şərur dialektlərində, xüsusilə Qərbi Azərbaycanın (indiki Ermənistanın) bir çox bölgələrində *böyük xurcun* anlamında işlədilir. Qərbi Azərbaycanın İrəvan çuxuru dialektində isə bu söz *mədə, gödən-nəfs* anlamında geniş yayılmışdır.

Professorlar *Abraham Teryan*, *Alenuş Teryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

909. Terzibaşyan.

Terzibaşyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *parça biçib-tikən usta* anlamında *dərzi* ümumi ismindən və *başı* sözündən yaranmış *Dərzibaş* ləqəbindən *d-t*, *ə-e* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*ı*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

“*Dərzilərin başçısı*”, “*baş dərzi*” anlamına gəlir.

Filologiya elmləri doktoru *Vahram Vahanoviç Terzibaşyan*, arxitektör *Aram Barseqoviç Terzibaşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

910. Tevekelyan.

Tevekelyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *təvəkkül* sözündən yaranmış *Təvəkkül* şəxs adından *ə-e*, *ə-ü* əvəzlənmələri və qoşa “*k*” samitinin birinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *təvəkkül* – hər şeyi Allaha, taleyə buraxma, Allahdan kömək və imdad gözləmə anlamına gəlir.

Erməni sovet yazıçısı *Vardkes Harutyunoviç Tevekelyan*, yazıçı-jurnalist *Diana Vardkesovna Tevekelyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

911. Toxmacyan.

Bu erməni soyadı, Azərbaycan dilindəki *toxma* ismindən və *-çı* sözdüzəldici şəkilçisindən yaranmış *toxmaçı* sözündən eliziyə hadisəsi yolu ilə yaranmışdır. Bu söz yaradıcılığında eyni zamanda *ç-c* əvəzlənməsi də baş vermişdir.

Toxma və ondan düzəlmiş *toxmaçı* sözlərinin türkmənşəli olması şəksizdir.

Toxma sözünün aşağıdakı mənaları var:

1. ağacdan qayrılmış iribaşlı çəkiç, çox yoğ
2. un taxta çəkiç; keçmişdə qarğıdalını və biçilmiş taxılı kisəyə doldurub, ayırmaq üçün toxmadan istifadə edirdilər.
3. dəyənək, çomaq, kötək;
4. keçmişdə darvaza və qapını döymək üçün asılan çəkiçə oxşar alət;
5. paltar və palazı suyun içində döyəcləyib təmizləmək üçün istifadə edilən qalın və yastı ağac parçası;

Sabit söz birləşməsi kimi, “*nə tūfəngə çaxmaqdır, nə sünbəyə toxmaq*” atalar sözü geniş yayılmışdır.

Türk dillərində *dokmak*, *toxmak*, *tokmak* formalarında işlənir. Məhsuldar əsas kimi *toxma* sözündən *toxmaq*, *toxmaçı*, *toxma*, *toxa vuran*, *toxmalayan (döyəcləyən)*, *toxmaqlamaq*, *toxmaçar* sözləri yaranmışdır.

Mühəndis-texnoloq, professor *Levon Vaçeyeviç Tokmacyan*, memar *Levon Hraçyeviç Tokmacyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

912. Toxyan.

Toxyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *tox* sözündən yaranmış *Tox* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Tox sözü dilimizdə yeyib doymuş, aclıq hiss etməyən, yeməyə ehtiyacı olmayan anlamlarına gəlir.

Hüquq elmləri doktoru, professor *Feliks Papikoviç Toxyan*, Rusiyanın Krasnodar diyarında fərdi sahibkar *Yelizaveta Simonovna Toxyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

913. Tokmazyan.

Tokmazyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *tökməz* feilindən yaranmış *Tökməz* ləqəbindən *ö-o*, *ə-a* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir.

Qədim türklərdə bu cür feillərdən (şəxsin əməlinə görə) adyaratma ənənəsi geniş yayılmışdı. Bunun izlərini “Dədə Qorqud” dastanlarında da görürük. “Koroğlu” dastanındakı *Tanrıtanımaz* da bu iğidlərdən biridir.

Rusiyanın Soçi şəhərindən *Emma Tokmazyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

914. Tolmacyan.

Bu erməni soyadı türk dillərində *tərcüməçi* mənasını bildirən *dilmanc*, *tilmanc*, *tolmac* sözlərinin sonuncu variantından (*tolmac*) “ç-c” əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir və peşə, sənət bildirir.

Rus dilində eyni mənanı bildirən *Tolmaçov* soyadı vardır. Bizcə, *Tolmaçyan* soyadını ermənilər də, ruslar da türklərdən əxz etmişlər. *Tolmaçov* soyadlı rusların kökü türkdür və onların ulu babaları Qızıl Ordadan rusların tərəfinə keçmişlər.

Erməni boksçusu *Qabriel Tolmacyan*, İrəvandan *Ağavni Tolmacyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

915. Topalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *topal* sözündən düzəldilmişdir. Çox ehtimal ki, bu söz sonralar ayama (ləqəb) kimi işlənmiş, sonra da ermənilər tərəfindən soyad kimi götürülmüşdür.

Sabit söz birləşməsi kimi, dilimizdə “*topal olmuş*” qarğıışı geniş işlədəlidir.

ABŞ-da dəhşətli terrorlar törətmiş beynəlxalq erməni terror təşkilatının başçılarından olan *Murad Topalyan*, erməni mənşəli ingilis iş adamı, ermənişünas *Hakop Gevorkoviç Topalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

916. Topçyan//Topçıyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *top* sözündən və peşə bildirən *-çu* şəkilçisindən əmələ gəlmiş *topçu* düzəltmə ismindən eliziya hadisəsi, yəni “u” saitinin düşməsi nəticəsində düzəldilmişdir. Soyadın ikinci variantında isə *u-i* əvəzlənməsi də baş vermişdir.

Görünür, *topçu* sözü əvvəl ləqəb kimi işlənmiş, sonra soyad kimi götürülmüşdür.

Aktrisa, nasir və tərcüməçi *Anahit Karapetovna Topçyan*, tərcüməçi *Aram Stepanoviç Topçyan*, ədəbiyyatşünas, tərcüməçi və dramaturq *Aleksandr Edvardoviç Topçıyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

917. Topuzyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *topuz* sözündən yaranmış Torruz şəxs adından qoşa “p” samitinin birinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Toppuz sözü Azərbaycan dilində iki mənada işlədilir: birincisi, *ucu toxmaqlı zopadan ibarət qədim silah növünə* toppuz deyilir; *ikincisi, başı girdə çomağa, dəyənəyə* də toppuz deyilir.

Ermənistan Respublikası hökumətinin aparat rəhbəri, naziri *Manuk Levonoviç Topuzyan*, publisist *Lusine Topuzyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

918. Torunyan.

Bu erməni soyadı Anadolu türklərinin dilində *nəvə* anlamında işlənən *torun* ismindən düzəldilmişdir.

Ermənicə *nəvəyə tor* deyirlər ki, bu da türkcə *torun* sözündən alınmadır.

Maraqlıdır ki, ermənilərdə *Toryan* soyadına rast gəlin-

mədiyi halda, *Torunyan* soyadı tez-tez müşahidə olunur.

Ukraynanın Kiyev şəhərindən *Anastasiya Sergeevna Torunyan*, Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərində fərdi sahibkar *Nairi Maratoviç Torunyan*, Ukrayna rəssamı *Aleksandra Torunyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

919. Tosunyan.

Bu erməni soyadı Anadolu türkcəsində işlənən *tosun* sözündən düzəldilmişdir. *Tosun* – kökəldilən ətlik danaya deyirlər. Bizcə, *Tosun* adı əvvəl ləqəb kimi işlənmiş, sonra şəxs adına çevrilmiş və nəhayət, soyadı kimi götürülmüşdür.

Ermənicə *tosun//dana* – *mozi* deməkdir, lakin ermənilər arasında *Moziyan* soyadlı adama rast gəlinmir. Hər iki variantda bu soyad türk mənşəlidir.

Hüquq elmləri doktoru, professor, Rusiya Bankları Assosiasiyasının prezidenti *Qaregin Aşotoviç Tosunyan*, jurnalist *Gevorq Tosunyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

920. Tsarukyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *çarıq* sözündən yaranmış *Çarıq* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Keçmişdə kəndlilərin geydiyi aşılanmış, yaxud xam göndən tikilən primitiv ayaqqabıya *çarıq* deyilirdi.

Ermənistanın Milli Olimpiya komitəsinin prezidentn, iş adamı *Qaqik Kolyayeviç Tsarukyan*, həyat yoldaşı *Cavahir Tsarukyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

921. Tuxmanyan//Tuxmanov.

Bu erməni soyadının etimologiyası ilə bağlı bir neçə variant var. Birincisi odur ki, bu soyad *bayraq* anlamında olan türk mənşəli *tuğ* sözündən düzəldilmişdir. Bu mənada, *tux-*

man//tuğman – *bayraqdar* anlamına gəlir. *Tuğ* sözünə Dağlıq Qarabağdakı *Tuğ* kənd adında da rast gəlirik.

İkincisi, *Tuxmanyayn* soyadı *çapar* anlamında olan *tuğacı* və *kişi*, *insan* mənasında olan *man//mən* sözlərindən düzəlmişdir. *Tuğacı* sözünə görkəmli Xarəzm tarixçisi Əbülqazi xanın əsərində də rast gəlinir. Görkəmli türkololoq L.Budaqov onun əsərindən bu cümləni misal gətirmişdir: “*Qoşunu yığmaq üçün ətraflara tuğacıqlar (çaparlar) göndərdi*”.

Güman edilir ki, *tuğacı* sözü öncə peşə bildirən söz olmuş, sonralar ləqəb, ondan isə şəxs adı *Tuğacı* düzəlmişdir.

Üçüncü ehtimala görə isə, bu soyad *toğan//doğan* – şahin quşunun adından düzəldilmişdir. Müxtəlif türk dillərində *toğan-tuğan//doğan-diğan* formalarında işlənir.

Hər üç variantda *Tuxmanyayn//Tuxmanov* soyadı türk-mənşəlidir. Yenə də biz bu soyadın etimoloji izahının birinci variantını daha elmi hesab edirik.

Aktrisa *Şake Tuxmanyayn*, Rusiyanın Krasnoyarsk şəhərindən *Ohannes Tuxmanyayn*, sovet və rus bəstəkarı, Rusiya Federasiyasının Xalq artisti, erməni əsilli *David Fyodroviç Tuxmanov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

922. Tumanyan//Tumanov.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *duman* və ya *tuman* sözündən yaranmış *Duman//Tuman* şəxs adından düzəldilmişdir.

“Kitabi-Dədə Qorqud”dakı *Tumanın qalası*, Gürcüstandakı *Dumanisi* rayon adları ilə müqayisə oluna bilər.

Tanınmış erməni yazıçısı *Hovanes Tadevosoviç Tumanyan* bu soyadı daşıyırdı. Qərbi Azərbaycanın Loru mahalının Allahverdi rayonunun adını sovet dövründə ermənilər dəyişib, *Hovanes Tumanyanın* şərəfinə *Tumanyan rayonu* qoymuşdular. Sonralar rayon mərkəzi olan *Manas* şəhərinin adını da

dəyişib *Tumanyan* şəhəri qoydular.

Akademik *Mikael Qalustoviç Tumanyan*, professorlar *Anna Levonovna Tumanova*, *Vardan Samsonoviç Tumanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

923. Tumyan.

Tumyan erməni soyadı *toxum* mənasında işlədilən türk-mənşəli *tum* sözündən düzəldilmişdir.

Tibb elmləri doktoru, professor *Sepux Cangiroviç Tumyan*, pedaqoq, jurnalist *Harutyun Tumyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

924. Tuncboyacyan.

Tuncboyacyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *tunc*, *boya* və *peşə*, sənət bildirən *-çı* şəkilçisindən yaranmış *Tuncboyaçı* ləqəbindən *ç-c* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*i*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Onno Tunc adı ilə tanınan Türkiyə məşhurlarından *Ohanes Tuncboyacyan*, dünyada tanınan erməni musiqiçisi, bəstəkar *Arto Tuncboyacyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

925. Turabyan.

Turabyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Turab* şəxs adından düzəldilmişdir.

20-ci yüzilin əvvəllərində erməni quldur dəstə başçısı *Aram Turabyan*, Şimali Osetiya Respublikasında polis polkovniki *Vladimir Aleksandroviç Turabyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

926. Turanyan.

Bu soyad qədim türklərin yaşadıkları türk topraqlarına – Türküstan və Tatarıstan tərəflərə farslar tərəfindən verilən *Tu-*

ran adından düzəldilmişdir. Firdovsinin “Şahnamə” əsərində (əsər Qəzvin//Qəznə hökmdarı Sultan Mahmud Qəznəvinin (997-1030-cu illərdə hökmranlıq etmişdir) sifarişi ilə yazılmışdır) Turan İranda ziddi, əksi kimi verilmişdir. Turanın ən böyük hökmdarı Əfrasiyab olmuşdur. Əfrasiyab Turan oğludur. Əfrasiyab Turan-İran müharibəsində qalib gələrək sonuncunu zəbt edib, 12 il İranda hökmranlıq etmişdir. Əfrasiyab qızı Firəngizin oğlu, yəni nəvəsi Keyxosrov tərəfindən öldürülmüşdür. Keyxosrov Kəyan sülaləsinin üçüncü hökmdarı, Səyavuş isə Keykavus ibn Keyqubadın Turan hökmdarı Əfrasiyabın qızı Firəngizdən doğulmuş oğludur. Səyavuş intriqa və iftira nəticəsində Əfrasiyab tərəfindən öldürülmüşdür. Bunun nəticəsində farslarla turanlılar arasında bir çox müharibələr olmuşdur. Lakin Turan adının ermənilər tərəfindən nə zaman alındığı elmdə sual olaraq qalır. Biz bu məsələyə gələcək tədqiqatlarımızda aydınlıq gətirəcəyik.

Böyük Vətən müharibəsində Sevastopol uğrunda döyüşlərin iştirakçılarından olan *Hrand Abramoviç Turanyan*, Rusiyanın Ufa şəhərindən *Mixail Turanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

927. Turkmenyan.

Turkmenyan erməni soyadı türk xalqlarının Oğuz qrupunun şərq qolunu təşkil edən *türkmənlərin* adından yaranmış *Türkmən* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Türkmənlər – Türkmənistan Respublikasında, Əfqanıstan İslam Respublikasında və İran İslam Respublikasında kompakt halda yaşayırlar və türk xalqları arasında Türkiyə türklərindən, azərbaycanlılardan, özbəklərdən, uyğurlardan və qazaxlardan sonra ən böyük Türk xalqı hesab olunurlar.

Lakin tarixdə bir də *türkmanlar* var. Xüsusilə 9-11-ci yüzillərdə İslamı qəbul edən Oğuzlara *Türkman* adı verilirdi və maraqlıdır ki, Qərbi Azərbaycan (indiki Ermənistan) ərazisi bir çox tarixi xəritələrdə *Turkomaniya*, yəni “*Türklər ölkəsi*” adlandırılmışdır.

Rusiyanın Soçi şəhərindən *Gevork Turkmanyan*, Rusiyanın Tuapse şəhərində fərdi sahibkar *Albina Eduardovna Turkmənyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

928. Turyan.

Turyan erməni soyadının kökündə duran *Tur* adı türk xalqlarının mifik əcdadı sayılır. *Turan* coğrafi adı da tarixi baxımdan Orta Asiya və Mavərünnəhr adlanan bölgəyə şamil edilsə də, geniş mənada türklərin yaşadığı bütün əraziləri bildirir və “*Turlar*” anlamına gəlir. Yeri gəlmişkən türk//turk etnonimi də “*tur*” sözünün cəmlilik şəkilçisindən başqa bir şey deyil, burada “*k*” səsi çoxluq, cəmlilik bildirir.

Professor *Marietta Andreyevna Turyan*, İstanbul doğumlu, ABŞ-da erməni kilsə xadimi olmuş və 1933-cü ildə Nyu-Yorkda öz erməni opponentləri tərəfindən öldürülmüş *Leon Turyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

929. Tutuncyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *tütün* sözündən və sənət, peşə bildirən *-çü* şəkilçisindən əmələ gəlmiş *tütünçü* düzəltmə ismindən *ü-u*, *ç-c* əvəzlənməsi və *və* sözün sonundakı “*ü*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

İqtisadçı professor *Ağası Koryunoviç Tutuncyan*, sovet və erməni opera müğənnisi *Armine Mihranovna Tutuncyan*, erməni müğənnisi *Corc Tutuncyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

930. Udumyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *udum* sözündən düzəldilmişdir.

Udum kəlməsi Azərbaycan dilində *udarkən udlaq əzələlərinin birdəfəlik hərəkəti, udma hərəkəti* başa düşülür. *Bir udum – bir dəfəyə udulacaq qədər, bir qurtum* anlamına gəlir.

Ermənistan SSR-in mədəniyyət naziri, xarici işlər naziri vəzifələrində işləmiş *Kamo Babiyeviç Udumyan*, Rusiyanın Voronej şəhərində həkim-ortoped *Qor Hamletoviç Udumyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

931. Uğuryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *uğur* sözündən yaranmış *Uğur* şəxs adından düzəldilmişdir.

Uğur sözünün dilimizdə *bəxt, səadət, xoşbəxtlik, müvəffəqiyyət* anlamları var.

Rusiyanın Rostov şəhərindən *Marqar Uğuryan*, Belorusiyadan *Qriqori Nikolayeviç Uğuryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

932. Uğuzyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *uğuz* sözündən yaranmış *Uğuz* şəxs adından düzəldilmişdir.

Oğuz adının ekvivalentidir.

Rusiyanın Moskva şəhərindən *Armen Uğuzyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

933. Ulubabyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ulu* və *baba* komponentlərindən yaranmış *Ulubaba* şəxs adından eliziyə hadisəsi ilə düzəldilmişdir. Mənası isə *ulu baba, böyük*

baba anlamlarına gəlir.

Ulu sözünün müxtəlif türk dillərində aşağıdakı mənə və formaları müşahidə edilməkdədir:

1. *böyük*, *nəhəng* mənasında – türk, Azərbaycan türkcəsi, salar, başqurd, qırğız dillərində *ulu* şəklində; qazax, tatar dillərində *uli* şəklində; özbək, uyğur, xakas, tuva və başqa dillərdə *uluğ* şəklində.

2. *dahi* mənasında – türkmən, özbək, türk və Azərbaycan türkcəsində;

3. *güclü* mənasında;

4. *məğrur*, *məğrurluq* mənasında – yakut dilində;

5. *hiddətli*, *qorxulu*, *böyük* mənalarında – yenə yakut dilində;

6. *müqəddəs* mənasında – yenə yakut dilində;

7. *böyük oğul*, *böyümüş*, *böyük* mənalarında – tuva dilində;

Türkmənşəli “*baba*” sözü barədə *Babayan* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Ulu, *böyük* – ermənicə “*medz*”, “*hska*”, “*hin*”, “*na-xa*”, *baba* isə – “*her*” deməkdir. Ermənilərdə *Medzheryan* soyadı yoxdur.

Ulubabyan soyadındakı *baba* komponentinin dilimizdəki “*bab*” (tay-tuş) sözü ilə heç bir əlaqəsi yoxdur.

Yazıçı, Artsax tarixçisi *Baqrat Arşakoviç Ulubabyan*, erməni telejurnalisti, ictimai xadimi *Vardges Aşotoviç Ulubabyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

934. Ulubekyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ulu* və mənəb, titul bildirən *bəy//bek* sözlərindən yaranmış *Ulubəy* mürəkkəb şəxs adından düzəldilmişdir.

Özbək dilində *ulu* sözünə *uluğ* formasında rast gəlirik.

Bundan əlavə, özbəklərdə “*atabəy*”, “*lələ*” sözlərinin qarşılığı kimi də *uluq* sözü işlədilmişdir.

Ermənilərin *Ulubekyan* soyadını *uluq* sözündən və ya Əmir Teymurun nəvəsi, türk astronomu və riyaziyyatçısı Uluq bəyin (1394-1449) adından götürməsi fikri də bizim üçün ağılabatan deyil. Doğrudur, Uluq bəy həm Orta, həm də Yaxın Şərqdə, o cümlədən Qafqazda kifayət qədər tanınmış tarixi şəxsiyyətdir, o, atası Şahrux Mirzənin ölümündən (1447) sonra Teymuroğulları sülaləsinin başçısı olmuşdur. Uluq bəy Səmərqənddə rəsədxana yaratmış və onun tərtib etdiyi kataloq uzun müddət ən yaxşı kataloq olmuş, Oksfordda nəşr edilmişdir (1665).

Bizcə, bu soyad, sadəcə olaraq, Ulu və bəy komponentlərindən düzəlmişdir, vəssalam. Qərbi Azərbaycanın Zəngibasar mahalının baş kəndinin adının *Uluxanlı* olması da fikrimizə dəstək sayıla bilər.

Müğənni *Ulubek Ulubekyan, Karen Ulubekyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

935. Uluxanyan//Uluxanov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ulu* və mənşəb, titul bildirən *xan* sözlərindən yaranmış *Uluxan* mürəkkəb şəxs adından düzəldilmişdir.

Ulu sözünün türk dillərindəki mənaları və işlənmə arealları barədə *Ulubabyan* və *Ulubekyan* soyadlarından danışarkən bəhs etmişik.

İrəvan xanlığının Zəngibasar mahalının (sovet dövründə Zəngibasar rayonunun) mərkəzi olan *Uluxanlı* oykonimi ilə müqayisə oluna bilər.

Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərindən *Merujan Uluxanyan*, Rusiyanın Moskva şəhərindən *Karen Uluxanyan*, professor *İqor Stepanoviç Uluxanov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

936. Unanyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *una* komponenti ilə “*n*” affiksini birləşməsindən düzəldilmişdir. *Una* qədim türk dillərinin bir çoxunda *razılaşımaq* anlamında işlənir. “*Una*” – *razılaşı, unamaq – razılaşımaq*.

Bəziləri isə bu adın *o-u* əvəzlənməsi ilə *una – ona* əvəzliyindən düzəldiyi fikrindədirlər.

Albanlarda *Anani* adından *a-u* əvəzlənməsi və elizi- ya hadisəsi ilə düzəlməsi də mümkün ehtimallardandır.

Erməni terrorçusu *Nairi Hraçayeviç Unanyan*, erməni hərbi xadimi *Ohanes Vağarşakoviç Unanyan*, rus ağırətleti *Razmik Vaçaqanoviç Unanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

937. Urumyan.

Bu erməni soyadı türk dilindəki *urum* sözündən götürülmüşdür.

Əslində, *rum* (*urum* tələffüz variantında) sözü türklərdə yunan anlamında işlədilmiş, həmçinin “Şərqi Roma imperatorluğu sərhədləri daxilində olan torpaq və xalqlar” başa düşülmüşdür. *Rumeli* deyəndə isə tarixən *rumların* (yunanların yaşadığı ərazi) başa düşülmüş, əvvəlcə Anadoluya şamil edilən bu söz Osmanlılar Avropa ayaq basdıqdan sonra burada fəth etdikləri yerlərə *Rumeli* adını vermişlər.

Erməni müğənniləri *Vardan Urumyan*, *Sergey Urumyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

938. Ustabaşyan.

Ustabaşyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *usta* və *başı* sözlərindən yaranmış *Ustabaşı* ləqəbindən düzəldilmişdir. “*Ustaların başçısı*”, “*baş usta*” anlamlarına gəlir.

Rusiyanın Kaluqa şəhərində fərdi sahibkar *Artur Hamletoviç Ustabaşyan*, Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərindən *Vahram Ustabaşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

939. Uşakyan.

Uşakyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *uşaq* sözündən yaranmış *Uşaq* ləqəbindən *q-k* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində azyaşlı oğlan və ya qıza *uşaq* deyilir.

Rusiyanın hərbi tarixində böyük iz qoymuş admiral *Fyodor Fyodoroviç Uşakovun* soyadı ilə eyni kökdəndir.

İrəvan şəhərindən *Eduard Levonoviç Uşakyan*, *Marina Uşakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

940. Utucyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ütü* ümumi ismindən və peşə, sənət bildirən *-çü* şəkilçisindən əmələ gəlmiş *ütüçü* düzəltmə ismindən *ü-u*, *ç-c* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*ü*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində paltar, parça və s. ütüləmək üçün işlədilən kömür və ya elektiriklə qızdırılan dəmir alətə *ütü*, *ütü* düzəldən və ya ütüləməklə məşğul olan adama *ütüçü* deyilir.

Arxitektör, inşaatçı, professor *Eduard Utucyan*, Belarusiyada fərdi sahibkar *Zaven Qriqoryeviç Utucyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

941. Uzunyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *uzun* sözündən düzəldilmişdir. Çox güman ki, dilimizdə kifayət qədər işlək olan bu söz əvvəl ləqəb, sonra şəxs adı kimi işlənmiş

və nəhayət, soyadına çevrilmişdir.

Dilimizdə “*uzun*” sifətinin “*qısa, gödək*” qarşılığı vardır. *Uzun* sifəti ayama kimi Ağqoyunlu dövlətinin qurucusu olmuş Uzun Həsənin adında, Uzun Güney, Uzun Silvi oronimlərində, “Uzundərə” xalq oyun havasının adında da öz əksini tapmışdır.

Uzun müddət Gəncə quberniyasının Qazax qəzasına tabe olan, Ağstafaçayın sağ sahilində yerləşən Uzuntala kəndinə ilk ermənilər Türkiyədən gələrək 1921-ci ildə məskunlaşmışlar.

“Uzun”a ermənilər “*yerqar*” deyirlər, lakin onlarda *Yerqaryan* soyadına rast gəlinmir.

Erməni əsilli Rusiya idmançısı *Roman Vasilyeviç Uzunyan*, Ermənistan parlamentindəki terror hadisəsinin iştirakçılarından biri olan terrorçu *Samvel Azatoviç Uzunyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

942. Vağarşakyan.

Arşak şəxs adı kimi, *Vağarşak* şəxs adı da *sak* türklərinin adından yaranma şəxs adıdır və *Böyük Arşak* anlamına gəlir. Bu ad eyni zamanda Armaniya Arşakilər sülaləsinin banisi I Tiradatin oğlu Sanatürkdən sonra onu taxtda əvəz edən oğlu *Vağarşakın* adıdır.

Yeri gəlmişkən, xatırladıyıq ki, həmin Sanatürkün vaxtilə Parfiya taxtında əyləşən əmisinin adı da *Vağarşak* (ona *Vologez* də deyirlər) olmuş, Sanatürk oğluna sevimli əmisinin adını vermişdir.

Bütün bunlar Türkün öyrənilməmiş şanlı tarixindən səhifələrdir!

Professor *Aşot Ağasiyeviç Vağarşakyan*, arxitektör *Frik Şahenoviç Vağarşakyan* və b. bu soyadı daşıyır.

943. Vahanyan//Vahanov.

Bu erməni soyadı V yüzildə yaşamış Alban şahzadəsi *Vahanın* adından götürmə şəxs adından yaranmışdır. *Vahan* şəxs adının türkmənşəli olmasını “*ahan*” – “*ağan*” komponenti ilə düzəlmiş *Aqanyan*, *Aqanbekyan*, *Aqanın* soyadları da təsdiq edir.

Professorlar *Aqripinna Yakovlevna Vahanova*, *Qriqori Arşaluysoviç Vahanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

944. Vanyan.

Vanyan erməni soyadı qədim türk dövlətlərindən olan *Urartu – Bianili (On boyun eli)* dövlətinin paytaxtı *Van (Bian)* şəhərinin adından düzəldilmişdir.

Ukraynada Erməni Gənclər İttifaqının sədri *Vanuş Samveloviç Vanyan*, həkim-cərrah *Albert Andranikoviç Vanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

945. Varaqyan.

Varaqyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *vəraq* (danışıq dilində *varağ*) ümumi ismindən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *vəraq* sözü müəyyən şəkildə və ölçüdə kəsilmiş kağız parçası, kağız təbəqəsi anlamında işlədilir.

Ermənistan parlamentinin deputatı *Mxitar Norikoviç Varaqyan*, Rusiyanın Çelyabinsk vilayətinin Maqnitoqork şəhərində iş adamı *Seyran Sanasaroviç Varaqyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

946. Vartanyan//Vardanyan//Vardanyants//Vardanov.

E. Sevortyan “Türk dillərinin izahı lüğəti”ndə türkmənşəli “*art*” feilinin əmr formasının adını çəkir. Bu sözə biz Vartan-

yan, Artaşiryan, Artavazyan soyadlarında da rast gəlirik.

Art, yəni *çoxal* sözü bəzi türk dillərində “*dağ keçidi*”, “*dağ dərəsi*”, “*dağ*”, “*sərt yer*”, “*yoxuş*”, “*təpə*”, “*zirvə*” mənalarını da bildirir.

-*an* şəkilçisinin köməyilə *art+an//artan*, *çoxalan* sözü feili sifətdir. “*V*” samiti proteza hadisəsi yolu ilə “*artan*” sözü-nün əvvəlinə əlavə edilmiş və *Vartan* şəxs adı, ondan isə *Vartanyan* erməni soyadı düzəldilmişdir. *Vartan* şəxs adını Cənubi Azərbaycan ərazisindəki *Varto* qəzasının adı ilə müqayisə etmək olar. Bizcə, qədim türklərdə “*varto*” adlı tayfa və ya qəbilə birləşməsi olmuşdur. Azərbaycanın keçmiş *Vartaşen* (indiki *Oğuz*) rayonunun adı ilə müqayisə etmək olar. Bu toponim ermənilərin indiki Oğuz rayonu ərazisinə məhz *Varto* qəzasından 1828-ci ildə gəlmələrini sübut edən dəlil də ola bilər.

Yeri gəlmişkən, saitlə başlanan sözlərin əvvəlinə “*v*” samitinin əlavə olunması bulqar dilinə də xas bir əlamət olmuşdur və Qərbi Azərbaycanda bulqar türklərinin məskunlaşması ilə əlaqədar buradakı toponimlərdə belə dil hadisələrinə tez-tez rast gəlinir. Məsələn: *Eti//Etiuni – Vetii//Vedi*. Keçmiş *Vartaşen* rayonunun adı da bu yolla düzəlmiş ola bilər.

Akademiklər *İrma Armenakovna Vardanyan*, *Ruben Sarkisoviç Vardanyan*, professorlar *Anri Surenoviç Vardanov*, *Levon Arsenoviç Vardanyants* və b. bu soyadı daşıyırlar.

947. Vasakyan.

Bu erməni soyadı qədim alban türklərinin “*böyük sak*” mənası verən *Vağsak* şəxs adından “*k*” səsinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

“*Böyük Arşak//Arsak*” anlamında olan *Vağarşak* adı ilə müqayisə oluna bilər.

Yeri gəlmişkən, 10-cu yüzil Sünik hökmdarı *Qazan xa-*

nin dini adı *Vasak* olmuşdur və həmin Vasakın və ailə üzvlərinin məzarları Dərələyəz mahalının Ərgəz kəndi yaxınlığındakı Ərqazan pirində günümüzə qədər gəlib çıxmışdır.

İrəvan şəhərindən *Artur Vasakyan, Astgik Vasakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

948. Vekilyan//Vekilov.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *vəkil* sözündən yaranmış *Vəkil* şəxs adından *ə-e* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Vəkil sözünün Azərbaycan dilində bir neçə mənası var: 1) vəkalətə əsasən iş görən şəxs; 2) məhkəmədə tərəflərin əvəzinə işi aparan şəxs, hüquqçu; 3) deputat; 4) keçmişdə nazir (*şahın vəzir-vəkili*)

Arxitektör *Mixail Ohanesoviç Vekilyan*, SSRİ Dövlət Mükafatı laureatı, neftçi *Eduard Xorenoviç Vekilov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

949. Veliyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Vəli* şəxs adından *ə-e* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Ərəbmənşəli *vəli* sözü *sahib, himayə edən, qayğı göstərən, qəyyum, müqəddəs* mənalarında işlənmişdir.

20-ci yüzilin əvvəllərində Qatır Məmmədin dəstəsindəki erməni “inqilabçı” *Nazar Veliyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

950. Veranyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *viran* sözünün xalq danışıq dilindəki *veran* variantından düzəldilmişdir.

Viran sözü kimi, *veran* sözü də *uçulmuş, yıxılmış, dağılmış, viranə qalmış, bərbad* mənalarında işlənir.

Sovet və erməni məşqçisi, idman ustası və Ermənistan

SSR Əməkdar məşqçisi *Feliks Xorenoviç Veranyan*, Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərində şirkət rəhbəri *Samvel Yuryeviç Veranyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

951. Verdinyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ver-di* feilinə 2-ci şəxsin təkinə aid *-n* şkilçisi əlavə etməklə yaranmış *verdin* sözündən düzəldilmişdir.

Rusiyanın Stavropol şəhərindən *Angelina Verdinyan*, Rusiyanın Krasnodar şəhərindən Rusiya üzrə uşaq “Yevrovide-niye”nin iştirakçısı *Liliya Verdinyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

952. Verdiyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *ver-di* sözündən yaranmış *Verdi* şəxs adından düzəldilmişdir.

Azərbaycan türkləri arasındakı *Verdiyev* soyadı ilə müqayisə oluna bilər.

“*Verdi*” sözü Allah, Tanrı, Xuda, pir, imam, iman, haqq sözlərindən sonra işlənir və mürəkkəb şəxs adlarının düzəlməsində iştirak edir: *Allahverdi, Tanrıverdi, Xudaverdi, Pirverdi, İmamverdi, Haqverdi, Xalıqverdi, Əmirverdi, Bəyverdi, Gülverdi* və s.

Bəzi türk xalqlarında, əsasən də Orta Asiya və Qazaxıstan, Başqırdıstan türklərinin dillərində “*verdi*” sözünün “*ber-di*” paraleli var: *Xudaberdi, Xudayarberdi, Allahberdi, Bayberdi, Bekberdi, Nazarberdi* və s.

Ermənicə “*verdi*” – *dvets, haznets* deməkdir, lakin ermənilər arasında *Dvetsyan* və *Haznetsyan* soyadlarına rast gəlinmir.

Professor *Boqdan Hakopoviç Verdiyan*, Rusiyanın Udmurtiya Respublikasının İjevsk şəhərindən *Sergey Rudolfoviç Verdiyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

953. Veziryan//Viziryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *vəzir* sözündən yaranmış *Vəzir* şəxs adından ə-e//i əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Vəzir sözü öncə rütbə, mənəb bildirmiş, sonralar isə şəxs adı kimi işlədilmişdir. Vəzir şah, padşah və sultanların müavini, sağ əli, məsləhətçisi deməkdir. Çox ağıllı, savadlı, bilikli, bacarıqlı adamlar *vəzir* ola bilərdi.

Rusiyanın Moskva şəhərində həkim-stomatoloq *Vaço Arturoviç Veziryan*, texnika elmləri namizədi *Andrey Arşaviroviç Veziryan*, 1942-1949-cu illərdə Aviasiya sənayesi nazirinin müavini *Qurgen Vartanoviç Viziryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

954. Yağcyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *yağ* sözündən və sənət, peşə bildirən *-çı* şəkilçisindən əmələ gəlmiş *yağçı* düzəltmə ismindən ç-c əvəzlənməsi və “i” saitinin düşməsi nəticəsində düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *yağçı* yağ istehsal edən və ya yağ satan adama deyilir.

Erməni teatr və kino aktyoru *Qriqori Vardanoviç Yağcyan*, Amerika rəssam və sənətsünası *Edmond Davidoviç Yağcyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

955. Yağmuryan.

Yağmuryan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *yağmur* sözündən yaranmış *Yağmur* şəxs adından düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *yağmur* sözü *yağış*, *yağıntı* anlamlarında işlədilir.

Erməni futbolçusu *Vaqe Vladimiroviç Yağmuryan*, Rusiyanın Volqoqrad şəhərində fərdi sahibkar *Liana Vitalyevna Yağmuryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

956. Yaqubyan//Yaqubyants.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Yaqub* şəxs adından yaranmışdır. *Yaqub* adının ilkin variantı qədim yəhudilərdə *İakov* olmuş, sonra *Yakov* şəklində dini kitablara düşmüş, islam hədislərində isə *Yaqub* peyğəmbər kimi adı çəkilmişdir.

Yaqubyan soyadında peyğəmbərin adının məhz müsəlman aləmindəki adına (*Yaqub*), üstəlik Azərbaycan dilindəki transkripsiyasına uyğun gəlməsi onun ermənilərə məhz Azərbaycan türklərindən keçməsinə sübut edir.

Moskva Dövlət Tibb Universitetinin şöbə müdiri, dosent *Evelina Andranikovna Yaqubyants*, Moskva şəhərində həkim-cərrah *Hraçya Kirakosoviç Yaqubyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

957. Yalanuzyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *yalan* və *üz* sözlərinin birləşməsindən *ü-u* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Erməni politoloqu *Mikael Yalanuzyan*, “Mir” dövlətlərarası teleradio şirkətinin erməni filialının direktoru *Karl Yalanuzyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

958. Yanikyan//Yanukyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *yanıq* sözündən yaranmış, əvvəl ləqəb (ayama) kimi işlənmiş, sonra *ıq-ik*, *ıq-uk* əvəzlənməsi ilə soyad düzəldilmişdir. Müxtəlif türk dillərində *yanıq-yanık-yanin-yaniq* və *yane* formaları vardır və əsl mənasında işlədilir. Ümumiyyətlə, türk xalqlarının dilində ayamalar (ləqəblər) geniş yayılmışdır və zaman

keçdikcə onlar şəxs adına və soyadına çevirilmişdir. Məsələn: Qara Yusif, Uzun Həsən, Gödək Alı, Cin Əhməd, Kar Əhməd, Kosa Allahverdi və s.

Yanıq//yanık sözü aşağıdakı mənaları daşıyır:

1. insan bədənində yanıq, yanmış yer, yanmış bədən üzvü (od, alov yanığı və s);
2. ayama, ləqəb kimi;
3. kimdənsə incimək kimi: *mən ondan yanıqlıyam*.

Beləliklə, *yanıq* sözü feilin “*yan*” əmr formasından *-ıq* sözdüzəldici şəkilçisinin köməyi ilə düzəldilmişdir və onun Anadolu türklərinin dilində *yanık* forması vardır. “*Yan*” sözü *Yanar dağ, Yanıqpəyə, Aran yanıklısı* toponimlərində də rast gəlik.

Fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor *Eduard Qriqoryeviç Yanukyan*, Ərzurum doğumlu erməni terrorçusu, Santa-Barbarada türk konsulunu və vitse konsulunu öldürən *Qurqen Yanikyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

959. Yavrumyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *yavrum* sözündən düzəldilmişdir. Türk dilində müraciət forması kimi işlənən “*yavru*” sözünün Azərbaycan türkcəsində “*əziz*” paraleli vardır. Bundan başqa, körpəyə, uşağa, balaya “*yavru*” deyirlər. Deməli, *yavrum* sözü “*yavru*” sözündən mənsubiyyət bildirən *-um* şəkilçisi vasitəsilə düzəldilmişdir və “*u*” saitlərindən biri eliziya hadisəsi nəticəsində düşmüşdür.

Yavuryan erməni soyadı ilə ekvivalentdir.

Əslən Bakıdan olan Sovet İttifaqı Qəhrəmanı *Vladimir Hakopoviç Yavrumov (Yavrumyan)*, Rusiyanın Tomsk vilayətin Dumasının deputatı *Paruyr Hamayakoviç Yavrumyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

960. Yavruyan//Yavuryan.

Bu erməni soyadları türkmənşəli *yavru* sözündən düzəldilmişdir. Birinci soyadda *yavru* sözünün yazılışı olduğu kimi (*yavru*) saxlansa da, ikinci soyadda bu söz səs yerdəyişməsinə məruz qalmış və *yavru* sözü *yavur* şəklində işlənmişdir.

Yavru sözünün məna çalarları və işlənmə yeri barədə *Yavrumyan* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Professor *Vardan Nikoqosoviç Yavruyan*, kinooperator, rəssam *Albert Qarnikoviç Yavuryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

961. Yazıçyan.

Yazıçyan erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *yazı* sözündən və sənət, peşə bildirən *-çı* şəkilçisindən əmələ gəlmiş *yazıçı* düzəltmə ismindən *ç-c* əvəzlənməsi və sözün sonundakı “*i*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

Bədii əsər yazan, ədəbi yaradıcılıqla məşğul olan adama *yazıçı* deyilir.

Rusiyanın Moskva şəhərindən *Natalya Yazıçyan*, yazıçı *Aleksey Yazıçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

962. Yeqanyan//Melik-Yeqanov.

Bu erməni soyadı *Yeqan* türk şəxs adından yaranmışdır.

XII yüzildə Oğuz-Səlcuq əmirələrindən birinin adı *Yeqan-Taisi* (Yeqanın dayısı) idi. XVI yüzildə Azərbaycanda qızılbaş tayfasından olan Ustaclu Məhəmmədin bir qolu *Yeqanlu* adlanırdı. Dağlıq Qarabağda *Məlik Yeqanlu* sülaləsinin adı çəkilir. Bizcə, onlar türkdilli albanların 1836-cı ildə erməniləşdirilmiş varisləridir. İslam dinini qəbul edənlər isə Məlik-Yeqanov, Məlik-Aslanov, Məlik-Ağalorov ikili soyadlar daşımağa başlamışlar.

Professorlar *Qagik Azatoviç Yeqanyan, Mikael Nikola-yeviç Yeqanyan, Akop bek Romanoviç Melik-Yeqanov* və b. bu soyadı daşıyırlar.

963. Yelyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *yel* sözündən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *yel* sözünün aşağıdakı mənaları var: 1) külək; 2) mədə və bağırsaqlarda əmələ gələn qaz; 3) itilik, sürət mənasında; 4) revmatizm xəstəliyinin xalq arasındakı adı.

Tibb elmləri doktoru, professor *Ruben Hovsepoviç Yelyan*, Sovet İttifaqı Qəhrəmanı *Eduard Vahanoviç Yelyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

964. Yengibaryan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *yeni-yenqi-yengi* sözündən və *bar* komponentindən düzəlmiş *Yengibar* şəxs adından yaranmışdır. Mənası *yeni, təzə-tər bar, meyvə, məhsul* deməkdir. “*Yeni*” mənasında türkmən, özbək, qazax, tatar, başqurd və krım tatarlarının dialektində *yenq* sözü və onun *yengi* paraleli vardır. Türk dillərində “*nq*” qovuşuq birləşməsinə *Menqli Gəray, Menqli Timur, Menqlikul* şəxs adlarında rast gəlinir. Həmin dialektlərdə *-nq* qovuşuq samitləri əsasən feilin formalarında işlənir: *gələnqi, gedənqi, oturanqi, duranqi//turanqi* və s. Professor Q.Qeybullayev *-nq* qovuşuq birləşməsinin türk dillərinə xas olduğunu qeyd etmişdir.

Ermənicə *yeni//yenqi* – “*nor*”, *bar* isə *xarakaran* kimi tərcümə edilir, lakin ermənilərdə *Norxarakaranyan* soyadı yoxdur.

Professorlar *Azad Adibekoviç Yengibaryan, Robert Vaçaqanoviç Yengibaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

965. Yeniqomşyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *yeni və qonşu* sözlərinin birləşməsindən yaranmış “*yeniqonşu*” sözünün danışıq dialekt forması olan “*yeniqomşu*” variantından sözün sonundakı “*u*” saitinin düşməsi yolu ilə düzəldilmişdir.

ASALA erməni terrorçu təşkilatının üzvlərindən biri – “Uxt Ararat” Şurasının, “Sərdarabad” hərəkatının üzvü, “Monte Melkonyan” fondunun icraçı direktoru *Alek Yeniqomşyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

966. Yenqoyan.

Bu erməni soyadı türkmənşəli *yeni-yenqi-yengi* sözündən *g-q*, *i-o* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. *i-o* əvəzlənməsi türk dilləri üçün səciyyəvi olmasa da, adyaratmada erməni dili üçün kifayət qədər səciyyəvidir: Xaçatur – Xaço, Mikael – Miko, Karapet – Karo və s.

Türk dillərində “*yengi*” – *təzə, yeni* anlamındadır. Ona görə də yeni salınan yaşayış məntəqələri bəzən *Yengicə, Yengikənd* adlanırdı ki, tarixi Azərbaycan ərazisində belə kəndlər az deyil.

“*Yengi*” sözünün müxtəlif türk xalqlarında işlənmə forma və mənələrindən *Yengibaryan* soyadından danışırkən ətraflı bəhs etmişik.

1999-2003-cü illərdə Ermənistan parlamentinin deputatı *Robert Nersesoviç Yenqoyan*, kimya elmləri doktoru, professor *Aleksandr Paylakoviç Yenqoyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

967. Yeremyan//Yeramyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *yer* və 2-ci şəxs mənsubiyyət şəkilçisi olan *-im* şəkilçisindən *i-e*

əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Soyadın *Yeramyān* variantında isə i-a əvəzlənməsi mücahidə olunur.

Erməni tarixçisi, akademik *Suren Tiqranoviç Yeremyān*, professorlar *Vitali Vladimiroviç Yeremyān*, *Srbui Qarnikovna Yeramyān* və b. bu soyadı daşıyırlar.

968. Yeyolyan//Yeolyan.

Bu erməni soyadı Türkiyə türkcəsindəki yaxşı mənasında “yey” və “ol” sözlərinin birləşməsindən yaranmış “yey ol” söz birləşməsindən düzəldilmişdir. İkinci variantda soyadın birinci yecasındakı ikinci “y” samiti düşmüşdür.

Sovet general-mayoru *Hamo Yeyolyan*, rus və erməni musiqişünası *İzabella Rubenovna Yeolyan*, erməni şahmatçısı *Levon Surenoviç Yeolyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

969. Yolyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *yol* sözündən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *yol* sözünün aşağıdakı mənaları var:

- 1) gediş-gəliş və nəqliyyat üçün ayrılmış zolaq;
- 2) səfər, səyahət;
- 3) istiqamət, yön;
- 4) bir yerə girmək, daxil olmaq imkanı;
- 5) bir şeyi əldə etmək üçün üsul, vasitə;
- 6) dünyagörüşü, əqidə;
- 7) dəfə, kərə və s.

Müxtəlif türk dillərində *yol* sözünün *yul* paraleli vardır.

Professor *Suren Levonoviç Yolyan*, Ermənistanın Energetika və Təbii Sərvətlər naziri *Levon Yolyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

970. Yuldaşyan.

Bu erməni soyadı türk dillərindəki *yuldaş//yoldaş* sözündən düzəldilmişdir. Müxtəlif türk dillərində *yol* sözünün *yul* paraleli vardır və bu türkmənşəli erməni soyadı tatarlardakı *Yuldaşov* soyadı ilə müqayisə edilir.

Beləliklə, *Yuldaş//Yoldaş* ismi *yul//yol* və *daş* komponentlərindən düzəldilmişdir və *sirdaş, qardaş, soydaş, vətəndaş, əməkdaş* sözləri ilə sinonim təşkil edir. Bir yerdə *yol* gedənlər, işləyənlər, həmkarlar bir-birinə *yoldaş* deyə müraciət edirlər. Müqəddəs amallar uğrunda birgə mübarizə aparan insanlar da bir-birini *yoldaş* adlandırırlar.

“*Yoldaş*” sözünə ermənicə *hinger* deyirlər və ermənilərdə Hingeryan soyadına rast gəlinmir.

Özbəkistanda yaşayan *Edik Yuldaşyan* və bir çox başqa sırayı erməni bu soyadı daşıyır.

971. Yüzbaşyan//Yüzbaşev.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli mürəkkəb *yüzbaşı* sözündən düzəldilmişdir. Türk ordusunda *onbaşı* (on əsgərin başçısı), *yüzbaşı*, *minbaşı*, *tümənbaşı* kimi hərbi vəzifələr ta qədimlərdən mövcud olmuşdur. *Yüzbaşı* sözü *yüz* miqdar sayından və *baş* ismindən yaranmışdır. *Baş* sözündən *Adabaşyan* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

“*Yüz*” sözünə ermənicə *harur*, “*baş*”a isə *qlux* deyirlər, lakin ermənilər arasında *Harurqluxyan* erməni soyadına rast gəlinmir.

Yüzbaşyan erməni soyadı *Yüzbaşov//Yüzbaşev* soyadı ilə müqayisə edilir.

Professorlar *Yuri Vağarşakoviç Yüzbaşyan*, *Karen Nikitiç Yüzbaşyan*, *Pyatiqorsk* doğumlu *Aram Muşeqoviç Yüzbaşev* və b. bu soyadı daşıyırlar.

972. Zabilyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *zabil* sözündən yaranmış Zabil şəxs adından düzəldilmişdir.

Zabil dilimizdə tarda bir pərdənin adı, *Zabil segahı* isə Azərbaycan muğamlarından birinin adıdır.

Rusiyanın Krasnodar diyarında fərdi sahibkar *Vladimir Rubenoviç Zabilyan*, Krasnodar şəhərində *Artyom Zabilyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

973. Zabunyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki farsmənşəli *zəbun* sözündən yaranmış *Zəbun* ləqəbindən *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. *Zəbun* sözü dilimizdə *zəif*, *qüvvətsiz*, *cansız*, *aciz*, *düşkün* mənalarında işlədilir.

Fransada yaşayan İstanbul doğumlu erməni rəssamı *Sarkis Zabunyan*, Rusiyanın Krasnodar şəhərində həkim-cərrah *Hrant Andranikoviç Zabunyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

974. Zaxaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəb mənşəli *zahir* sözündən yaranmış *Zahir* şəxs adından *h-x*, *i-a* əvəzlənmələri ilə düzəldilmişdir. *Zahir* adının xalq arasında *Zahar* tələffüz forması da geniş yayılmışdır.

Zahir sözünün dilimizdə aşağıdakı mənaları vardır:

1. açıq, aydın, aşkar;
2. bayır tərəf, xarici görünüş.

Əslən Azərbaycanın Daşkəsən rayonundan olan Sosialist Əməyi Qəhrəmanı *A.A.Zaxaryan*, Xanlar rayonundan olan Sovet İttifaqı Qəhrəmanı *Vaqinak Semyonoviç Zaxaryan* və b. həmin soyadı daşıyırlar.

975. Zakaryan.

Bu erməni soyadı qədim *sak (saka)* türklərinin adına *kişi, insan, igid* anlamlarında olan *ər//ar* komponentinin əlavə edilməsi ilə yaranmış *Zakar* mürəkkəb şəxs adından düzəldilmişdir.

Professorlar *Almast Qriqoryevna Zakaryan, Vanik Surenoviç Zakaryan, Henrik Avetisoviç Zakaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

976. Zakiryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Zakir* şəxs adından düzəldilmişdir. Ərəbmənşəli bu adın *zıkr edən, dilində təkrar edən* anlamları vardır.

Rusiyanın Krasnoyarsk vilayətindən fərdi sahibkar *İrina Sergeyevna Zakiryan*, Rusiyanın Krasnodar diyarının Anapa şəhərində fərdi sahibkar *Svetlana Andreyevna Zakiryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

977. Zakiyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *zəki* sifətindən yaranmış *Zəki* şəxs adından *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Zəki sözü öncə ərəblərdən türklərə, onlardan isə ermənilərə keçmişdir. Dilimizdə *zəkali, ağıllı, düşüncəli* mənalarında işlədilir.

“Zəki” (ağıllı, düşüncəli, zəkali) sözü ermənicəyə *xelok* kimi tərcümə edilir, lakin ermənilərdə *Xelokyan* soyadı yoxdur.

Gəncə doğumlu, sovet və rus genetikisi, professor *Suren Minasoviç Zakiyan*, Rusiyanın Krasnodar diyarının Kırmsk şəhərindən fərdi sahibkar *David Borisoviç Zakiyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

978. Zakoyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *zəki* sifətindən yaranmış *Zəki* şəxs adından *i-o* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. *i-o* əvəzlənməsi türk dilləri üçün səciyyəvi olmasa da, adyaratmada erməni dili üçün kifayət qədər səciyyəvidir: Xaçatur – Xaço, Mikael – Miko, Karapet – Karo, Zaki – Zako və s.

Zəki adının mənası barədə *Zakiyan* soyadından danışarkən bəhs etmişik.

Böyük Vətən müharibəsi iştirakçısı olan *Suren Mehra-boviç Zakoyan*, professor *Karapet Rafikoviç Zakoyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

979. Zaliyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *zəli* sözündən yaranmış *Zəli* ləqəbindən *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *zəli* sözünün aşağıdakı mənaları var:

1) şirin sulara yaşayan, heyvanların bədəninə yapışib onların qanını sormaqla qidalanan xırda qurd; 2) başqasını amansızcasına istismar edən, soyan, çapıb-talayan adam; 3) yapışdığı yerdən qopmayan, tutduğunu əldən buraxmayan

Bu mənalardan üçü də erməni xislətinə uyğundur və bu soyadın ermənilərdə olmaması təəccüblü olardı.

Rusiyanın Moskva şəhərindən *Levon Hakopoviç Zaliyan*, Ukraynanın Veselinovo qəsəbəsindən *Calal Zaliyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

980. Zalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Zal* şəxs adından düzəldilmişdir. *Zal* şəxs adı isə dilimizə əfsanəvi pəhləvan Rüstəm Zalin adından keçmişdir.

Erməni həkim-stomatoloq *Eduard Sergeyeviç Zalyan*,

Azərbaycan SSR Hadrut rayonunun Kasumyan kəndindən Sosialist Əməyi Qəhrəmanı *İlyaz Asriyeviç Zalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

981. Zamanyan//Zemanyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *vaxt, müddət* anlamında olan *zaman* sözündən yaranmış *Zaman* şəxs adından düzəldilmişdir. Soyadın ikinci variantı *a-e* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Ermənistanın Yelenovka (Sevan) şəhərindən *Hayk Zamanyan*, 1925-ci il ABŞ doğumlu texniki elmlər doktoru, professor *Armen Zemanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

982. Zaminyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *zamin* sözündən yaranmış *Zamin* şəxs adından düzəldilmişdir.

Öhdəsinə zaminlik götürən, zəmanət verən şəxsə *zamin* deyilir.

Dilçi, ədəbiyyatşünas *Abraham Harutyunoviç Zaminyan*, aktrisa *Kristina Zaminyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

983. Zanazanyan//Sanasanyan.

Bizim er. əv. VII yüzildə Midiyada *Zanazan* (*Sanasan*) şəxs adı olduğunu tarixi qaynaqlar da məlumat verir. Bu ad Maskut hunlarının – massagetlərin eramızın IV yüzilində Albaniyada çarı olmuş *Sanatrukun* (*Sanatürkün*) erməni mənbələrindəki *Sanesan* adından yaranmışdır. Türk dillərində *s-z*, *z-s*, *t-d*, *d-t* samitlərinin bir-birini izləməsi qanunauyğunluğunu nəzərə alsaq, *Zanazan* və *Sanesan* (*Sanasan*) şəxs adlarını ekvivalent hesab etmək olar.

Qədim türkcə “*san*” – *şərəf, hörmət və ehtiram* mənaları bildirən söz olmuşdur. *Sanesan* şəxs adı Albaniyada *şərəfli və sağlam* mənalarını bildirir. Digər tərəfdən, *Sanesan* adını “*şərəflilərin şərəflisi*”, “*hörmətliələrin hörmətliəsi*” kimi də başa düşmək olar, çünki şəxs adındaki “*san*” komponenti iki dəfə təkrar olunur və *e-* bitişdirici saiti ilə birləşdirilərək şəxs adı əmələ gətirmişdir. Maskut-hunların qədim türk etnosu olduğunu nəzərə alsaq, cürətlə deyə bilərik ki, hər iki soyad türkmənşəlidir. Bu gün də türk dillərində *ad-san, adlı-sanlı* ifadələrinə rast gəlinir.

Rus dilində eyni mənəni bildirən “*san*”, “*sanovnik*” sözləri də *Sanesan* şəxs adındaki “*san*” komponentindən götürülmüşdür. 1836-cı ildə albanların bir hissəsi Eç- miədzin qriqorian kilsəsinə tabe edildiyi və erməniləşdi- rildiyi zaman Albaniya ərazisində məskunlaşmış maskut- hunlar da erməniləşdirilmiş, onların *Zanazan* və *Sanesan* adlarından *Zanazanyan//Sanasanyan* erməni soyadları düzəldilmişdir.

Erməni sovet futbolçusu *Ohanes Harutyunoviç Zanazanyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

984. Zargaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki sənət bildirən *zərgər* sözündən *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. Öncə, peşə və sənət bildirən “*zərgər*” sözü sonralar ləqəb (ayama) kimi işlənmiş, zaman keçdikcə şəxs adına çevrilmişdir. Peşə, sənət bildirən *zərgər* sözü qiymətli daş-qaş mənasında “*zər*” və usta mənası bildirən “*gər*” sözündən düzəlmişdir.

“*Gər*” komponentinə *mişgər dülgər, cadugər, hiyləgər* sözlərində də rast gəlinir. Qiymətli metal, daş-qaş ustasına *zərgər* deyilir.

Qərbi Azərbaycanın Qaraqoyunlu dərəsinin Qara- qaya, Çaykənd, Gölkənd və Əmirxeyir, Qazax rayonunun Daş Sa-

lahlı və Alpavut (səhvən Alnoud) kəndlərində *Zərgərli* türk tayfasının adı da bu sözdən düzəlmişdir.

Bu soyadın “*zər*” komponentinə Zərnişan, Zərifə, Zəroş, Zərnigar, Zərqələm, Zərxanım, Zərəfşan, Zərgül, Zərli, Zərintac və s. şəxs adlarında da rast gəlirik.

“Zərgərə”ə ermənicə *voskivarped*, yəni *qızıl ustası* deyilir, lakin ermənilərdə *Voskivarpedyan* soyadı yoxdur.

Böyük Vətən müharibəsinin zabiti, Kursk, Krım döyüşlərinin qəhrəmanı *Pavel Tiqranoviç Zargaryan*, qondarma “DQR”-in xarici işlər nazirinin məsləhətçisi *Ruben Aleksandroviç Zargaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

985. Zarifyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *zərif* sözündən yaranmış *Zərif//Zərifə* şəxs adlarından *ə-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Ərəbmənşəli *zərif* sözü Azərbaycan dilində incə, nazik, zəif, cansız mənalarında işlənir.

Kommunist partiyası və sovet dövlət xadimi *Qurqen Vahanoviç Zarifyan*, aktyor, rejissor və teatr xadimi *Hovanes Gevorkoviç Zarifyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

986. Zaroyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki fars mənşəli *qızıl, pul və qızılı* anlamlarında olan *zər* sözündən *ə-a* əvəzlənməsi və “*o*” saitini artırmaqla yaranmışdır. Bu cür adyaratma erməni dili üçün səciyyəvidir: *Xaçoyan, Mikoyan, Karoyan, Zakoyan, Saroyan* və s.

Rusiyanın Arxangelsk şəhərindən fərdi sahibkar *Mher Vahanoviç Zaroyan*, iş adamı *Karen Robertoviç Zaroyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

987. Zaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki farsmənşəli *zar* sözündən yaranmışdır. *Zar* sözünün dilimizdə *yanıqlı-yanıqlı ağlamaq, inləmək, nalə çəkmək* və s. anlamları var. Xüsusilə klassik ədəbiyyatda *aşiqi-zar, bülbülü-zar* tərkiblərində geniş işlənmişdir.

Erməni sovet yazıçısı *Nairi Zaryan*, akademik *Ruben Varocoviç Zaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

988. Zavaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *zəvvar* sözündən yaranmış *Zəvvar* ləqəbindən *ə-a* əvəzlənməsi və “v” qoşa samitinin birinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində siyarət edən, ziyarətə gedən və ya ziyarətdən qayıdan adama *zəvvar* deyilir.

Rusiyanın Moskva şəhərində 2072 sayılı gimnaziyada musiqi müəllimi işləyən *Qohar Davidovna Zavaryan*, İrəvanda “Erebuni” tibb mərkəzində işləyən travmotoloq-ortoped *Levon Edmondoviç Zavaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

989. Zeynalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəbmənşəli tipik Azərbaycan-müsəlman adı olan *Zeynal* şəxs adından yaranmışdır. Sözün kökü *Zeynalabdin*dir.

Dilimizə islam dini vasitəsi ilə keçən bu şəxs adının ermənilərdə soyadı kimi işlənməsi o adı daşıyanların islamdan çox-çox sonralar erməniləşdiyini təsdiq edir.

1998-2001-ci illərdə Ermənistanın səhiyyə nazirinin müavini işləmiş *Artak Haykazoviç Zeynalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

990. Zeytunçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *zeytun* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çu* şəkilçisindən yaranmış *Zeytunçu* ləqəbindən düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *zeytun* yetişdirməklə məşğul olan adama *zeytunçu* deyilir.

Erməni aktrisası *Armin Zeytunçyan*, Ermənistanın Gorus mərzində “Mirab” mehmanxanasının direktoru *Şahen Zeytunçyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

991. Zeytunyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *zeytun* sözündən yaranmışdır.

Dünyanın bir çox isti ölkələrində becərilən, xüsusilə Abşeron rayonunda geniş yayılmış, lakin ermənilərin özlərinə “vətən” hesab etdikləri Qərbi Azərbaycan (indiki Ermənistan) ərazisində ümumiyyətlə bitməyən *zeytun* bitkisinin adından götürülmüşdür.

“Rusiya erməniləri ittifaqı” ictimai təşkilatının Rusiyanın Soçi şəhərindəki ofisində erməni dili və ədəbiyyatının tədrisi ilə məşğul olan müəllim *Albina Vartanovna Zeytunyan*, Rusiyanın Qubkin şəhərində şəhər şahmat məktəbinin direktoru *Rafael Surenoviç Zeytunyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

992. Zilçyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *zil* sözündən və peşə, sənət bildirən *-çi* şəkilçisindən yaranmış *Zilçi* ləqəbindən ç-c əvəzlənməsi və sözün sonundakı “i” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Azərbaycan dilində *zil* sözünün müxtəlif mənaları olsa da (məsələn, 1) musiqi alətlərinin ən yüksək tonu; 2) müğənni

səsinin yüksək tonu, 3) tünd, lap, çox; 4) zəng və s.), Zilcyan erməni soyadının kökündə baraban alətinə yaxın olan *zil* musiqi alətini çalan çalğıçı anlamı dayanır.

Deyilənə görə, 17-ci yüzil Türkiyə doğumlu erməni əl-kimyaçısı və ixtiraçısı *Avetis Zilcyan* tarixdə ilk dəfə sink oksidini sürmə və mis qarışığı ilə bir yerdə əridib və bu qarışıqdan alınan materialdan ecazkar təmiz səs çıxdığını görüb, bu musiqi alətini yaradıb.

Kanadalı iş adamı *Robert Zilcyan* da həmin nəsiləndir və dünyada zil musiqi alətini istehsal edən ikinci ən böyük fabrikin sahibi olub.

993. Zilfyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki ərəbmənşəli *zülfi* sözündən yaranmışdır. *Zülfi* sözünün mənası saçdır, xüsusilə üzün hər iki tərəfindən sallanan tellərə *zülfi* deyilir..

Tibb elmləri doktoru, professor *Arto Vrejeviç Zilfyan*, tibb elmləri doktoru, İrəvan şəhərinin baş oftalmoloqu *Artaşes Artoyeviç Zilfyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

994. Zirakyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *bacarıqlı, əlindən iş gələn, cəld, çevik, diribaş* anlamlarına gələn farsmənşəli *zirək* sözündən *-a* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir.

Rusiyanın Kaluqa şəhərindən fərdi sahibkar *Samvel Conoviç Zirakyan*, Rusiyanın Moskva şəhərindən *Zara Surenovna Zirakyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

995. Zohrabyan//Zorabyan//Zorabyants.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Zöhrab* şəxs adından *ö-a* əvəzlənməsi, ikinci və üçüncü variantlarda isə “*h*”

samitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Tibb elmləri doktoru, professor *Arşak Surenoviç Zohrabyan*, tibb elmləri doktoru, professor *Suren Geğamoviç Zohrabyan*, fəlsəfə elmləri namizədi, dosent *Svetlana Eduardovna Zorabyan*, “RusHydro International A.G.” şirkətinin direktorlar şurasının sədri *Roman Vladimiroviç Zorabyants* və b. bu soyadı daşıyırlar.

996. Zoroğlyan.

Bu erməni soyadı da Azərbaycan dilindəki *zor* və *oğlu* sözlərindən yaranmış Zoroğlu ləqəbindən sözün sonundakı “*u*” saitinin düşməsi ilə düzəldilmişdir.

Zor sözünün Azərbaycan dilində aşağıdakı mənaları var: 1) güc; 2) çox güclü, qüvvətli; 3) çətin, çətin başa gələn; 4) məcburiyyət; 5) güc işlətmək.

Azərbaycan dilində çox güclü adama *zorba*, güc işlətmə törədilən haqsızlığa *zorakılıq*, ağır idman yarışları keçirilən yerlərə *zorxana* deyilir. Zoroğlu isə burada “*güc övladı*”, “*güclü*” anlamındadır

Rusiyanın Krasnodar diyarında fərdi sahibkar *Erik Ohanesoviç Zoroğlyan*, Rusiyanın Rostov vilayətində *Hambarsum Ohanesoviç Zoroğlyan*, Rusiyanın Krasnodar diyarında viza-jist *Xanna Zoroğlyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

997. Zoryan.

Bu erməni soyadı türk dillərində müxtəlif mənalarda işlədilən “*zor*” sözündən düzəldilmişdir.

Anadolu türkləri arasında “*zor*” sözü *çətin*, *ağır*, Azərbaycan türklərində isə həm də *əla* mənalarında işlənməkdədir: “*Onun durumu zordur*”, yəni dolanışığı, vəziyyəti çətin, ağırdır. “*O, zor oğlandır*”, yəni əla oğlandır.

Zor sözündən *zorla* (güclə, çətinliklə), *zorlamaq* (kiməsə təcavüz etmək), *zorlu* (qolu güclü, var-dövlətli), *zorxana* (*keçmişdə ağır idman məşqləri və yarışları keçirilən yer, bina*), *zorba* (yekə, zırrama, qolu güclü, heyvərə) mənaları bildirən sözlər düzəldilir.

Erməni sovet yazıçısı, akademik *Stefan İliç Zoryan*, “Armenpress” informasiya agentliyinin direktoru *Hrayr Zoryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

998. Zulalyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *zülal* sözündən *ü-u* əvəzlənməsi ilə düzəldilmişdir. *Zülal* sözü dilimizdə iki mənada işlədilir: birincisi, *saf, sərin, təmiz su* anlamında, ikincisi, *canlı orqanizmlərin ən mühüm tərkib hissəsi olan mürəkkəb üzvi maddə* anlamında.

Ermənişünas tarixçi alim, akademik *Manvel Karapetoviç Zulalyan*, Rusiyanın Krasnodar vilayətində fərdi sahibkar *Ta-quhi Surenovna Zulalyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

999. Zulfiqaryan/Zilfuqaryan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *Zülfüqar* şəxs adından düzəldilmişdir. Tarixdən bildiyimiz kimi, Həzrət Əlinin iki tiyəli qılıncının adı da *Zülfqar* olmuşdur.

İkinci ehtimala görə, *Zülfüqar* adı fars mənşəli *zülfi* (saç, xüsusilə uzun, iki tərəfdən sallanan tellər) və türk mənşəli “*qara*” əsli sifətindən eliziya hadisəsi ilə düzəldilmişdir. Mənası *zülfi qara, qara zülflü, qara telli* deməkdir. Dilimizdə ayrılıqda işlənən *Zülfi, Zülfi* və *Zülfinaz* şəxs adlarının birinci komponenti də həmin *zülfi* sözündən ibarətdir.

Lakin biz *Zülfüqar* şəxs adının fars dilindəki *zülfi* sözündən yox, ərəb mənşəli *Zülfüqar* sözündən yaranması fikrində-

yik. Çünki *Zülfüqar* adı *zül*f sözündən yaranmış olsaydı, onda qızlara verilən ad olardı. Halbuki *Zülfüqar* adı ancaq kişi adı kimi yayılmışdır. Bu da söyləməyə əsas verir deyək ki, *Zülfüqar* şəxs adı islamiyyətdən sonra ərəblərdən türklərə, onlardan da ermənilərə keçmiş bir addır.

İrəvan sakinləri *Sahak Zulfiqaryan*, *Hayrapet Zulfiqaryan*, Rusiyanın Moskva şəhərindən *Vardan Zilfuqaryan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

1000. Zulumyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki *zül*m sözünün danışıqdakı *zul*um formasından düzəldilmişdir və *istibdad* qarşılığı vardır. Dilimizdə işlənən “*O, mənə zulum verdi*”, “*O, çox zulum adamdır*” ifadələri bu baxımdan çox ibratəmizdir. Sonuncu cümlədə *zul*um sözü *qəddar*, *cəllad*, *çox pis adam* mənalarında işlənmişdir.

Filologiya elmləri namizədi *Burastan Sergeyevna Zulumyan*, kimyaçı alim *Nian Zulumyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

1001. Zurnacyan.

Bu erməni soyadı Azərbaycan dilindəki türkmənşəli *zurna* sözündən və *-çı* sözdüzəldici şəkilçisindən yaranmış *zurnaçı* peşə adından eliziya hadisəsi (sözün sonundakı “*ı*” saitinin düşməsi) ilə düzəldilmişdir.

Zurna çalğı aləti kimi ta qədim zamanlardan məlum olmuşdur. Orta çağ mənbələrində adı çəkilir və ermənilər tərəfindən oğurlanmış, erməni çalğı aləti kimi təqdim edilmişdir.

Professor *Sanro Zurnacyan*, Rusiyanın Azov şəhər daxili işlər şöbəsinin rəisi, milis polkovnik-leytenantı *Hakop Haykoviç Zurnaçıyan* və b. bu soyadı daşıyırlar.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ QAYNAQLAR

1. Ağasıoğlu F. Azər xalqı, Bakı, “Çaşıoğlu”, 2000.
2. Avetisyan T.M. Armyanskaya fəmiiliya, Yerevan, 1986.
3. Azərbaıyan dilinin izahlı lüğəti, I, II, III, IV cildlər, Bakı, “Elm”, 1966, 1980, 1983, 1987.
4. Azərbaıyan Milli Ensiklopediyası, I-V cildlər, Bakı, 2009, 2010, 2011, 2013, 2014.
5. Azərbaıyan Sovet Ensiklopediyası, I-X cildlər, Bakı, 1976-1987.
6. Azərbaıyan tarixi (Z.Bünyadovun və Y.Yusifovun redaktəsi ilə), B., 1994.
7. Azərbaıyan tarixi üzrə qaynaqlar, B., 1989.
8. Azərbaıyan toponimləri (ensiklopedik lüğət), Bakı, 1999.
9. Babayev A.M. Azərbaıyan klassik ədəbiyyatında işlədilən ərəb və fars sözləri lüğəti, Bakı, M aarif, 1981.
10. Baskakov N.A. Türkmənşəli rus fəmiiliyaları, Bakı, Yazıçı, 1992.
11. Bayramov İ. Qərbi Azərbaıyanın türkmənşəli toponimləri, B., 2002.
12. Budaqov B.Ə., Qeybullayev Q.Ə. Ermənistanda Azərbaıyan mənşəli toponimlərin izahlı lüğəti, B., 1998.
13. Budaqov B.Ə. Türk uluslarının yer yaddaşı, B., “Elm“, 1994.
14. Budaqov L. Sravnitelnyy slovar turetsko-tatarskix nareçiy, S.Peterburq, 1870.
15. Bünyadov Z. Azərbaıyan Atabəyləri dövləti, B., 1983.
16. Bünyadov Z. Azərbaıyan VII-IX əsrlərdə, B., 1989.
17. Calalyan H.Y. Alban ölkəsinin qısa tarixi, 1702-1722-ci illər, Bakı, 1989.
18. Çəmənzməinli Y.V. Tarixi, coğrafi və iqtisadi

Azərbaycan, B., 1993.

15. Dəmirçizadə Ə. 50 söz, Bakı, 1968.

16. Drevnetyurkskiy slovar, Leningrad, "Nauka", 1969.

17. Dyakonov M.M. Oçerk istorii drevnoqo İrana, M., 1961.

18. Ermənistan azərbaycanlılarının tarixi coğrafiyası, B., 1995.

19. Əbdürrəşid əl-Bakuvi. "Abidələrin" xülasəsi və qüdrətli hökmdarın möcüzələri, B., 1992.

20. Əbülqazi Bahadır xan. Şəcəreyi-Tərakimə (Türkmənlərin soy kitabı), B., 2002.

21. Ələkbərli Ə. Qədim Türk-Oğuz yurdu – "Ermənistan", B., 1994.

22. Ələkbərli Ə. Abbasqulu bəy Şadlinski, B., 1996.

23. Ələkbərli Ə. Qərbi Azərbaycan, I c, Vedibasər mahalı, B., 2000.

24. Ələkbərli Ə. Qərbi Azərbaycan, II c, Zəngibasər, Gərnibasər və Qırxbulaq mahalları, B., 2002.

25. Ələkbərli Ə. Qərbi Azərbaycan abidələri, B., 2006.

26. Ələkbərli Ə. Qərbi Azərbaycanın dialektoloji lüğəti, B., 2009.

27. Əliyev F., Həsənov U. İrəvan xanlığı, B., Azərnəşr, 1997.

28. Əliyev M.B. Qanlı günlərimiz, B., 1993.

29. Əliyev V. Azərbaycan toponimiyası, B., 1999.

30. Əhmədov M. Naxçıvan şivələrinin lüğəti, B., 2001.

31. Güldanştedt İ.A. Azərbaycan, noğay, qumıx, tərəkəmə dilləri üzrə material və Qafqaz dillərinin birinci təsnifatı. Berlin, 1773.

32. Güldanştedt İ.A. Azərbaycan türklərinin dialektinə aid leksik materiallar. S.Peterburq. 1791.

33. Güldanştedt İ.A. Qumıx dili üzrə materiallar, Berlin, 1775.

34. Hacı M. Qıpçaq çölünün yovşanı, Moskva, TOO, Pik-kontakt, 1994.
35. Hacılı E. Qaraqoyunlular, B., 1999.
36. Həsənov H. Söz və ad, Bakı, Maarif, 1984.
37. Xəlilov B. 224 qədim türk sözü, Bakı, Elm və təhsil, 2010
38. Xorenskiy Moisey. İstoriya Armenii (perevod N.O.Emina), M., 1893.
39. İbrahimov T.Ə. Qaşqaylar, B., 1988.
40. İsmayılov Rəşid bəy. Azərbaycan tarixi, B., 1993.
41. İsmayılov M. Sənin ulu baban, B., 1989.
42. İsmayılov H. Miskin Abdalın şəxsiyyəti və taleyi. "Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatına dair tədqiqlər" (VIII c.) kit-da, B., 1999
43. İstoriya armyanskoqo naroda, Erevan, 1951.
44. Kalankatuklu Moisey. Albaniya tarixi, B., 1989.
45. Kəngərli Q. Erməni lobbisi.... Azərbaycan faciəsi, Bakı. Yazıçı, 1992.
46. Kitabı-Dədə Qorqud, B., 1977.
47. Kitabı-Dədə Qorqud ensiklopediyası, I-II cildlər, B., "Yeni nəşrlər evi", 2000.
48. Kononov A.N. Qrammatika sovremennoqo turetskoqo literaturnoqo yazıka, Moskva-Leningrad, SSRİ EA nəşəriyyəti, 1956.
49. Qeybullayev Q. Azərbaycanlıların etnogenezinə dair, Bakı, Yazıçı, 1989.
50. Qeybullayev Q. Azərbaycan türklərinin təşəkkülü tarixindən, Bakı, Azərnəşr, 1994.
51. Qeybullayev Q. Qədim türklər və Ermənistan, B., 1992.
52. Qlinka S. Opisanıye pereselenıya armyan Adderbayd-janskix vpredelı Rossii, Moskva, 1931.
53. Qordilevski V.A. Ozan osman sözünün əmələ gəlməsi, Şərqsünaslıq İnstitutu, 1930.

54. Qoş Mxitar. Alban salnaməsi, B., Elm, 1993.
55. Quliyev V. Azərbaycanca erməni zülmü, B., 1999.
56. Qumilyov L. Qədim türklər, Bakı, Gənclik, 1993.
57. Malov S.E. İbn-Muxanna türk dili haqqında, 1928.
58. Məmmədov S. Azərbaycan XV-XVIII əsrin birinci yarısında, B., 1981.
59. Məmmədov İ. Tariximiz, torpağımız, taleyimiz, B., 2002.
60. Məmmədov İ. Sovet Ermənistanında Azərbaycan kitabı, İrəvan, 1985.
61. Məmmədov N. Azərbaycanın yer adları, B., 1993.
62. Məmmədova F. Azərbaycanın siyasi tarixi və tarixi coğrafiyası, B., 1993.
63. Mirzəyev H. Aşıq poeziyasında yaşayan adlarımız və tariximiz, B., 1997.
64. Mirmahmudova S. Ermənistanda türkmənşəli yer adları, B., 1995.
65. Nemətova M. Əsrlərin daş yaddaşı, B., 1987.
66. Nəbiyev N. Coğrafi adlar, B., 1982.
67. Paşayev A., Bəşirova Ə. Azərbaycan şəxs adlarının izahlı lüğəti, B., 2011
68. Rəhimoğlu H. Silinməz adlar, sağalmaz yaralar, B., 1997.
69. Rəşiddəddin F. Oğuznamə, Bakı, "Elm", 1987.
70. Rüstəmli Ə. Qədim oğuz-türk yurdu Zəngəzurun yer-yurd adları, Bakı, 1983.
71. Sarkisyan Q, Xudaverdyan K, Yuzbaşyan. Potomki Xayka, Yerevan, 1998.
72. Sevortyan E. Etimolojiçeskiy slovar tyurkskix yazıkov, I, II, III cildlər, Moskva, 1974, 1978, 1980.
73. Seyidov M. Azərbaycan xalqının soykökünü düşünər-kən, Bakı, Yazıçı, 1989.
74. Seyidov M. Azərbaycan-erməni ədəbi əlaqələri, B.,

1976.

75. Sədi Koçaş M. Tarixdə ermənilər və türk-erməni münasibətləri, B., 1998.

76. Süleymanov M. İrəvan xanlığının Rusiyaya birləşdirilməsi tarixindən, B., 1997.

77. Sümər F. Oğuzlar, Bakı, Yazıçı, 1992.

78. Svod statiçeskix dannıx o naselenii Zakavkazskoqo kraya, izvleçennıx iz posemeynıx spiskov 1886 q., Tiflis, 1893.

79. Şardən Jan. Səyahətnamə, B., 1994.

80. Şavrov N.N. Novaya uçroza russkomu delu v Zakavkazye: predstoyaşşaya rasprodaja Muqani inorodtsam, SPB, 1911.

81. Şirəliyev M., Abdullayev B., Sədiyev Ş. Azərbaycan şəxs adları, Bakı, 1983.

82. Şopen İ. İstoriçeskiy pamyatnik sostoyaniya Armyanskoy oblasti (Erivanskoy qubernii) v epoxu prisoedineniya k Rossiyskoy İmperii, SPB, 1852.

83. Tehrani Əbubəkr. Kitabı-Diyarbəkriyyə, B., "Elm", 1998.

84. Turetcko-russkiy slovar, Moskva, 1977.

85. Veliçko V. Qafqaz: Rus işi və millətlərarası münasibətlər, S.Peterburq, 1904.

86. Vəlixanlı N. IX-XII əsr ərəb coğrafiyaşünas səyyahları Azərbaycan haqqında, B., "Elm", 1974.

87. Vəlixanlı N. Azərbaycan VII-XII əsrlərdə: tarix, mənbələr, şərhlər, B., "Elm və təhsil", 2016.

88. Vəlixanlı N. Ərəb xilafəti və Azərbaycan, B., 1993.

89. Yusifov Yusif. Qədim Şərqi tarixi, B., 1993.

90. Zeynalov Cahangir. Müxtəsər Azərbaycan tarixi, B., 1992.

91. <http://ru.hayazg.info/>

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

Erməni soyadları ermənilərin tarixi kimliyinin güzgüsüdür (Əziz Ələkbərli).....	3
1. Abacyan//Abacyants	19
2. Abalyan//Abalyants	19
3. Abaryan//Avaryan.....	20
4. Abasyan//Melik-Abasov	20
5. Abazyan.....	22
6. Abdalyan//Avdalyan	22
7. Abdulyan	23
8. Abeqyan//Abaqyan//Abaqyants.....	23
9. Abelyan	24
10. Abqaryan	24
11. Aboyan//Abyan.....	25
12. Abulyan//Abulov	25
13. Acabyan.....	26
14. Acamyanyan//Acemyan//Acemov	26
15. Acaryan	27
16. Açıaryan	28
17. Adabaşyan//Odabaşyan	28
18. Adamyan//Adamov//Adamyants//Melik-Adamyan.....	31
19. Adanatsi.....	32
20. Adaryan	32
21. Adaşyan.....	32
22. Adəlxanyan.....	33
23. Adilyan//Adalyan//Adelyan//Adloyan	33
24. Adibekyan	34
25. Adyan//Adeyan.....	34
26. Ağababyan//Ağababov.....	35
27. Ağabalyan//Ağabalyants	36
28. Ağabekyan//Ağabekov.....	36

29.	Ağacanyan//Ağacanov	37
30.	Ağadadyan	37
31.	Ağaxanyan	38
32.	Ağakaryan	38
33.	Ağalaryan	38
34.	Ağalovyan	39
35.	Ağamalyan	39
36.	Ağamanyan	40
37.	Ağamiryani.....	40
38.	Ağamirzyan.....	40
39.	Ağamyan	41
40.	Ağanbekyan.....	41
41.	Ağapiryani.....	42
42.	Ağaryan.....	42
43.	Ağasaryan.....	43
44.	Ağasyan.....	43
45.	Ağayan//Ağayants	43
46.	Ağavelyan	44
47.	Ağazaryan	45
48.	Ağbabyan	45
49.	Ağbalyan	45
50.	Ağbaşyan.....	46
51.	Ağdalyan	48
52.	Ağdaşyan.....	49
53.	Ağiyani.....	49
54.	Ağriyani//Ağryani.....	49
55.	Ağvanyan	50
56.	Ahadyan	50
57.	Akinyani.....	50
58.	Aqanyan//Aqanov.....	49
59.	Alabyani.....	51
60.	Alamdaryani.....	52

61.	Alamyany//Alemyan	52
62.	Alaverdyan//Allahverdyan//Allahverdyants	52
63.	Albanyan.....	53
64.	Alboyacyan	54
65.	Alçyan.....	54
66.	Alemşatyan	55
67.	Alxasyan//Alxazyan	55
68.	Alibekyan.....	56
69.	Alixanyan//Alixanov	56
70.	Almazyan.....	57
71.	Aloyan	57
72.	Altunyan	57
73.	Aluxanyan.....	58
74.	Alumyan	59
75.	Amalyan.....	59
76.	Amaryan	60
77.	Ambardanyan	60
78.	Ambardaryan.....	60
79.	Ambaryan.....	61
80.	Amirbekyan.....	61
81.	Amircanyan//Amircanov	62
82.	Amirxanyan.....	62
83.	Amiryanyan//Amiryants//Amirov.....	63
84.	Amiyan	63
85.	Amroyan	64
86.	Amucanyan	64
87.	Anaxasyan.....	64
88.	Anaxatunyan	65
89.	Ananikyan.....	65
90.	Ananyan//Ananyants	65
91.	Anayan//Anoyan	66
92.	Antikyan	66

93.	Arabaçyan//Arabacyan.....	67
94.	Arabkertseva.....	67
95.	Arabyan//Arabyants//Arapyan	68
96.	Aracyan.....	68
97.	Arakçyan//Araxçyan	69
98.	Arakyan.....	69
99.	Aramyan//Aramyants.....	70
100.	Aranyan//Aronyan	70
101.	Araratyan.....	71
102.	Arasxanyan.....	72
103.	Arazyan	72
104.	Arcanyan	72
105.	Arcyan//Aricyan	73
106.	Areşyan	73
107.	Aricanyan	73
108.	Armenyan.....	74
109.	Arslanyan//Arslan.....	74
110.	Arşakyan	75
111.	Artaşyan	76
112.	Artyan	77
113.	Arunyan.....	77
114.	Arustamyanyan//Arustamov	77
115.	Aruşanyan//Aruşanov	78
116.	Aryan	79
117.	Arzoyan.....	79
118.	Arzumanyan//Arzumanov	79
119.	Arzunyan.....	80
120.	Asadyan//Asadyants//Asadov.....	80
121.	Asatryan//Asaturyan//Asaturov//Asatur.....	81
122.	Asikyan	81
123.	Asilyan	82
124.	Asiryanyan.....	82

125.	Askandaryan.....	82
126.	Askaryan	83
127.	Aslanyan//Aslanov.....	83
128.	Asmanqulyan.....	84
129.	Asryan//Asriyan//Asriyants//Asriyev	84
130.	Asturyan	85
131.	Aşçyan//Ascyan	85
132.	Aşikyan	86
133.	Aşrafyan	86
134.	Aşuqatoyan.....	86
135.	Aşuqyan	87
136.	Aşuryan	87
137.	Atabekyan//Atabekov	87
138.	Atacanyan//Atacanov.....	88
139.	Atamalyan	89
140.	Atamanyan//Atamanov	89
141.	Atamyan	89
142.	Atanyan	90
143.	Atarbekyan//Atarbekov	90
144.	Ataryan.....	90
145.	Ataşyan//Ateşyan.....	91
146.	Atayan//Atoyan//Atayev	91
147.	Atbaşyan.....	92
148.	Atmacyan	93
149.	Atryan	93
150.	Avakimyan//Avakimov	94
151.	Avakyan//Avaqyan//Avaqyants//Avakov	94
152.	Avalyan.....	95
153.	Avcyan.....	95
154.	Avdalbekyan	96
155.	Avtandilyan//Avtandilov	96
156.	Avşaryan.....	97

157.	Ayanyan	97
158.	Ayazyan	97
159.	Aydinyan	98
160.	Aydoyan	98
161.	Aylamazyan	99
162.	Aynacyan	99
163.	Ayriyan//Ayriyants//Ayriyev	99
164.	Ayrumyan//Ayrumov	100
165.	Ayruni	100
166.	Ayvazyan//Ayvazovski//Ayvazov	101
167.	Azadyan//Azatyan	102
168.	Azaryan//Azarov//Ter-Azaryan//Ter-Azaryev	102
169.	Azatzanyan	103
170.	Azikyan	104
171.	Azizbekyan	104
172.	Azizyan	105
173.	Azqaldyan//Azqaldov	105
174.	Azmanyan	105
175.	Aznauryan//Aznaur	106
176.	Azoyan	107
177.	Babacanyan//Babacanov//Babacan	107
178.	Babaxanyan	108
179.	Babakyan	109
180.	Babalyan//Babelyan	109
181.	Babasyan	109
182.	Babaşyan	110
183.	Babayan//Baboyan	110
184.	Babekyan	112
185.	Babiryan	112
186.	Babuxanyan	112
187.	Baburyan	113
188.	Badalyan	114

189. Badamyán	114
190. Badiryán.....	115
191. Baġbanyán	115
192. Baġcicyán	115
193. Baġçisaraytsev	116
194. Baġdadyán	116
195. Baġdasaryán//Baġdasarov//Boqdasarov	116
196. Baġdyán//Baġdoyán	117
197. Baġinyán	118
198. Baġiryán.....	118
199. Baġmanyán	118
200. Baġramyán//Baġgramov	119
201. Baġrıkıyán.....	119
202. Baġumyán	120
203. Baġyán//Baġoyán//Baġıyán	120
204. Bahaduryán	121
205. Baharyán	121
206. Baxçaqulyán.....	121
207. Baxçinyán	122
208. Baxçyan	122
209. Baxşinyán	122
210. Baxşyan//Baxşıyan	123
211. Baxtiyaryán	123
212. Baklaçyan	124
213. Baklavaçyan.....	125
214. Bakunts	125
215. Baqiryán.....	125
216. Baqratyan//Baqratuni.....	127
217. Baqyan	128
218. Balabekyan.....	128
219. Balacyán	129
220. Balakyan	129

221. Balasanyan	130
222. Balayan	130
223. Balcyan	130
224. Baldryan.....	131
225. Baluqyan	131
226. Balumyan	132
227. Balyan	132
228. Baratyan	133
229. Barxudaryan//Barxudarov.....	133
230. Barseqyan//Barseqov	134
231. Barutçev	136
232. Barutyán.....	136
233. Basdurmacyan//Pasdurmacyan	136
234. Başıryan	137
235. Başmakyan.....	137
236. Batikyan	137
237. Batmanyán	138
238. Bayanduryan//Bayandur	138
239. Bayatyan	140
240. Bayazettsi//Bayazetyan.....	140
241. Bayburtyan.....	141
242. Bayramyan.....	141
243. Bayverdyán.....	142
244. Bazikyan//Bozikyan	142
245. Becanyan	143
246. Behbutyan//Bebutov	143
247. Bekaryan	144
248. Bekçyan.....	144
249. Beknazaryan//Beknazarov.....	144
250. Bek-Pirumyan//Bek-Pirumov	145
251. Bektaşyan	145
252. Bekverdyán.....	146

253.	Bekyan	146
254.	Bekzadyan	147
255.	Beqlaryan//Beklaryan//Beylaryan// Beyleryan....	147
256.	Beledyan.....	147
257.	Belubekyan.....	148
258.	Berberyan//Berberov	148
259.	Beşiktaşlyan.....	148
260.	Bezircyan.....	149
261.	Bezirganyan.....	149
262.	Bıçaxçyan	149
263.	Bilezikcyan.....	150
264.	Boryan	150
265.	Bostancyan//Postancyan.....	151
266.	Boyaxçyan//Boyacyan//Boyaciyev	151
267.	Budaqyan//Budaqov.....	152
268.	Budumyan	152
269.	Buduryan	152
270.	Buğayan//Buğayev	153
271.	Bulbulyan//Blbulyan//Blblyants	153
272.	Bulqurçyan	154
273.	Bulquryan.....	154
274.	Buludyan	154
275.	Bunyatyan//Buniatyan//Buniatov//Bunyatov	155
276.	Burcalyan//Burcalov	155
277.	Burnazyan.....	156
278.	Burnutyan	157
279.	Brutyen//Brutens.....	158
280.	Buyuklyan	158
281.	Cafaryan.....	158
282.	Cağaryan	159
283.	Cagityan	159
284.	Cahangiryan.....	160

285.	Cahanyan//Melik-Cahanyan.....	160
286.	Caladyan	160
287.	Calalyan	161
288.	Camalyan	161
289.	Camqoçyan.....	162
290.	Cananyan.....	162
291.	Canazyan.....	162
292.	Cançiyev	163
293.	Caneryan	163
294.	Canibekyan.....	164
295.	Cangiryani//Cangirov.....	165
296.	Caninyan	165
297.	Canqulyan	166
298.	Canpoladyan.....	166
299.	Canvelyan.....	166
300.	Canyan//Canoyan	167
301.	Cansuzyan	167
302.	Cavadyan.....	167
303.	Cavanyan//Civanyan.....	168
304.	Cigarxanyan	169
305.	Cilavyan	170
306.	Crbaşyan//Cerbaşyan	170
307.	Culfayan	171
308.	Cumayan	171
309.	Cumşudyan.....	171
310.	Çaçikyan.....	172
311.	Çaxalyan.....	172
312.	Çaxmaxçyan//Çaxmaxçev	173
313.	Çaxmaxsazyan.....	173
314.	Çaldranyan.....	174
315.	Çaltıkyan	174
316.	Çalyan//Çaloyan	174

317.	Çamçyan.....	175
318.	Çarçoqlyan.....	175
319.	Çarçyan	176
320.	Çarekyan//Çarukyan	176
321.	Çarxifalakyan	176
322.	Çatalbaşyan	177
323.	Çaylakyan//Çaylaxyan	177
324.	Çekicyan.....	178
325.	Çiçakyan.....	178
326.	Çilinqaryan//Çilinqarov	179
327.	Çirinyan.....	179
328.	Çitçyan	179
329.	Çobanyan.....	180
330.	Çolakyan//Çolaxyan.....	180
331.	Çorakçyan//Çorekçyan.....	181
332.	Çorbaçyan.....	182
333.	Çovuşyan.....	182
334.	Çubaryan//Çubar.....	183
335.	Çuxacyan.....	183
336.	Çuxuryan	183
337.	Çulcyan	184
338.	Dabaqyan//Dabakyan.....	184
339.	Dadalyan	185
340.	Dadamyan	185
341.	Dadaşyan.....	186
342.	Dadayan//Dadoyan	186
343.	Dağbaşyan.....	187
344.	Dağdalyan	187
345.	Dağlaryan.....	188
346.	Dalqalyan	188
347.	Dallakyan/Dalakyan	188
348.	Damadyan	189

349.	Damazyan.....	189
350.	Damirçyan//Demirçyan.....	190
351.	Damiryan//Demiryan	190
352.	Danacyan.....	191
353.	Daraxçyan//Darakçyan//Tarakçyan	192
354.	Darakyan	192
355.	Darçinyan	192
356.	Darmanyen	193
357.	Darziyan//Darzi	193
358.	Dastakyan//Dastakov	194
359.	Daşçyan//Taşçyan.....	194
360.	Daşlyan	195
361.	Daşyan//Taşyan	195
362.	Davayan//Davoyan	196
363.	Davlatyan	197
364.	Demirçoğlyan.....	197
365.	Demirxanyan//Demirxanov.....	197
366.	Dermencyan	198
367.	Derzyan//Terzyan	198
368.	Devecyan	199
369.	Diloyan	199
370.	Derijanyan//Derijanov	200
371.	Dervişyan	200
372.	Dilanyan	200
373.	Divaryan.....	201
374.	Dokmecyan.....	201
375.	Dolabçyan	202
376.	Dolmacyan	202
377.	Dolmayan	202
378.	Dolmazyan.....	203
379.	Doluxanyan//Doluxanov	203
380.	Dolyan	204

381.	Donabedyan	204
382.	Doneryan	205
383.	Donikyan	205
384.	Donqaryan	206
385.	Donukyan	206
386.	Dostyan	207
387.	Dovlatyan	207
388.	Doymacyan	207
389.	Dudukçyan	208
390.	Dulqaryan	208
391.	Dumanyan//Tumanyan	209
392.	Dunamalyan	210
393.	Durqaryan	210
394.	Durmuşyan	210
395.	Duryan	211
396.	Duşukyan	211
397.	Ecubyan//Ecubov	212
398.	Edilyan	212
399.	Ekmekçyan	212
400.	Eksuzyan	213
401.	Elbakyan	213
402.	Elbekyan	214
403.	Elçakyan	214
404.	Elçibekyan	214
405.	Elçyan	215
406.	Ellaryan	215
407.	Eminyan//Emin	216
408.	Fahradyan	216
409.	Fanarcyan	217
410.	Faracyan	217
411.	Faramazyan	217
412.	Faraşyan	218

413.	Farmanyán//Farmanyants	218
414.	Felekyan	218
415.	Fesçyan.....	219
416.	Filçyan.....	219
417.	Findikyan.....	220
418.	Frincibaşyan	220
419.	Frincyan.....	220
420.	Gancetsyan	221
421.	Garduşyan.....	221
422.	Gedoyan	221
423.	Geğamyán.....	221
424.	Gelinyan	222
425.	Gencyan.....	222
426.	Geokçakyan.....	223
427.	Gijlaryan.....	223
428.	Giziryan.....	223
429.	Godakyan	224
430.	Gonçyan	224
431.	Gonyan//Gonyants	225
432.	Gozalyan//Guzalyan.....	225
433.	Gulasaryan.....	226
434.	Gulazyan	226
435.	Gulbandyan	227
436.	Gulbankyan	227
437.	Gulbekyan	227
438.	Gulbudaqyan//Gulbudaqyants	228
439.	Gulxandanyan.....	228
440.	Gulxasyan.....	229
441.	Gulmisaryan	229
442.	Gulnazaryan.....	230
443.	Gulumyan	230
444.	Gulzadyan.....	231

445.	Gumuşyan.....	231
446.	Gunaşyan.....	231
447.	Gurcyan.....	232
448.	Gurzadyan.....	232
449.	Guyumcyan.....	233
450.	Habaşyan.....	233
451.	Hacıbalyan.....	234
452.	Hacyan//Hacıyan//Hacoyan.....	234
453.	Haxnazaryan//Haxnazarov.....	234
454.	Haxverdyan//Haxverdov.....	235
455.	Halalyan.....	235
456.	Halvacyan.....	236
457.	Halvaryan.....	236
458.	Hambartsumyan.....	236
459.	Hasanyan.....	237
460.	Hasratyan.....	237
461.	Hoppalyan.....	237
462.	Hunanyan//Unanyan.....	238
463.	Xaçaturyan//Xaçatryan//Xaçaturyants//Xaçaturov.....	239
464.	Xaçbulaqyan.....	239
465.	Xaçikyan.....	240
466.	Xaçoyan//Xaçıyan.....	240
467.	Xaçvankyan.....	240
468.	Xalacyan.....	241
469.	Xalafyan.....	242
470.	Xalatyán//Xalatyants//Xalatov.....	243
471.	Xalpaxçyan.....	243
472.	Xanağyan.....	244
473.	Xanamiryan//Xanamirov.....	244
474.	Xanazatyan.....	245
475.	Xanbalyan.....	245
476.	Xancyan.....	246

477.	Xandamiryán//Xandamirov	246
478.	Xangeldyan.....	246
479.	Xanyan//Xanoyan	247
480.	Xanzadyan	247
481.	Xarabacaxyan	247
482.	Xaracanyan	248
483.	Xaraxaşyan	248
484.	Xaratyan	248
485.	Xarmandaryan.....	249
486.	Xastyan.....	249
487.	Xatisyan//Xatisyants//Xatisov	250
488.	Xatlamacyan	250
489.	Xazarcyan.....	250
490.	Xeyriyan.....	251
491.	Xlqatyan	251
492.	Xocabekyan.....	251
493.	Xocayan//Xocoyan.....	252
494.	Xondkaryan	252
495.	Xosrovyan//Xosroyev	253
496.	Xoşbekyan.....	253
497.	Xublaryan	254
498.	Xudabaşyan	254
499.	Xudaverdyan//Xudaverdiyan.....	255
500.	Xumaryan	256
501.	Xurdayan	256
502.	Xurşudyan.....	256
503.	Xutikyan.....	257
504.	İçmelyan.....	257
505.	İgityan	258
506.	İkilikyan	258
507.	İncikyan.....	258
508.	İnciqulyan//İncikulyan	259

509.	İpakyan//İpekyan	259
510.	İpekçyan	259
511.	İsabekyan.....	260
512.	İsaxanyan.....	260
513.	İsaqulyan//İsaqulyants.....	261
514.	İskandaryan//İskanderyan.....	261
515.	İsraelyan//İsrailyan.....	261
516.	İşxanyan//İşxanov	262
517.	İştöyan	262
518.	Kababçyan	264
519.	Kabakçyan.....	264
520.	Kabakyan.....	264
521.	Kahramanyan//Kahramanov.....	265
522.	Kalantaryan//Kalantarov//Kalantar	265
523.	Kalayçyan//Kalaycyan	266
524.	Kalaçyan.....	266
525.	Kalpakyan.....	267
526.	Kaltaxçyan.....	267
527.	Kamalyan//Kamalov	267
528.	Kamanyan.....	268
529.	Kamaryan.....	268
530.	Kandalyan.....	269
531.	Kandaryan	269
532.	Kankanyan.....	270
533.	Kapantsyan//Kapantsyants	270
534.	Kapancyan.....	271
535.	Kaplanyan//Qaplanyan.....	271
536.	Karabaşyan	272
537.	Karacyan.....	272
538.	Karagebakyan	272
539.	Karagözyan.....	273
540.	Karakeşişyan.....	273

541.	Karaqulyan	274
542.	Karamanyan.....	274
543.	Karamyan	275
544.	Karancyan.....	275
545.	Karanyan	276
546.	Karaoğlanyan.....	276
547.	Karapetyan//Karapetyants	277
548.	Karimyan//Karumyan	278
549.	Karinyan	278
550.	Kartaşyan//Kardaşyan	278
551.	Karyan	280
552.	Kasaboğlyan	280
553.	Kasabyan//Kasabov//Xasabyan//Xasabov.....	280
554.	Kasparyan//Qasparyan//Kasparov//Qaspa- rov//Kasparyants	281
555.	Kastanayan	282
556.	Kasyan.....	282
557.	Katanyan	282
558.	Katikyan	283
559.	Kayfecyan.....	283
560.	Kazaxetsyan.....	283
561.	Kazaryan//Kazarov//Kazaryants//Qazar- yan//Qazarov.....	284
562.	Kazımyan//Kazumyan.....	285
563.	Kekeçyan.....	285
564.	Keklikyan	285
565.	Kemurcyan//Komurcyan	286
566.	Keprulyan.....	286
567.	Kerestecyan	287
568.	Keşişyan	287
569.	Kiracyan	287
570.	Kişmişyan//Kişmişov	288

571.	Klcyan	288
572.	Koçaryan//Koçaryants//Koçar//Koçarov	289
573.	Koçinyan	290
574.	Konakyan	290
575.	Korqanyan//Korqanov	291
576.	Kosyan	291
577.	Kotancyan	291
578.	Kotanyan	292
579.	Krbaşyan	292
580.	Kuçuk-Ohanesyan	292
581.	Kuçukyan	293
582.	Kuluncukyan	293
583.	Kuregyan	293
584.	Kurkçyan	294
585.	Kuşyan	294
586.	Kuyumçyan	294
587.	Kyalyan	295
588.	Kzartmyan	295
589.	Qabancyan	296
590.	Qabanyan	296
591.	Qadakçyan	296
592.	Qadakyan	297
593.	Qadaryan	297
594.	Qadayan	297
595.	Qalaçyan	297
596.	Qalakçyan	298
597.	Qalamkaryan//Qalamkarov	298
598.	Qalamyan	299
599.	Qalfayan	299
600.	Qalikyan	299
601.	Qalumyan//Qalumov	300
602.	Qalyan//Qaloyan	300

603.	Qamaryan	300
604.	Qambaryan//Qambarov	301
605.	Qanalanyan	302
606.	Qandilyan//Qandelyan	302
607.	Qanyan//Qanayan	303
608.	Qarabekyan//Qarabekova//Karabekyan//Ka- rabekova	303
609.	Qaracyan.....	304
610.	Qaragedyan.....	304
611.	Qaraxanyan//Karaxanyan//Karaxanov	304
612.	Qaraqaşyan//Qaraqaş	305
613.	Qaranyan//Karanyan	305
614.	Qarayan//Karayan	306
615.	Qarbuzyan	306
616.	Qareginyan	306
617.	Qareyan	307
618.	Qaribcanyan.....	307
619.	Qaribyan//Qaribov	308
620.	Qarqaryan	308
621.	Qasumyan//Qasumyants//Kasumyan	309
622.	Qatrçyan	309
623.	Qavalyan	310
624.	Qazançyan//Qazancyan //Kazançyan//Kazancyan ...	310
625.	Qazinyan	311
626.	Qazyan//Qazyants//Qaziyev	311
627.	Qocoyan//Kocoyan	311
628.	Qonceyan.....	312
629.	Qorqodyan//Korkotyan	312
630.	Qortsunyan	313
631.	Qoryan//Qoroyan	313
632.	Qrqaşaryan.....	314
633.	Qukasyan.....	314

634.	Qulakyan	314
635.	Qulamyan	315
636.	Qulanyan//Ter-Qulanyan.....	315
637.	Qularyan//Ter-Qularyan.....	315
638.	Qulazyan	316
639.	Qulinyan.....	316
640.	Quliyanyan//Quliyants//Quloyan	316
641.	Qulumyan	317
642.	Qulyan//Qulyants	317
643.	Qumaşyan.....	318
644.	Qurquryan.....	318
645.	Qurşunyan.....	319
646.	Quşçyan	319
647.	Labacyan.....	320
648.	Laçinyan	320
649.	Lalayan//Lalayants	321
650.	Lalazaryan	322
651.	Lalikiyan.....	322
652.	Lambronski.....	323
653.	Lapaçyan//Lepeçyan	323
654.	Leylekiyan	323
655.	Lokmanyanyan	324
656.	Lokyan.....	324
657.	Lulikiyan	324
658.	Luloyan.....	325
659.	Macityan.....	325
660.	Madatyan//Madatov	325
661.	Mahalyanyan	326
662.	Mahçupyan	326
663.	Mahmudyan//Mamudyan	327
664.	Maxmuryanyan.....	327
665.	Mailyanyan.....	327

666.	Makasçyan	328
667.	Maksudyan	328
668.	Maçakyan	329
669.	Malakyan	329
670.	Malayan//Malayev	330
671.	Malxasyan//Malxasyants	330
672.	Malikyan	331
673.	Malyan	331
674.	Mamikonyan//Mamikonyants	331
675.	Mamoyan	332
676.	Mamunyan//Mamunts	333
677.	Manasyan//Minasyan	334
678.	Mandalyan	335
679.	Manqasaryan	335
680.	Mansuryan	336
681.	Mantaşyan//Mantaşev	336
682.	Manuçaryan//Manuçarov	336
683.	Manukyan	337
684.	Maranqozyan	338
685.	Maraşlyan	338
686.	Marcanyan	338
687.	Mardanyan	339
688.	Matinyan	340
689.	Mavisakalyan	340
690.	Mehrabyan	340
691.	Mehranyan	341
692.	Mehrbanyan	341
693.	Mejlumyan//Mejlumov	342
694.	Melikbekyan	342
695.	Melik-Paşayan//Melik-Paşayev	342
696.	Melikset-bek//Melikset-bekov	343
697.	Meliksetyan//Meliksetov	343

698.	Melik-Şahnazaryan//Melik-Şahnazarov.....	344
699.	Melikyan//Melikyants//Melikov	344
700.	Mxçyan.....	345
701.	Mxitaryan	345
702.	Mihranyan	346
703.	Mikaelyan//Ter-Mikaelyan.....	346
704.	Minnetyan.....	347
705.	Mirabyan	347
706.	Mirakyan	348
707.	Miricanyan.....	348
708.	Mirumyan	348
709.	Mirza-Avaqyan	349
710.	Mirzabekyan.....	349
711.	Mirzaxanyan	349
712.	Mirzoyan	350
713.	Misiryan	351
714.	Miskaryan.....	351
715.	Msrlyan	351
716.	Mudiryan	352
717.	Muğnetsyan	352
718.	Mumçyan//Mumcyan	352
719.	Muradyan//Muradov	353
720.	Musaelyan	353
721.	Musikyan.....	354
722.	Mustafyan.....	354
723.	Nacaryan.....	354
724.	Nadaryan	355
725.	Nadiryan.....	355
726.	Nağdalyan.....	355
727.	Naqaşyan	355
728.	Nalbandyan//Nalbandov.....	356
729.	Nalçacyan.....	356

730.	Namazyan.....	357
731.	Nanaqulyan.....	357
732.	Nanayan//Nanoyan.....	357
733.	Naribekyan	358
734.	Narimanyan//Narimanov	359
735.	Narinyan	359
736.	Naroyan	360
737.	Nasibyan.....	360
738.	Nasiryan	360
739.	Nazanyan.....	361
740.	Nazarbekyan//Nazarbekov	361
741.	Nazaryan//Nazarov	361
742.	Nazikyan	362
743.	Nazinyan	363
744.	Nazloyan	363
745.	Nigaryan.....	364
746.	Novruzyan	364
747.	Nşanyan//Nişanyan	365
748.	Nubaryan	365
749.	Nuralyan//Nuralov	366
750.	Nurbekyan	366
751.	Nuricanyan//Nurincanyan//Nuricanov	366
752.	Nuriyan.....	367
753.	Nurumyan.....	367
754.	Nuryan.....	368
755.	Odacyan.....	368
756.	Oğulyan.....	368
757.	Ohancanyan	369
758.	Ohanesyan	369
759.	Ohanyan//Ohanov	369
760.	Olanyan	370
761.	Orbelyan//Orbeli	370

762.	Ordinyan.....	372
763.	Orduxanyan	373
764.	Orduyan//Ordyan	373
765.	Ormancyan	373
766.	Ormanyanyan	374
767.	Osmanyanyan.....	374
768.	Otaryanyan.....	374
769.	Otyanyan.....	375
770.	Ovçiyanyan.....	376
771.	Ozanyanyan	376
772.	Ozmanyanyan	377
773.	Pahlevanyanyan	377
774.	Paxlyanyan.....	377
775.	Palazyanyan	378
776.	Pambuxçyanan//Pambuxçyants.....	378
777.	Pambukyanyan.....	378
778.	Papaxçyanan	379
779.	Papazyanyan	379
780.	Paracanyanyan//Paracanyanov	380
781.	Partakçyanan//Bardakçyanan	380
782.	Paruyryanyan	380
783.	Paşayanyan//Paşinyanyan	381
784.	Patkanyanyan//Patkanyanov.....	381
785.	Perixanyanyan.....	382
786.	Pinaçyanan//Pinaçyanan.....	382
787.	Pirumyanyan//Pirumov//Pirimov	383
788.	Piruzyanyan	383
789.	Portakalyanyan.....	384
790.	Raşidyanyan//Raşidyants.....	384
791.	Rustamyanyan//Rostomyanyan	384
792.	Rzaxanyanyan.....	385
793.	Saatçyanan	385

794.	Sadaqyan	385
795.	Sadiqyan.....	386
796.	Safaryan//Seferyan.....	386
797.	Sağabalyan	386
798.	Sağatelyan	387
799.	Sahakyan//Sahakyants//Sahakov	387
800.	Sahyan.....	389
801.	Sailyan	389
802.	Sakanyan	390
803.	Salahyan	390
804.	Salimyan	391
805.	Sanaqyan	391
806.	Sanamyanyan	391
807.	Sandikyan.....	392
808.	Sanduxçyan	392
809.	Santuryan	393
810.	Saracyan//Saracev.....	393
811.	Sarafyan	393
812.	Sardaryan//Sardarov//Zardaryan	394
813.	Sarhadyan.....	394
814.	Saribekyan.....	395
815.	Sarikyan	396
816.	Sarinyan	396
817.	Sarkaryan	396
818.	Sarmakeşyan	397
819.	Saroyan	397
820.	Saruxanyan//Saruxanov	398
821.	Sarvanyan.....	398
822.	Saryan	399
823.	Sataryan.....	399
824.	Satunyan.....	399
825.	Saturyan	399

826.	Satyan//Satoyan//Satunts.....	400
827.	Sayadyan	401
828.	Sazandaryan	402
829.	Sefilyan	402
830.	Sekizyan.....	402
831.	Seyranyan//Seyranov	402
832.	Simicyan	403
833.	Siradeğyan.....	403
834.	Sisakyan	403
835.	Sislyan.....	404
836.	Sitaryan	404
837.	Sofyan	405
838.	Soxakyan.....	405
839.	Solakyan.....	405
840.	Stamboltsyan	406
841.	Subaşıyev	406
842.	Suçyan.....	406
843.	Suleymanyan	407
844.	Sultanşah	407
845.	Sultanyan.....	407
846.	Sumbatyan//Smbatyan//Smbatyants	408
847.	Sundukyan.....	409
848.	Suratyan	409
849.	Surmalyan	410
850.	Suvaryan	410
851.	Şabanyan	410
852.	Şahazizyan//Şahaziz	411
853.	Şahbazyan	411
854.	Şahgaldyan//Şahgeldyan//Şahgildyan.....	411
855.	Şahxatunyan//Şahxatuni.....	412
856.	Şahicanyan//Şahicanov	413
857.	Şahidcanyan	413

858. Şahinyan//Şaginyan//Şahenyanyan// Şahunyan//Şahunyants.....	414
859. Şahqulyan.....	414
860. Şahqyan.....	415
861. Şahmuradyan.....	415
862. Şahnazaryan//Şahnazarov.....	415
863. Şahsuvaryan.....	416
864. Şahumyan.....	416
865. Şahverdyan.....	417
866. Şahyan.....	417
867. Şairyan.....	417
868. Şakaryan.....	418
869. Şamaxyan.....	418
870. Şamirxanyan.....	419
871. Şarafyan.....	419
872. Şarmazanyan//Şarmazanov.....	419
873. Şaryan//Şaroyan.....	420
874. Şatiryanyan.....	421
875. Şehiryanyan.....	421
876. Şirakatsi//Şirakyan//Çirakyan.....	422
877. Şirinyan//Şirinyants.....	423
878. Şişmakyanyan.....	424
879. Şişmanyanyan.....	424
880. Şirvanyan//Şirvanzadə.....	424
881. Şorluyanyan.....	425
882. Şorşoryanyan.....	425
883. Şukuryanyan.....	425
884. Şuşanyanyan.....	426
885. Tahmazanyan.....	426
886. Taxtacyanyan.....	426
887. Talanyanyan.....	427
888. Talişyanyan.....	427

889.	Tamamyán.....	428
890.	Tamasyán	428
891.	Tamazyan	428
892.	Tambalyán.....	429
893.	Tamiryán	429
894.	Tamrazyán//Tamrazov	429
895.	Tanyán.....	430
896.	Tarcumanyán	430
897.	Tarkanyán//Tarxanyán	431
898.	Tarverdyan//Tarverdiyev.....	431
899.	Tataryán.....	432
900.	Tatevosyan.....	432
901.	Tatikyan.....	433
902.	Tavadyán.....	433
903.	Tavakalyán	433
904.	Tekeyán	434
905.	Temirxanyán.....	434
906.	Temuryán//Demuryán//Temuryants.....	435
907.	Terlemezyán	435
908.	Teryán	435
909.	Terzibaşyan	436
910.	Tevekelyán	436
911.	Toxmacyán	436
912.	Toxyán	437
913.	Tokmazyan	437
914.	Tolmacyán.....	438
915.	Topalyán.....	438
916.	Topçyan//Topçıyan	439
917.	Topuzyan.....	439
918.	Torunyan	439
919.	Tosunyan	440
920.	Tsarukyan.....	440

921.	Tuxmanyán//Tuxmanov	440
922.	Tumanyán//Tumanov	441
923.	Tumyan	442
924.	Tuncboyacyan.....	442
925.	Turabyan	442
926.	Turanyan	442
927.	Turkmenyan.....	443
928.	Turyan	444
929.	Tutuncyan.....	444
930.	Udumyan	445
931.	Uğuryan.....	445
932.	Uğuzyan	445
933.	Ulubabyan	445
934.	Ulubekyan	446
935.	Uluxanyan//Uluxanov	447
936.	Unanyan	448
937.	Urumyan.....	448
938.	Ustabaşyan.....	448
939.	Uşakyan.....	449
940.	Utucyan	449
941.	Uzunyan	449
942.	Vağarşakyan	450
943.	Vahanyan//Vahanov.....	451
944.	Vanyan	451
945.	Varaqyan	451
946.	Vartanyan//Vardanyan//Vardanyants//Vardanov....	451
947.	Vasakyan	452
948.	Vekilyan//Vekilov.....	453
949.	Veliyan	453
950.	Veranyan	453
951.	Verdinyan	454
952.	Verdiyan	454

953.	Veziryan//Viziryan.....	455
954.	Yağcyan	455
955.	Yağmuryan.....	455
956.	Yaqubyan//Yaqubyants	456
957.	Yalanuzyan	456
958.	Yanikyan//Yanukyan	456
959.	Yavrumyan.....	457
960.	Yavruyan//Yavuryan	458
961.	Yazıçyan	458
962.	Yeçanyan//Melik-Yeçanov.....	458
963.	Yelyan.....	459
964.	Yengibaryan	459
965.	Yeniçomşyan	460
966.	Yençoyan	460
967.	Yeremyan//Yeramyam.....	460
968.	Yeyolyan//Yeolyan.....	461
969.	Yolyan	461
970.	Yuldaşyan	462
971.	Yuzbaşyan//Yuzbaşev	462
972.	Zabilyan	463
973.	Zabunyan	463
974.	Zaxaryan	463
975.	Zakaryan	464
976.	Zakiryam.....	464
977.	Zakiyan	464
978.	Zakoyan	465
979.	Zaliyan	465
980.	Zalyan	465
981.	Zamanyan//Zemanyan	466
982.	Zaminyan	466
983.	Zanazanyan//Sanasanyan	466
984.	Zargaryan	467

985.	Zarifyan.....	468
986.	Zaroyan	468
987.	Zaryan	469
988.	Zavaryan	469
989.	Zeynalyan.....	469
990.	Zeytunçyan.....	470
991.	Zeytunyan.....	470
992.	Zilcyan	470
993.	Zilfyan.....	471
994.	Zirakyan	471
995.	Zohrabyan// Zorabyan//Zorabyants	471
996.	Zoroğlyan	472
997.	Zoryan.....	472
998.	Zulalyan	473
999.	Zulfiqaryan/Zilfuqaryan.....	473
1000.	Zulumyan.....	474
1001.	Zurnacyan	474
İstifadə olunmuş qaynaqlar		475

Əziz Ələkbərli, Elbrus Qaraqoyunlu.
Türk mənşəli erməni soyadları,
Bakı, “Qaya” nəşriyyatı, 2016.

Nəşriyyat direktoru:
Prof. Nadir Məmmədli

Kompüterdə yığdı:
Səadət Əliyeva

Korrektoru:
Günəl Ələkbərli

Kompüter tərtibçisi və
texniki redaktoru:
Aygün Balayeva

Çapa verilmişdir: 10.11.2016
Çapa imzalanmışdır: 25.11.2016
Kağız formatı: 60/84 1/16
Mətbəə kağızı: №1
Həcmi: 32 ç/v
Tirajı: 500

Kitab “Qaya” nəşriyyatında
yığılmış, səhifələnmiş və hazır diapozitivlərdən
ofset üsulu ilə çap olunmuşdur.